

TC.

Dicle Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Din Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**SÜRYANİ KADİM KİLİSESİNDE DİN
EĞİTİMİ**

Kübra ÖZDEMİR

20937035

Danışman

Prof. Dr. Canan SEYFELİ

Diyarbakır 2023

TC.
Dicle Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Din Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**SÜRYANİ KADİM KİLİSESİNDE DİN
EĞİTİMİ**

Kübra ÖZDEMİR
20937035

Danışman
Prof. Dr. Canan SEYFELİ

Diyarbakır 2023

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “**SÜRYANİ KADİM KİLİSESİNDE DİN EĞİTİMİ**” adlı tezimin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin/projemin kâğıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

07/02/2024

Kübra ÖZDEMİR

ÖN SÖZ

Din Eğitimi bilim tarihçesinde ülkemizde alana dair yapılan çalışmalar İslamiyet ile sınırlı kalmıştır. İslam tarihinde eğitim alanına dair gösterilen çaba ve çalışmaların elbette ki biz Müslümanlar için din eğitiminde temel olması yadsınamayacak bir gerçektir. Biz de çalışmamızda alana farklı bir boyut kazandırmayı hedefleyerek bir Dinler Tarihi okuması üzerinden Din Eğitimi incelemesi yaptık. Bu doğrultuda Süryani Kadim Kilisesinde din eğitimi konusunu çalışmaya karar verdik.

Çalışmanın giriş bölümünde araştırmanın amacı, önemi, yöntemi ve sınırlılıklarına dair açıklamalar yapılmıştır. Çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Süryanilerin kim oldukları ve günümüze kadarki tarihsel süreçte Süryani Kadim Kilisesindeki dini eğitimi adına gerçekleşen gelişmeler ele alınmıştır. İkinci bölümde ise Süryani Kadim Kilisesinde din eğitimindeki temel unsurlar dikkate alınarak kilise, patrikhane, manastır ve okullar doğrultusunda eğitim kurumları, aile ve dil eğitimi, öğretmen ve öğrenci, eğitim materyalleri, Mardin’de eğitim programları ve eğitim metotları konuları incelemeye alınmıştır.

Çalışma sürecinde yaşadığım problemler karşısında desteğini ve kaynak temininden alan araştırma yöntemlerine kadar her konuda yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen sayın danışman hocam Prof. Dr. Canan Seyfeli’ye; alanı sevdiren ve asıl kaynağa yönlendirerek ders döneminin verimli geçmesinde katkısı olan ve her daim destekleyen değerli hocam Prof. Dr. Davud Işıkdogan’a; hem kaynak temininde hem de kendisinden aldığım eğitimle konuya hakimiyet kurmada güvenimi artıran ve ayrıca kaynak kişi olarak önemli katkıları bulunan Süryanice hocam Meryem Ana Kilise *diyakosu* Saliba Aciş’e; geniş zaman ayırarak sorularıma sabırla cevap veren ve kaynak kişi olarak değerlendirmeme izin veren Midyat Mor Barsavma Kilisesi Papazı *Ebune* İshak Ergün’e, oğlu Yeşu Ergün’e, Mor Barsavma Kilisesi öğretmeni *Malfono* Ayhan Gürkan’a ve Midyat Süryani Kadim Kilisesi Vakıf Kurulu Başkanı Yusuf Türker’e şükranlarımı sunarım.

Ayrıca tüm çalışma sürecinde bana dayanma gücü veren eşim, annem, kardeşlerim ve arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Kübra ÖZDEMİR

Diyarbakır, 2024

ÖZET

Çalışmamızın konusu Süryani Kadim Kilisesinde Din Eğitimi'dir. Hristiyanlığın ilk inanlıları olarak kabul edilen Süryani Kadim Kilisesinin din eğitimi ve eğitim unsurları dikkate alınarak inceleme yapılmıştır.

Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Süryanilerin tarihi ve kökenleri ele alınmış tarihsel süreçte Süryani Kilisesi'nden kopan diğer kiliseler hakkında da kısaca bilgi verilmiştir. Tarihsel süreç İsa Mesih ve havarilerinden başlatılarak konsiller dönemiyle devam etmiştir. Günümüze yakın olan Osmanlı Devleti'nde ve Cumhuriyet döneminde siyasi politikaların Süryani Kadim Kilisesindeki etkisi göz önünde bulundurularak değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise Süryani Kadim Kilisesindeki din eğitiminin kurumsal bağlamı ele alınarak formal ve informal eğitim şekliyle tasnif edilip açıklanmıştır. Tarihsel süreç tasniflerinden sonra din eğitiminde aktif olan öğreten ve öğrenenlerin hiyerarşik düzeyleri değerlendirilmiştir. Bu hiyerarşideki din adamları ve sahip olması gereken özellikleri belirtilmiştir. Süryani Kadim Kilisesindeki öğretim sürecinde kullanılan araçların, metinlerin din eğitimindeki önemi açıklanmıştır. Son konu başlığı ise din eğitiminde kullanılan ders programları ve yöntemler olup sonuç ile çalışma sonlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Süryani Kadim Kilisesi, Manastır, Malfono, Öğrenci, Sakrament

ABSTRACT

The subject of our study is Religious Education in the Assyrian Ancient Church. An examination was made considering the religious education and educational elements of the Assyrian Ancient Church, which is considered the first believers of Christianity.

The study consists of two parts. In the first part, the history and origins of the Assyrians were discussed, and brief information was given about other churches that broke away from the Assyrian Church in the historical process. The historical process started with Jesus Christ and his apostles and continued with the council period. An evaluation was made by considering the impact of political policies on the Assyrian Ancient Church in the Ottoman Empire and the Republic period, which is close to today.

In the second part of the research, the institutional context of Assyrians' religious education is basically classified and explained as formal and informal education. After the historical process classifications, the places of teachers and learners in the stage of religious education were explained. The clergy in the identity of the teacher in religious education and the characteristics they should have are specified. The importance of the texts used as tools in Assyrian religious education is explained. The last topic is the methods used in religious education and the study was ended with the conclusion.

Key Words: Assyrian Ancient Church, Monastery, Church, Student, Worship.

İÇİNDEKİLER

SAYFA NO.

TAAHHÜTNAME	I
ÖN SÖZ.....	II
ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR	X
GİRİŞ	1
1. TEZİN KONUSU VE SINIRLARI.....	3
2. TEZİN AMACI, YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI.....	5
BİRİNCİ BÖLÜM.....	10
SÜRYANİLER VE TARİHSEL SÜREÇTE SÜRYANİ DİN EĞİTİMİ.....	10
1.1. SÜRYANİLER VE SÜRYANİ KADİM KİLİSESİ.....	11
1.1.1. Süryani Kavramı ve Köken Tartışmaları	12
1.1.2. Süryanilerin Tarihçesi.....	16
1.1.3. Süryani Kiliselerinin Oluşumu ve Kiliseler.....	19
1.1.4. Süryani Kadim Kilisesi	23
1.2. SÜRYANİ KADİM KİLİSESİNDE DİN EĞİTİMİNİN TARİHSEL SÜRECİ	27
1.2.1. Süryani Kadim Kilisesinin Oluşum Sürecinde Din Eğitimi	27
1.2.1.1. İsa ve Elçiler Döneminde Din Eğitimi	28
1.2.1.1.1. Petrus ve Antakya	29
1.2.1.1.2. Taday ve Urfa.....	30
1.2.1.2. Patristik Dönemde (II-V. Yüzyıl) Süryani Din Eğitimi	31
1.2.1.2.1. Elçisel Babalar Döneminde Süryani Din Eğitimi	34
1.2.1.2.1.1. Papius (60-130).....	35
1.2.1.2.1.2. Afodius (67-68).....	35
1.2.1.2.1.3. Romalı Clement (30-100)	36
1.2.1.2.1.4. İgnatius (Theofurus Nuronu)(68-107).....	37
1.2.1.2.1.5. Hermes (?-150)	39
1.2.1.2.1.6. Policarp (65-151)	39
1.2.1.2.2. Apolojist Babalar Döneminde Süryani Din Eğitimi	41
1.2.1.2.2.1. Tertullianus(160-225)	41

1.2.1.3.2.2. Adday	43
1.2.1.2.2.3. Tityanus (110-?).....	43
1.2.1.2.2.4. Bardaysan (?-222).....	44
1.2.1.2.2.5. Ustatheos (324-340).....	46
1.2.1.2.2.6. Mor Efrem (303-373).....	47
1.2.1.2.2.7. Basil (330-379)	48
1.2.1.2.2.8. Suruçlu Malfono (Öğretmen) Mor Yakub (451-521)	49
1.2.1.2.2.9. Yakub Baraday (500-578).....	49
1.2.1.3. Süryani Kadim Kilisesinin Bağımsızlaşması ve Geleneksel Din Eğitimi	50
1.2.2. Modern Döneme Kadar Süryani Kadim Kilisesinde Din Eğitimi	54
1.2.3. Modern Dönemde Süryani Kadim Kilisesinde Din Eğitimi	57
1.2.3.1. Tanzimat Öncesinde Süryani Kadim Kilisesinde Din Eğitimi	58
1.2.3.2. Tanzimat'tan Cumhuriyete Süryani Kadim Kilisesinde Din Eğitimi	61
1.2.3.3. Cumhuriyet Döneminde Süryani Kadim Kilisesinde Din Eğitimi.....	64
İKİNCİ BÖLÜM	68
SÜRYANİ KADİM KİLİSESİNDE DİN EĞİTİMİ: KURUMLAR VE YÖNTEMLER	68
2.1. SÜRYANİ DİN EĞİTİMİ: KURUMLAR VE KURUMSAL YAPILAR.....	69
2.1.1. Süryani Din Eğitiminde Tarihsel Kurumlar	70
2.1.1.1. Eğitim Kurumu Olarak Kilise	72
2.1.1.1.1. Kilise: Tanımı, Ortaya Çıkışı ve Dini Eğitimi	72
2.1.1.1.2. Kilise ve İnanç.....	75
2.1.1.1.3. Kilise ve İbadet	82
2.1.1.2. Patrikhane ve Din Eğitimi	86
2.1.1.3. Süryani Kadim Kilise Okulları.....	89
2.1.1.3.1. Antakya Okulu	90
2.1.1.3.2. Urfa Okulu	91
2.1.1.3.3. Nusaybin Okulu	92
2.1.1.3.4. İkinci Nusaybin Okulu	93
2.1.1.3.5. Malatya Okulu.....	97
2.1.1.3.6. Harran Okulu.....	97
2.1.1.4. Süryani Kadim Manastırları ve Din Eğitimi	98
2.1.1.4.1. Manastır: Tanımı ve Ortaya Çıkışı.....	99
2.1.1.4.2. Süryani Manastırcılığının Gelişimi ve Manastırlar	100
2.1.1.4.2.1. Mor Gabriyel Manastırı.....	102
2.1.1.4.2.2. Mor Zoğe Manastırı	102
2.1.1.4.2.3. Mor Hobil ve Mor Abrohom Manastırı.....	102
2.1.1.4.2.4. Kın-Neşrin Manastırı	103

2.1.1.4.2.5. Mor Matay Manastırı	104
2.1.1.4.2.6. Mor Cercis Manastırı	105
2.1.1.4.2.7. Mor Barsavmo Manastırı	105
2.1.1.4.2.8. Mor Barid Manastırı.....	105
2.1.1.4.2.9. Deyrul Zaferan Manastırı	106
2.1.2. Süryani Din Eğitiminde Modern Kurumlar	107
2.1.2.1. Ailede Kadın ve Din Eğitimi.....	107
2.1.2.1.1. Evlilik ve Din Eğitimi	110
2.1.2.1.2. Çocuğun Din Eğitiminde Ebeveynin Rolü.....	112
2.1.2.2. Süryanice: Dil Eğitimi Kurumları ve Din Eğitimi	114
2.2. SÜRYANİ DİN EĞİTİMİNDE ÖĞRETEN VE ÖĞRETİLEN	117
2.2.1. Süryani Din Eğitiminde Hiyerarşik Yapının Rolü.....	118
2.2.2. Kilise Hiyerarşisi (Kehnutluk) ve Din Eğitimi	120
2.2.2.1. Piskoposluk	124
2.2.2.1.1. Mafıryanlık (Mafıryono-Catliklik).....	125
2.2.2.1.2. Metropolitlik (Matranlık)	126
2.2.2.1.3. Patriklik	128
2.2.2.2. Papazlık	130
2.2.2.3. Diyakosluk	131
2.2.3. Örnek Model Olarak Din Görevlilerinin Nitelikleri	133
2.2.4. Malfono (Öğretmen) ve Öğrenci	134
2.2.5. Süryani Din Eğitiminde Din Adamı Kıyafetinin Önemi	136
2.2.5.1. Kahinlerin Kıyafetleri	136
2.2.5.2. Patrik veya Metropolitlerin Kıyafetleri	138
2.3. SÜRYANİ DİN EĞİTİMİNDE MATERYALLER VE ÖĞRETİMİ	138
2.3.1. Dini Metinler ve Öğretimi	139
2.3.1.1. Kutsal Kitap Öğretimi	140
2.3.1.2. Dua Öğretimi.....	142
2.3.1.3. Müzik ve İlâhi Öğretimi.....	144
2.3.2. Tarihsel Metinler ve Öğretimi	150
2.3.2.1. Biyografiler ve Yaşam Öyküleri	151
2.3.2.2. Urfa, Samsat ve Pers Şehitlerinin Yaşam Öyküleri	152
2.3.2.3. Elçi, Aziz ve Piskoposların Yaşam Öyküleri	153
2.3.2.4. Azizelerin (Bnoth Kyomo) Yaşam Öyküleri	153
2.3.3. Edebi Metinler ve Öğretimi	154
2.3.3.1. Fankiyotho Kitapları	155
2.3.3.2. Ktboho Damadidonö (Törenler Kitabı).....	156
2.3.3.3. Sfar Haye Kitabı.....	157
2.4. SÜRYANİ DİN EĞİTİMİNDE DERS PROGRAMI VE SINIF ORTAMI .	157
2.5. SÜRYANİ DİN EĞİTİMİNDE METOTLAR	160

2.4.1. Ezber	161
2.4.2. Taklit	161
2.4.3. Telkin	162
2.4.4. Retorik	163
2.4.5. Tedricilik	164
2.4.6. Takrir	165
2.4.7. Temsil	167
2.4.8. Azizlerin Kıssaları	167
2.4.9. Yazı Yazma	168
2.4.10. Teşvik ve Terbiye	170
2.4.11. Soru-Cevap	172
2.4.12. Tatlı Ceza	173
2.4.13. Bireysel ve Akran Eğitimi	174
SONUÇ	175
KAYNAKÇA	178
1. KAYNAK KİŞİLER	178
2. GÖZLEM VE TECRÜBELER	179
3. BELGELER	179
4. WEB SİTELERİ	179
5. BASILI KAYNAKLAR	180
SÖZLÜK	181

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
Bs.	: Basım
c.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DÜSBED	: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Ed.	: Editör
Kat.	: Katkı Sağlayan
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfalar
sy	: Sayı
vs.	: Vesaire
vb.	: Ve benzeri

GİRİŞ

İnsanoğlu her zaman bir durum, olgu, nesne karşısındaki düşüncelerini yaşantılarıyla birleştirerek bir isimlendirme çabasında bulunmuştur. Tarihsel süreçte yaşanan savaşlar ve çağ başlatan hadiselerde de durum böyledir. İnanç bağlamında ise insanlar bir düşünceye inandıkları zaman içinde olduğu toplumdan kendini ayırtmak için isimlendirmelere gitmişlerdir.

Süryani Kadimlerde de isimlendirme konusunda dönemin yöneticilerine atfen veya yaşadıkları bölgeye nispeten çeşitli görüşlerden kaynaklı farklı isimlendirmeler oluşturmuşlardır. Nitekim Süryani isimlendirmesi Pers kralı *Sirus* adından veya Yunanlıların Lübnan'ın *Sur* şehrindeki toplumun dayanak gösterilmesiyle *Suriye* diye adlandırmaları ve süreç içerisinde kullanıma bağlı olarak harf kaymalarının yaşanmasından dolayı Süryani adlandırmasının olduğu ileri sürülmüştür¹.

Antakya'da yaşayan Süryani Kadimler ise 451 Kadıköy Konsili kararlarını kabul etmeyerek kendilerini İsa Mesih'in getirdiklerini ilk kabul edenler şeklinde tanımlayıp diğer Hristiyan düşüncelerden ayrılmışlardır. Süryanilerin, köken olarak Aramilerden geldikleri iddia edilmektedir. Bu iddia doğrultusunda Aramilerin putperest inanca sahip bir halk olması ve halktan bir kesimin Hristiyan düşüncesini benimseyerek Süryani isimlendirmesiyle diğer Arami halktan ayrılmış oldukları da ileri sürülmüştür².

Hristiyanlar 313 Milano Fermanı'yla bir yandan rahatlama yaşarken diğer yandan da kendi aralarında bir bölünme sürecine girmişlerdir. Bu bölünmeye sebep olan isimlerden ilki Arius'un İsa'nın Tanrılığı hususundaki düşünceleridir. Arius

¹ Yakub Tahincioğlu, *Kültürleri ve İnançlarıyla 5500 Yıldır Bu Topraklarda Yaşayan Süryaniler* (İstanbul: Butik Yayıncılık, 2011), 76.

² Yakub Tahincioğlu, *Kültürleri ve İnançlarıyla*, 23.

İskenderiye Kilisesi metropoliti Alexander'ın bir konuşmasında Baba -Oğul-Kutsal Ruh üçlemesindeki unsurların birer ayrı parça olarak algılanmasının doğru olmadığını, Tanrı kelamının Kutsal Ruh'u karşıladığını ve bu ruhun Meryem'in rahminde İsa Mesih'i var kılması ile bir ayrılık değil de üçünü tasvir eden bir bütün olduğunu açıklaması ile başlamıştır. Daha sonra Arius'un düşüncelerinin bir bölünmeye sebebiyet vereceği endişesiyle ekümenik konsiller toplanmıştır. Konsil kararı doğrultusunda Arius aforoz edilmiştir. Arius düşüncelerinde ısrarcı olduğu için yakınlarına anlatmakla yetinmeyip episkoposlara da mektuplar yazmıştır. Süreç içerisinde başka tartışmalar da gündem olmuştur. İsa Mesih'in Tanrılığının niteliği hususunda farklı düşüncelere sahip olan Nestorius da bölünmelere sebebiyet veren fikirlerin öncülerinden olmuştur³.

Süryani Kadimlerin din eğitimi hususunda ise M I. yüzyıla kadar ulaşan bir süreç söz konusu olmuştur. Nitekim ilk öğretmen olarak İsa Mesih'in kabul edilmesi ve öğretilerini yaymaları için elçileri seçip tayin etmesi din eğitiminde ilim halkasını oluşturmuştur. Roma imparatorluğunun hükmettiği toplumun putperest olması elçiler döneminde İsa Mesih'in öğretileri karşısındaki kabullenışı zorlaştırmış, hatta elçiler ve Pavlus arasında ayrılıklara yol açmıştır.

Süryani Kadimlerin din eğitiminde elçiler ve elçilerin öğrencileri olan kilise ataları eğitimin işleyişini ve inancın yayılmasını ilk biçimlendiren isimlerdendir. Süryani Kadim Kilisesinin kurulmasıyla eğitim sistemi düzene girmeye başlamış ve bu da din eğitiminde kurumsallaşma sürecine girilmesini sağlamıştır. Kilisede din eğitiminin kurumsallaşmasında ruhanilerin toplumdan uzaklaşarak inzivaya çekilmeyi tercih etmeleri sonucunda meydana gelen manastırlar yüksek din eğitiminin merkezi olmuşlardır⁴.

Süryani Kadim Kilisesi Hristiyanlığı kabulden bugüne kadarki tarihsel süreçte din eğitimi farklı süreçler yaşamıştır. Geleneksel din eğitimi VI. Yüzyıla kadar kilise, manastır ve okullarla oluşmuştur. Modern döneme kadar Bizans ve Moğollar gibi

³ Yakub Tahincioğlu, *Kültürleri ve İnançlarıyla*, 45-46.

⁴ Alber Hautun, "Hristiyanlığın Kısa Tarihi", çev. Abdurrahman Küçük, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* XXV (1981), 439-442.

güçlerin baskı ve şiddeti esnasında bazı aksamalar olmakla beraber kilise ve manastırlarda geleneksel din eğitimi sürdürülmüştür. Modern dönem ise Osmanlı hakimiyeti dönemine denk gelmiştir. Osmanlı döneminde Tanzimat öncesinde daha çok geleneksel olanın sürdürülmesi, Tanzimat döneminde ise gayrimüslimlerin yeni yetki ve imtiyazlar elde edilmesi hem kilisenin idaresini hem de din eğitimi etkileyen gelişmeler meydana gelmiştir. Cumhuriyet döneminde ise Lozan Antlaşmasıyla azınlık statüsüne gelen gayrimüslimler arasında Süryaniler olmadığı için Rum, Ermeni ve Yahudiler okullaşmaya devam ederken konu Süryani Kadim Kilisesinde bir sıkıntı haline dönüştü.

Süryani Kadim Kilisesinde din eğitiminin mekanı tarihsel mekanlar ve modern mekanlar olmak üzere çeşitli yerlerde icra edilmiştir. Nitekim din eğitiminin verilebilmesi için ruhani liderin veya öğretmenin bazı yeterliliklere sahip olması gerekmektedir. Bu yeterlilikler doğrultusunda din eğitimi için bir program oluşturulmaktadır. Eğitimin materyalleri ise temelde Kutsal Kitap olup başka dini metinler, Kilise Babalarının eserleri, tarihsel metinlerdir. Kilisede ve manastırda din eğitimi devam ederken hem devlet okulu eğitimlerini hem de geleneksel din eğitimi veya ikisini birleştiren eğitim modelleri denendiğini söylemek mümkündür.

1. TEZİN KONUSU VE SINIRLARI

Tezin konusu “Süryani Kadim Kilisesinde Din Eğitimi”dir. 451 Kadıköy konsil kararı neticesinde İsa Mesih’in tek tabiatlı ve çift tabiatlı olduğu teolojik tartışmalar ayrışmalara yol açmıştır. Bu durum karşısında Doğu Kiliseleri ve Batı Kiliseleri şeklinde bir ayrılık daha yaşanarak Doğu Hristiyan kiliseleri Latin ve Grek kiliselerden ayrılarak bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bağımsızlığını ilan eden diğer kiliseler ise Ermeni, Kipti ve Habeş kiliseleridir. Doğu Süryanileri İsa Mesih’in çift tabiatlı olduğunu savunan Nesturi Kilisesidir. Süryani Kadimlerden kastedilen ise Batı Süryanileri olup Kadıköy kararlarını reddetmişlerdir.

Süryani Kadim Kilisesindeki din eğitiminden kastedilen Süryani mezhepleri içerisinde yer alan Süryani Kadim Kilisesi esas alınmıştır. Bu doğrultuda oluşturulan çerçeve kilise merkezli bir din eğitimi olarak incelenmiştir. Nitekim Süryani Kadimler din eğitimi kurumu olarak kilise kabul edilmiştir. Ancak tarihsel süreç içerisinde

gelişen mekanlardan medrese, manastır ve patrikhanelerde eğitim mekanı olarak kullanıldığı için çalışma sınırı içerisinde yer almıştır.

Süryani Kadim Kilisesinde verilen din eğitimi ve kilisenin tarihsel süreçteki gelişimi ele alınmıştır. Din eğitimindeki temel unsurlardan olan kilise ve manastır gibi mekanlar, öğretmen, öğrenci, ders programı, materyaller ve yöntemler doğrultusunda bir değerlendirme yapılmıştır.

Birinci bölüm; “Süryaniler ve Tarihsel Süreçte Süryani Din Eğitimi” iki alt başlık altında ele alınmıştır. Birinci konusu, “Süryaniler ve Tarihsel Süreçte Süryani Din Eğitimi”dir. Süryani köken ve kavramlarına dair farklı görüşler ve bu görüşlerin dayanakları ifade edilmiştir. Süryani Kadimlerin tarihsel süreçte yaşadıkları ayrılıklar ve ayrılıklara neden olan teolojik tartışmalar ele alınmıştır. Teolojik tartışmaların yarattığı konsiller ve konsil kararların etkileri Süryani Kadimler üzerinden açıklanmıştır.

Bu bölümün ikinci konusu; “Süryani Kadim Kilisesinde Din Eğitiminin Tarihsel Süreci”dir. Süryani Kadim Kilisesindeki din eğitiminin tarihsel süreçteki gelişimi tasnif edilmiştir. Süryani Kadim Kilisesinin oluşumu başlığı İsa Mesih’in elçileri ve elçilerinden ders alan kilise babalarının din eğitimindeki etkilerinden başlatılarak ele alınmıştır. VI-XV. yüzyıllar arasında Mezopotamya coğrafyasında hakim olan devletlerden Sasanilerin, Arapların ve Osmanlı’nın uyguladığı siyasetin Süryani Kadimlerin din eğitimindeki etkileri incelenmiştir. Osmanlı Dönemi’nde millet sistemi merkezli açıklamalar yapılmıştır. Osmanlı döneminde ilan edilen Tanzimat Fermanı ve Islahat Fermanı’nın Süryani Kadimlere etkisi değerlendirilmiştir. Ardından Cumhuriyet döneminde imzalanan Lozan Antlaşması ile Süryani Kadimlerin azınlık olarak kabul edilmemelerinin din eğitimlerine etkisi açıklanmıştır.

İkinci bölümde; “Türkiye Süryanilerinde Din Eğitimi: Kurumsal Yapı ve Yöntemler” başlığı altında konu dört alt başlıkta incelenmiştir. Birinci konusu; “Süryani Din Eğitimi: Kurumlar ve Kurumsal Yapılar”dır. Süryani Kadimlerin tarihsel süreçte gelişen kurumlardan kilise, akademiler, patrikhaneler ve manastırlarının din

eğitimindeki yeri ve önemi açıklanmıştır. Modern kurumlardan kastedilen aile kurumunun ve dil eğitimi kurumları incelenmiştir.

Bölümün ikinci konusu; “Süryani Din Eğitiminde Öğreten ve Öğretilen”dir. Süryani Kadimlerin din eğitimini icra eden ruhanilerin hiyerarşi sistemini, *kehnutluk* sakramenti değerlendirilerek ruhaniler ve kıyafetlerinin inançsal bağlamı hususunda “Örnek Model Olarak Din Görevlilerinin Nitelikleri” başlığı altında eğitimcinin yeterlilikleri de açıklanmıştır. Bununla birlikte Süryani Kadim Kilisesindeki din eğitiminde din adamı kıyafetinin önemine değinilmiştir.

Bölümün üçüncü konusu; “Süryani Din Eğitiminde Materyalleri”dir. Süryani Kadimlerin din eğitimini icra ederken kullandıkları ders kaynakları; dini metinlerden Kutsal Kitap, ilahiler, dualar, tarihsel metinler ve edebi metinler şeklinde ele alınmıştır.

Bölümün dördüncü konusu; “Süryani Din Eğitiminde Metotlar”dır. Süryani Kadimlerin din eğitimini verdiklerinde kullanmış oldukları tekrar, taklit, takrir, temsil gibi metotlara ve önemine yer verilmiştir.

2. TEZİN AMACI, YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI

Süryani Kadim Kilisesi İsa Mesih’in öğretilerinin yayılmaya başlamasıyla süreç içerisinde Kudüs cemaatinin oluşması ve bu cemaatteki elçilerin yeryüzüne dağılmasıyla oluşmuş kiliselerdendir. Misyonerlik faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi neticesinde kurulan kiliseler ile kurumsallaşma süreci başlamıştır. Dolayısıyla Süryani Kadim Kilisesinin kurulmasıyla geleneksel Süryani din eğitimi de oluşum sürecine girmiştir. Bu süreçte gerçekleşen konsiller neticesinde çıkan kararlara karşı Süryani Kadim Kilisesi inanç çizgisi oluşturarak duruşunu ortaya koymuştur. Bu durum Süryani Kadim Kilisesinin din eğitimi disiplini sağladığını belirtmiştir. Çalışmamız Süryani Kadim Kilise ile sınırlandırılmıştır.

Din Eğitimi biliminde değerlendirilen temel eğitim unsurları göz önünde bulundurulmuş ve bu doğrultuda Süryani Kadim Kilisesindeki din eğitiminin okuma ve araştırma taslağı oluşturulmuştur. Ayrıca Din Eğitimi biliminde yaşanan “dini eğitim” ve “din eğitimi” yaklaşımları göz önünde bulundurularak çalışmamızda ele

alınan eğitim kavramının dini eğitim olduğu yönünde gerçekleşmiş ve bu ön kabul doğrultusunda bir inceleme yapılmıştır.

Çalışmanın genel amacı Süryani Kadim Kilisesinde gerçekleşen din eğitiminin geleneksel bir din eğitimi anlayışı ile icra edilip edilmediğini ortaya koymaktır. Süryani Kadim Kilisesinde din eğitiminin geleneksel bir anlayış çerçevesinde icra edildiğini ve din eğitiminin kurumsallaştığı dönem şeklindeki izahın kilisenin oluştuğu ve bağımsızlaştığı dönem olduğunu ortaya koymaktır.

Çalışmanın alt amaçlarından biri ise; Süryani Kadim Kilisesindeki din eğitiminde geleneksel modelin benimsenme dayanağı olan İsa Mesih'i ilk öğretmen olarak kabul ettiklerini ortaya koymaktır. Nitekim İsa Mesih'e dayandırılan kurumsallaşmanın tarihsel süreçte Antakya Kilisesinin kurulmasıyla Süryani Kadim Kilisesinin temel çerçevesini oluşturduğu ortaya konulmuştur.

Süryani Kadim Kilisesinin kurumsallaşmaya başlamasıyla geleneksel din eğitimi sistemi tarihsel süreçte de geleneksel yapısını koruyarak devam etmiştir. Bu durumda çalışmanın alt amaçlarından ikincisi ise siyasi faktörlerin Süryani Kadim Kilisesinin kurumsallaşmasına etkileri ile gerçekleşen ve gelişen okullaşmanın boyutu ortaya konulmuştur.

Çalışmanın alt amaçlarından üçüncüsü ise Süryani Kadim Kilisesinde din eğitimi öğrenci aktifliği ve devamlılığı gibi faktörlerle şekillendiği hususudur. Dolayısıyla bu durumun din eğitimi kurumlarında devamlılığın sağlanmasıyla bir disiplinin oluşma fikri ortaya konulmuştur. Bu disiplin çerçevesinde gelişen din eğitiminin öğretme makamında öğretmenlerin mi din adamlarının mı yer aldığı ortaya konulmuş; Süryani Kadim Kilisesinde verilen din eğitiminin yetmiş yıllık bir müfredata bağlı kaldığını ve uygulanan program içerikleriyle metotların kullanımındaki önemi ortaya konulmuştur.

Çalışma nitel araştırma⁵ yöntemiyle kavramsal bir temel üzerinde Süryani Kadim Kilisesi ve bu kavram merkezinde gerçekleşen uygulamaya dönük kısmı ifade

⁵ Nitel araştırma, insanın kendi potansiyelini anlaması, sınırlarını çözmesi ve çabasıyla inşa ettiği sosyal yapı ve sistemlerin derinliklerini keşfetmek için geliştirdiği bilgi üretme biçimlerindendir. Nitel

eden din eğitimi incelenmiştir. Nitel araştırma yöntemiyle yapılan bu çalışmada ayrıca gözlem, görüşme ve doküman gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanılmıştır. Tez çalışma konusunun ve din eğitimi yönünün ele alınması dokümanları bir araya getirmede dezavantajlar oluşturmuştur. Süryani Kadim Kilisesinin din eğitimini içeren münferit bir çalışmanın olmaması kavramsal merkezli bir literatür araştırmasına yönlendirmiştir. Bu analizler zaman zaman yeni kaynak ve çalışmalara ulaşmada kolaylıklar sunarak doküman çeşitliliğini sağlamıştır. Ulaşılan kaynakların Zotero uygulamasına yüklenmesinin ardından tarihsel ve eğitim merkezli bir sınıflama yapılmıştır. Bu doğrultuda incelenen kaynakların ilgili bölümleri tez çalışmasında kaynak olarak kullanılmıştır. Danışman Hocam Prof. Dr. Canan Seyfeli'nin Ermeni ve Süryani Kadim Kilise mensuplarıyla kurmuş olduğu güvenilir ve samimi ilişki sayesinde bizim de Süryanilerle ilişki kurmamız mümkün olmuş ve çalışmada sayın Seyfeli'nin gösterdiği ve yönlendirdiği alan araştırması yöntemlerinin de katkısıyla Süryani din adamı ve cemaat üyeleriyle yapılan görüşmelerden bilgi alınmasında ve kaynak gösterilmesinde ciddi kolaylıklar sağlamıştır. Bu doğrultuda kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle önceden hazırlanmış ve birbirini inşa ederek gelişen sorular görüşme esnasında farklı sorulara konu açmıştır. Bu doğrultuda kendilerine şükranlarımı sunduğum Diyarbakır Meryem Ana Kilise diyakosu Saliba Acış, Midyat Mor Barsavma Kilisesi Papazı *Ebune* İshak Ergün ve oğlu Yeşu Ergün, Mor Barsavma Kilisesi öğretmeni *Malfono* Ayhan Gürkan ve Midyat Süryani Kadim Kilisesi Vakıf Kurulu Başkanı Yusuf Türker'le yapılan görüşmeler ses kayıt uygulamasıyla kayıt altına alınmış ve bu kayıtlar kaynak olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada kullanılan gözlem tekniği çeşitlerinden olan katılımcı gözlem ile ayinlere katılım gerçekleştirilmiştir. Bu gözlemler sırasında din adamlarının ibadet esnasında yaptıkları sözlü ve fiili eylemler sistemli bir şekilde fotoğraflanmıştır. Süryani Kadim Kilisesi din adamları, öğretmenleri ve inanlıları ile yapılan görüşme ve gözlemlerde bazen yazılı notlar da alınmıştır. Bu doğrultuda önce Meryem Ana Kilise *diyakosu*

yöntemle desenlenmiş araştırmalarda incelenen olay veya olgu hakkında derin bir algıya ulaşma gayreti söz konusudur. bkz: Ali Baltacı, "Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5/2 (2019): 368-388.

Saliba Acıř'ten iki kur Sűryanice eęitimi alınmıř ve kendisi kaynak kiři olarak deęerlendirilmiřtir.

Arařtırmada ilk olarak Sűryaniler, İsa Mesih, kilise ve manastırlar řeklinde bir konu taraması yapılarak ilgili Tűrkçe kitap, makale ve tezlere bařvurulmuřtur. Ancak “*Sűryani Kadim Kilisesinde Din Eęitimi*” konusunda ięerik aęısından bűtűncűl bir ęalıřmaya rastlanmamıřtır. Konuya en yakın bir tez iki de makale bulunmaktadır. Bunlardan ilki Mustafa Bűlbűl’űn 2003 yılında DİKAB űęretmenlięi alanında yapmıř olduęu “*Tűrkiye’de Sűryanilerin Din Eęitimi*” isimli tezidir. Bűlbűl’űn yapmıř olduęu ęalıřmada daha çok kilisede icra edilen ibadetler ve Sűryani halkının dini yařantısı istatistiksel veriler doęrultusunda ele alınmıřtır. Din eęitimi hususu ibadet merkezli bir yaklařım doęrultusunda gerçekleřtirilmiřtir. Műlakat ve anketlerle bazı oranlara varılmıřtır. Ailede din eęitimi konusu ise namaz ve oruç ibadetlerine dair ailenin yaklařımı gűz űnűnde bulundurularak ele alınmıřtır. Ancak “*Sűryani Kadim Kilisesinde Din Eęitimi*” bařlıklı ęalıřmamızda Bűlbűl’űn ęalıřmasından farklı olarak Din Eęitimi biliminin temel unsurlarından olan; eęitim mekanı, űęretmen, űęrenci, kaynak űęretimi ve derslerde kullanılan yűntem ve teknikler doęrultusunda bir Sűryani Kadim Kilisesi ięerięi oluřturulmuřtur. Bu eksenle bir tarihsel bir okuma yapılarak Din Eęitimi’nin temel unsurları incelenmiřtir.. Talip Atalay’ın konuyla ilgili yayınlanan iki ęalıřmasından ilki “*Gűnűműz Sűryani Kilise ve Manastırlarında Din Eęitimi*” adlı makalesidir. Atalay’ın ilk makalesinde yer alan konuların tez ęalıřmamızda detaylandırılmıř ve Din Eęitimi biliminin temel unsurları çerçevesinde deęerlendirilmiř olması yűnűnden űnemlidir. İkinci makale ęalıřması ise “*Lozan Antlařması űncesi ve Sonrasında Sűryani Eęitim Kurumları*” isimli makalesidir.

Konunun hem Sűryani Kadim Kilisesi yařantısında hem de arařtırmalarda alt yapısını oluřturan dini metinlerden de yararlanılmıřtır. Bunlar Kitab-ı Mukaddes řirketinin basmıř olduęu *Kutsal Kitap*, ve “*Sűryani Kadim Kilisesi Grup El Kitabı*” olan Sűryanice adı “*Leřono d’endo*”, yani “*Bűlbűl Dili*” isimli dua kitabı ve “*Sűryani Kadim Kilisesinde Dua Vakitleri*” isimli kitaplar űrnek verilebilir.

Tűrke hazırlanan ęalıřmalar arasında doęrudan konuyu iřleyen eserler yoksa da űzellikle Sűryani kilisesi, tarihi ve manastırlarına iliřkin konular hakkında dikkate deęer arařtırma ve incelemeler vardır. Bunlar arasında Gabriyel Akyűz’űn “*Tűm*

Yönleriyle Süryaniler”, Canan Seyfeli’nin “*Osmanlı Devlet Salnamelerinde Rum Melkit Katolik Patrikliği (1847-1918)*”, “*Ermeni Kilisesinde Sakramentler*” ,” *Millet Sistemi ve Osmanlı Devlet Salnamelerinde Süryani Kadim Patrikliği (1847-1918)*” , “*Süryani Katolik Patrikliği’nin İdaresi ve Osmanlı Devlet Salnameleri*” isimli çalışmaları yanında Cüneyt Yeşil ve Canan Seyfeli’nin ortak hazırladığı “*Süryani Kadim Kilisesinde Ruhbanlığın Kökenleri: Kurucular*” isimli kitap bölümü, Cüneyt Yeşil’in “*Süryani Kadim Kilisesinde Ruhbanlık*” isimli doktora tezi, Sevinç Aksin’in “*Süryani Kadim Kilisesinde Vaftiz Sakramenti*” adlı eseri, İbrahim Korhan’ın “*Süryani Kadim Kilisesinde Evharistiya Sakramenti*” isimli eseri, Nihat Durak’ın “*Süryani Ortodoks Kilisesinde İbadet*” isimli doktora tezi zikredilebilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SÜRYANİLER VE TARİHSEL SÜREÇTE SÜRYANİ DİN EĞİTİMİ

İsa Mesih'ten önceki dönemlere gidilerek tarihte yaşanan olaylar içerisinde Süryani toplumunun yerine ve bu olaylar karşısındaki duruşuna dair incelemeler yapılmıştır. Süryanilerin kökeni ve Süryani kavramına dair çeşitli görüşlerin bulunması Süryani isimlendirmesinde de kendisini göstermiştir. Süryanilerin kökeni hususundaki görüşler şahıs ve coğrafya dayanağı doğrultusunda değerlendirilmiştir. Hristiyan tarihinde İsa Mesih'in tanrılığı meselesiyle ilgili ortaya çıkan tartışmalar ve tartışmalardan dolayı toplanan konsiller söz konusudur. Konsil kararlarında hem inanç konularının belirlenmesi hem Süryani Kadim Kilisesi gibi farklı kiliselerin birbirlerinden ayrılımları gerçekleşmiştir.

İsa Mesih'in ilk öğretmen olarak kabul edilmesi ve seçtiği elçilerden on ikisinin ilk öğrenciler ve elçiler olarak kabul edilmesi Süryani Kadimlerin din eğitiminde temel oluşturması açısından önemlidir. Elçilerden ders alan Kilise Babaları ve onların din eğitimine katkıları da yadsınamaz.

Antakya merkezli kurulan Süryani Kadim Kilisesi kendi geleneksel din eğitimini kurmuş ve bunu özellikle kilise, manastır ve okullarıyla ortaya koymuştur. Geleneksel din eğitimi Osmanlı hakimiyetindeki modern döneme kadar korunmuştur. Hatta modernizmden etkilense de geleneksel din eğitimi kısmen bugüne kadar korunmuştur. Süryani Kadimler, Osmanlı Devleti döneminde İstanbul'dan idare edilen

gayrimüslimler arasında Babiali ile ilişkilerinde İstanbul Ermeni Patrikliğine tabi olmuştur. Tanzimat Fermanı ve Islahat Fermanı ile Tanzimat döneminde gayrimüslimlerin hak, imtiyaz ve yetkilerindeki genişleme Süryani Kadimleri İstanbul Ermeni Patrikliğine en azından 1890'lara kadar tabi olmaktan kurtaramamıştır. 1914 yılında bağımsızlık göstergesi olan Surname hazırlamışlarsa da resmen onaylanıp yürürlüğe girdiğine dair belge yoktur. Bu bağlılık Lozan'da Süryaniler azınlık statüsünü almasını engellemiş ve bu yüzden Süryani eğitimini derinden etkilemiştir. Bahsi geçen hususlar dikkate alınarak konu "Süryaniler ve Süryani Kadim Kilisesi" ve "Süryani Kadim Kilisesinde Din Eğitimi'nin Tarihsel Süreci" başlıkları altında işlenmiştir.

1.1. SÜRYANİLER VE SÜRYANİ KADİM KİLİSESİ

Tarihsel süreçte Mezopotamya coğrafyası Babiller, Aramiler, Asurlular, Keldaniler, Süryaniler gibi birçok ırka, inanca ve devlete ev sahipliği yapmıştır. Mezopotamya topraklarında en köklü medeniyete sahip olan Süryanileri köken, tarih ve isimlendirme hususunda çeşitli fikirler öne sürülmüştür. Bu durum da Süryani kavramının ve kökeninin tartışılmasına yol açmıştır⁶.

Hristiyanlıkta tarihsel süreçte gelişen İsa'nın tabiatı ve tabiatının niteliği ile ilgili teolojik tartışmalar ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu teolojik tartışmalar 451 Kadıköy Konsili sonrasında inanç açısından *diyofizit* (İsa'nın çift tabiatlı olması) ve *monofizit* (İsa'nın tek tabiatlı olması) görüşü benimseyenler Batı ve Doğu Hristiyan kiliseleri arasında ayrılık meydana getirmiştir. Kadıköy Konsili ve kararlarıyla ayrılık kesinleşirken Antakya ve İskenderiye merkezine bağlı Süryani, Nasturi, Ermeni, Kıpti ve Habeş kiliseleri idari anlamda bağımsız kiliseler olduklarını ilan etmişlerdir⁷. Bahsi geçen hususlar dikkate alınarak Süryaniler ve Süryani Kadim Kilisesi konusu "Süryani Kavramı ve Köken Tartışmaları", "Süryanilerin Tarihçesi", "Süryani Kiliselerinin Oluşumu ve Kiliseler" ve "Süryani Kadim Kilisesi" başlıkları altında ele alınmıştır.

⁶ Sevinç Aksin, *Süryani Kadim Kilisesinde Vaftiz Sakramenti* (Diyarbakır: Şarkiyat, 2021), 20.

⁷ Canan Seyfeli, *İstanbul Ermeni Patrikliği, Kuruluşu ve İdari Yapısı* (Konya: Çizgi Kitabevi, 2019), 19-20.

1.1.1. Süryani Kavramı ve Köken Tartışmaları

Süryani Kadim Kilisesi tarih boyunca Süryanileri tanımlamada rol oynayan önemli isimlendirmelerin başında gelir. Ancak bu isimlendirme Süryanilerin Hristiyanlığı benimsemeleri ve bağımsız bir kilise olmaları sürecine aittir. Bu din değiştirme öncesinde varlığı tartışılmayan Süryanilerin kökeni, yani hangi kadim halkın devamı olduğu konusu hem Süryani kavramı hem de Süryanilerin kökeni meselesiyle ilişkilidir. Bu iki husus birbirine bağlı ve geçmiş vaziyettedir. Başka bir ifadeyle Süryanilerin kökenine dair tartışmalar Süryani kavramı üzerinden de yürütülmektedir.

Süryani kavramının kim tarafından ve ne zaman kullanıldığına dair açık bir bilgi mevcut değildir. Bununla beraber Süryani kavramının kökeni konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşleri beşli kategoriye indirmek mümkündür. Buna göre üçünün şahıs ikisinin ise coğrafi isimler üzerinden geliştirildiği görülür.

Süryani adının kökeni konusundaki görüşlerden ilki Pers kralı Sirus'un adı üzerine bina edilmiştir. *Sirus*, Yahudileri Babil esaretinden kurtarıp Yahudilerin özgürlüklerini kazanmalarını sağladığı için ona nispeten böyle bir isimlendirme söz konusu olmuştur. Bununla birlikte kendi aralarında konuştukları Arami lehçesine de *Seyrusça* denilmiştir⁸.

İkinci görüş ise *Suriye* adından geldiği yönündedir. Bu fikir Yakub Bar Saliba, Mor Mihayel Rabo gibi Süryani yazarları tarafından Suriye adının bölgeyi hakimiyeti altına alan Kilikos'un kardeşi *Suros'un* isminden geldiği ileri sürülmüştür. *Suros* o dönemlerde kralların kendi adlarına şehir kurmalarına paralel olarak Suriye'ye isim olmuştur. Böylece Süryani isminin de *Suriye* adı üzerinden *Suros* isminden geldiği belirtilmiş olur.

Üçüncü görüş *Asuri* ismine dayandırılmıştır. Bu isim Hz. İbrahim ailesinden gelen Dadanoğlu Asur veya *Asurin* olarak kabul edilir. Suriye'de yaşayan Arami halkının da onun ismiyle tanımlandığı ileri sürülmüştür.

⁸Mehmet Çelik, *Süryani Kilise Tarihi* (İstanbul: Yaylacılık Matbaa, 1987), 1.

Dördüncü görüş *Sur* şehir adı üzerine kurulmuştur. Buna göre Süryani ismi Lübnan'ın *Sur* şehrine atfen türemiştir. Daha sonra Yunanlılar tüm sahil bölgesi için kullanmışlar ve zamanla bölge halkı da aynı isimle anılmıştır. Böylece coğrafi bir isimlendirme bir halkın adına dönüşmüştür.

Beşinci görüş Asurluların yaşadığı *Asurya* coğrafi isminden geldiği yönündedir. Sondaki 'y' harfinin Yunanlılarca eklendiği ve süreç içerisinde baştaki 'a' harfinin düşmesiyle *Surya* biçimini aldığı ileri sürülmüştür.

Süryani adının nereden geldiğine dair ileri sürülen bu farklı görüşler Süryani kimliğini açıklama noktasında yetersiz kalır. Bu durum Süryani kimliğini değerlendirme hususunda köken tartışmalarının da incelenmesini gerekli kılmaktadır. Köken tartışmalarında ileri sürülen görüşler Süryanilerin Kadim topluluklarla ilişkilendirilmesine dayanmaktadır. Bu millet ya da topluluklar Aramiler, Ahlamiler ve Asurlular gibi halklar olup bunlardan her biri ile ilişkili en azından bir farklı görüş ileri sürülmüştür.

Süryanilerin kökeninin dayandırıldığı halklardan ilki Aramilerdir. Süryaniler dil, coğrafya ve yaşam biçimi birliği hususlarında Aramilerle ilişkilendirilmişlerdir. Süryanilerin Aramilerden geldiğini savunurken kullanılan ilk temel dayanak noktası Süryani toplumunun kullandığı dildir. İkinci kanıt, Süryanilerin yaşadığı coğrafyanın aynı zamanda Arami coğrafyası olduğu üzerine kurulmuştur. Üçüncü kanıt ise yine aynı coğrafyada yaşama fikri üzerine kurulan ve onu desteklemek için öne sürülen Aramilerin yaşam biçiminin, özellikle inançlarının Süryanilerinkine benzemesidir. Bu, Süryanilerin Aramilerden etkilendikleri ön kabulü üzerine kurulmuş olmasıdır.

Dil benzerliğinden hareketle Süryanilerin Aramilerle ilişkilendirilmesinde iki temel veri ve delil kullanılmıştır. Bunlar Süryanilerin Aramice konuşulan bir coğrafyada yaşamalarına temellendirilmiştir. İlki İsa Mesih'in kullandığı dilin Aramice olması ve Süryanilerin de İsa Mesih'e ilk inananlar arasında yer almasıdır. İkinci veri birincisini desteklemek için kullanılan Süryanilerin Aramilerin bir

lehçesinin konuşulduğu bilinen Urfa’da yaşamış olmalarıdır⁹ . Dolayısıyla Süryanilerin kökeninin Aramiler olduğuna dair görüşlerin dayandırıldığı aynı veya benzer dili kullandıkları düşüncesi açık ve kesin bir delili ifade etmemektedir.

Süryanilerin ve Aramilerin yaşadığı coğrafyanın aynı olması mekânsal bir dayanaktır. Aynı coğrafya üzerinde hayatlarını devam ettirmeleri birlikte geçirilen zamandan dolayı bir yaşamışlığı beraberinde getirmiştir. Aramiler yerleşik bir yaşantıya sahip değillerdi. Nitekim Aramilerin köylerde ve kentlerde göçebe yaşantıları vardı. Aramiler göçebe yaşantılarıyla Suriye çöllerinde yaşamlarını devam ettirirken Suriye’de bir otorite boşluğu oluşmuştu. Bölgeye hakimiyet kurmak için giden Aramiler ilkin Fırat’ın orta kısmına yerleşerek daha sonra güneybatıda Suriye’ye; güneydoğuda Babil’e kadar yayılma göstermişlerdir. Dolayısıyla Aramilerin hakim olduğu Suriye bölgesine atfen Süryanilerin de bahsi geçen bölgelerden, yani Aramilerden geldiğine işaret edilmiş olur¹⁰ .

Süryani köken tartışmalarındaki yetersizlik Aramilerin tanrı inançları hususunda da benzer bir durumu oluşturmaktadır. Nitekim Aramilerin tanrı inançlarına dair pek bir bilginin bulunmaması konuya açıklık kazandırmamaktadır. Bununla birlikte Aramiler içinde bazı inanç unsurlarını kabul etmeyen toplulukların bulunduğu da ileri sürülmektedir. Arami tanrı inancına dair eldeki verilerin tanrısal varlıklar ve fiilleri üzerinden isimlendirmelerinden ibaret olduğudur. Dolayısıyla Aramilerin tanrısal varlıklar dayanağında bilinen en önemli tanrıları gök gürültüsü yapan Ramman veya Kutsal Kitap’ta geçen *Rimmon*¹¹ şeklindeki fırtına tanrısı olan Haddad’ı ifade ettiği bilinir. Putperest olan Aramilerin yıldızlara ve farklı putlara tapıtlıkları bilinmektedir. İncil müjdesiyle karşı karşıya kalınca bu inancı kabul eden Suriyeli toplum Arami halktan ayrılarak bu isimle anılmamak için Süryani şeklinde adlandırılmıştır. Sonuç olarak Süryanilerin bu dönüşüm sonucunda almış oldukları

⁹ Sebastian P. Brock (ed.), *Saklı İnci II. Antik Arami Varisleri* (Roma: Trans World Film , İtalya Srl via Massimo Meliconi, 2006).14

¹⁰ Sebastian Brock - David G.K. Taylor (ed.), *Saklı İnci* (İtalya: Trans World Film, 2006), 61.

¹¹ Kutsal Kitap: Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil) (İstanbul Kitab-ı Mukaddes Şirketi 2002) II. Krallar 5:18: Ama Rab kulunu bir konuda bağışlasın. Efendim tapınmak için Rimmon Tapınağı’na girip kendisine eşlik etmemi isteyince, tapınakta onunla birlikte yere kapandığımda Rab bu kulunu bağışlasın.”.

Süryani ismi zamanla bir mezhep adına dönüşmüştür. Aramilerden diğerleri de bu inancı kabul ederek süreç içerisinde kendilerini Süryani olarak ifade etmişlerdir¹².

Süryanilerin Aramilerle köken birliği konusunda ileri sürülen üç temel görüşün kabulüyle birlikte Süryanilerin Aramilerle aynı soydan geldiklerine hükmetme söz konusudur. Bu hüküm gereğince Kutsal Kitap'ta Aramiler'in Hz. Nuh'un oğlu Sam ve torunu Aram'dan geldiğine dair veri¹³ nedeniyle Süryanilerin de Nuh'un soyundan geldiği ileri sürülmüş olur¹⁴.

Süryanilerin kökeninin dayandırıldığı ikinci halk Ahlamulardır. MÖ XII. yüzyılın sonlarına doğru kısmen kabile hayatı yaşayan Ahlamulara Süryanilerin yakın olup onlarla hareket etmeleri dolayısıyla onlardan etkilenmeleri sonucunda Ahlamu olarak nitelendirildikleri ileri sürülmüştür¹⁵.

Süryanilerin Asurlulardan geldiği tartışmasında temel dayanak noktası her ikisinin de Eski Mezopotamya halklarından olmalarıdır¹⁶. Bununla birlikte bu görüş Süryanilerin Asurlulardan geldiğini iddia etse de Süryani-Arami ilişkisini temel almaktadır. Buna göre Süryanilerin birlikte yaşadıkları bilinen Aramilerin Asurlulara yakın bir coğrafyada bulunmaları ve kısa sürede Asur hakimiyetine girerek birlikte yaşamaları söz konusudur. MÖ VII. yüzyıl öncesinde Aramilerin, yani farklı Arami devletlerinin Asur hakimiyetine girmesi Aramilerle Asurluların etkileşim içerisinde olmalarına yol açmıştır. Ancak güçlü ve hakim konumdaki Asurlular olmasına karşın Aramilerin sayısının zamanla artması daha etkili olmalarını sağlamıştır. Özellikle Aramiler Asurluları dil konusunda etkilemiş ve Asur İmparatorluğunun dili Akadça iken zamanla dil Aramileşmiş ve bu dili kullanan halkın nüfusu artmıştır. Bu dönüşümde Arami alfabesinin Akadça'ya göre kolay olması da etkili olmuştur¹⁷.

¹² Aziz Günel, *Türk Süryaniler Tarihi* (Diyarbakır, 1970), 29.

¹³ *Kutsal Kitap: Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil)* (İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi, 2002), 1Ta.1:4; Yar.6:9.

¹⁴ Aziz Günel, *Türk Süryaniler Tarihi* (Diyarbakır, 1970), 29.

¹⁵ Günel, *Türk Süryaniler*.

¹⁶ Salib Acı, *Kübra Özdemir'in Meryem Ana Kilisesi Diyakosu Saliba Acı ile Yapılan Süryani Kadim Kilisesi'nin Din Eğitimi* (09 Aralık 2021) Sezai Karakoç Kongre Merkezinde yapılan görüşme 2021.

¹⁷ Sebastian P. Brock (ed.), *Saklı İnci* (Roma: Trans World Film , İtalya Srl via Massimo Meliconi, 2006), c.I. 62.

Süryanilerin Asurlularla ilişkisi bir arada yaşama ve aynı dili konuşmadan kaynaklanan bir etkileşimi barındırmaktadır. Ayrıca Asurluların Orta Asyalı ve Sami kavimlerin birleşiminden meydana gelen melez bir topluluk oldukları ileri sürülür. Bu topluluk, aynı kültürü yaşayan ya da benzer kültüre sahip olan Fenikeliler, Akkadlar, Keldaniler, Babilliler gibi kavimleri içeren bir yapılanmayı ifade etmektedir. Bu yapılanmanın Asur yani Süryani üst şemsiyesi şeklinde isimlendirilmesi söz konusudur¹⁸.

Süryanilerin yaşadığı coğrafya ve şahıslara dayandırılan farklı görüşler Süryani adının nereye ya da kimlere dayandığı konusunu açıklamaya yeterli olmamıştır. Süryanilerin kökeni hususu ise Aramilere, Ahlamulara ya da Asurlulara dayandırılması söz konusu olmakla beraber kesin ve açık kabul edilebilir bir görüş sunmayıp birer tartışma ve fikirden ibarettir. Dolayısıyla hem isim hem de köken tartışmaları genel kabul seviyesinde bir sonuca ulaşamamıştır.

1.1.2. Süryanilerin Tarihçesi

Süryani kavram ve kökeninde açık bilgilerin olmaması tartışma konularını meydana getirmiştir. Süryani Kadim Kilisesinde kavram ve köken incelemesi tarihçeye bir hazırlık oluşturmaktadır. Süryanilerin tarihçesi coğrafya, dil ve inanç merkezli olarak ele alınabilir.

Süryaniler İsa Mesih'in öğretilerine ilk inananlar şeklinde kendilerini tanımladıkları için Hristiyanlık öğretilerinin yayılım gösterdiği dönemde Anadolu'ya ilk giriş yeri Edessa, yani Urfa şehriydi. Dolayısıyla Süryani tarihçe araştırması Edessa şehrinde başlatılarak ele alınmıştır.

Süryani tarihinin coğrafi olarak incelenmesine konu olan yer Edessa (Urfa) şehridir. Edessa kentinin Süryanice adı Urhoy olup günümüzde Şanlıurfa olarak bilinmektedir¹⁹. Edessa şehri incelemeye alındığında ise Süryaniler ile ilgili bilgilerin Kral Abgar efsanesinde yoğunlaştığı görülmektedir. Efsane niteliğindeki verilerin ön plana çıkma nedeni bahsi geçen dönemde Hristiyanlığın henüz geniş çaplı yayılmamış

¹⁸Mehmet Şimşek, *Süryaniler ve Diyarbakır* (İstanbul: Çiviyazıları, 2003), 24.

¹⁹ Judah Benzion Segal, *The Bleed City* (Printed In Great Britain: Oxford Universtiy Press, 1970), 3.

ve resmileşip kurumsallaşmamış olmasıydı. Dolayısıyla Halkın inancı ise genelden putperest ve paganizmden ibaretti. Bu durum Süryanilerin hakkındaki kilise tarihi açısından çok açık verilerin mevcut olmamasına yol açmaktadır. Bu nedenle Süryanilerin ilk Hristiyanlık dönemlerine dair çoğunlukla efsane niteliğindedir²⁰. Kral Abgar efsanesi Urfa Abgar Krallığının V. Abgar'ı olan kralla ilişkilendirilir. Süryani tarihindeki önemi Kral Abgar Efsanesi ile bilinmektedir. Kral V. Abgar'ın elçisi Ananya'yı Kudüs imparatoru Tiberius'a gönderir. Kudüs dönüşünde heyet İsa Mesih'in mucizelerinden haberdar olur. Elçi daha sonra olanları Kral Abgar'a anlatır. Urfa Kralı V. Abgar'ın tedavisi mümkün olmayan bir cilt hastalığına yakalanması üzerine Ananya Urfa Kralı V. Abgar'ı İsa Mesih'in mucizelerinden haberdar eder. Urfa Kralı V. Abgar'ı İsa Mesih'e kendisini de tedavi etmesini istediği bir mektup yazar. İsa Mesih mektuba cevap olarak tebliğ görevinin ardından göğe yükseleceğini ama isteğinin karşılıksız kalmayacağını, öğrencisini göndereceğini ve gönderdiği öğrencisinin Abgar'ı iyileştireceğini belirtir. Öğrenci Taday'ın Urfa'ya vardığında şifaya ihtiyacı olan herkesi iyileştirdiği görülür. Bu durum karşısında halk Taday'ın İsa Mesih'in görevlendirdiği öğrenci olduğunu kabullenip getirdiklerine inanır²¹. Abgar'ın Hristiyanlığı kabul etmesiyle Edessa da oluşan topluluğu paganlardan veya putperestlerden ayırmak için Süryaniler şeklinde isimlendirildikleri bilinmektedir²².

Süryanilerin tarih yazıcılığında ve tarih sahnesinde çıkmasında dilin de önemli bir etken olması söz konusudur. Süryani tarihinden bahsedilen bir coğrafi mekan olarak Edessa ve bu şehirde Süryanice'nin konuşulması bu doğrultuda bir örnektir. Edessa şehrindeki ilk Hristiyanların Arami lehçesi olan Süryaniceyi konuşma dili olarak kullanmış olmaları ve halkın çoğunluğunun Sami olması Süryani tarihinin de dil merkezli olarak Edessa 'dan başlatılmasını sağlamıştır. Ayrıca Edessa'da konuşulan Süryanice süreç içerisinde kilisenin ayin dili haline gelmiştir²³.

²⁰ Yusuf Ziya Keskin (ed.), "Geçmişten Günümüze Şanlıurfa'da Dini Hayat", *IV. Urfa'da Yahudilik ve Hristiyanlık* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011), 73.

²¹ Tahincioğlu, *Kültürleri ve İnançlarıyla*, 23.

²² Keskin, "Geçmişten Günümüze Şanlıurfa'da Dini Hayat", 73-79.

²³ E.R. Hayes, *Doğu Batı Asur /Süryanilerin Kurduğu Urfa Akademisi*, çev. Yaşar Günenç (İstanbul: Yaba Yayınları, 2005), 11-18.

Süryani tarihindeki bir diğer husus da İsa Mesih'in öğretilerinin merkeze alındığı inançsal faktördür. İncelemede esas alınan bilgiler İsa Mesih dönemine ilişkin açıklamalardır. İsa Mesih, öğretilerinin ilk aşamasında insanların günahlarından arınmalarını ve tövbe etmelerinin gerektiğini belirtmiştir. Bu durum Yahudi din tüccarlarının zoruna gitmiş ve kabullenmemişlerdir. İsa Mesih'in mucizeleri ve halkın sıkıntıya düştüğü zamanlarda ilk başvuracağı merci olarak İsa Mesih'e yönelmelerini kendileri için bir tehdit unsuru olarak görmüşlerdir. Yahudilerin kışkırtmasıyla ve putperest Roma yöneticileri İsa Mesih'i bir tehlike olarak görmüşler ve onu ortadan kaldırmayı planlamışlardır. Böylece İsa Mesih zorlu bir sürece girmiştir. Bu süreçte tutuklanmış, sorgulanmış hemen ardından çarmıh cezasına çarptırılmıştır²⁴.

Edessa merkezli olarak Süryanilerin İsa Mesih ve Hristiyanlıkla ilişkilendirilmeleri Mesih'in öğretilerini kabul eden ilk halk olarak bilinmeleri ile ilgilidir. Bu nedenle Süryani tarihi Mesih'in müjdesinin ulaşması öncesi ve müjdeyle karşılaşma dönemi şeklinde tasnif edilmiştir²⁵.

Süryanilerin tarihinde ciddi bölünmeler Hristiyanlık tarihi açısından çok önemli olan ilk konsiller döneminde yaşanmıştır. Bu konsiller IV.-V. yüzyılda toplanan ve temel konusu İsa Mesih teolojisi olan yani Kristolojik meseleler idi. Konsillerin toplanma nedeni ise İskenderiyeli Arius'un İsa Mesih hakkındaki fikirlerinden dolayı ilk genel konsil toplanmıştır. Konsilde Arius ve Athanasius arasındaki ikilisinin arasındaki tartışmalar etkili olmuştur. Konsil 325 İznik'te İmparator I. Konstantinos'un davetiyle Roma egemenliğindeki topraklarda yapılmıştır. Konsilde Arius ve fikirleri aforoz edilmiştir. Ardından 381'de İstanbul, 431'de Efes ve 451'deki Kadıköy Konsillerinde Süryanilerin de içinde bulunduğu bazı hizipleşmeler yaşanmıştır. Başka bir ifadeyle Hristiyanlık tarihinde en önemli tartışma konularından olan Kristolojik²⁶ meselelerin tartışılmış konsillerde karar

²⁴ Şimşek, *Süryaniler ve Diyarbakır*, 68.

²⁵ Tahincioğlu, *Kültürleri ve İnançlarıyla*, 23.

²⁶ **Kristoloji:** İsa'daki mevcut tanrısallık ve beşerilik ile ilgili olan onun şahsiyetindeki birlik ve bütünlüğü ifade eden bir doktrindir. bkz. Turfan Kaçar, *Geç Antikçağ'da Hristiyanlık* (İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları), 11.

bağlanmış ve neticede farklı, bağımsız Hristiyan kiliselerinin oluşumuna yol açmıştır. Süryaniler bu hizipleşmede önemli ve etkili bir halk olmuştur.

1.1.3. Süryani Kiliselerinin Oluşumu ve Kiliseler

İsa Mesih'in seçtiği ve öğretisini yaymakla görevlendirdiği on ikilere havari (apostle) denir. İsa'dan sonra havariler öğretiyi vaaz etmek için yeryüzüne dağıldılar. Havarilerin İsa Mesih'e inananlar olarak hareket etmeleri onların Antakya'da Hristiyan şeklinde adlandırılmalarına yol açtı. Çünkü Hristiyan kelimesi Mesihçi veya Mesihi takip edenler anlamına gelmekteydi²⁷. Misyonerlik faaliyetini gerçekleştirenler daha çok Kudüs topraklarında yoğunlaştılar. Kudüs'te misyonerlik²⁸ yapan cemaatin başında ise havari Yakup bulunmaktaydı. Havariler ve diğer önde gelen cemaat liderleri Mesih öğretisini yayma faaliyetini özellikle Roma topraklarında yürütüyorlardı. İlk dönem misyonerliğinde en önemli isim Aziz Pavlus'tur. Aziz Pavlus Hristiyan düşüncesinin günümüzdeki şekli almasında öncü isimlerin başında gelir²⁹. Aziz Pavlus Hristiyan düşüncesinin yayılmasını sağlarken cemaat içerisinde bölünmelere sebep olmuştur. Pavlus'un misyonerlik yaptığı harekete muhatap olan kitle Yahudi ve putperest halktan oluşmaktaydı. Pavlus'un İsa Mesih'i göklerde ikame eden bir tanrı olarak telkin etmesi Hristiyan düşünce mensupları tarafından farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yakub'un öncülüğündeki Kudüs cemaati ise Pavlus'un Yahudi olmayanlar arasındaki faaliyetlerine tepki göstererek öğretiyi Yahudiler arasında yayma konusunda ısrarlı olmuşlardır. Kudüs cemaati misyonerlik faaliyetlerini sürdürürken Yahudiler ve Romalıların yanında Pavlus'un oluşturduğu Helenistik cemaatle de mücadele halinde olmuşlardır. Süreç içerisinde Pavlus'un öğretileri Roma hakimiyetinde olan topraklarda yayılım gösterirken Yahudi-Hristiyanlar diye tanımlanan Kudüs cemaati Kudüs'ün 70 yılındaki tahribiyle birlikte

²⁷ Türkiye Kiliseleri Ortak Komisyonu, *Temel İlkeleriyle Hristiyanlık* (İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi, 2015), 12 bkz. Kaçar Geç Antikçağ'da Hristiyanlık, 23.;

²⁸ *Hristiyan düşüncesinde misyonerlik*: kilisenin teşkilatından olan kişinin veya teşkilat dışı bir Hristiyan'ın kendi inancı olan Hristiyan düşünceyi ve mesajını yaymak için yetiştirilen kişilerce veya Hristiyan bir kimsenin yaptığı düşünceyi yayma işidir. bkz Şinasi Gündüz, *Misyonerlik* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006), 141.

²⁹ Mustafa Sinanoğlu, 'İznik Konsili', TDV İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: İSAM Yayınları, 2001), 23: 549

zamanla ortadan kalkmıştır³⁰. Pavlus'un öğretileri ise Roma İmparatorluğu'nun zulmü ve baskısı altında kalmıştır. Ancak bu baskı, İmparator Constantinus'un 313 Milano Fermanı'nı ilanı sonucunda Hristiyanlığın serbest din haline gelmesiyle ortadan kalkmıştır. Bu durum bir taraftan Hristiyanlığın İmparatorluğun resmi dini olma sürecini başlatırken diğer taraftan tartışmalı konularının gün yüzüne çıkması ve genel konsillerin yapılmasına yol açmıştır³¹.

IV.-V. yüzyıldaki genel konsiller temelde İsa Mesih'in tanrılığı ve bunun niteliğiyle ilgili ileri sürülen fikirlerin oluşturduğu tartışmalar neticesinde toplanmışlardır. Bu konsillere yol açan tartışmalardan ilki İskenderiye Kilisesine mensup olan Arius'un İsa Mesih'in Tanrılığı konusundaki fikirleridir. Arius'un fikirleri Roma imparatorunun davetiyle gerçekleşen 325 İznik Konsilinin toplanmasına yol açmıştır. Arius, Babanın başlangıcının olmadığı fakat İsa Mesih'in bir başlangıcının olduğunu³², Babanın Oğlu bildiğini Oğlun babayı bilemediği ve onun ezeli olmadığı, ama ilk yaratılan olduğu fikirlerine karşılık Athanasius ise İsa Mesih'in yaratılmadığını, dolayısıyla Tanrı olduğunu savunmuştur. Konsil Arius'u fikirlerinden dolayı aforoz etmiştir ve İskenderiye'ye girişi yasaklanmıştır³³. Konsil, Oğul'un Baba ile aynı özden (*homoousios*) olduğu, dolayısıyla sonradan ve yaratılmış olmadığı kararını almış ve Hristiyan akidesini içeren bir metin oluşturmuş ve yayınlamıştır³⁴. İznik Konsilinden sonra sürgün edilen Ariusçular gittikleri yerlerde de düşüncelerini ifade etmişlerdir. Ancak bu durumu devlet yöneticileri ılımlı karşılamamıştır. Nitekim Doğu Roma imparatorlarından Theodosius konsil kararlarına karşıt düşünce yayanların cezasını ölüm olarak belirlemiştir³⁵. Tanrı fikriyle alakalı tartışmalar devam etmiş ve 381 İstanbul Konsili Kutsal Ruh'u Oğul'un bir yaratığı konumuna getiren Macedonius'un görüşüne karşı toplanmıştır. Konsilde Macedonius ve görüşü aforoz edilirken Kutsal Ruh'un da Baba ve Oğul gibi tanrısal cevhere sahip

³⁰ Ahmet Hikmet Eroğlu, "Hristiyanlık", *Dinler Tarihi El Kitabı*, ed. Baki Adam (Grafiker Yayınları, 2015), 144.

³¹ Eroğlu, "Hristiyanlık", 144.

³² Kaçar, *Geç Antikçağ'da Hristiyanlık*, 2009, 57.

³³ Thomas Michael, *Hristiyan Tanrı Bilimine Giriş- Dinler Tarihine Katkı* (İstanbul: Ohan Basımevi, 1992), 101.

³⁴ Hasan Darcan, "Athanasius ve İznik Konsili", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/28 (2013), 179-184.

³⁵ E. Richarde Rubenstein, *İsa Nasıl Tanrı Oldu*, çev. Cem Demircan (İstanbul: Gelenek, 2004), 65, 200.

olduğu kararı alınmıştır. Böylece Teslis'in üç uknumunun da tanrılığı ifade ettiği resmi kabul olmuştur³⁶.

Tartışma Oğul'un tanrılığının niteliği konusunda derinleşerek 431 Efes Konsilinin toplanmasına yol açmıştır. İstanbul Patriği Nestorius ilahi ve insani olmak üzere İsa Mesih'in iki tabiatı olduğunu, yani "birleşmiş ayrı iki tabiat" (diofizit) fikri benimsemiştir. İskenderiye ekolünden Patrik Crylle (412-444) ise "birleşmiş iki tabiat" ve Meryem'in tanrı doğuran olduğu görüşünün başını çekmiş ve konsilde bu karar alınarak Nestorius aforoz edilmiştir³⁷. Nestorius'un fikirleri sonradan İran topraklarında yayılmış ve Nesturileri veya Doğu Süryanilerini oluşturmuştur³⁸.

431 Efes Konsilinde alınan kararlar tabiatlar konusuyla ilgili tartışmaları bitirmemiş, İskenderiye ekolü "insani tabiatın ilahi tabiat içerisinde kaybolduğu tek tabiat" (monofizit) fikrini geliştirmişler, hatta imparatorun desteğiyle 449 Efes Konsilinde (Haydutlar Konsili)³⁹ karara bağlamışlardır⁴⁰. Ancak İstanbul ve Roma merkezli kiliseler bu konsili Haydutlar Sinodu olarak tanımlamışlar ve yeni imparatoru etkileyerek 451 Kadıköy Konsilini toplamışlardır. Bu konsil 431 Efes Konsilinin kararını yinelerken bu defa "birleşmiş iki ayrı tabiatın" birbirine karışmadan ve birbirinden ayrılmadan birleştikleri şeklinde açıklamalı bir karar alınmıştır⁴¹.

Kadıköy Konsili Hristiyanlık tarihinde önemli bir dönemeci ifade eder. Doğu kiliseleri, bu arada Süryani Kadim Kilisesi Kadıköy Konsili ve kararlarını reddetmişlerdir⁴². Bu Roma-Bizans topraklarındaki Süryanilerin oluşturduğu kilise Batı Süryanileri olarak da tanımlanmışlardır. Batı Süryanileri Viranşehir piskoposu Yakup Bardaysan'ın faaliyetleriyle canlanmış ve bir düzene girmiştir. Bu nedenle

³⁶ Canan Seyfeli, *Ermeni Kilise Merkezi Ecmiatzin* (Konya: Çizgi Kitabevi, 2015), 70.

³⁷ Thomas Michael, *Hristiyan Tanrı Bilimine Giriş- Dinler Tarihine Katkı* (İstanbul: Ohan Basımevi, 1992), bkz. Seyfeli, *Ermeni Kilise Merkezi Ecmiatzin*, 102.

³⁸ Canan Seyfeli, "Keldani Patrikliği'nin İdaresi Ve Osmanlı Devlet Salnameler (1847-1918)", *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi (SBARD)* 16 (Şubat 2018), 91.

³⁹ Dvornik, Francis, *Konsiller Tarihi İznik'ten II. Vatikan'a*, çev. Soeur Jean - Marie O. P - Mehmet Aydın (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1990), 15.

⁴⁰ Aziz S. Atiya, *Doğu Hristiyanlığı Tarihi*, çev. Nurettin Hiçyılmaz (İstanbul: Doz Yayınları, 2005), 62-64 Ayrıca bkz. Zafer Duygu, *İslâm ve Hristiyanlık Hristiyanlara Göre İki Dinin Karşılaşması ve İlk Etkileşimler*. (İstanbul: Timaş Yayınları, 2021), 82-83.

⁴¹ Dvornik, Francis, *Konsiller Tarihi İznik'ten II. Vatikan'a*, 16-17.

⁴² Kaçar, *Geç Antikçağ'da Hristiyanlık*, 2009, 156.

Batılılarca bu kilisenin Bardaysan tarafından kurulduğunu ima eder biçimde Yakubi Kilisesi şeklinde de isimlendirilmiştir. Ancak Süryani Kadim Kilisesi bu isimlendirmeyi kabul etmezler ve ayrıca apostolik kilise vurgusunu yaparken havari Taday ve Aday'a kendisini dayandırır⁴³.

451 Kadıköy Konsilinden sonra Süryanilerin arasında bu konsil ve kararlarını kabul etmeye devam edenler olmuştur. Bunlar Bizans İmparatoru yanlısı anlamında Malkoye veya Melkit şeklinde isimlendirilmişlerdir. Rum Ortodoks Kilise içerisinde yer alan yarı bağımsız bir patriklik iken 1724'te Lübnan Melkitlerinden Katolikliği benimsemiş olan piskopos Serafim Tanas Patrik olarak takdis edilmiş ve Papa'nın onayını almayı da başarmıştır. Tartışmalar devam etse de Katolik Melkit hiyerarşi bu süreçte oluşmuş ve Osmanlı resmi belgelerinde Rum Melkit Katolik Patrikliği şeklinde tanımlanmıştır. Ortodoks Melkit hiyerarşi ise beş yıl sonra Rum Ortodoks hiyerarşi ile birleşmiştir⁴⁴.

İsa Mesih'in Tanrılığının niteliği tartışmasına irade hususu da dahil olunca tek tabiatı kabul eden kiliseler arasında VII. yüzyıl sonlarında bir bölünme daha gerçekleşmiştir. Aslen Süryani oldukları düşünülen Maruniler, Maruni Kilisesi diye de isimlendirilmiştir. Suriye Mar Marun Manastırı merkezli olan bu kilise Katolik-Ortodoks ayrışmasından sonra XII. Yüzyılda Roma'ya bağlı olan Kalkedoncu Kiliselerden birisi olmuştur⁴⁵.

Doğu kiliseleri, bu arada Süryani kiliseleri arasında Katolik misyonerliğinin yürüttüğü faaliyetler sonucunda meydana gelen ayrılmayla Süryani Katolik kiliseleri de oluşmuştur. Bunlar Keldani Patrikliği ve Süryani Katolik Patrikliği şeklinde isimlendirilmiştir. Nasturiler arasında meydana gelen bölünme Keldani Kilisesini oluşturmuştur. Bu bir süreç içerisinde kendi çizgisini oluşturmuştur. Ancak ilk Katolik hiyerarşi 1552'de Sulaka'nın başlattığı Şimon çizgisidir. Karışık bir süreçten sonra

⁴³ Canan Seyfeli, "Süryani Katolik Patrikliği'nin İdaresi ve Osmanlı Devlet Salnameleri", *Dicle İlahiyat Dergisi* 2017 (2019), 5.

⁴⁴ Canan Seyfeli, "Osmanlı Devlet Salnamelerinde Rum Melkit Katolik Patrikliği (1847-1918)", *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* 11 (01 Eylül 2011), 15,17.

⁴⁵ Yakup Bilge, *Süryaniler Anadolu'nun Solan Rengi* (İstanbul: Yeryüzü Yayınları, 1996), 75.

1830’da farklı hiyerarşilerin birleşmesiyle bugüne kadar süren Keldani hiyerarşisi son biçimini almıştır⁴⁶.

Süryani Kadim Kilisesinde Katolik misyonerliğin oluşturduğu diğer bir kilise Süryani Katolik Patrikliğidir. Süryaniler arasında misyonerlik Halep merkezli olarak yürümüştür. Papa’nın pallium vererek onayladığı (1667) ilk Süryani Katolik Ahican’dır. Ancak bu Katolik Süryani hiyerarşi XVIII. Yüzyılın son çeyreğine kadar düzensiz şekilde devam etmiştir. Yine Halep’te piskopos olan Mihail Carve 1776’da Papa’ya bir mektup göndermiş ve tanınmayı sağlamıştır. Ardından boş kalan Süryani Kadim Patrikliğini ele geçirerek tüm kiliseyi Katolikleştirmek istemiş, hatta 1782’de patrik seçilmiştir. Fakat Süryani Kadim cemaati yeni patriğini seçtikten sonra Carve kaçmış ve Marunilere sığınmıştır. Süryani Katolik çizgi 1820’de seçilen Butrus VII Carve’ye kadar ya vekaletle ya da patriklerle devam etmiş. Osmanlı 1831’de Katolikleri tanıyınca resmi belgelere Süryani Katolik Patrikliği adıyla geçmiştir⁴⁷. Ortodoks Süryaniler ise kendilerini bu ayrılmalardan sonra resmi ve sosyal hayatta Süryani Kadim diye nitelendirmişlerdir⁴⁸.

1.1.4. Süryani Kadim Kilisesi

Hristiyanlığın kurumsallaşmasını sağlayan Kudüs kilisesi artık özerk olan kiliselerle Hristiyan inancına dair gelişmeler kaydetmiştir. Hristiyanlığın dünya dini olmasını sağlayan süreçte Süryani Kadim kilisesi de özerk bir kilise olarak yerini konumlandırmıştır. Kudüs Kilisesinden bölgelere dağılan havarilerin misyonerlik çalışmaları İsa Mesih’in insani tabiatın ilahi tabiat içerisinde mecz olduğu tek tabiatlı (*monofizit*) fıkri üzerinde gerçekleşen bir hareket olmuştur⁴⁹. Bu doğrultuda Süryani Kadim Kilisesinin monofizit temelli düşünce üzerine kurulduğu ve kendisini *apostolik* kilise olarak kabul ettiği belirtilmektedir. Ayrıca Süryani Kadim Kilisesi için *apostalik* kilise temelli olduğuna dair bir dayandırma da mevcuttur. Kudüs cemaatinden Süryani Kadimlerinin merkezi olan Antakya’ya gönderilen Barbanas’ın ve Pavlus’un

⁴⁶ Seyfeli, “Keldani Patrikliği’nin İdaresi Ve Osmanlı Devlet Salnameler (1847-1918)”, 96-97.

⁴⁷ Canan Seyfeli, “Millet Sistemi ve Osmanlı Devlet Salnamelerinde Süryani Kadim Patrikliği(1847-1918)”, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi (SBARD)* 15 (2017), 7-8.

⁴⁸ Aziz Koluman, *Ortadoğu’da Süryanilik* (Ankara: Asam Yayınları, 2001).

⁴⁹ Eroğlu, “Hristiyanlık”, 177.

misyonerlik çalışmalarını ve kilise tayinlerinin esas alınma dayanağını oluşturmuştur. Bu çalışmalar yeni inancı kabul etmelerinde hız kazandırmış çünkü Antakya halkının Yahudi azınlıkta olması kabul ettikleri inanca muhalif olmalarının önüne engel olmuştur. Kudüs Kilisesinin mensuplarının Yahudi asıllı olması ise bazı tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Tartışmaların Antakya cemaatinde problemlere yol açmaması için Petrus Antakya'ya gönderilmiştir. Petrus misyonerlik çalışmalarını, cemaatini oluşturur ve kiliseyi kurar. Bölgedeki çalışmalarını tamamladıktan sonra ayrılma vakti gelir. Putperest asıllı olanlara Efudyos ve Yahudi asıllı olan Hristiyanlara ise Ignatius Nurani'yi tayin eder. Böylece Petrus'u Antakya kilisesi kurucu olarak kabul ederler⁵⁰.

Antakya Kilisesi çeşitli kökenlere mensup grupların mevcut olduğu bir konuma gelmiştir. Antakya kilisesi Süryani Kadim kültürünü Anadolu'dan, Mezopotamya'ya ve yakın belde olan Urfa'ya kadar gelişimini sürdürmüştür. Hristiyanlığın kabul edip yayılmasında Antakya havarileri gibi Urfa'daki havarilerin inşa ettiği ve misyonerlik faaliyetlerini sürdürdüğü *apostolik* kiliseleri de Süryani Kadim kilisesi olarak kabul görme fikri mevcuttur. Bu düşünce doğrultusunda Kral Abgar ve İsa arasında geçen mektuplaşmanın yani Kral Abgar Efsanesi esas alındığı bilinmektedir⁵¹. Bu efsanede Urfa kralının hastalığı için İsa Mesih tarafından gönderilen öğrenci Taday'ın kralı iyileştirmesi, onu Hristiyanlığa davet etmesi ve bu davetin ardından kabul edilen Hristiyanlığın halk içinde hızlıca yayıldığı belirtilmektedir. Ardından Abgar da Adayın öğrencisi gibi hareket ederek İncil öğretimi ve ayinlerin icra edilmesi için Urfa'da (Edessa) putları kırar ve kiliselerin inşa edilmesini sağlar. Böylece ilk Hristiyan krallığı olarak tarihte yerini alır. Taday misyonerlik faaliyetlerine Ortadoğu'da devam ederek İncili yaymak için öğrencileri Agay ve Mara ile Edessa'dan ayrılır ve Mezopotamya topraklarına gider⁵².

Roma imparatorluğunun Hristiyanlığı resmi din olarak kabul etmesi Bizans'ın Süryani Kadim kilisesi mensuplarına baskı uygulamasına sebep olmuştur. Nitekim İmparator Justinian'ın topluma uyguladığı baskı ve zulümlerin yanında monofizit

⁵⁰ Yakup Bilge, *Süryanilerin Kökeni ve Türkiye'deki Süryaniler* (İstanbul, 1991), 60.

⁵¹ Eusebios, *Kilise Tarihi*, çev. Furkan Akderin (Chiviyazıları Yayınları, 2011), 30.

⁵² Günel, *Türk Süryaniler*, 31.

düşünce mensubu din adamlarının idam edilmesi *monofizit* kiliselerinin yok oluşuna yol açacaktı. Bu sırada Antakya Kilisesi için monofizit düşünceyi savunan Urfalı keşiş Yakup Baradaeus'un tekrardan cemaati oluşturma girişimleri ve arasında piskopos ve papaz gibi din adamlarının atamalarını yapması Süryani Kadim Kilise'nin kurucusu olarak bilinmesini sağlamıştır. Fakat Kadim Süryaniler Yakub'un Doğu Kilise kurucusu olarak kabul etmezler bu iddianın onları alçaltmak için kullanıldığını belirtir. Süryani geleneğini daha köklü kılmak için havariler dönemine götürerek asıl kurucu diye Petrus'u kabul ederler. Ama Yakub'un ilk defa atama yapması Kadıköy Konsiline muhalif olarak bir alternatif Süryani Kadim Kilisesi oluşturmaya kurucu olarak kabul görülmektedir⁵³.

Tarihsel süreçte yaşanan böylesi zulüm ortamında beklenmedik bir destek gelmiştir. Bu destek Bizans imparatorunun Yakub'un atama yapmasına izin verme durumudur. Nitekim imparatorun bu tavrı da siyasi bir çıkarının olduğuna dairdir. Çünkü o dönemde Sasanilere karşı durabilecek bir yardıma ihtiyacı vardı bu yardımı da Süryanilerden alacaktı dolayısıyla Süryani Kadim Kilisenin tekrardan toplamalarına izin vermiştir⁵⁴. Diğer yandan da Süryani Kadim Kilisesi teşkilatlanması için büyük bir fırsat kazanmış oldular⁵⁵. Yakup Baradaeus'un cemaati tekrardan bir araya getirme girişimi isimlendirme olayına dayanak olarak sunulduğu için Yakubiler olarak isimlendirilmişlerdir⁵⁶.

Süryani Kadim kilisesi tarihsel süreçte altı patriklik merkezine sahip olmuştur. Petrus öncülüğünde 37-38 yıllarında kurulan ilk patriklik Antakya Patrikliğidir. Sonrasında Malatya (969) ve Diyarbakır (1058) patriklikleri taşınmıştır. Deyrul Zeferan Manastırı ise 1293'te Mardin Patrikliğini yapmıştır. Tüm Doğu'nun yıldızı olarak bilinen Barsavm (1932—1957) patrikliği Suriye'de Humus'a taşınmıştır.

⁵³ Kaçar, *Geç Antikçağ'da Hristiyanlık*, 2009, 156.

⁵⁴ Eroğlu, "Hristiyanlık", 177.

⁵⁵ Zafer Duygu, "Doğu Kilisesi Erken Yüzyılları Özelinde Bir Değerlendirme", *The Journal of Mesopotamian Studies Mardin Artuklu Üniv.* C:2/1 (2017), 146.

⁵⁶ Atiya, *Doğu Hristiyanlığı Tarihi*, 266.

Patriklik Humus'un ardından 1959'da III. Yakup öncülüğünde Şam'a taşınmıştır⁵⁷. 1959'dan Şam halen de patriklik merkezi olarak kabul edilmektedir⁵⁸.

Süryani Kadim Kilisesinde dini hiyerarşi, detaylı ve birbirine kenetlenmiş bir şekilde sistemleştirilmiştir. Dini hiyerarşisi tarihsel süreçte kendine has bir yapıyı oluşturmuştur. Bu doğrultuda oluşan hiyerarşide baş *Mar Ignatius Antakya Apostolik* Kilisesinin ve Bütün Süryani ve Doğu'daki Yakubi Kiliselerinin Aziz/Yüce Patriği papaz ve piskopos şeklindeydi. Piskoposluğun kendi içindeki rütbeleri ise üç kısımdan oluşmaktadır. Bunlar *patrik*, *mafiryan* ve *metropolit*dir. Piskoposluğun en üst rütbesinde patrik bulunur, sonra *mafiryan* gelir. *Metropolitler* ise Kadim Süryani kilise veya manastırlarının yoğunlukta olduğu bölgenin merkezi kilisesinde bulunurlar⁵⁹. Hiyerarşideki evlilik durumu ise farklılık göstermektedir. *Diyakos* ve *papaz* evlenebilirler ancak evlenirlerse *piskopos* olmaları mümkün değil çünkü piskoposlar evlenemezler.

Süryani Kadim Kilisesinde evlilik konusunda inanç temelli bir hareketin olduğu görülmektedir. Nitekim eşlerin bir vücut olmalarını tasvir ederek tek eşliliğe bağlılığı vurgulamaktadır. Eşlerin boşanmasına dair ise gerekli hallerden zina ve sağlık durumları hariç kilise boşanmayı hoş karşılamaz. Süryani Kadim kilisesi ibadetlerini günlük, haftalık ve yıllık olarak icra ederler ve bu ibadetleri doğuya doğru yönelerek gerçekleştirirler. Süryani Kadimlerin kilisede ve evlerde icra edilen secdeli ve rükulu namaz ibadetleriyle diğer Hristiyan kiliselerinden ayrıldıkları bilinmektedir. Namaz dışındaki ibadetlerin çoğunu kilisede icra ederler⁶⁰.

İnanç ve ritüellere dair Süryani Kadim kilisesi Kutsal Kitap'ta geçen "*Bilgelik kendi evini yaptı, yedi direğini yonttu.*" (Özd.9:1) ve "*İşte Yeşu'nun önüne koyduğum taşa bakın! O tek taşın yedi gözü var; onun üzerine bir yazıt oyacağım.*" (Zek.3:9) sözünü dayanak göstererek Vaftiz, "Murun", "Kutsal Kurbono", "Tövbe", "Kehnutluk", "Hasta Yağı" ve "Evlilik" şeklindeki yedi sakramenti de kabul etmektedir⁶¹.

⁵⁷ Nihat Durak, "Süryaniler ve Süryanilik", *Süryani Ortodoks Kilisesi* (Ankara: Orient, 2005), I./203.

⁵⁸ Çelik, *Kilise Tarihi*, 205-207.

⁵⁹ Atiya, *Doğu Hristiyanlığı Tarihi*, 246.

⁶⁰ Eroğlu, "Hristiyanlık", 175-177.

⁶¹ Nihat Durak, *Süryani Ortodoks Kilisesinde İbadet* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2011), 90.

1.2. SÜRYANİ KADİM KİLİSESİNDE DİN EĞİTİMİNİN TARİHSEL SÜRECİ

Türkiye Süryanilerinin bugünkü din eğitimi anlayışının daha iyi kavranabilmesi için öncelikli olarak Süryani Kadim Kilisesi tarihinde din ve eğitim konusunun işlenmesi uygun olur. Kilisenin başlangıcında olduğu gibi Süryani din eğitiminin de İsa Mesih'e kadar uzanması kaçınılmazdır. Çünkü İsa Mesih ilk öğretmendir, O'nun seçtiği elçiler ise ilk öğrencilerdir. Bu örnek öğretim durumu elçiler ve onların öğrencileri arasında devam etmiş ve bu gelenek patristik dönemde (*kilise ataları dönemi*) kilise babalarına ve Hıristiyanlığı yayma faaliyetlerine de yansımıştır. Dolayısıyla Süryani Kadim Kilisesinin kuruluşuna paralel olan patristik dönemin incelenmesi Süryani din eğitimi anlayışının oluşması bakımından kıymetlidir.

Kutsal Kitap ve öncekilerin geleneğini merkeze alan kilise babalarından ve Süryani Kadim Kilisesinin oluşumundan sonra tüm konularda olduğu gibi din eğitiminde de geleneksel uygulamaya devam edilmiştir. Ancak modern döneme gelindiğinde din eğitimi anlayışında farklılaşmalar meydana gelmiştir. Bu dönemde Kadim Süryaniler çoğunlukla Osmanlı hakimiyeti altında yaşamaktaydılar. Geleneksel din eğitimi anlayışını bugüne kadar sürdürmüş olsalar da modernleşmeyle beraber farklılaşmalar da yaşanmıştır. Bu hususlar dikkate alınarak Süryani Kadim Kilisesindeki din eğitiminin tarihsel süreci “Süryani Kadim Kilisesinin Oluşum Sürecinde Din Eğitimi”, “Modern Döneme Kadar Süryani Kadim Kilisesinde Din Eğitimi” ve “Modern Dönemde Süryani Kadim Kilisesinde Din Eğitimi” başlıkları altında ele alınmıştır.

1.2.1. Süryani Kadim Kilisesinin Oluşum Sürecinde Din Eğitimi

Kilisenin oluşum sürecinde din eğitimi İsa Mesih ile başlatılır. İsa'nın elçilerine verdiği eğitimle ve sonrasında bunu örnek alan ve geliştiren kilise babalarının öncülüğünde devam etmiştir. İsa Mesih'in tanrılığının niteliği konusunda yaşanan ayrılık ile Süryani Kadim Kilisesi kurulmuş ve bağımsız kiliseler arasında yerini almıştır. Geleneksel din eğitiminin oluşmuş olduğu bu dönemde İsa, elçiler ve elçisel kilise babaları yanında *apolojist* (dinin savunucuları) ve/veya keşiş olan kilisenin önde gelenleri etkili olmuştur. Bu hususları dikkate alarak konu “İsa ve

Elçiler Döneminde Din Eğitimi”, “Patristik (Kilise Babaları) Dönemde (II-V. Yüzyıl) Süryani Din Eğitimi” ve “Süryani Kadim Kilisesinin Bağımsızlaşması ve Din Eğitimi” başlıkları altında incelenmiştir.

1.2.1.1. İsa ve Elçiler Döneminde Din Eğitimi

Elçisel dönemin MS 33–67 yıllarını içerdği bilinmektedir. Bu dönemin çizgisi İsa Mesih’le başlamış ve Pavlus ile Petrus’un Roma’da idama mahkum edilmesine kadar sürmüştür. Elçisel dönemin din eğitimi kurucuları olarak kabul edilen elçiler; İsa Mesih’in öğretilerini yaymak için yeryüzüne dağılan seçkinlerdi⁶². Bu konu Matta İncil’inde şöyle geçmektedir: “Gökte ve yeryüzünde bütün yetki bana verildi. Bu nedenle gidin, bütün ulusları öğrencilerim yapın. Onları, Baba Oğul ve Kutsal Ruh adıyla vaftiz edin. Sizlere buyurduğum her şeyi yerine getirmeleri için kendilerini eğitin. İşte ben dünyanın sonu gelene dek her an sizinle birlikteyim.” (Mat 28:18-20). İsa Mesih tarafından görevlendirilen elçiler, Mesih’in göğe yükselişinden on gün sonra Kutsal Ruh’u alarak farklı dillerde konuşmaya başladıklarında öğretiyi yabancılara öğretme konusunda yetkilendirilmişlerdir (Elç.2:3-4).

Elçiler İsa tarafından seçilip birlikte oldukları dönemde İsa’nın eğitim ve öğretim yöntemlerini görmüş ve tecrübe etmiştir. Ayrıca İsa’nın görevlendirmesi ve yetkilendirmesiyle İsa Mesih öğretisini hem Kudüs ve çevresinde hem de başka milletler arasında yayma, dolayısıyla öğretmenlik vazifesi ifa etme görevinde bulunmuşlardır. Böylece öğretiyi yayma merkezli bir din eğitimi geleneği oluşmuştur. Elçiler, İsa Mesih’ten aldıkları öğretilerle ona bağlı kalmayı ve itaatkar bir tutum içerisinde olmayı önemsemişlerdir. Çünkü inançsal bağlamda da Tanrı’ya olan bağlılık ve itaat insanın kurtuluşunu sağlayan unsurlardır. Bu durum Kutsal Kitap’ta geçen “Yetkin kılınıncı, sözünü dinleyen herkes için sonsuz kurtuluş kaynağı oldu” (İbr. 5: 9) sözünde açığa çıkmıştır. Buradan da eğitimin inanç temelli olduğu anlaşılmaktadır.

Elçiler ve yakın takipçileri düşünceleriyle ve etkili konuşmalarıyla insanları etkilemeyi başarmışlardır. Bunlar arasında Süryani Kadim Kilisesinin kuruluşu ve İsa

⁶² Muammer Ulutürk, *Hristiyanlık’ta Havarilik* (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi), 32.

Mesih’le bağlantısı noktasında dikkat çeken önemli elçiler vardır. Bu elçiler hem kilisenin İsa’ya bağlanması ve hiyerarşik ilerlemesi hem de Süryaniler arasında Hristiyanlığın yayılması noktasında Süryani Kadim Kilisesinin kurucu elçileri olarak kabul edilmelerine yol açmıştır. Süryani Kadim Kilisesinde en etkili elçiler Aziz Petrus ve Taday gösterilebilir. Bahsi geçen mevzular doğrultusunda konu “Petrus ve Antakya” ve “Taday ve Urfa” başlıkları altında işlenmiştir.

1.2.1.1.1. Petrus ve Antakya

Simun Petrus Sayda şehrinden balıkçı Andreas’ın kardeşidir. Andreas, öğretmeni Yuhanna’dan İsa’nın Tanrı’nın oğlu olduğunu öğrenerek kardeşine de bu bilgileri öğretir. Daha sonra Andreas, Simun’u İsa’ya götürür ve İsa adı Kefas olan Petrus’a artık bir kaya olarak çağrılacağını söyler. Daha sonra bu iki kardeş balık avlamak için Celile kıyısında olta atar⁶³ ve İsa Mesih Celile Gölü kıyısında dolaşırken iki kardeş Simun Petrus ve Andreas’ı balık avlar halde bulur. Onlara insan avcılığı yapacaklarını dile getirir (Mat. 4:19-20; Mar. U6-20; Luk. 5,10) Onlara ardından gelmelerini söyler ve Simun ile Andreas da ardından giderler. İsa Mesih, Simun’a ait olan kayığa binerek kıyıdan açılmalarını ister. Simun da istenileni yapar. İsa Simun’a ağlarını derinlere salmasını söyler. Simun ise gece boyunca balık avlamamalarına rağmen ağları salacağını belirtir. Akabinde ağlarda o kadar çok balıklar olur ki ağlar yırtılmaya başlar. Başka kayıktan yardıma gelenler olur, ama yine de batma tehlikesiyle karşı karşıya kalırlar. O sırada diğer iki havariden Yakup ve Yuhanna da orada belirir. Olanlar karşısında İsa Mesih, Petrus’a bu saatten sonra balık avı yerine insan avlayacaklarını ve korkmamalarını söyler onlar da İsa Mesih’in ardınca giderler (Luk. 5:1-10). Bu olay din eğitiminde kullanılan yaşayarak öğrenme düşüncesiyle avlanma işi öğretilmiştir. Balık avlama öğretimi insan avlamaya benzetilerek tasvir yöntemi kullanıldığı görülmektedir.

Pentekost Günü’nde Kutsal Ruh’u alma hadisesiyle beraber güçlü misyonerlik çalışmaları inanlıların sayısını gün geçtikçe artırmıştır. Nitekim hastaların iyileşmesi gibi mucizelerin çoğalması ve müjdenin kabul edilişiyle cemaat büyümüştür.

⁶³ Gabriyel Akyüz, *Mor Petrus ve Mor Pavlus Kilisesi Tarihçesi* (İstanbul: Resim Ofset, 2009), 4.

Petrus'un "İsa Mesih'in geçtiği yerde hasta olursa o hastaya gölgesinin düşmesi yeterli olacaktır"⁶⁴ . sözünde ifade edilen mucizelerin etki uyandırdığı bilinmektedir.

İsa'nın göğe yükselişinden iki yıl sonra Estefanos'un öldürülmesiyle kilise mensupları benzer olaylara maruz kalmamak için yeryüzüne dağıldılar. Dağıldıkları Kıbrıs, Fenike, Antakya ve Samirye gibi kentlerde İsa adıyla İncil'i müjdelediler. Simun da Samirye'de davette bulunup müjdeleme için yeteri kadar cevap aldıktan sonra Antakya'ya giderek orada cemaatini oluşturup kiliseyi kurmuştu⁶⁵ .

Süryani Kadim Antakya Kilisesinin kurucusu olarak kabul edilen Petrus Hristiyanlığın yayılmasında önemli bir yeri olduğundan *papa* unvanı almıştır. Petrus Antakya'dan ayrılınca Roma'ya gitmiş ve orada şehit olmuştur. Bu nedenle Süryani Kadim Antakya Kilisesinin ruhani lideri ve başkanı olduğu gibi Roma Katolik Kilisesinin de ruhani lideri sayılmış ve Kilisenin bu kayanın, yani Petrus'un üzerine kurulduğu kabul edilmiştir. Ortodokslar ise Petrus'u ilk patrik ilk aziz olarak kutsamışlardır. Ölümüne dair ise açık bilgiler olmamasıyla birlikte Roma vatandaşı olmadığı için kılıçtan geçirilmeyip acı çekmesi için ayaklarından sarkıtılarak ölüme mahkûm edildiği rivayet edilir⁶⁶ .

1.2.1.1.2. Taday ve Urfa

Taday ile ilgili Sinoptik İncillerden aktarılanlara göre sadece onikilerden olduğuna dair birer defa geçen bir bilgi yer almaktadır. Taday'ın İncillerde elçi olması dışında başka bir bilgi bulunmamaktadır⁶⁷.

Taday adını vaftiz olduktan sonra almıştır. Asıl adı ise Lebbaeus'tur. Taday İbrani, yani Yahudi idi. Süryanilerin yaşadığı topraklar içerisinde yer alan Urfa şehrindeydi. Taday Vaftizci Yahya'nın derslerini, konuşmalarını dinlemek ve münzevi yaşantısını tanımak için Kudüs'e gitmiştir. Vaftizci Yahya'yı tanıyıp vaftiz olduktan sonra aldığı ismiyle öğrencisi olmuştur. Sonra rol model aldığı ⁶⁸ kişi

⁶⁴ Gabriyel Akyüz, *Mor Petrus ve Mor Pavlus Kilisesi Tarihçesi* (İstanbul: Resim Ofset, 2009), 5.

⁶⁵ Akyüz, *Mor Petrus ve Mor Pavlus Kilisesi Tarihçesi* 5.

⁶⁶ Tahincioğlu, *Kültürleri ve İnançlarıyla*, 36.

⁶⁷ Ulutürk, *Hristiyanlık'ta Havarilik*, 125.

⁶⁸ "The Acts of Thaddaeus, One of the Twelve", *New Advent* (Erişim 24 Aralık 2023).

değişmiştir. Çünkü İsa Mesih'i tanımıştır. Onun hayatını görünüşünü ve davranışlarını örnek alarak ona öğrenci olmuştur. Matta'dan ve Markos'tan aktarılan bilgiye göre İsa'nın havarilerinden biri olup onuncu havari olarak seçildiği bilinir⁶⁹. Din eğitimi yöntemlerinden olan taklit etme yöntemini esas alan Taday, bilgileri edindikten sonra tahkike geçmiştir.

Süryani Kadimlere göre Hristiyanlık Antakya'dan sonra Urfa şehrinde yaygınlık kazanmıştı. İncili yaymak için dağılan havarilerden Tomas, kardeşi Taday ve onun yardımcıları Agay ve Mara Edessa şehrine vardıklarında Aday'ı Edessa'da bırakıp Ortadoğu'da İncil'i yayıp sonra Hindistan'a gittiğine inanılmaktadır⁷⁰.

Taday ile ilgili başka bir bilgi ise İsa Mesih tarafından Edessa'ya gönderilmesidir. Bilgiye kaynaklık eden delil ise Apokrif Taday'ın İşleri'nde yer almaktadır. İsa Mesih'in Edessa Krallığını ve halkı müjdelemesi için gönderdiği Taday'ın mesajı yayma hususunda önemli başarılarla öncülük ettiği kabul edilmektedir⁷¹.

1.2.1.2. Patristik Dönemde (II-V. Yüzyıl) Süryani Din Eğitimi

Patristik kelimesiyle Kilise Babaları kastedilir. Kilise Babaları isimlendirmesi sonraki süreçte ortaya çıkmış olsa da II-V. yüzyıl arasında, doğu kiliseleri düşünüldüğünde VII. yüzyıla kadarki dönemde Kutsal Kitap ve öncekilerin geleneğini merkeze alarak Hristiyanlığın yayılması, inanç ve öğretiye dair fikirlerin geliştirilmesinde etkili olan önde gelenler Kilise'nin ataları, yani babaları olarak tanımlanmışlardır. Kilise Babaları Hristiyanlığın yayılması, cemaatler oluşturulması ve bunların idaresinde İsa ve elçilerin eğitimine dikkat ederek ve kendi yorumlarını üreterek din eğitiminin merkezinde olmuşlardır. Kilise Babalarını farklı şekilde tasnif etmek mümkündür. Elçisel Babalar, Apolojist Babalar, Keşişliğin Babaları, Kapadokya Babaları, Doğu Kiliselerinin Babaları ve Batı Kiliselerinin Babaları gibi tasnifler yapılabilir⁷².

⁶⁹ <https://www.newadvent.org/fathers/0826.htm>

⁷⁰ Günel, *Türk Süryaniler*, 31.

⁷¹ Segal, *The Bleed City*, 5.

⁷² Marc Madrigal, *Kilise Babaları* (Marc Madrigal ve Kitab-ı Mukaddes Şirketi, 2015), 5-9.

Süryani Kadim Kilisesinin oluştuğu sürece paralel olan Kilise Babaları Elçisel Kilise Babaları ve Apolojist Kilise Babaları şeklinde tasnif edilebilir Özellikle ikinci sınıf dahilinde keşiş olanlar, doğu ya da batı kilisesi içerisinde bulunanlar olabilir. Elçisel Kilise Babaları elçiler döneminde ya Hıristiyan inancının yayılmasında etkisi olan elçileri gören ve onlara öğrenci olup ders alan ya da farklı olay ve durumlar etrafında bulunup elçilerin ilimlerinden istifade eden kilise babalarıdır. Elçisel Babalar; İsa Mesih'in on iki havarisini görüp onların eğitim halkalarında bulunmuş Clement, İgnatius, Polikarp ve Papius isimli kimselerdir. Elçisel babalar miladın ilk yıllarında kurulan kiliselere mektuplar yazarak kilisenin cemaat üyelerini cesaretlendirerek sapkın, yanlış düşüncelerden koruyarak tarihe isimlerini yazmıştır. İncil'de yer alan kesitlerden istifade ederek İsa Mesih'in kutsallığı ve Teslis inancına dair Hıristiyan inanlıları için referans olarak kullanılır⁷³ .

Apolojist Babalar ise Elçisel Babalar neslinden sonra Hıristiyanlığın bir din olarak tamamlandığı 451 Kadıköy Konsiline kadarki dönemde inanca ve uygulamalara dair tartışmalara daha çok savunmacı (*apolojist*) tarzda yazılı olarak veya konsillerde olduğu gibi sözlü resmi kayıtlarla fikir beyan eden Kilise önde gelenleridir. II-III. yüzyılda Hıristiyanların içinde çıkan iddialar söz konusu olmuştu. Bu iddialara karşı özellikle Kilise Babaları çeşitli dayanaklar sunmuşlardır. Hatta, bu dönemdeki Kilise faaliyetleri, mesela cemaat içerisinde kardeş şeklinde seslenilmesi ve yakın ilişkinin enstest ilişkiyle suçlanmalarına, Evharistiya ayininde komünyonu aldıklarında İsa Mesih'in kanını ve bedenini aldıklarına inanmalarının yamyamlık olarak suçlanmasına veya Roma tanrılarına tapınmamaları ateist olarak nitelenmelerine yol açmıřtır⁷⁴ . Apolojist Kilise Babaları bunlar veya benzer iddialara karşı dini savunan çalışmalar ortaya koymuşlardır. Dolayısıyla din eğitimini iki yönlü suçlayıcılara ve inananlara karşı savunma, iddiaları cevaplama veya öğretiyi betimleme tarzında kullanmışlardır. Misyonerlik faaliyetlerinin ilk çağlarda eğitim faaliyeti olarak kabul edilmesinden dolayı Süryani Kadim Kilisenin din eğitimi şeklinde bir açıklamaya gidilmiştir. Bu

⁷³ Madrigal, *Kilise Babaları*, 5.

⁷⁴ Madrigal, *Kilise Babaları*, 5-6.

düşünce doğrultusunda süreç içerisinde gelişen ve topluma karşı sergilenen tavrın da dini eğitimin yansıması olduğu ön kabulüyle açıklamalar yapılmıştır.

IV. yüzyıla doğru Hristiyanlık tarihinde yeni düşünceler ve akımlar ortaya çıkmıştır. Baskı ve zulmün esaretinden bir kaçış olarak inziva hayatına yönelişler gerçekleşmiştir. Bu Hristiyan komünal keşişliğini ve Hristiyan manastır sisteminin gelişmesini sağlamıştır. Mısır'da başlayan bireysel keşiş yaşamının ilk örneği Antonius ve öğrencisi olan Palomon'la kısa süre birlikte yaşayan Pachomius Hristiyan komünal, yani kenobitik manastır yaşamının kurucusu Batı manastırcılığının da ilk örneği olmuştur. Bu doğrultuda Doğu Yunan'da Kayserili Basil ve Latin Batı'da Nursialı Benedict kendi manastır kurallarını ortaya koyarak manastırcılığı geliştirmişlerdir⁷⁵. Böylece Kapadokya ve Güneydoğu Anadolu topraklarında keşiş ve manastırlar geniş bir yayılım gösterdi. Anadolu'da bulunan manastırların işlevi daha çok aşevi ve hastane gibi toplumsal amaçlı özelliklere sahipti. Kapadokya bölgesinde keşişlik hareketi farklı bir formla yenilendi. Simeon Stilites'in liderliğinde dikili taşlarda ve peri bacaların üzerinde hayatlarını sürdüren keşişler ortaya çıkar⁷⁶. Manastır yaşamı hem kilise hiyerarşisinde hem de genel Hristiyan yaşamında etkili olan Keşiş Kilise Babalarını doğurmuştur. Manastırlar ise Hristiyan din eğitiminin daha etkili, yaygın ve sistemli şekilde yürütülmesini sağlamıştır.

IV-V. yüzyıllarda Hristiyanlığın Roma topraklarında önce serbest din, daha sonra resmi din olması nedeniyle teolojik ve kristolojik tartışmalar gün yüzüne çıkmıştır. Bu Kilise Babalarının, ama aynı zamanda imparatorların etkin olduğu sayısız konsillerin ve ilk genel konsillerin yapılmasına yol açmıştır. Bu genel konsillerde aforoz edilen 325 İznik Konsilinde *Ariusçu* düşüncelere⁷⁷ ve 381 İstanbul Konsilinde *Makedoniusçu* düşüncelere⁷⁸ karşı Kilise Babaları fikir geliştirmişler ve cevap vermişlerdir. 325 İznik Konsili sonrasında Doğu Roma bölgelerinde yaşayan

⁷⁵ Cüneyt Yeşil - Canan Seyfeli, "Pachomius: Sistemli Kenobitik Yaşamın ve Hristiyan Manastır Geleneğinin Kurucusu", *Balıkesir İlahiyat Dergisi*, (2023), 53,59,72.

⁷⁶ Madrigal, *Kilise Babaları*, 6.

⁷⁷ **Ariusçu düşünce**: İsa Mesih'in ilahi özünü reddederek, İsa'nın Tanrı'ya "benzer" ikincil bir varlık olduğunu iddia eden düşüncedir. Bkz. Kaçar, *Geç Antikçağ'da Hristiyanlık*, 2009, 79-85.

⁷⁸ **Makedoniusçu düşünce**: İsa Mesih'in Tanrısal özünü kabul etmelerine rağmen, Kutsal Ruh'un Tanrısal özünü reddedenlerin savunduğu düşüncedir. Bkz. Kaçar, *Geç Antikçağ'da Hristiyanlık*, 2009, 67-68.

Athanasius ve Hrisostom gibi Yunan, Krikor Lusavoriç gibi Ermeni ve Efrem gibi Süryani Doğu Kilise Babalarının Hristiyan ilahiyatını savunmaları söz konusudur. Buna ek olarak günümüz Ermeni Kilisesi ve Süryani Kadim Kilisesinin litürjinin oluşumuna ve gelişimine de katkıları olmuştur⁷⁹. Bu kiliselerin sistemleşmeleri ve hiyerarşik bağımsızlaşma anlamına gelirken kilisede din eğitiminin gelişmesini sağlamış ve özgür ve geleneksel din eğitiminde manastırların etkili olmasını sağlamıştır. Ancak modern zamana kadar din eğitimi Kutsal Kitap ve azizlerin kaynakları üzerine temellenmiştir. Bu, din eğitiminin ruhban sınıfında ve soylular arasında yürütülmesine, halk yaşamında ise daha çok din adamlarının ayinlerde vs. eğitim vermesiyle mümkün olmuştur.

IV-V. yüzyıllarda yaşayan Kilise Babaları Yunan Felsefesinden istifade ederek analitik araçlarla çeşitli fikirler üretmişlerdir. Doktrinler konusundaki farklı fikirlerle karşı karşıya kaldıkları bir dönemi kapsamaktadır. Doktrinlere cevap verme konusunda üstün yeteneklere sahip olan Kilise Babaları yaşantıları ve tecrübelerinden ötürü kullandıkları kavram ve düşünceler anlaşılmadığı için bazı kargaşa ve tartışmalara da sebebiyet vermişlerdir⁸⁰.

II. yüzyılın ilk yarısında ölmüş Elçisel Kilise Babaları İsa ve elçilerden sonra öğretiyi yayan ve öğreten ilk dönem Kilise Babalarıdır. Kutsal Kitap'ı ve elçilerin geleneğini merkeze alıp kendi yorumlarıyla sonrakilere ulaşan kendi geleneklerini oluşturmuşlardır. Elçisel Kilise Babalarına halef olan Apolojist Kilise Babaları ise bir taraftan kilisenin hiyerarşik düzeni ve işleyişini yürütürken diğer tarafta hem karşıt görüşlere karşı inanç ve uygulamaya dair savunmacı görüşler geliştirmişler hem de ahlaki, edebi, disiplin gibi konularda faaliyet yürüten liderler olmuşlardır⁸¹. Patristik dönem ele alınırken bu hususlara dikkat edilerek konu “Elçisel Babalar Döneminde Süryani Din Eğitimi” ve “Apolojist Babalar Döneminde Süryani Din Eğitimi” başlıkları altında incelemeye tabi tutulmuştur.

1.2.1.2.1. Elçisel Babalar Döneminde Süryani Din Eğitimi

⁷⁹ Madrigal, *Kilise Babaları*, 6-7.

⁸⁰ Brock - Taylor, *Saklı İnci*, 26.

⁸¹ Günay Tümer, “Aba”(Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 1988)1/5.

Elçisel Kilise Babaları elçileri görenler veya İsa'nın seçtiği elçilerin öğrencileri olarak bilinmektedirler. Bu öğrenciler I. yüzyılın sonlarında ve II. yüzyılın başlarında yaşayan Afodius, Clement, İgnatius, Hermes, Polikarp ve Papius gibi isimlerdir. Elçisel Kilise Babalarının kiliselere yazdıkları birçok mektup vardır ve Kadim Süryani din eğitimi için önem arz etmektedir. Nitekim elçisel babaların Süryani Kadim Kiliselerindeki din eğitimi sürecinde model olarak alınması ve ders programında bu babaların hayat hikayelerine yer verilmesinden dolayı incelenmiş ve içerik olarak yer verilmiştir. Mektupların yazılma amacı cemaatlerde coşku uyandırmak, İsa Mesih'in öğretilerini aktarırken yanlış uygulamalardan kaçındırmak içindir. Elçisel babaların değindiği konuların başında İncil bölümlerinden İsa Mesih'in tanrılığı ve Teslis inancı gibi konular gelir⁸². Bu hususlar dikkate alınarak konu "Papius (60-130)" Afodius (67-68)", "Romalı Clement (30-100)", "İgnatius (Theofurus Nuronu)(68-107)", "Hermes (?-150)", "Policarp (65-151)" başlıkları altında işlenmiştir.

1.2.1.2.1.1. Papius (60-130)

İncil yazarı Yuhanna'nın öğrencilerinden olan Policarp'ın arkadaşı Papius 60-130 yıllarında yaşamıştır. Papius'un Yeni Antlaşmadaki yazıları yorumlaması onun cemaat içinde önemli yer edinmesini sağlamıştır. Aynı zamanda Markos ve Petrus'un belirttiklerini yazıya dökerek bu benzetmelerle ilk Hristiyan tefsirini yazdığı düşünülmektedir. Ancak günümüze Papius'un yazdığı hiçbir yazı bir eser olarak ulaşmamıştır. Ama Papius'dan 200-300 yıl sonra yaşamış Eusebius'un eserlerinde Papius'un yazılarına yer vererek fragmanların bugüne ulaşmasını sağlamıştır. Yazılardan yola çıkarak Papius'un İsa'nın ikinci gelişinden bin yıl sonraki süreçte hakimiyet sağlayan Milenyum düşüncesine tabii olduğu bilinmektedir. Papius öğrenci-öğretmen ilişkisini göz önünde bulundurarak elçilerden işittiği veya öğrendiği bilgileri yazıya geçirmiştir. Böylece yazı yazma tekniğini kullanarak ilk Kutsal Kitap tefsirini yazmıştır. Tanrı'nın emirlerini doğru bir şekilde anlamak için oluşturulan bu eser Hristiyan düşüncesiyle ilk karşılaşanlar için önem arz etmiştir⁸³.

1.2.1.2.1.2. Afodius (67-68)

⁸² Marc Madrigal, *Kilise Babaları*, 5.

⁸³ Madrigal, *Kilise Babaları*, 13-14.

Süryani Kadim Kilisesinin resmi kabulünde Aziz Petrus'tan sonra ve Aziz İgnatius'tan önce Antakya piskoposu olarak kaydedilen ruhani lider Afodius'tur. Afodius ile ilgili açık bilgi bulunmamaktadır. Ancak Putperestliğe karşı koyan Aramilerin Hristiyanlığı kabul etmeleri için çaba sarf ettiği bilinmektedir. Toplumun putperest olması ruhani liderlerin de içinde olduğu süreçte birtakım sıkıntıları baş göstermiştir. Nitekim o dönem Roma imparatorluğun hakimiyetinde olmaları baskı ve şiddete maruz kalmalarına sebebiyet vermiştir. Ruhani lider Afodius eğitimdeki itaatin temsili olan İsa'ya bağlılığı, Romalılar tarafından ölüme mahkûm olmasına yol açmıştır⁸⁴.

1.2.1.2.1.3. Romalı Clement (30-100)

Clement Batı kilisesi örneğini görmek açısından açık ve açıklayıcı bir örnek olur. Romalı Clement ile ilgili 30-100 yıllarında yaşadığı ve Petrus'un öğrencisi olduğu bilinmektedir. Hristiyan tarihindeki önemine dair 96 yılında Korint'teki Hristiyanlara gönderdiği uzun uzadıya yazmış olduğu mektuptur. Mektubun içeriğinde kilise birliği ve kurtuluş fikri temelli olan kişilerin hayatını temiz olarak koruma gerekliliğine değinmiştir. Mektupta değinilen diğer bir konu da kiliseler arasında ibadet farklılıklarının var olduğu ve Pavlus'un yolculuklarıdır. Neron döneminde yapılan zulümleri Pavlus'un yolculuklar sürecinde yaşamış olduğu işkencelerle teyit etmiştir. Pavlus'un "Evet, gerçek yoldaşım, sana da yalvarırım, bu kadınlara yardım et. Çünkü onlar benimle, Klement'le ve adları yaşam kitabında bulunan öbür emektaşlarımla birlikte Müjde'yi yaymak için mücadele ettiler" (Flp.4: 3).

Clement piskopostu, ancak o dönemde henüz kilise hiyerarşisi sistemleşmemiştir. Bu nedenle Clement'in unvanının piskopos olduğunu söylemek zordur. Ayrıca Pavlus gibi Clement de ihtiyar ve piskopos unvanlarını birbirinin yerine kullanmaktaydı⁸⁵.

Clement'e göre felsefe ve eğitim ise İsa Mesih'ten önceki dönemin toplumu olan Grekler için bir gereklilik arz ederken sonrasında takva konusunda vesileyi

⁸⁴ Yakub Tahincioğlu, *Kültürleri ve İnançlarıyla*, 36.

⁸⁵ Kent Hinkson, "Erken Kilise Tarihi Konferans Notları", *Samsun Kilisesi* (25 Aralık 2023).

sağlamaktadır. Dini eğitimi tanımlarken sağlıklı ve doğru bir inançtan bahsedebilmek için bir hazırlık eğitimi olarak nitelendirmek yerinde olacaktır. Çünkü yalpalanmadan ilerlemenin yolu budur⁸⁶ . Buna göre Clement'tin din eğitimi anlayışında değerler piramidi içerisinde en zirveye Hristiyan inancını yerleştirerek bunun önemine vurgu yaptığı söylenebilir. Dini eğitimin ancak belirli bir aşamadan geçilerek sistematik bir şekilde gerçekleştirilebileceğini ifade etmiştir.

Ruhani lider Clement'in kilisenin birliği hususunda yazdığı mektuplar din eğitimi için önem arz etmektedir. Mektuplarda kilise mensubu olan kişilerin iradelerini koruyup nefislerini temiz tutmalarına değinmiştir. Bu durum kilisenin kurtuluş mekanı olması ve inanlıların günahlarından arınması ile ilgili olduğu düşünülmektedir⁸⁷ .

1.2.1.2.1.4. İgnatius (Theofurus Nuronu)(68-107)

Süryani Kadim Kilisesinin resmi üçüncü patriği kabul edilen ve Suriyeli olan İgnatius 68-107 yıllarında yaşamış ve Petrus'un öğrencisi olup sonrasında Petrus tarafından piskopos olarak tayin edilmiştir. Dolayısıyla İgnatius'un piskoposluğun kurucularından birisi olduğu bilinmektedir. İsmine dair ise "Tanrı tarafından taşınan" anlamına geldiği belirtilmektedir. Bu tanımlama ile Luka İncil'inde geçen "Ama İsa çocukları yanına çağırarak, 'Bırakın, çocuklar bana gelsin, onlara engel olmayın!' dedi. 'Çünkü Tanrı'nın Egemenliği böylelerininindir'" (Luka,18:16) sözleriyle İsa Mesih'in kucakladığı çocuğun İgnatius olduğuna dair görüşler ileri sürülmüştür.

İgnatius'un kaleme aldığı mektuplar elçiler sonrası ilk döneme ait kilise tarihine ilişkin en önemli ve kıymetli metinler arasında yer alır. O bu mektuplarında kilise birlik beraberliğine önem vererek bunu vurgulamıştır. Nitekim bu hususu temellendiren bazı maddeler bulunmaktadır⁸⁸:

--- Kilise cemaatinin dağılmaması için yerel birliği sembolize eden piskoposa itaatin gerekliliği,

⁸⁶Kidd Beresford Jimes, *Documents Illustrative of the History of the Church* (New York: The Macmillian Company, 1920).

⁸⁷ Hinkson, "Erken Kilise Tarihi Konferans Notları" (25 Aralık 2023).

⁸⁸Madrigal, *Kilise Babaları*, 7.

--- İsa Mesih'in insan gibi bir bedene sahip olmadığını ve yanılısama olduğunu savunan Docketist tarikatına eleştirileri,

--- Kilise'nin bütünlüğü ve kutsallığına dair düşünceleri,

--- Hristiyan yandaşlarının şehitliği anında ona engel olmamalarını istediği bir sözü yer almaktadır.

Birliğe verdiği önem temelde Mesihsel öğretiyi esas almasından kaynaklanmaktadır. Mesih'in öğretilerine itaat etmenin önemini belirtir. Yalnız bu tutumunu daha da ileriye götürerek piskopos yanlış söylese dahi onun verdiği hükümlere itaat etmenin gerekliliği ve hatta piskopos olmadan icra edilen vaftizlerin yasal olmayıp Rab İsa Mesih'in sofrasında bulunamayacaklarını belirtmiştir⁸⁹ . Piskoposa itaat eden Rabbine itaat etmiş olacaktır⁹⁰ .

İgnatius Hristiyan inancından dolayı zulümlere maruz kalmıştır. Bu zulümlere rağmen mahkemelere çıkarılıp kendisini savunması beklenirken İsa'ya olan bağlılığını ifade ederek yargılanmayı önemsememiştir. Din şehidi olmayı sevinçle karşılayacağını mektuplarında dile getirmiştir. Antakya'da tutuklanarak elleri ve ayakları zincirlenip sokaklarda sürüklenmiştir. Roma'da hayvanlara yem olarak acımasızca ölüme mahkûm edilmiştir. İgnatius'un bu cesaretli duruşundan sonra seçilen patrikler isimlerinin önüne onun adını ekleyerek unvan olarak kullanma geleneğini günümüze değin sürdürmüşlerdir⁹¹ .

İgnatius'un din eğitimine katkıları ruhani liderlere itaat etmenin Tanrı'ya itaat olduğu ve İsa'nı öğretilerini doğru bir şekilde öğretmeyi esas almanın gerekliliğini belirtmiştir. İgnatius havariliği, piskoposluğu, ve şehitlik şanına sahip olması korkusuzluğuyla örneklik teşkil etmiştir. Azizlerin hayatından dersler çıkarmak için kullanılan isimlerdendir⁹² .

⁸⁹ Canan Seyfeli, *Ermeni Kilisesinde Sakramentler* (Konya: Çizgi Kitabevi, 2015), 57.

⁹⁰ Hinkson, "Erken Kilise Tarihi Konferans Notları" (25 Aralık 2023).

⁹¹ Tahincioğlu, *Kültürleri ve İnançlarıyla*, 37.

⁹² Batı ABD Başpiskoposluğu, "Aziz Ignatius Noorono 3. Antakya Patriği", https://www.soc-wus.org/ourchurch/St.%20Ignatius%20Noorono_files/image001.gif (17 Kasım).

1.2.1.2.1.5. Hermes (?-150)

Batı kilisesinden bir örnek olması bakımından Hermes önemlidir. Hermes'in Milattan sonra 150 yılına değin yaşadığı bilinmektedir. Elçisel kilise babalarından ve Roma piskoposu olan Hermes ona ait olduğu düşünülen "Hermes'in Çobanı" adlı eserinde kendisiyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Eserinde imandan düşüp sonra melekler tarafından yolunu bulmasına yardımcı olan bir kimseden bahseder. Hermes'in Roda isimli bir hanıma satıldığı daha sonra serbest bırakılıp ticaretle meşgul olduğu sıralarda zengin olup evlendiği bilinmektedir. Ancak ticaretle uğraşırken Hristiyan olan Hermes ahlak kurallarına uygun davranmaz. Hristiyanların işkencelere maruz kaldığı bu dönemde bütün servetini kaybettiği ve Hristiyan olmayan evlatları tarafından reddedildiği belirtilmektedir. Bu yaşananlarla eseri arasındaki ilişki kendisi dinde yaşam sürerken evlatlarının da onunla olmasını sağlamasının gerekliliğini ifade eden bir alegoriyi ihtiva ettiği düşünülmüştür⁹³.

Hermes'in yazdığı Hermes'in Çoban'ı adlı eseri eğitimde değerler kazandırma hususunda etkili olmuştur. Nitekim insan ilişkilerine önem vererek toplumsal düzeni sağlayıp korumaya çalıştığı belirtilmektedir. Ayrıca iman eden bir kimse günahlardan kaçınmalıdır. Eğer kişi günaha bulaşırsa tövbe edip arınmaya davet etmiştir. Kişiyi karamsarlığa hapsedecek her şeyden uzak durmasını umut dolu olup iyimser bir hayat felsefesine sahip olmayı ifade etmiştir⁹⁴.

1.2.1.2.1.6. Policarp (65-151)

İncil yazarı Yuhanna'nın öğrencisi olup 65-151 yıllarında yaşamıştır. Bizzat Yuhanna tarafından İzmir piskoposu olarak takdis edilmiştir. Policarp'ın Filipinlilere yazmış olduğu bir mektubu vardır. Mektubunda Filipinlilerin sapkın öğretilerden inanlıları koruyup şehitlerin yaşantılarını model alarak güzel ve iyiliğe sevk eden amellere yönelmeleri ve inançlarından taviz vermemelerini teşvik etmiştir. Yeni Antlaşmadan da bazı alıntılar içerdiği görülmektedir. Dolayısıyla o süreçte de Yeni Antlaşma yazılarının varlığı ve yaygın olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. II. yüzyılda

⁹³ Hinkson, "Erken Kilise Tarihi Konferans Notları" (25 Aralık 2023).

⁹⁴ "Hermes'in Çobanı", <https://tr.wikipedia.org/wiki/Hermas> (27 Aralık 2023).

oluşuma başlayarak Hristiyanlık içerisinde gücünü ileriye taşıyan *Gnostikler* kendi literatürlerini oluşturduktan sonra onu esas almışlardır⁹⁵ .

Policarp, gnostik fikirlere karşı yazmıştır. O, toplumda var olan ve heretik/sapkın kabul edilen *Doketizm*⁹⁶ ve *Markionizm* gibi temelinde gnostik düşüncenin bulunduğu fikirlere karşı savunmacı ve öğretici yaklaşımla cevap ve açıklama niteliğinde yazı yazmıştır⁹⁷ .

Policarp İzmir’de yer alan tiyatrodaki halkın gözleri önünde odun yığınlarıyla ateşe atılarak öldürülmüştür. Policarp şehit Kilise Babalarındandır. Anlatılara göre onun önce tutuklandığı, akabinde yaşlı ve iyi biri olduğu düşünüldükçe özgür bırakıldığı, ancak özgürlüğüne karşılık olarak İsa’yı inkâr etmesi istenmiştir. Policarp bu istek karşısında “Seksen altı yıldır hizmet ettiğim ve beni asla terk etmeyen sadık Rabbim’i nasıl inkar edebilirim” şeklinde bir yanıt vermiştir. Bu sözler üzerine kendisini arenaya götürmüşler ve Policarp’a “Hristiyanlar kafirdir” diye bağırması karşılığında yaşama şansı verilmiştir. Policarp ise Romalıları işaret ederek “Bu kafirlerden kurtulalım” demiştir. Böylece yakılarak ölüme mahkûm edilmiştir. Önce ateşin Policarp’ı yakmadığı söylenir. Bunun üzerine bir asker mızrağıyla Policarp’ı ateşe düşürerek yanmasına sebep olmuştur⁹⁸ .

Policarp’ın yazdığı mektuplar inanlılar için eğitim hususunda önem arz etmektedir. Nitekim mektubun içeriğinde yer alan konular; iman eden kimsenin yaşayacağı zulümler karşısında sabır gösterip dayanaklı olmasına dair ahlaki öğütler içermektedir. Dirilişin olacağına umut edip imana bağlılığını gösteren erdem öğütleri yer almaktadır. Parayı sevmenin kötülüklerin kökü olduğunu belirtmektedir. Eşlerin birbirlerine karşı sorumlulukları ve görevleri vardır. Ruhani liderlerin görevleri de mektuplarında yer almaktadır. En başta verilen imani ilkelere dönerek oruç ve ibadetlerde sebat etmenin önemine değinmiştir. Doğruluk ile ilgili olarak İsa’ya olan

⁹⁵ Ayşe Yıldırım Kartopu, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35 (Haziran 2020), 216.

⁹⁶ Doketizm; İsa Mesih’in çarmıh olayında olağanüstü bir şekilde ölümden kurtulması yerine başka bir kimsenin haça gerildiği gibi yaşanan durumların sadece görüntüden oluştuğunu savunan bir ideolojidir. bkz Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü* (Ankara: Vadi Yayınları, 1998).

⁹⁷ Mehmet Aydın, “Hristiyanlık”, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 1998), 340-345.

⁹⁸ Kartopu, 212-213.

umutta sebat etmeyi ve adalete itaat etmeyi vurgulamıştır. İmansız olan kimselerden uzak durmayı tavsiye etmiştir. Policarp'ın bu ahlaki öğütler içeren mektupları din eğitiminde değerleri kazandırma hususunda kaynak teşkil etmektedir⁹⁹ . Nitekim medrese veya manastır öğrencilerinin okuma yaparken azizlerin mektuplarını okumaları, Süryani Kadimler için kaynak olarak kabul edilmesindendir. Dolayısıyla mektupların dini eğitim aşamasında ders kaynaklarından biri olduğu görülmektedir.

1.2.1.2.2. Apolojist Babalar Döneminde Süryani Din Eğitimi

Elçisel Kilise Babalarından sonra, ikinci yüzyıl ve sonrasında yaşanan suçlamalara ve sapkınlıklara karşı cevabı olan ve dini savunun anlamında *apolojist* olarak tanımlanan Kilise Babalarının bulunduğu patristik dönem gelir. Bu Kilise Babalarının bazısı Şehit Justin, Melito, Teofilos, Tatian, İreneyus, Tertullianus, Origenes ve Antakyalı Lukianos'tur. Bu nesil meydanlarda dönemin bilginleriyle hitabet karşılaşmaları yapmışlardır. Bunlardan bazıları kendi okullarını açarken diğerleriye Roma imparatorları veya Roma senatosu önünde inancı savunmuşlardı¹⁰⁰ . Bu Apolojist Kiliise Babalarına Şehit Justin, Melito, Teofilos, Tatian, İreneyus, Tertullianus, Origenes ve Antakyalı Lukianos örnek olarak verilebilir. Süryani Kilise Babaları arasında ise Adday, Bardaysan, Tityanus, Mor Efrem, Suruçlu Yakup zikre değerdir. Bu hususlar doğrultusunda konu “Tertullianus(160-225)”, “Adday”, “Tityanus (110-?)”, “Bardaysan (?-222)”, “Ustatheos (324-340)”, “Mor Efrem (303-373)”, “Basil (330-379)” ve “Suruçlu *Malfono* Mor Yakub (451-521)” başlıkları altında işlenmiştir.

1.2.1.2.2.1. Tertullianus(160-225)

Tertullianus, Kutsal Kitabı ve öncekilerin geleneğini merkeze alarak¹⁰¹ Hristiyan eğitiminde radikal duruşuyla dünya hayatından el etek çekerek putperestlerin olduğu dönemlerde topluma hitap etmiştir. Paganların edebiyatı ve

⁹⁹ Brian Ephrem Fitzgerald, *Saint Polycarp: (Aziz Policarp) Bishop, Martyr, and Teacher of Apostolic Tradition* (Piskopos, Şehit ve Apostolik Geleneğin Öğretmeni) (St. Philip'in Antakya Ortodoks Kilisesi, Souderton'da, 2006), 5-10.

¹⁰⁰ Madrigal, *Kilise Babaları*, 5-6.

¹⁰¹ Seyfeli, *Ermeni Kilisesinde Sakramentler*, 62.

felsefeleri ile Hristiyan akidesine verdiği zararın büyük olduğuna dair uyarılarda bulunarak çaba sarf etmiştir. Bilime ve edebiyata merakı olanların ise Hristiyan inancının da bunları içerdiğini sade ve gerçeklikten yana olduğunu Heretik düşünce ile bir alıp veremediğinin olmadığını kilise ile akademinin aynı şey olduğunu ifade etmiştir. Nitekim kişi Müjde'ye erişmişse bunlara gerek olmadığını belirtmiştir¹⁰².

Tertullianus Pagan kültüründen az etkilenmiş Grek kültürüne ise mesafeli durmuştur. Çünkü İsa Mesih'in tekrar gelme düşüncesi ile asketik oluşum içinde kalmayı tercih etmiştir. Bununla birlikte inanç ve eğitimin ayrı iki farklı yöneliş olduğunu belirterek gerekli olacak kadarını alıp hayatlarını idame ettirmelerinin gerekliliğini vurgulamıştır¹⁰³.

Apolojist babaların yönetimiyle gerçekleşen Süryani kadim din eğitiminde önemli üç büyük akademi ve kürsü vardı. İskenderiye ve Antakya kürsüsüne ek olarak Kuzey Afrika kürsüsünün de varlığından bahsedilmektedir. Bu kürsünün önemli ismi Tertullianus olup kullandığı dil Latince idi. 246 Ancak Kuzey Afrika da Grekçe daha çok kullanırdı. İlim insanları eserlerini Latince yazmaya başlayınca Latince öğrenenlerin sayısı arttığı gibi Grekçenin yerini Latince almaya başlamıştı. Süryani Kadimlerin ilişki kurduğu ana kürsülerden olan Kuzey Afrika'nın kalbi Kartaca kentiydi. Eğitim dili Antakya ve İskenderiye kürsülerinde Grekçe kabul edilirken Kartaca'da Latince kabul edilmişti¹⁰⁴.

Din adamları akademi düzeyde olan bu kurumlarda eğitim verdiğinde örgün eğitim olarak kabul edilir. Kilisede verilen din eğitimi ise yaygın din eğitimi kapsamında değerlendirilmiştir. Nitekim örgünden faydalanma gibi bir durum söz konusu olmadığı için dini eğitimi eksikliği bu şekilde giderilmiştir. Dini eğitim cemaate verilince de yetişkin din eğitimi olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla belli bir program ve müfredata sahip olan bu kurumların öğretici rolündeki din adamları önem arz ettiği için değerlendirilmiştir.

¹⁰² Murat Tural, "Geç Antik Çağ'da Hristiyan Eğitiminin Ruhu ve Manastırlarda Eğitim Anlayışı", *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi* 3 (2017), 263.

¹⁰³ Tural, "Geç Antik Çağ'da Hristiyan Eğitiminin", 265.

¹⁰⁴ Nuh Yılmaz, *Tertullian Kristolojisi* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Doktora Tezi, 2018), 49-54.

1.2.1.3.2.2. Adday

Süryaniler arasında Hristiyanlığın yayılmasında etkili olan Adday, Yahudi asıllı bir ailede dünyaya gelmiştir. Urfa Akademisinde on yıla aşkın görev yapmıştır. Urfa Akademisinde İncil'i ilk öğreten öğretmen olarak bilinmektedir. İncil'in Doğu'ya ulaşmasını ve öğrenilmesini sağlayarak Süryani Kadimlerin din eğitimine katkı sağlamıştır. Adday öğrencilerine bazı vasiyetlerde bulunmuştur. Vasiyetinde yer alan öğretilerinde yalan yere yemin etmek, ahlaksız bir şekilde birini öldürmek, zina etmek, sihirbazları ilahlaştırmak, kahinlik veya ruh çağırma yoluyla kader okumak ve yıldız fallarına bakmak, yalnız aptal işi olan burçlar kuşağına itibar etmekten sakındırmış ve bunlardan kaçınmayı öğretmiştir¹⁰⁵. Dolayısıyla Adday'ın bu öğretici duruşu öğrencilere olumsuzluklardan uzaklaşmayı öğretmiştir.

1.2.1.2.2.3. Tityanus (110-?)

Tityanus'un hayatı hakkındaki bilgiler çoğunlukla kaleme aldığı Helen söylevleri adıyla bilinen eserine dayanmaktadır. Tityanus'un zengin sınıftan olduğu belirtilir. Tityanus Helen bilimini araştırarak sofistlik bir filozof gibi gezer ve incelerdi. Daha sonra Eski Antlaşmayla tanışınca Helen kuramlarındaki hatalardan ve felsefi çelişkilerinden sıkıldığı için onlardan vazgeçti. Keşfettiği Hristiyan inancını kabul ederek Roma'da belli bir süre kaldı. Hristiyan olan halkı eğitir; Kutsal Kitabı onlara açıklardı. Daha sonra filozofların başına gelen zulümlerin ve idamların ikinci defa yaşanmaya başlamasıyla endişelenip Roma'dan ayrılarak Doğuya geçmiştir. Misyonerlik çalışması din eğitimi için önemli olduğundan Tityanus ikinci yüzyılın ilk yarısındaki çalışmalarıyla Mezopotamya ve çevresindeki Hristiyan düşüncenin gelişmesini sağlamıştır. Tityanus'un en önemli eserlerinden Diyatesron adlı çalışmasının İncil derlemesi olduğu bilinmektedir¹⁰⁶. Bunun dışında diğer eserlerinde İsa Mesih'in bedenlenmesi ve çarmıhta acı çekerek insanlığın üzerindeki asli günahı kaldırması ve kurtuluşu sağlaması gibi konulara sık sık yer vermiştir. Tityanus, değerler kazandırma hususunda din eğitimi alanında önemli bir yer tutan kötülük problemiyle de ilgilenmiştir. O, kötülük problemini insanın cüzi iradeye sahip olmasını ve iyiyi kötünden ayırt etme yetisiyle günaha meyletmeyi seçmesiyle izah

¹⁰⁵ Hayes, *Doğu Batı Asur /Süryanilerin Kurduğu Urfa Akademisi*, 106.

¹⁰⁶ Hayes, *Doğu Batı Asur /Süryanilerin Kurduğu Urfa Akademisi*, 50-55.

etmeye çalışmıştır. Ayinler ise Kadim Süryanilerde din eğitiminin uygulama boyutunu oluşturmaktadır. Fakat Tityanus ayin konusunda eserlerinde imalarda bulunarak değinmiştir. Tityanus'un amacı eğitilmiş bir toplumu oluşturup onlar için yazmaktır. Ayrıca bir diğer gayesi de Hristiyanlığın temel prensiplerini en makul şekilde oluşturmaktır¹⁰⁷. Bu özellikleriyle Tityanus Süryani Kilisesinin bağımsızlık yolunda kendi rengini almasının önemli bir örneği olmakla beraber Süryani din eğitiminde geleneksel yapının oluşmasında etkili olmuştur.

1.2.1.2.2.4. Bardaysan (?-222)

Süryani Kilise tarihinin öncüleri arasında önem ve etki bakımından başta yer alan Bardaysan'ın 222 yılında öldüğüne dair genel bir kanaat vardır. Urfa Kilise tarihinin ilk dönemlerinde Tityanus'tan sonrasındaki ikinci önemli isim Bardaysan olup ismini de Daysan'ın oğlu anlamına gelen sözcükten almaktadır. Ayrıca Daysan'ın Urfa'da bulunan bir ırmağın isminden aldığı da rivayet edilmektedir. Bardaysan dünya adamı olup dünyalık işleri sever, saray insanı ve spora düşkün olsa da hakkındaki genel kanaat bilgili bir kimse olduğu yönündedir. Putperest fikriyle Hristiyanlık düşüncesini uzlaştırmayı amaçladığı da söylenmektedir¹⁰⁸.

Urfa Kilisesinde bir öğretmen olarak görev almıştı. Teodor Bar-Koni VII. yüzyılda papazlık derecesine yükselince bu görevden hoşnut olmayıp piskopos olmak istemiştir. Böyle bir durumun da söz konusu olacağını umut etmeyince kiliseden ayrılmış ve Kutsal Kitabı öğretmek için yola koyulmuştur. Gittiği yerlerden biri olan Ermenistan'da çoğunluk tarafından tanınır olmuştur. Denginde birinin bulunmadığı ifade edilen Bardaysan korkusuz bir Hristiyan olarak vasıflandırılmıştır. Korkusuzluğuna dayanak olarak önceki imparator tarafından Hristiyanlık inancını inkâr etmesi talep edildiğinde ölümü dahi göze alarak öğretilerini yaymaya devam etmiştir¹⁰⁹.

Kutsal Kitabın temel eğitim kaynağı olması ve eğitim yoluyla hayata uyarlanması Süryani Kadimler için de geçerlidir. Bardaysan da bu temel

¹⁰⁷ Hayes, *Doğu Batı Asur /Süryanilerin Kurduğu Urfa Akademisi*, 55.

¹⁰⁸ Hayes, *Doğu Batı Asur /Süryanilerin Kurduğu Urfa Akademisi*, 87.

¹⁰⁹ Hayes, *Doğu Batı Asur /Süryanilerin Kurduğu Urfa Akademisi*, 91.

doğrultusunda çalışmalarını devam ettirmiştir. Onun öğretim yöntemlerinden birisi elçiler döneminde uygulanan mektupla iletişim kurmadır. O, farklı düşünce savunucuları olan teologlara mektuplar yazmıştır. Onları zekasıyla ve bilgisiyle eleştiri yağmuruna tutarak düşüncelerini çürütmüştür. Bardaysan'ın "Ülkelerin Yasaları" adlı eserinde Tityanus'tan da etkilendiği anlaşılmaktadır. Kaderin değişmez olmadığı, insanın cüzi iradesi olduğu gibi konulara yer vererek çıkarımlarda bulunmuştur. O kendisinden sonraki Kilise Babalarını da etkilemiştir. Bu nedenle Aziz Mor Efrem'in Davut Mezmurlarına özenerek Bardaysan için yüz elli mezmur yazıp bestelediği rivayet edilmiştir. Öğrencileriyle yapmış olduğu kötülük ile ilgili derslerde ahlaki ve bedensel kötülüğün sebebinin Tanrı olmadığı ve insanın cüzi iradesinden kaynaklandığını savunmuştur. Günaha meyletmenin insan fitratında olmayan bir illet olduğunu izah etmiştir. Çünkü davranışların bir kısmının bedensel eylemlerden oluştuğunu ve bunun insanın hayvansal güdülerinden kaynaklandığını belirtmiştir¹¹⁰.

Kadim Süryani din eğitiminde soru cevap tekniği öğrenme için önem arz etmektedir. Bu durumun önemi Bardaysan'ın yaşadığı bir diyalogda vurgulanmaktadır. Bardaysan bir gün Samsagram'a davetli olarak gider. Selam verdikten sonra orada bulunanlara ne konuştuklarını sorar. Konuşmaya dahil olma yöntemi için bu metodu kullanırdı. Onlardan Abdo isimli biri ise söze atılarak "Tanrı bir ve insanı yarattıysa, Tanrı'nın da insanlara ilettiği emirlerini yapmasını istediğini ve Tanrı'nın neden insanları günah işlemeyecekleri şekilde yaratmadığını" sorar. Bardaysan da amacın her şeye gücü yeten bir Tanrı'nın varlığını kanıtlamak olmadığını ve günaha batmanın kulların yalnızca doğru dürüst bir hayatlarının olmasını istememelerinden kaynaklandığını belirtmiştir. Abdo ise arkadaşlarına da sorduğu sorunun aynısını sorduğu için mahcup olur. Bardaysan doğruya ulaşmak isteyen soru sormaktan çekinmemesi gerektiğini, çünkü öğretmenlerin de zor sorulara cevap vermek istediklerini söyler. Abdo ise zihninde çözümleyemediği soruların olduğunu belirtir. Bardaysan öğrencileri tartışma yöntemiyle öğrenmenin taraftarı değildi. Ama Abdo aynı fikirde değildi. Abdo kanıtlanmayan hiçbir konuya inanmadığını dile getirince Bardaysan da öğrencilerine Abdo gibi nicelerinin olduğunu söyler. Bu tutuma sahip olanlar sağlam bir inanca sahip olmadıkları için makul bir

¹¹⁰ Hayes, *Doğu Batı Asur /Süryanilerin Kurduğu Urfa Akademisi*, 92.

çıkarımda da bulunamamaktadırlar. Aksine sorgulayarak ilerlediklerini düşünürler ama yanlış ve sağlam olmayan düşüncelerinde yok olmaya mahkûm olurlar. Sadece inançla gerçekleşecek bir iş değil Tanrı korkusunun temelde olmasıyla içinde oldukları terslikten kurtulacaklarını belirtmiştir¹¹¹ . Bardaysan bu özellikleriyle hem kilise açısından hem de din eğitimi açısından önemli Süryani Kilise Babaları arasında başta yer almıştır.

1.2.1.2.2.5. Ustatheos (324-340)

Süryani Kilise tarihinde ruhani lider, idareci ve eğitimci olarak yüksek kıymete sahip Ustatheos, çobanlık mesleği ile meşgul olmasının yanında kilisede kuvvetli bir inanca sahip olan iyi yeteneklerle bezenmiş tecrübeli bir liderdi. Güçlü iman ve Tanrı korkusuyla Roma imparatorlarının zulüm ve baskı dönemlerinde İsa Mesih'in itirafçıları arasında bulunmuştur. Bu nedenle diğer Kilise Babaları onu itirafçı şeklinde isimlendirmişlerdir. Göstermiş olduğu fedakarlıkları ve yetenekleri doğrultusunda Süryani halkı onu metropolit olarak seçmiştir. 324 tarihinde Süryani Kadimlerin Antakya Kürsüsü boşalınca piskoposların ortak kararıyla patrik olarak Aziz Ustatheos'u atamışlardır¹¹² .

Süryani Kadimler için tarihsel süreçte önemli bir yeri olan İznik Konsilinde yirmi maddelik bir inanç yasası oluşturmuşlardır. Ustatheos, toplanan konsil tarafından tanınmış ve önemli isimlerden biri olmuştur. Konuşmasına Konstantinus'a ithafen güzel ve övgü dolu sözlerle başlamıştır. Doğu Kiliselerinin yetkisi ona verilmiştir. Mor Yakup ile öğrencisi Mor Efrem de orada bulunmuştur. Ustatheos, Süryani Kadimlerin dini eğitimlerini korumak ve halkı sapkın düşüncelere dalmaktan alıkoymak için Antakya'ya dönerek oradaki inanlılara gerekli öğütleri vermiştir. Arius ve yanlılarını eleştiriye tabi tutarak sonraki süreçte de heretik, yani sapkın kabul ettiği Arius ve ideolojisi karşısında güçlü bir duruş sergilemiştir. Ama ilerleyen süreçte Arius destekçisi Usabiyus'a karşı kötü tutumunu değiştirdiğinde heretik inancını savunduğuna dair bir ithamda bulunmuşlardır. Hatta daha ileri giderek Antakya kürsüsünden Ustatheos'u indirerek yerine Usabiyus'u getirmek istemişlerdir. Fakat

¹¹¹Gorgis David Malik, *Süryanilerin Tarihi*, çev. Vedii İlmen (İstanbul: Yaba Yayınları, 2012), 98.

¹¹²Hanna Dolabani, *Antakya Süryani Kadim(Ortodoks) Kilisesi Patriklerin Özgeçmişi*, ed. İbrahim Özcoşar, çev. Gabriyel Akyüz (İstanbul: Ofset Basım Yayını, 2006), 17.

halkın arasında bölünmeye sebebiyet vereceği düşüncesiyle Ustatheos görevinden istifa etmiştir. Diğer taraftarlar durumu Konstantinus’a bildirmişlerdir. Ustatheos ise halkın heretik inançtan uzak durmasına dair tavsiyelerde bulunmuş, halk ise bir araya gelerek kendilerini Ustatheosçular olarak adlandırmışlardır. İmparator huzuruna çıkan Ustatheos kendini yeteri kadar ifade edemediği için Trakya bölgesine sürülmüştür. 338’de Makedonya’da vefat etmiştir¹¹³.

1.2.1.2.2.6. Mor Efrem (303-373)

Mor Efrem’in 303 yılında Nusaybin’de doğduğu ve putperest bir babanın evladı olduğu bilinmektedir. Antakya Akademi kurucularından Nusaybinli Mor Yakub öncülüğünde Nusaybin’de Kadim Süryani Akademisi açılmış ve Mor Efrem okulun en önde isimlerinden biri olmuştur¹¹⁴.

Süryani Kadimler dini düşüncelerini dile getirirken edebiyattan da beslenmişlerdir. Nitekim Mor Efrem şiir konusundaki yeteneğiyle hayranlık uyandırmıştır. Şiir alanında hazırladığı çalışmalarından yedili ölçüyle yazdığı *madroşeler* ve başka şiirlerinin olduğu bilinmektedir. Tema olarak İsa Mesih’in Tanrılığı ve insan bedeninde dünya hayatını sürdürmesi, gerçekleştirdiği mucizeleri, öğretileri doğrultusunda emir ve yasakları, İncil yorumları, erdemli davranış ve alçakgönüllülük gibi ahlaki içeriklere yer vermiştir. Belağatın tarih boyunca milletleri ideolojik tutum karşısında etki çemberine aldığı bir gerçektir. İnsanoğlu beden ve ruh denilen iki cevherden oluşmuştur. İnsanı hem beden hem de kalben kendisini yönetebilme noktasında doğruyu ve yanlış ayırt etme becerisinde edebiyat ve şiir daima önemli bir yöntem olmuştur. Bu doğrultuda olan Mor Efrem de heretik düşünce karşısında kendisinin etrafında toplanan halkını şiirlerindeki hayal dünyasıyla ve kıvrak zekasıyla etki altına almayı başarmıştır¹¹⁵.

Malfono, yani öğretmen diye nitelenen Mor Yakub’un tedrisinden geçerek Süryani yazını ve Kutsal Kitabın anlaşılmasına dair önce dersler almış ve sonrasında aynı okulda öğretmen olmuş ve yirmi sekiz yıl ders vermiştir. Dini içerikli ve felsefi

¹¹³Dolabani, *Kilise Patriklerinin Özgeçmişi*, 18.

¹¹⁴Adday Şer, *Nusaybin Akademisi*, çev. Nesim Doru (İstanbul: Yaba Yayınları, 2006), 11.

¹¹⁵Patrik İğnatius Efrem I. Barsavm, *Saçılmış İnciler Süryanilerin Yazınsal Tarihi*, çev. Zeki Demir (İstanbul: Resim Ofset, 2005), 220.

konulu eserleri dışında neredeyse kaleme almadığı ilim yoktur. “Süryanilerin Güneşi”, “Kutsal Ruhun Gitarı”, “Bilgelik Sahibi” gibi unvanlarla bilinen Mor Efrem’in ¹¹⁶ günümüze ahlaki duruşu ve şiirleri dışında pek eser ulaşmamıştır. 363 yılında Kral Şapur’un Urfa’yı Pers hakimiyetine alınca Mor Efrem Urfa’ya giderek on yıl kadar orada hayatını devam ettirmiş ve 373 senesinde de vefat etmiştir¹¹⁷ . Mor Efrem Süryani tarihinin en önemli örnek öğretmenlerinden, din adamlarından birisi olmuştur.

1.2.1.2.2.7. Basil (330-379)

Süryani Kadim Kilisesini doğrudan etkilemese de Yunan Kilise Babalarının en dikkat çeken örneği ve manastır yaşamının düzenleyicisi olan Basil, Kilisede bölünmenin olmaması için bu uğurda her türden silah ile Kiliseyi kuşatmayı mübah görmüştür. Bu doğrultuda sanat dünyası isimlerinden vakanüvislere kadar önemli şahısların yapıtlarına hakim olmalarının gerekliliği üzerinde durmuştur. Pagan ilmini de bir kenara atmayıp faydalı olan kısmından istifade etmeyi savunmuştur. Bu düşünceyi tasvir ederken arıların çiçeklerden polen toplarken güzel kokulu ve renkli olanlardan toplayıp balı yapmalarını örnek vermiştir. Ayrıca Musa’nın Mısırlıların ilminden faydalanması gibi işe yarayacak şeyleri almanın faydalarını savunurken Paganlardan bilgi edinme durumunda sağlam seçim gerektiğini vurgulamıştır¹¹⁸ .

Yer yer Latin ya da Grek Kilise Babalarından da faydalanan Kadim Süryanilerde din eğitiminin esasına Kutsal Kitaba ve Kilise Babalarının yorumlarına dayalı bir eğitim damgasını vururken Aziz Basil, kutsal öğretilerin içselleştirilerek öğrenilmesi ve mistik bir yaşama erişilmesi için öncelikle ön dini eğitim anlamında vaftiz öncesinde ve sonrasında kadeşizm eğitimi alınması çok önemli görülmüştür. Basil bu ön eğitim fikrini bir boyacının bir parça üzerinden birtakım işlemler yaparak boyama işlemine hazırlanmasına ve ondan farklı renkler elde etmeye çalışmasına benzetmiştir. Buna göre Fertler bu neticeye varmak için kendi ilimlerinde temele

¹¹⁶ Barsavm, *Saçılmış İnciler*, 216.

¹¹⁷ Tahincioğlu, *Kültürleri ve İnançlarıyla*, 224.

¹¹⁸ Edward R. Maloney, *St. Basil the Great to Students on Greek Literature* (New York: American Book Compan,) 11-16.

aldıkları Hıristiyan inancını sağlamayı ve iyiliğe adanmayı hedeflemeli ki ışığın yansımından ziyade ışığı görebilecek boyuta erişebilsinler¹¹⁹.

1.2.1.2.2.8. Suruçlu Malfono (Öğretmen) Mor Yakub (451-521)

Mor Yakub 451 yılında Suruç sınırındaki Havra köyünde dünyaya gözlerini açmıştır. Süryani toplumunda şairliğinin yanı sıra hayal gücüyle, kıvrak zekasıyla, kullandığı yalın ve özgün dil ile dikkatleri üzerinde toplamıştır. Binliklerle oluşturulmuş mısralardan oluşan şiirlerinde zekası ve belâğatıyla okuru konunun içine çekmede oldukça maharetli bir şair olmuştur. Yaşadığı dönem imani ve dini ilkelerin yerine getirildiği ve heretik düşünceye karşı duruşların sergilendiği bir dönemdir. Kadim Süryani toplumunda *Kilise'nin Sütunu*, *Öğretmeni* ve *Öğretmenlerin Tacı* diye unvanlarla anılmıştır. Urfa Okulu'nda almış olduğu eğitimle başarılı bir netice sağlamış ve sonra rahip olmayı seçmiştir. Yazmış olduğu şiirlerin yorumu ve seslendirmesinde de hayranlıklar uyandıran olağanüstü yetenekler sergilediğinden bahsedilmiştir. Mor Yakub ilerleyen süreçlerde kahin olarak yakın civardaki Suriye'deki şehirlerdeki ve bazı köylerdeki kilise ve manastırlara misafir olarak kabul edilerek ihtişamla ağırlanmıştır. 519 yılında Batnon Suruç Abraşiyesine Piskopos olarak görevlendirilmiş ve kısa bir süre sonra da 521 yılında vefat etmiştir¹²⁰.

1.2.1.2.2.9. Yakub Baraday (500-578)

Yakub Baraday (500-578), İsa'nın öğretilerini korumak veya Süryani Kadimlerin inançları hususunda mücadele veren önemli ve büyük bir isimdir. Mor Yakub 500 yılında Tello dMavzlath'da (Viranşehir) soylu, seçkin bir ailenin çocuğu olarak gözlerini dünyaya açmıştı. Mor Yakub'un ruhaniliği ile ilgili olarak Psilto Manastırının rahibi olduğu bilinmektedir.

Mor Yakub Kadıköy Konsil kararlarını kabul etmeyerek monofizit düşünce savunucusu olarak Süryanilerin bölünerek Yakubi olarak isimlendirilmesindeki kurucudur¹²¹. Mor Yakub Kapadokya, Kıbrıs, Likya, Pamfilya, Karya İskenderiye gibi

¹¹⁹ Aziz Basileios, *Genç Erkeklerle, Pagan Edebiyatından Ne Şekilde Fayda Sağlayabilecekleri Üzerine*, çev. Özden Arıkan (Yapı Kredi Yayınları, 2009), 13-35.

¹²⁰ Barsavm, *Saçılmış İnciler*, 239-245.

¹²¹ Kaçar, *Geç Antikçağ'da Hıristiyanlık*, 2009, 155.

beldelere giderek inananların inançlarını koruyup pekiştirmek için çaba göstermiştir. Gittiği yerlerde piskopos, diyakos gibi çok sayıda ruhani lider ataması yapmıştır. Mor Yakup'un Süryani Kadimlerin din eğitimine katkısı inancı pekiştirmek için verdiği uğraşların yanında "Süryani Dokümanları" çalışması ve "Ayin Kitabı'nı" yazması ibadetleri uygulama noktasında başvurulabilecek bir kaynağa ulaşmayı sağlamıştır¹²².

Mor Yakup her zaman ikiye ayrılan bir elbise giyerdi. Bir parçasını örtü olarak diğerini de etrafını sarmak için kullanırdı. Baraday ismini ise bu kullandığı elbiseyi sürekli yamalandığı için eskimiş merkep eyerinden yapılan bir parça anlamında vermişlerdir¹²³. Mor Yakup Baraday kilise hiyerarşisini manastırın münzevi yaşantısını birleştiren ve bu ibadet mekanlarının uygulamadaki liderliğinin becerisi yanında idareciliği de layıkıyla yerine getiren bir ruhanidir. Her açıdan bir timsal olan Baraday manastır yaşantısını ve din eğitiminin her şartta uygulanabileceğini göstermiştir¹²⁴.

1.2.1.3. Süryani Kadim Kilisesinin Bağımsızlaşması ve Geleneksel Din Eğitimi

451 Kadıköy Konsili ve kararlarını kabul etmeyen Süryani Kadim Kilisesi İsa Mesih'in tanrılığının niteliği hususunda Monofizit düşüncüyü, yani insani tabiatın ilahi tabiat içinde eridiği tek tabiat fikrini benimsemişlerdir. Ana Kiliseden ayrılma anlamına gelen bu kabul özellikle Yakub Baraday tarafından kilisenin organize edilmesiyle vurgulanmıştır. Kadıköy kararlarını reddeden Baraday, misyon gezilerinde sayısız kilise kurmuş ve buralara piskopos ataması yapmıştır. O hem kilisenin idari mekanizmasında hem de manastır yaşamında belirginleşen ruhbanlık konusunda faaliyetler yürütmüştür¹²⁵. Yakub Baraday'la Süryani Kadim Kilisesi

¹²² Cüneyt Yeşil, *Süryani Kadim Kilisesinde Ruhbanlık* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Doktora Tezi, 2024), 139.

¹²³ Canan Seyfeli - Cüneyt Yeşil, "Süryani Kadim Kilisesinde Ruhbanlığın Kökenleri: Kurucular", *Genç Dinler Tarihçilerin Kaleminden -Dinler Tarihi Araştırmaları*, (2023), 197.

¹²⁴ Cüneyt Yeşil - Canan Seyfeli, "Süryani Kadim Kilisesinde Ruhbanlığın Kökenleri: Kurucular", *Genç Dinler Tarihçilerin Kaleminden: Dinler Tarihi Araştırmaları* (Ankara: Eskiye Yayınları, 2023), 196-197.

¹²⁵ Yeşil - Seyfeli, "Süryani Kadim Kilisesinde Ruhbanlığın Kökenleri: Kurucular", 196-197.

kendi rengini alarak diğer kiliselerden ayrı bir kilise olduğunu ortaya koymuştur¹²⁶. Süryani Kadim Kilisesi oluşum ve bağımsızlaşma döneminde her yönden tamamlanmayı gerçekleştirirken din eğitimi açısından da geleneksel biçimini oluşturmuştur. Süryani Kadim Kilisesinin oluşumunu tamamlamada öncü olanlar genellikle ruhani liderler olmuştur. Daha önce işlenen bu ruhani liderlerinin veya din adamlarının eğitim anlayışlarına dikkat edildiğinde geleneksel din eğitiminin temelinde Kutsal Kitabın yer aldığı görülür. Kutsal Kitabın öğretilip yorumlanmasının yanında öncekilerin geleneği kaynaklık noktasında önemli bir yerde olmuştur. Öncekiler derken çoğunlukla Kilise Babaları, onların geleneği ise çoğunlukla yaşamları ve eserleridir. Bunlar, din eğitiminin de temel kaynakları olmuştur. Ancak Süryani Kadim Kilisesinde geleneksel din eğitimi doğuran ve biçimlendiren üç temel husus dikkat çeker. Birincisi din eğitiminin merkezi olan ve diğerlerini de tetikleyen kilise okullarıdır. İkincisi vaftize hazırlıkta din eğitimidir. Üçüncüsü ise ruhbanlık ve manastır yaşamında din eğitimidir.

Tarihsel süreçte Süryani Kadim Kilisesinin oluşumunda, inanç ve öğretilerin biçimlenmesinde önemli rol oynayan temel kurumsal yapı Süryani okulları olmuştur. Süryaniler erken dönemden itibaren okullaşmaya gitmişlerdir. Bu okullar vasıtasıyla hem ruhban yetiştirme hem öğretiyi-dini savunma hem de halkı eğitmek söz konusu olmuştur. Aynı zamanda kendilerine göre eğitim modelleri oluşturmuştur. Dolayısıyla Süryani tarihinde bu okulların önemi çoktur. Bu okullar sadece Kilisenin oluşum sürecinde değil kiliselerin birbirinden ayrılarak bağımsızlığını ilan ettiği dönemde de etkili olmuşlardır. Bu okullardan biri olan Urfa Okulunun Süryani eğitim tarihindeki önemi, kurucuları ve öğretmenlerinin din eğitimi sağlamada Kutsal Kitabı esas alarak verdikleri eğitim vasıtasıyla birçok din adamı yetiştirmiş olmalarıdır. Bu öğretmenlerin iman konusunda İsa Mesih'in tanrılığının tartışıldığı toplumda inanç esaslarını korumak öncelikleriydi. Ancak bu durum sağlandıktan sonra misyonerlik çalışmalarını yürütebilecek ruhanileri yetiştirmek ikinci aşama olmaktaydı. Nusaybin Okulu'na katkı sağlayan ruhani liderlerin başında gelen Mor Efrem din eğitimi

¹²⁶ Atiya, *Doğu Hristiyanlığı Tarihi*, 205.

alanında yaptığı faaliyetlerle Süryani Kadim Kilisesine en parlak dönemi yaşattığı bilinmektedir¹²⁷.

Vaftize hazırlıkta din eğitimi tüm kilise üyelerine dinin temel meselelerini öğretmeyi hedeflemiştir. Dinin öğretileri açısından alt düzey bir din eğitimidir. Vaftize hazırlık geleneksel din eğitiminin önemli bir parçası olmuştur. Vaftize hazırlık eğitimi, dinin inançsal ve temel ritüellerinin anlamı, önemi ve nasıl yapılacağı gibi hususları içeren, aynı zamanda inanarak Hristiyanlığa girme durumunu kontrol eden veya böyle olmasını sağlamayı hedefleyen vaftize hazırlık mahiyetindeki din eğitimidir. Bu eğitime Hristiyanlıkta *kateşizm* denmiştir ve dinin temel kurallarını içeren *kateşizm* kitapları, hatta zamanla *kateşizm* okulları gelişmiştir. *Kateşizm* kitapları dinin temel konularını genelde soru cevap şeklinde açıklayarak öğreten ilmiyal tarzında kitaplardır¹²⁸. Vaftiz öncesi eğitim, vaftizin bebelere yapılmasının gelenek hale gelme sürecinde vaftiz babası fikrinin de gelişmesine yol açmıştır¹²⁹. Böylece Süryani Kadim Kilisesinde de vaftiz adayının, yani katakümenin din eğitiminden vaftiz babası ve annesi sorumlu tutulmuştur¹³⁰.

Geleneksel din eğitiminin ikinci alanı ruhbanlık ve manastır yaşamıdır. Süryani Kadim Kilisesinde manastır yaşamı için Yakub Baraday tarafından metropolit olarak atanan Efesli Yuhanna (507-587) Süryani manastır sisteminin yerleştiğini gösteren ruhbandır. O hem kilise tarihçisi hem de ruhban yaşamıyla ve manastırda kadınlara yer vermesiyle Süryani manastır sisteminin kendi rengini alarak geleneksel yapısını oluşturduğunu göstermiştir¹³¹. Böylece dinin öğretileri üzerine üst düzey eğitim önce keşişliğin, ardından manastır yaşamının gelişmesine yol açmıştır. Keşişlik ve kilise hiyerarşik idaresi zamanla birbirine uyumlu hale gelmiştir¹³². Böylece hem manastırda kalmaya devam edecekler hem de halkla birlikte yaşamı ifade eden kilisesinin idari mekanizmasında görev alanların üst düzey din eğitimi ve öğretimi gelişmiş ve

¹²⁷ Hayes, *Doğu Batı Asur /Süryanilerin Kurduğu Urfa Akademisi*, 146.

¹²⁸ “Catechism: Religious Manual”, *Britannica* (10 Aralık 2023).

¹²⁹ Seyfeli, *Ermeni Kilisesinde Sakramentler*, 121.

¹³⁰ Aksin, *Süryani Kadim Kilisesinde Vaftiz Sakramenti*, 133.

¹³¹ Yeşil - Seyfeli, “Süryani Kadim Kilisesinde Ruhbanlığın Kökenleri: Kurucular”, 200.

¹³² Seyfeli - Yeşil, “Pachomius: Sistemli Kenobitik Yaşamın ve Hristiyan Manastır Geleneğinin Kurucusu”, 72.

yerleşmiştir. Bu yüksek eğitim kilise tarihçisi, Süryani tarihçisi ve teolog gibi din adamlarının yetişmesini sağlamıştır¹³³.

Mekan anlamındaki kilisenin geleneksel din eğitiminin şekillenmesinde, kendi modelini oluşturmada, ruhbanın ve özellikle halkın eğitiminde etkin rol oynaması söz konusudur. Bu sistemli bir eğitim olmasa da yaşayarak eğitim özelliği daha belirgindir. Kilisede, yani dinde birlik oluşturma bakımından manevi eğitim yönü daha belirgindir. Ancak kilisede ayinlerde vaaz verme geleneği de vardır¹³⁴ ve bunun da eğitime katkısı vardır.

Antakya merkezli Süryani Kadim Kilisesinde din eğitiminin canlanmasında ve eski sistemine kavuşmasında Yakub Baraday bir dönüm noktası sayılır. Çünkü o din eğitiminin de merkezinde yer alan kiliseler kurmuş ve bunları eğiten yirmi yedi piskopos, binlerce papaz ve diyakoz ataması yapmıştır¹³⁵. Dolayısıyla VI. yüzyıl sonlarına doğru Süryani Kadim Kilisesi kendisini yenileyip güçlendirirken kilisenin kuruluşunu ve bağımsızlaşmasını, manastır sistemini ve geleneksel din eğitimi tamamlamıştır.

Süryani Kadim Kilisesinde din önderleri, ileri gelen ruhbanları, yazarları, eğitimcileri özellikle başka din ve inanç müntesiplerine karşı çeşitli yöntemler kullanarak dinlerini savunma yoluyla öğretme işini yapmışlardır. Bu öğretmenlerin geleneksel din eğitimi icra ederken çeşitli yöntemleri kullanmaları söz konusudur. Bunlardan tekrar, yazı yazma ve soru cevap gibi yöntemler yoğun kullanılanlardır. Vaftize hazırlık eğitimlerinde kullanılan yöntem ise okuma, anlama, ezberleme gibi temel eğitim biçimleriyle yapılırken dinin temel inanç, kabul ve ritüelleri öğretilmekteydi. Aslında özellikle Süryani Kadim Kilisesi¹³⁶, Ermeni Kilisesi¹³⁷ gibi doğu kiliseleri iman eğitimine, yani manevi yönden eğitime değer vermişlerdir. Bu

¹³³ Yeşil, *Süryani Kadim Kilisesinde Ruhbanlık*, 106-160.

¹³⁴ Aksin, *Süryani Kadim Kilisesinde Vaftiz Sakramenti*, 110.

¹³⁵ Yeşil, *Süryani Kadim Kilisesinde Ruhbanlık*, 140.

¹³⁶ Sevinç Aksin, "Süryani Kadim Kilisesinde Bir Sakrament Olarak Vaftiz", *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 35/1 (2020), 193.

¹³⁷ Seyfeli, *Ermeni Kilisesinde Sakramentler*, 85.

geleneksel uygulama modern zamanlara, hatta bugüne kadar getirilmiştir. Burada daha çok ayin kitapları ve ilmihal tarzı kitaplar söz konusudur.

1.2.2. Modern Döneme Kadar Süryani Kadim Kilisesinde Din Eğitimi

Kilisenin kurulması, bağımsızlaşması ve Süryani Kadim Kilisesinde geleneğin ve geleneksel din eğitiminin yerleşmesinden sonra, VI-XV. yüzyıllar arasında Mezopotamya topraklarında hakim olan, Sasani imparatorluğu; Arapların fethiyle gerçekleşen Emevi-Abbasi devletlerinin hakimiyeti ve Süryani inancının Doğuya doğru ilerlediği dönemleri kapsayan Ortaçağ'da gelişen Süryani Kadim Kilisesinde din eğitimi geleneksel biçiminde devam etmiştir. Bu süreçte Süryani topraklarına hakim olan imparatorların veya halifelerin dayatmış olduğu bazı ideolojiler ve bu düşünceler doğrultusunda gelişen yönetim anlayışı Süryani Kadim kilisesini de etkisi altına almıştır. Kilisedeki bu yaşananlar din eğitiminde farklı tartışmaları meydana getirmiştir. Bununla birlikte çeşitli çalışmaların yapılmasına da katkı sağlamıştır.

VIII. yüzyılda Hristiyanlar arasında çıkan ikonalar ile ilgili tartışmaların nedeni ikonların ibadet esnasında kullanımının söz konusu olup olmayacağına dairdi. Okur- yazar olmayan Hristiyanlar kilisede kullanılan ikonaları, kabartmaları, mozaikleri ve heykelleri inanca zarar veren unsurlar olarak kabul etmişlerdi. Bu durumda sanatla uğraşanlar Kristoloji görüşlerini eserlerine yansıtarak kurtuluş fikrini Meryem'e yöneltmişlerdir. Meryem'in dirileceğini ve kişilik açısından da İsa Mesih'in önüne geçeceği endişesiyle tartışmaların ve sapkınlıkların önüne geçmek için konsiller yapılmıştır¹³⁸. Özellikle Katolik ve Ortodoks Kiliselerindeki bu tartışmalardan uzak kalan Doğu Kiliseleri, bu arada Süryani Kadim Kilisesi geleneksel yapısını ve din eğitimini ve Süryani kültürünü korumaya çalışmıştır.

Doğu Roma imparatoru Justinien (527-565) inançsız olan insanlar için bazı önlemler almıştır. Bunlardan biri Atina'daki felsefe okullarını kapatmış olmasıdır. Çünkü ona göre bu okullarda batıl düşünceler ve inançlar öğretilirdi. Almış olduğu bu karar doğrultusunda her türlü sapkın kabul edilen inanç ve öğretileri yasaklamıştır. Yaşanan savaşlar ve isyanlara karşı kendini koruyan Grek kültürü bu kararname ile

¹³⁸ “Erken Kilise Tarihi Konferans Notları”, *İncil Türk* (25 Aralık 2023).

sessizliğe bürünmüştür. Roma imparatorluğunda cehalet her tarafı sarmaya başlamıştır. Sasani imparatoru Şah Hüsrev tahta geçer geçmez bu kararnamenin aksine reformlarla yönetime başlamıştır. Fakir tabakanın eğitime, Grek felsefesine ve Grek bilimine yoğun ilgi göstermiştir. Çalışmalarını bu doğrultuda gerçekleştirmiştir. Sanata ve bilime önem göstererek tercüme faaliyetleri için uzak ülkelere ilim insanlarını göndermiştir. Şah Hüsrev Qardun metropoliti Bar Savma ve Güney Babil Zabe metropoliti Nasturi Doktor Ezekiye gibi isimlerden felsefe eğitimi almıştır. Ayrıca Nusaybin okulundaki doktorları yanına aldırılmıştır. Daha sonra Justinien ile Hüsrev arasında ömür boyu süren bir antlaşma imzalanmıştır. Ardından Justinien Hüsrev'den kendisine bilim insanları göndermesini istemiş ve Hüsrev de önemli metropolitleri göndermiştir¹³⁹. Bu süreçte, yani VI. yüzyıl sonlarına doğru Süryani Kadim Kilisesi manastır ve kiliselerle oluşumunu tamamlayarak geleneksel eğitim faaliyetlerini icra edebilmişlerdir. Aynı süreçte Sasani imparatorluğunda yaşanan bir başka özellik ise Süryanilerin köylerde kurmuş olduğu kilise okulları ağıdır. Süryani Kadim metropolitleri köylere seyahat ederek kilise okulları kurmuşlardır¹⁴⁰.

Arap fetihleri hız kazanarak Suriye ve Edessa (Urfa) şehrine kadar ulaştığında Süryani eğitim merkezleri olan İskenderiye ve Mısır da onların egemenliği altına girmiştir. Pers imparatorluğu da artık sona ermiştir. O güne değin Fırat nehrinin batı kıyısı Pers imparatorluğu ile Bizans imparatorluğu arasında sınır çizgisi olmuştur. Fakat bu sınır çizgisi fethin gerçekleşmesiyle kaybolarak Yakubi ve Nasturilerin rahat bir şekilde dolaşıp yayılmalarına fırsat vermiştir. Araplar, Süryaniler için Mezopotamya topraklarını metropolitliklerle idare edilmelerinden dolayı çok iyi örgütlendiklerini belirtmişlerdir. Süryani, Kadimler Arapların fethini olumlu karşılamıştır. Çünkü Süryaniler Arapları Bizans imparatorluğu karşısında onlarla mücadele edebilecek güçte gördükleri için umutlu olmuşlardır. Süryani Kadimler, Arapların hakimiyetinde yaşadıkları dönemde zımni statüsüne girerek vergi ödemişlerdir. Bununla birlikte dini ibadetlerini ve dini eğitimlerini güvenle yerine

¹³⁹ Efrem İsa Yousif, *Mezopotamya'nın Bilim Öncüleri Süryani Tercüman ve Filozofları*, çev. Mustafa Arslan (İstanbul: Doz Yayıncılık, 2007), 82-84.

¹⁴⁰ Brock - Taylor, *Saklı İnci*, 128.

getirebilmişlerdir. Hatta ünlü bilim adamı Severe Arapların fethine tanık olduğunu belirtmiş ve manastırında dini, felsefi ve matematik derslerine devam etmiştir¹⁴¹.

Araplar döneminin daha serbest yaşamı Haçlılarla bozulmuştur. XII. ve XIII. yüzyılları arasında yaşanan Haçlı seferleri, yani kutsal savaşlar ve doğu bölgesindeki hac seferleri ilimde olumsuz etkilere yol açmıştır. Nitekim Süryani bilim adamlarının sayısı günden güne azalmıştır. Moğol istilasının yaşandığı Malatya surlarında şehir yakılıp yıkılmış, başına da bir Moğol vali getirilmiştir. Yaşananlara şahit olan bilim insanı Bar Hebraeus işgal sırasında yaralanan işgalci komutanın babasını Doktor Harun tedavi etmiştir. Ona minnettar kaldığı için Doktor Harun ve ailesinin Antakya prensliğine gitmelerine izin vermiştir. Antakya'ya varan Bar Hebraeus manastırda eğitimini tamamlamıştır. Rahip elbisesini giydikten sonraki üç yılın ardından papaz olmuştur. Yaşanan işgallerden dolayı Halep'teki metropolitliğe gittiğinde 1260'ta İl-Han Hulagu şehri ablukaya almıştır. Bar Hebraeus Süryanilerin bağışlanmasını istemiş, fakat isteği yanıtızsız bırakılarak tutuklanmış, sonrasında serbest bırakılmıştır. Daha sonra Hulagu ailesinin güvenini alan Bar Hebraeus aile doktoru olarak kabul edilmiştir¹⁴². Süryani Kadim Kilisesinin dini eğitiminde kullanılan eserler ve dini kaynakların kayıplarına sebep olan Moğol istilası ilim insanlarının sayılarının azalmasına da yol açmıştır.

Moğol ve Bizans hakimiyetinin patrikliklere de olumsuz etkileri olmuştur. Nitekim o dönemde Bizans, yani Ortodoks Kilise taraftarı olan Melkit Kilisesi üyeleri Batı Suriye'de bir nüfuz kazanarak Antakya Süryani Kadim Patrikliğinin Doğu Suriye şehirlerine taşınmasına, yani patriklik merkezinin değişmesine neden olmuşlardır. Bu taşınma durmamış, Moğol etkisiyle de devam etmiştir. Bizans ve Moğol baskısının getirdiği taşınma sürecinde Patriklik merkezi önce 969'da Malatya'ya, 1056-1058'de Diyarbakır'a, 1091'de tekrar Malatya'ya yerleşmiştir. Patriklik 1166'da tekrar Diyarbakır'a ve ardından 1293'te daha yerleşik kaldığı Deyrul Zaferan Manastırına taşınmıştır¹⁴³. Bu süreç Süryani Kilisesinin din eğitimini etkileyen tüm yönleriyle; okul ve okullaşma, cemaatte genişleme ve *kateşizm* eğitimi, manastır din eğitimi ve

¹⁴¹ Yousif, *Mezopotamya'nın Bilim Öncüleri Süryani Tercüman ve Filozofları*, 93-95.

¹⁴² Yousif, *Mezopotamya'nın Bilim Öncüleri Süryani Tercüman ve Filozofları*, 201-205.

¹⁴³ Günel, *Türk Süryaniler*, 34.

din adamı yetiştirme gibi konularda ve siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda zayıflamasına yol açmıştır. Ancak böyle zamanlarda en önemli dayanak gelenek olmuştur ve Süryani Kadim Kilisesi din eğitiminde de fazla gelişim göstermeden geleneksel din eğitimini Osmanlı hakimiyetindeki modern zamanlara kadar sürdürmüştür.

1.2.3. Modern Dönemde Süryani Kadim Kilisesinde Din Eğitimi

Modern dönemde Süryani Kadim Kilisesinin din eğitimi 1517’de Yavuz Sultan Selim’in fetihleriyle Süryani Kadimlerin yaşadığı coğrafyanın hemen tamamı Osmanlı hakimiyetine girmiştir. Osmanlı imparatorluğunda yaşanan modernleşme sürecini Türkiye Cumhuriyeti dönemi takip etmiştir. Bu doğrultuda Osmanlı döneminde Süryani Kadim Kilisesinin din eğitimi bir dönüm noktasını ifade eden Tanzimat Fermanıyla açığa çıkan azınlıklar üzerinde oluşan etkiden dolayı Tanzimat öncesi ve sonrası şeklinde ele alınmıştır. Ardından hem Cumhuriyet dönemini ifade etmesi hem de Lozan Antlaşması’nın azınlıkları ilgilendiren noktada durması nedeniyle konu Cumhuriyet döneminde ayrı başlık altında işlenmiştir.

Osmanlı Devleti kuruluş döneminde uyguladığı hoşgörü politikası ile farklı inançlara mensup olan halkın bir arada huzur ve güvenlik içerisinde yaşamasına imkan tanımıştır. Dolayısıyla bu millet gerekli hoşgörünün ve adaletin sağlandığı devlete karşı bir isyana teşebbüs etmemiştir. Bu duruma bir etki de azınlıkların kısmen İslam Hukukunda yer alan zimmi hukuku ile kısmen de örfi hukukun uygulanması ile toplumsal düzen sağlanmıştır. Nitekim huzur içinde yaşama durumu ülkenin barışı ve güvenliği için önem arz etmekteydi. Osmanlı devletindeki azınlık fikri nüfusun niceliği ile ilgili olmayıp kim olduklarına dair bilgi oluşturmak için bu şekilde bir *azınlık* tanımlandırmasına gidilmiştir¹⁴⁴ . Ancak azınlık ifadesi Cumhuriyet dönemi için geçerlidir. Osmanlı döneminde resmi ifadeler gayrimüslim, Süryani, Yakubi, Süryani Kadim gibi sözcüklerle karşılanmıştır.

Süryaniler ise Osmanlı döneminde “millet sistemi” içerisinde herhangi bir sorun yaşamayıp uyum ve beraberlik içinde hayatlarını idame ettirmişlerdir. Süryani

¹⁴⁴ Mehmet Deri, *Türkiye Ermenilerinin Eğitim Tarihi* (İstanbul: Kitabı, 2023), 36.

Kadimlerin uyum içerisinde yaşamaları daha çok ulus-devlet bağlamıyla ilişkilendirilmektedir. Kadim Süryaniler toplum olarak kültürel ve fiziki özellikler bakımından ayrı tutulmuşlardır. Nitekim yaşadıkları topraklarda kendilerine özgü bir kültüre, ayrı bir ırka, dine, dile sahip olmaları çoğunluk dışındakiler şeklinde ötekileştirmeye maruz bırakılmışlardır. Fakat Süryaniler bağlı oldukları devlete itaatkar bir tutum sergilemişlerdir. Öyle ki aynı topraklarda yaşadıkları farklı geleneklere bağlı olan, farklı inanç ve ibadetleri icra eden halk ile huzur ve beraberlik içerisinde olmuşlardır¹⁴⁵.

Osmanlı Devletindeki gayrimüslim halk ve Süryaniler kendi cemaatlerini oluştururken veya kilise çalışmalarını yürütürken devletin resmi hukuku olan İslam Hukuku'nun onlara çizilen belirli sınırları dahilinde hakka sahiptiler. Bununla birlikte özel hukukun belirttiği durumlarla boşanma, evlilik gibi konularda da çeşitli haklara sahip olmuşlardır¹⁴⁶.

Lozan Antlaşmasında ise azınlıklar kavramının Türkiye'deki Hristiyan ve Musevileri kapsamakta olduğu belirtilmektedir. Antlaşmada Süryanilerin azınlık statüsünde yer almamaları Türk milletinin bir ferdi olarak hayatlarını devam ettirmeleri eğitim konusunda bazı sorunlara temel hazırlamıştır. Nitekim bunlardan okul açamama ve din adamı yetiştirememeye gibi sorunlar araştırma alanını içerisinde bulunmaktadır. Bu hususlar dikkate alınarak modern dönemde Süryani Kadim Kilisesinin din eğitimi konusu sırasıyla “Tanzimat Öncesinde Süryani Kadim Kilisesinde Din Eğitimi”, “Tanzimat’tan Cumhuriyete Süryani Kadim Kilisesinde Din Eğitimi” ve “Cumhuriyet Döneminde Süryani Kadim Kilisesinde Din Eğitimi” başlıkları altında ele alınmıştır.

1.2.3.1. Tanzimat Öncesinde Süryani Kadim Kilisesinde Din Eğitimi

Tanzimat öncesi dönem Süryanilerin Osmanlı hakimiyetine girdikleri tarihler itibariyle başlayan dönemdir. Süryani Kadimlerin hemen tamamı XVI. Yüzyıl

¹⁴⁵Jennifer Jackson Preace, *Ulusal Azınlıklar ve Avrupa Ulus Devlet Sistemi* (İstanbul: Donkişot Yayınları, 2001), 25.

¹⁴⁶Deri, *Türkiye Ermenilerinin Eğitim Tarihi*, 37.

başlarında Yavuz döneminde Osmanlı idaresine dahil olmuşlardır. Dolayısıyla yaklaşık 1839'a kadar devam eden süreci kapsamaktadır.

Osmanlı topraklarında kanun düzenlemelerine uyarak hayatlarını idame ettiren Müslüman halkın yanında gayrimüslimler de vardı. Gayrimüslimlerin Osmanlı Devleti'nde idare biçimine çoğu araştırmacı "millet sistemi" ifadesini kullanmıştır¹⁴⁷. Nitekim burada millettten kastedilen ırk ve dil değildi. Farklı inançları bir çatı altında toplayan hoşgörü politikasının temsiliydi¹⁴⁸ Seyfeli ise "fetih öncesi geleneği" ifadesini geliştirmiştir. Buna göre gayrimüslimlerin fetihden önceki durumlarını koruduğu, aynı dini sistemi fetihden sonra sürdürmelerine izin verdiği, siyasi anlamda patrikler aracılığıyla Padişaha bağladığı bir sistemdir. Bu sistem dış etkenlerden dolayı Tanzimat döneminde delinmiş, gayrimüslimlere fetih öncesinde bulunmayan hak ve imtiyazlar da verilmiştir¹⁴⁹.

Fatih Sultan Mehmet İstanbul fethiyle Rumların patrikliğini Bizans sistemindeki gibi devam ettirmiştir. Ancak Ermenilere de ayrı bir berat verilmiştir. Yavuz Sultan Selim Mısır'a düzenlemiş olduğu seferinde fethettiği Kudüs'teki gayrimüslimlerden Ortodoks Hristiyanlar ve Museviler hariç Süryani, Kıpti ve Habeş Hristiyanları verdiği fermanla Kudüs Ermeni Patriğine tabi kılmıştır. Böylece bu fetih öncesi durumu korumuştur. Yavuz Ermeni ve Süryanilerin yaşadıkları hemen tüm coğrafyayı fethettiği için gayrimüslimlerin idaresi için bir dönüm noktası olmuştur. Kudüs Ermeni Patrikliği ise İstanbul Ermeni Patriğine tabi olduğu için Süryani Kadim Kudüs cemaati de İstanbul Ermeni Patriğine tabi olmuştur¹⁵⁰. Deyrul Zaferan merkezli Süryaniler ise kendi idarelerini kendileri yürütürken İstanbul'da merkezleri olmadığı ve bu nedenle devletle resmi ilişkisinde rahat iletişim sağlayamadıkları için 1783'te kendi istekleriyle sivil manada İstanbul Ermeni Patriğine tabi olmuşlardır¹⁵¹. Süryaniler bu durum karşısında kilisenin dini idaresinde serbest olmakla beraber eğitim kurumlarından kilise ve okul inşası gibi sivil

¹⁴⁷ Canan Seyfeli, *Millet Sistemi mi? Rum ve Ermeni Patrikliği'nin İdaresi ve Osmanlı Devlet Salnameleri (1847-1918)* (Konya: Çizgi Kitabevi, 2019), 25-45.

¹⁴⁸ Macit Kenanoğlu, *Osmanlı Millet Sistemi* (İstanbul: İstanbul Klasik Yayınları, 2004), 18-20.

¹⁴⁹ Seyfeli, *Millet Sistemi mi?*, 45-78.

¹⁵⁰ Seyfeli, *İstanbul Ermeni Patrikliği*, 83-99.

¹⁵¹ Canan Seyfeli, "Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimlerin İdari Yapısı: Süryani Kadim Kilisesi Örneği", *Süryaniler ve Süryanilik I-IV* (Orient Yayınları, 2005), 1/262.

konularda, Osmanlı Devleti'yle resmi ilişkilerinde İstanbul Ermeni Patrikliği aracılığıyla iletişim kurmuşlardır¹⁵².

Osmanlı döneminde Süryani Kadim Kilisesinde din eğitimi geleneksel din eğitimini sürdürme ve din eğitiminde batılılaşma ve modernleşme şeklinde iki farklı dönem ve iki farklı bakış açısından bahsetmek mümkündür. Geleneksel din eğitiminin yürütücüleri kilise hiyerarşisine uygun biçimlenmiştir. Bu hiyerarşinin tepesinde patrik bulunurken alt rütbelere metropolit, piskopos, papaz ve diyakoz şeklindedir¹⁵³. Bu, hem coğrafi anlamda hem de yöneticilik vasfı açısından din eğitiminin idaresini biçimlendirmiştir.

Osmanlı döneminde Süryani Kadimler gündelik yaşamda anadillerini konuşmuşlar ve eğitim dili olarak da Süryanice ve Arapçayı kullanmışlardır. Kutsal Kitaplarını okurken ve mabedlerde ayinlerini icra ederken anadillerini kullanma imkanına sahip olmuşlardır. Türkçeyi kullanım alanı ise sadece devlet ilişkileri ve iç ticaret oluşturmuştur. Dış ticarete ise bazen Batı dili kullanılmıştır. Süryani Kadim Kilisesinde cemaat ve patrik ilişkisi çok önemli olmuştur. Bunun temel geleneksel nedeni kendilerine ait bir devlet bulunmamasıdır ve patrik ve diğer ruhani liderler toplumda siyasi danışmanlık makamı olmuştur¹⁵⁴.

Osmanlı döneminde Süryani Kadimler Osmanlı Devleti topraklarında iken ibadethanelerinin yanında bulunan mektebi andıran küçük bir yapı ile din eğitimi faaliyetini gerçekleştirirlerdi. Bu mekanlar daha çok mahalle mektebi düzeyinde basit bir program ve müfredata sahip okullar olurdu. Çocuklar bu okullarda daha çok ibadet ve ayinlerin icrasını sağlayan ilmiyal bilgileri verilir ve kutsal kitap okuma çalışmaları gerçekleştirilirdi. Buralarda eğitimi tamamlayanlar ise aktif olarak bulunan çeşitli manastırlarda eğitimlerini devam ettirirlerdi. Bunlardan birkaçı Hasankeyf Mor Kuryakos, Mardin Mor Evgin, Mor Gabriel, Suriye Mor Sarkis, Deyrul Zaferan

¹⁵² Mustafa Çiçek, *Tanzimat Sonrasında Osmanlı Devleti'nde Süryani Cemaati Yüksek Lisans Tezi* (Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2003), 46.

¹⁵³ İbrahim Korhan, *Süryani Kadim Kilisesinde Evharistiya Sakramenti* (Ankara: Sonçağ Yayınları, 2023), 32-40.

¹⁵⁴ Haşim Erdoğan - Ayhan Öztürk, "Kadim Süryanilerin 20. Yüzyılda Eğitim, Edebiyat ve İletişim Dili Olarak Türkçeye ve Türk Alfabesine Bakışı", *Cumhuriyet International Journal of Education-CIJE*, (2013), 90-93.

manastırlarında daha yüksek bir eğitim alırlardı. Bu eğitimlerini tamamlayan gençler ise devletin harici birimlerinde tercümanlık yapar ya da kiliselerde eğitim faaliyetlerinde bulunurlardı¹⁵⁵.

1.2.3.2. Tanzimat'tan Cumhuriyete Süryani Kadim Kilisesinde Din Eğitimi

Tanzimat ile Osmanlı Gayrimüslimlerinin idaresinde belirgin değişikliklerin başlaması ve bunun Cumhuriyet'e kadar sürmesi söz konusudur. Bu dönemde Gayrimüslimlere verilen hak ve imtiyazlar genişlemiş, adeta bağımsız bir dini ve idari bir mekanizma oluşmuştur.

Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesine neden olan faktörler ve fermanın ilanı doğrultusunda gelişen durumlar Süryani din eğitimini de etkilemiştir. Nitekim Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesinde gayrimüslimlerin Batılı ilimlere merakı ve Avrupa ile olan ilişkileri de etkili olmuştur. Süryani gençlerinin Avrupa'ya öğrenci olarak gitmeleri o dönemde Batıdan getirdikleri dini ve bilimsel bilgilerin Batılı yayıncılar aracılığıyla Osmanlı topraklarına girmesine neden olmuştu. İnançsal açıdan da bir etkiye neden olan bazı yeni düşünceler ve akımlar ortaya çıkmıştır. Bu durum Süryani Kadim Kilisesinin inanç esaslarını ve uygulamalarını eleştiriye tabi tutmuştur. Batıda üretilen fikirlere ve kilise öğretilerine karşı gelip bilimsel bilgiyi esas alan Aydınlanmacı düşünce savunucularına karşılık birtakım tedbirler ve düzenlemelere gidilmiştir¹⁵⁶.

Tanzimat Fermanı'nın *eşitlik* ilkesi gereğince toplumda azınlıklara bazı haklar tanındı. Osmanlı Devleti azınlıklar hususundaki eşitsizlikten kaynaklanan problemlere cevap olarak ilan ettiği fermana hiçbir dil, din, ırk ayırt etmeksizin toplumun canı, malı, namusu padişahın koruması ve egemenliği altına alınmıştır. Böylece devlet millet olgusuyla toplumu bir bütün altında toplamayı amaç edinmiştir. Süryani toplumunda ise bu özgürlük ortamı misyonerlik faaliyetlerine temel hazırlamıştır. Tanzimat'ın ardından ilan edilen Tanzimat dönemindeki eksiklikleri tamamlayan 1856

¹⁵⁵Mustafa Gündüz (ed.), *Kronolojik ve Tematik Türk Eğitim Tarihi* (İstanbul: İdeal Kültür Yayınları, 2020), 195-196.

¹⁵⁶ Gündüz, *Kronolojik ve Tematik Türk Eğitim Tarihi*, 196.

Islahat Fermanıyla Süryaniler birçok yetki ve hakka sahip olmuştur. Ama bu haklar toplumda Müslümanlar arasında bazı çatışmalara da sebebiyet vermiştir. Nitekim evlerin inşasında yüksekliğin Müslüman hanelerin yüksekliğini aşması durumu mahkemelere kadar da taşınmıştır. Ayrıca Osmanlı devleti Hristiyanların Islahat Fermanından önce farklı kilise inşa etmesine izin vermemiş sadece yıkıma yüz tutmuş olanların hükümdarın iznine bağlı olarak yenilenmesi iznini vermiştir. Fakat bu durum uzun sürmemiş fermanın bir süre sonra mezhepsel farklılıkların oluşmasıyla farklı kiliselerin inşa edilmesini söz konusu etmiş ve bu yapıların kurulmasına izinler vermiştir¹⁵⁷. Bir bakıma bölgede kargaşanın yaşanmasına engel olunmaya çalışılmıştır.

XIX. yüzyılın başlarında Süryani halkı aşiret yapısıyla mevcut olduğu toplumda kendi içlerinde bazı anlaşmazlıklar yaşamıştır. Bu duruma örnek olarak Mor Gabriel Manastırı verilebilir. Manastır Süryani toplumunda geleneksel önemi ve rolünü sürdürürken birçok din adamı, öğretmen ve öğrenciye eğitim ve öğretim fırsatı sağlamıştır. Ayrıca geniş topraklar üzerinde yer alan bu manastırın birkaç köy arazisi üzerine kurulu olması köylülerde tarım ve hayvancılık faaliyetlerini icra edememe endişesini oluşturmuştur. Dolayısıyla bu endişe şikayetlere ve anlaşmazlıklara sebebiyet vermiştir. Bu sorunlar aşiret içerisinde kalmayıp devletin ilgili makamlarına taşınmıştır. Mardin'deki nüfusun çoğunlukta olması Kadim Süryanilerin kendilerini bir güç olarak görmelerini sağlamıştır. Oluşturdukları bu güç etkisi diğer halklar tarafından baskı ve şiddete maruz kalmalarını da beraberinde getirmiştir. Süryani toplumu bu sorunlar karşısında merkez valisinden hatta devletten destek talebinde bulunmuştur¹⁵⁸. Köylerinde yaşadıkları baskınlar ve zulümler eğitim sürecinin aksamasına ve toplumda kızların eğitime katılımlarını olumsuz yönde etkilemesine ve Süryani kadınlarını toplumdan uzaklaştırarak dar bir çerçevede kalmalarına sebep olmuştur¹⁵⁹.

¹⁵⁷ Aşkın Koyuncu, “Osmanlı Devleti’nde Kilise ve Havra Politikasına Yeni Bir Bakış: Çanakkale Örneği”, Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, 16, (Bahar 2014), Çanakkale, 37.

¹⁵⁸ *Süryanileri ayağa kaldıran arazi davası Mor Gabriel Olayı*, <http://www.hurriyet.com.tr/suryanileriyaga-kaldiran-arazi-davasi-mor-gabriel-olayi-10953030> (02 Temmuz 2015).

¹⁵⁹ *Ninve Özgün-Aynur Özgün Süryani Kadının Toplumdaki Konumu* (İstanbul: Yeni Anadolu Yayıncılık, 2015), 8.

Süryani Kadimler Tanzimat Fermanı'yla yaşantılarında bazı değişikliklerle karşı karşıya kalmışlardır. Dini liderlerin öncülüğünde olan yönetim sisteminde ruhani liderler açısından devlet huzurundaki konumları olumsuz yönde değişikliklere uğramıştır. Çünkü sivillerin kilise idaresinde daha etkili olmaya başlaması söz konusudur. Oysa Islahat Fermanı ilan edilmeden evvel ruhani liderlerin Süryani cemaati üzerinde güçlü bir hakimiyetleri vardı. Fermanla birlikte patrik ve diğer ruhbanlardan oluşan kilise meclisinde artık sivillerin de yer alması yanında meclisin yönetimi için de yeni kurallar oluşturulmuştur. Yaşanan bu değişiklikler karşısında ruhani liderler durumu kabullenmeyip cemaat ve liderler arasında bir çekişmeye sebebiyet vermişlerdir¹⁶⁰.

Tanzimatla birlikte gelişen laik eğitim sistemi Süryanileri olumsuz yönde etkilemiştir. Nitekim kilisede dini eğitimler Müslüman olmayan gençlerin de işin içine girmesiyle gerilemiştir. Yeni kilise ve okulların yapımına izin verilmesiyle gayrimüslim okul ve kilise sayılarının artması sağlanmıştır. Bir diğer önemli gelişme ise Osmanlı İmparatorluğu Millet statüsü içeriğindeki değişikliktir. Islahat Fermanı ilan edilmeden önce gayrimüslimler padişahın verdiği fermanla en yüksek makamlara atanan ruhani liderler vasıtasıyla yönetilirdi. Şeriat kaldırılıp Mecelle Kanunu gelince azınlıklar için nizamnameler hazırlandı. Yönetim hem ruhaniler hem de siviller tarafından birlikte yürütülecekti. Uygulamada bazı aksaklıkların yaşanması sivilleri daha çok vakıf işlerinde, din adamlarını ise din işlerinde vazifelendirmeye karar verildi¹⁶¹.

Süryanilerin kendilerine ait Osmanlı topraklarında kilise, manastır ve diğer ibadet yerleri ile mezarlıkları mevcuttu. Kilise ve kiliseye ait vakıf arazilerine dokunmak mümkün değildi. Millet yöneticilerine atama beratı verilirken bu konuda hassas olmaları her seferinde önemle belirtilirdi¹⁶².

¹⁶⁰ İlber Ortaylı, *Batılılaşma Yolunda* (İstanbul: İstanbul Merkez Kitapları Yayınları, 2007).12

¹⁶¹ Tahincioğlu, *Kültürleri ve İnançlarıyla*, 224.

¹⁶² Tahincioğlu, *Kültürleri ve İnançlarıyla*, 221-225.

1.2.3.3. Cumhuriyet Döneminde Süryani Kadim Kilisesinde Din Eğitimi

Süryaniler Lozan Antlaşmasına göre azınlık statüsüne tabi tutulmayıp Türkiye milleti olarak nitelendirildiler. Bu durum birtakım sorunları da beraberinde getirdi. Cumhuriyet'ten sonra Süryani Kadimler ait eğitim kurumlarından yalnızca kalan tek okul Mardin Kırklar Kilisesi Okulu'dur. Cumhuriyet hükümeti Lozan Barış Antlaşmasıyla azınlık olarak kabul edilmeyen Süryani Kadimlerin okuluna bir müdahale bulunmamış, Tevhid-i Tedrisat inkılabı ile değerlendirmemiştir. Okulun kapatılması dair Süryani Kadim Kilisesi yetkililerden talep gelmiş ve okul 1928 yılında kapatılmıştır¹⁶³. Nitekim gayrimüslimlerin azınlık olarak kabul edilip Süryani toplumunun ise bu statüde yer almaması kendi halkları tarafından rahatsızlık oluşturmaya da Avrupa'daki siyasallaşan Süryaniler ve Süryani kuruluşların şikayetleri arasında yer aldı¹⁶⁴. Buna karşın 1981'de İsveç Ankara Büyükelçiliği Müsteşarı Lars Bjarme öncülüğünde yapılan bir araştırma raporuna göre Süryanilerin Müslümanlar tarafından bir baskıya maruz kalmadıkları anlaşılmıştır¹⁶⁵. Süryaniler de kendi eğitim kurumlarında din ve dil eğitimlerine devam etmekte olup bir engel teşkil etmemişlerdir. Süryani Kadimler kendi manastırlarında ve kiliselerinde ibadetlerini serbest bir şekilde icra etmekteydiler. Süryani Kadimler kendi çocuklarına özel olarak dini eğitimlerini verebilmektedirler. Başka bir konuya Süryanilerin zamanla topraklarını bırakıp Avrupa'ya ya da güçlü bir ekonomiye sahip bölgelere gitmeyi tercih etmiş olmalarıdır. Bu göçlerin sebebi şiddet ve baskı değildi. Yaşadıkları bölgede maddi sıkıntılarla karşı karşıya kalmış olmaları nüfuslarında azalmaya neden olmuştur. Aynı köyde veya civar köylerde yaşayanlar da Süryani halkın arazilerine el koyarak su haklarından istifade etmeye fırsat bulmuşlardır. Yaşanılan göç din eğitimine de olumsuz etkisi olup ayinleri icra edecek din adamları yetiştirecek gençlerin sayısını azaltmıştır. Bu durum günümüze değin devam etmektedir¹⁶⁶.

¹⁶³ Talip Atalay, "Lozan Antlaşması Öncesi ve Sonrasında Süryani Eğitim Kurumları", *academia.edu*, (2005), 68.

¹⁶⁴ Yelda Tutar Serter, *Cumhuriyet Döneminde Süryaniler Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir, 2016* 169 (Balıkesir: Balıkesir, Doktora, 2016), 169.

¹⁶⁵ Serter, *Cumhuriyet Dönemi Süryaniler*, 174.

¹⁶⁶ Ramazan Turgut, "Bir Halkın Göç Hikâyesi: Süryanilerin XX. yüzyılda Türkiye'den Avrupa'ya Göç Süreci", *Mukaddime*, (2016), 284.

Cumhuriyet döneminde Kadim Süryanilerin Kutsal Kitap basımlarının olması okuma oranlarında artışın olması din eğitimini de etkilemiştir. Süryanilerde matbaanın ilk kullanımına dair farklı bilgiler bulunmaktadır¹⁶⁷. Matbaanın bulunması ve yaygınlaşması Süryaniler arasında Yahudi ve Ermenilerde olduğu gibi erken dönemde olmamıştır. Kutsal Kitabın mekanik bir sistemle basılıp çoğaltılma fikri Deyrul Zaferan'da duyulunca 1521'lerde İğnatyus Abdullah rahip, Muş'e bilgi edinmesi için Roma'ya göndermiştir. Muş Viyana'da yaptığı basma nüsha ile manastıra dönmüştür. Daha sonra kilisenin zamanla ibadetleri icra etmede dua kitapları gibi bazı kitapların çoğaltılmasına ihtiyaç duyulması 1845'te II. Yakup'u İstanbul'da küçük bir matbaa makinesini almaya yönlendirmiştir. II. Yakup da Garşuni yazılan "Dua'ya Hazırlık Kitabı"/*Tuyobo Dalsavotho* ve Süryanice olan Davud'un Mezmurlarını basmıştır. II. Yakup daha sonra Diyarbakır'a gidip matbaayı Deyrul Zaferan'a getirdiğine dair bilgi bulunmamaktadır. IV. Petrus'un getirdiği matbaaya dair ise sağlam bilgiler mevcuttur¹⁶⁸.

1874'te Süryani Kadim Kilisesi Patriği Petrus'un İngiltere seferinde bir matbaa satın alarak ya da bazı kaynaklara göre Kraliçe Victoria tarafından hediye edilerek 1876'da Halep'e Antuniyus Aznar'a gönderdiğine dair bilgi vardır. Petrus, seyahatten döndükten sonra matbaanın Urfa'ya gönderilmesini ister. Matbaa Deyrul Zaferan manastırına yerleştirilir, ama kullanımına dair bilgi yoktur. Patrik, Kudüs Metropoliti Abdullah Sadedi'yi gerekli eğitimi alması için Londra'ya gönderir. O da metropolit eğitimini tamamladıktan sonra bir matbaa ve öğretmenle dönüş yapar. Matbaanın sorumluluğu önce Mor İvannis İlyas'a daha sonra Rahip İlyas Şahir ve Rahip Mansur Ğallo'ya verilir. Çalışmalar sonucunda ustalar 1888'de *Turos Mamlo*, yani Süryani Dil Bilgisi eserini basarlar ve matbaanın basılan ilk kitabı olur. Matbaa kullanımı da 1888'de başlamış olur. Matbaanın kullanımı eğitimin mihenk taşı olup eserlerin basılması ve Kutsal Kitap okuma oranında bir yükselişi sağlamıştır¹⁶⁹.

¹⁶⁷ Ahmet Taşğın, "Süryani Kadim Ortodoks Kilisesinde Yenileşme Çabaları: Deyrul Zaferan Manastırında Patriklik Matbaası", *Süryaniler ve Süryanilik*, ed. Ahmet Taşğın vd. (Ankara: Orient Yayınları, 2005), IV/3-25.

¹⁶⁸ Yakup Bilge, *Geçmişten Günümüze Deyrul Zaferan Manastırı* (İstanbul: Anadolu Ofset Yayıncılık, 2006), 106.

¹⁶⁹ Bilge, *Geçmişten Günümüze*, 108.

Cumhuriyet döneminde Süryani Kadim Patrikliği kilisenin inanç açısından Süryaniler için bir otorite olmuştur. Bu otorite algısı Osmanlı millet sistemiyle örtüşmekteydi. 1914 yılında Nizamname hazırlayan Süryaniler Cumhuriyet dönemi sürecinde de aynı şekilde kullanmışlardır. Ekstra bir nizamname daha hazırlama ihtiyacı duyulmamıştır. Nizamnamenin hazırlanmasıyla Süryanilerin artık Ermeni patrikliğine bağlı kalmamaları bağımsızlıkları için ilk adımı atmışlardır. Bu Nizamnamede kilise hiyerarşisi ve görevde bulunanlar ile seçimleriyle ilgili bilgiler yer alırdı. En önemlisi ise eğitim ve vakıf işlerinin yürütülmesine değin bilgiler yer almaktaydı¹⁷⁰. Ancak bu nizamnamenin resmen yürürlüğe girdiğine dair bir veri, bir berat, bir resmi karar yoktur. Bu nedenle Süryani Kadimlerin İstanbul'a tabi olmaları I. Dünya Savaşı sonrasında da sürmüştür¹⁷¹. Cumhuriyet döneminde Süryaniler yeni kanunlar gereği kendiliğinden bağımsızlaşmıştır.

1880 yılında Süryanilerin de içinde bulunduğu bazı azınlık okulları açılmış bunlardan biri rüştiye derecesinde olan Diyarbakir Süryani Kadim Mektebi idi. 1893 yılında ise bu okulun sorumlu müdürü olarak Naum Efendi tayin edilmiştir¹⁷². Günümüzde ise bu mektep Meryem Ana Kilisesinin kuzey cephesinde yer alan hücre şeklinde bir oda olup şu an papaz evi olarak kullanılmaktadır. 1903-1905 yıllarında ise mektebin eğitim dili Osmanlıca idi. Muallimi ise Hüseyin Sadık Efendi olmuştur. Öğrenci sayısı ise 1898'de seksen beş 1899'da altmış bir ve 1901'de elli bir erkek çocuk şeklindedir. 1900 yıllarında ise bu rüştiye derecesindeki okulda öğrenciler sınava tabi tutulmuşlardır. Sınav maarif idaresi öncülüğünde mümeyyizlerce yerine getirilmiştir. Bu sınavlarda öğrenciler çeşitli alanlarda; fen bilimleri ve Türkçe'de yeteneklerini sergileyip padişahın sadakatine bağlı kalarak takdir edilirlerdi¹⁷³. Bir diğer okul da yine Diyarbakır'da Süryani Katolik Mektebi olarak daha önce ruhsatsız faaliyet gösterirken 1895 yılında ruhsat alınması için girişimde bulunulmuştur.

¹⁷⁰Haşim Erdoğan, *20.yüzyılın İlk Yarısında Türkiye Süryanileri* (Erciyes, Doktora, 2003), 180.

¹⁷¹ Canan Seyfeli, "Millet Sistemi ve Osmanlı Devlet Salnamelerinde Süryani Kadim Patrikliği(1847-1918)", *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi (SBArD)* 15/29 (2017), 24.

¹⁷² Mehmet Şimşek, *Naum Faik ve Süryani Rönesans'ı: 1868 Diyarbakır-1930 New York* (İstanbul: Belge Yayınları, 2004), 50-51.

¹⁷³Hatip Yıldız, *Osmanlı Yenileşme Döneminde Diyarbakir Vilayetinde Eğitim* (Ankara: Afşaroğlu Matbaası, 2014), 282.

Sonraki süreçlerde ruhsat alınıp alınmadığı bilinmemekle birlikte bu mektebin de sınavları 1900 yıllarında denetleyiciler tarafından gerçekleştirilmiştir¹⁷⁴.

Azınlık kapsamına dair yaşanan problemlere cevap olarak 02 Ocak 2003 tarihinde yayınlanan IV. AB Uyum Paketinin 3. maddesinde yer alan cemaat vakıflarının mülk edinebilmesine dair artık herhangi bir engelin bulunmadığı yer almıştır. Verilen maddenin uygulanmaya geçmesi için 24 Ocak 2003 tarihli çıkarılan yönetmelikte ilk defa gayrimüslimlerin yer aldığı vakıflar listesi de eklenmiştir. Dolayısıyla Lozan’da yer alana azınlık kapsamında Yahudi, Ermeni, Rumların dışındaki tüm gayrimüslimler dahil edilmiştir¹⁷⁵.

Yapılan incelemelerde Süryanilerin itibarı hususunda Osmanlı Devleti’nin hoşgörü politikasının etkisi olumlu sonuçlar doğurmuştur. Fakat Cumhuriyet döneminde Süryani Kadimlerin Lozan kapsamında azınlık olarak değerlendirilmemeleri din eğitimi verilmesi için okul açma ve anadillerini kullanma imkanını engellemiştir.

¹⁷⁴ Yıldız, *Yenileşme Döneminde Eğitim*, 283.

¹⁷⁵ Turgut, “Bir Halkın Göç Hikâyesi: Süryanilerin XX. yüzyılda Türkiye’den Avrupa’ya Göç Süreci”, 281.

İKİNCİ BÖLÜM

SÜRYANİ KADİM KİLİSESİNDE DİN EĞİTİMİ: KURUMLAR VE YÖNTEMLER

Süryani Kadim Kilisesinde kurumsallaşmış geleneksel din eğitimi, modern dönemde meydana gelen bazı değişikliklere rağmen kısmen korunmuştur. Bunda kendi kurumsal yapılarını oluşturmada Lozan'daki düzenlemelerin etkisinde kalan Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi kanunlarına tabi olmak mecburiyeti etkili olmuştur. Ancak bugünkü din eğitimi anlayışının yeterince anlaşılır kılınabilmesi için Süryani Kadim Kilisesinin tarihsel din eğitimi kurumu olan kilise ve idaresinin, Süryani okullarının ve manastırlarının ele alınması ve buna bağlı olarak modern kurumların ele alınması yerinde olur.

Eğitimin ve din eğitiminin insana ve yaşamına doğrudan tesir eden yönü öğretmen ve öğrencidir. Bu hem eğitimin meydana gelmesini sağlayan hem de eğitimin hedefini belirleyen bir husustur. Konu din eğitimi olunca Süryani Kadim Kilisesinde öğretmenler çoğunlukla din adamları olmaktadır. Öğrenci ise Kilise din adamı adaylığını ve/veya kendi kültürünü sorumlu olduğu halkına öğretmeyi hedefler.

Eğitimin ve din eğitiminin gerçekleşebilmesi için materyallere ihtiyaç vardır. Süryani Kadim Kilisesinde din eğitimi söz konusu olduğu için öncelikli olarak dini materyaller kullanılmaktadır. Bu yine eğitimin amacıyla ilgilidir ve Kilise bağlarını inanç ve uygulama yönüyle eğitmeyi ve kültürel manada güçlendirmeyi hedefler. Bu nedenle Kutsal Kitap öğretimi ve dua vakitleri ile temel ritüelleri öğretme önde gelir.

Süryani Kadim Kilisesinde din eğitiminin başka bir yönü öğretim yöntem ve teknikleridir. Bu durum geleneksel din eğitiminin etkisinin çok olması nedeniyle daha çok öğretmenlerin kapasitesine bağlıdır. Ancak genelde çeşitli yöntemler kullanıldığı tespit edilmiştir. Süryani Kadim Kilisesinde din eğitiminin kurumsal yapıları ve metodları bu hususlar doğrultusunda “Süryani Din Eğitimi: Kurumlar ve Kurumsal Yapılar”, “Süryani Din Eğitiminde Öğretmen ve Öğrenci”, “Süryani Din Eğitiminde Materyaller” ve “Süryani Din Eğitiminde Metodlar” başlıkları altında incelenmiştir.

2.1. SÜRYANİ DİN EĞİTİMİ: KURUMLAR VE KURUMSAL YAPILAR

İnsanın var olduğunun bilincinde olmasını sağlayan aidiyet düşüncesi, mekansal bağlamda da kişide bilinçli bir benin oluştuğunu göstermektedir. İnsanın kendi varlığını algılaması ise yaşadığı duygularında ve düşüncelerinde mekan kavramını anlamlandırmasıyla başlamaktadır. Çocuğun öğrenmesinde görsel zekayı harekete geçiren mekansal bağlam, eğitimde önemli olduğu gibi din eğitiminde de önem arz etmektedir. Çünkü çocuğun eğitimi aldığı mekanda bilinçli bir ben olduğunun farkına varmasıyla süreci devam ettirdiği kabul edilmektedir¹⁷⁶. Bu bilgiler doğrultusunda Süryani Kadimlerin din eğitiminde ise kişinin varlığının farkında olmasını sağlayan ve ayrıca inançsal bir temeli de barındıran mekân; eğitimin ana unsurlarından biri olarak kabul edilebilmektedir. Varlığını bir şekilde günümüze kadar sürdüren tarihsel ve modern kurum ve kurumsal yapılar kilise, okullar, manastırlar ve aile şeklinde ifade edilebilir.

Süryani Kadimler din eğitimi faaliyetlerini uygularken tarihsel süreçte ve yaşadıkları topraklarda siyasetin şekillendirdiği bazı düzenlemelere maruz kalmışlardır. Bununla birlikte Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde eğitim kurumlarında uygulanan kararlar ve bu kararların din eğitime etkisi tarihsel ve modern bakış açısıyla değerlendirilerek tasnif edilmiştir.

¹⁷⁶ Burhanettin Tatar, “Mekan ve İnsan”, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, (2022), 135-137.

Süryani Kadim Kilisesinin din eğitimi ile ilgisi bulunan bu kurumlar “Süryani Kadim Kilisenin Din Eğitiminde Tarihsel Kurumlar” ve “Süryani Din Eğitiminde Modern Kurumlar” şeklinde iki alt başlık halinde ele alınmıştır.

2.1.1. Süryani Din Eğitiminde Tarihsel Kurumlar

Hristiyan düşüncesinde başöğretmen olarak kabul edilen İsa Mesih’in müjdeyi öğretme mekanı olarak Nasıra topraklarındaki amfi tiyatro yakınlarını kullandığı bilinmektedir¹⁷⁷. Hristiyan düşüncenin bu şekilde yayılması Miladi yüzyılın ilk yarısında toplum tarafından Hristiyanlığın, Yahudiliğin bir mezhebi olarak görülmesine yol açmıştır. İsa’nın öğrencileri veya Kudüs cemaatini oluşturan elçiler ise bu süreçte öğretiyi sağlam bir şekilde aktarmak için Roma İmparatorluğu’nun hakimiyetinde olan topraklarda özellikle doğuda hızlı bir yayılım sergilemişlerdir. Süryani Kadimler İsa’nın tanrılığının niteliği konusundaki tartışmalar üzerine toplanan Kadıköy Konsilinde bazı kararlar alınarak ayrılıklar yaşanmıştır. Süryani Kadimler kurumsallaşma hususunda kurucu olarak elçileri ve patrikleri kabul etmişlerdir. Bu kurumsallaşma da esas alınan mekan ise Antakya kentindeki MS I. yüzyılda kurulduğu bilinen Antakya Kilisesi veya Süryani Kadim Kilisesidir. Süryani Kadim Kilisesinin başlangıcını ifade eden Antakya Kilisesi, etnik farklılığı ve çalışmalarıyla ulusal bir pozisyon kazanmış ve V. yüzyıl itibariyle kendi içinde Süryani Kadim Kilisesi ve Nesturi Kilisesi şeklinde iki ana kola ayrılmıştır. İnanç temelli gelişen ve kurulan kiliselerde iman ilkelerindeki bazı farklılıklar din eğitimini de etkilemiştir¹⁷⁸. Bu durum başlangıcından günümüze hem cemaat hem mabet anlamıyla Kilise din eğitiminin ana kurumsal yapısı olmuştur.

Hristiyanlığın ve aynı zamanda Süryani Kadim Kilisesinin din eğitimi mekanı olarak kullandıkları alanlardan biri de manastırlardır. Manastırcılık IV. yüzyıllarda Mısır’da çöle çekilen din adamlarının başlattığı mistik bir yaşam biçimi ve aynı zamanda önemli bir din eğitimi merkezi olmuştur. Nitekim ruhaniler, dönemin zalim krallarının işkencelerinden ve vergilerinden mağaralara, çöllere, barınaklara inzivaya

¹⁷⁷ Tural, “Geç Antik Çağ’da Hristiyan Eğitiminin”, 2.

¹⁷⁸ Yakup Bilge, *Süryanilerin Kökeni ve Türkiye’deki Süryaniler* (İstanbul, 1991), 58.

çekilerek ibadetle meşgul olmayı tercih etmişlerdir. Bu inziva sürecinde eğitim faaliyetlerini de gerçekleştirmişlerdir¹⁷⁹.

Hristiyanlıkta kilisenin ruhani mekanizmasını ve idaresini yönlendiren Kilise hiyerarşisi elçiler döneminde başlamıştır. Süryani Kadim Kilisesinde de hiyerarşi cemaati yönetmek ve inanlıları bir lidere bağlı tutmak için cemaatin iskeletini oluşturmuştur. Bu sistemin en üstünde ise patriklik makamı vardır. Cemaati patrikler yönetir. Bu durumda Süryanilerin inançları doğrultusunda bir yapılanmaya gittikleri görülmektedir¹⁸⁰. Patrikliklerde yetişen öğrencilerin üst düzey eğitim aldıkları bilinmektedir

Süryani Akademilerine/Okullarına dair Hristiyanlığı ilk kabul edenler diye bilinen Kadim Süryaniler eğitim çalışmaları için ilk aşamada putperestlerin izleri ve enkazları üzerine ses getiren, büyük çalışmalar yapan okullar inşa ettiler. Bu okullarda din eğitiminin yanı sıra fen ve matematik ilimlerinden dersler de verilmiştir. Süryani Okulları inançları doğrultusunda verdikleri din eğitimi dersleriyle pozitif bilim derslerini paralel bir şekilde programlanmasını amaç edinmişlerdir. Fakat bu eğitim sistemine sıcak okullaşma dönemlerinin kuruluş yıllarında Roma-Bizans Kilisesi bazı sıkıntılara sebebiyet vermiştir. Süryaniler bu baskılara uzun süre karşı koyamayıp pes etmişlerdir. Süryaniler IV. yüzyılda Yunan felsefesini ve ilimlerini konu edinen çalışmaları incelemeye alarak çeviriler yapmışlardır. Bu çeviriler sayesinde Yunanlıların elinde olan Eski Medeniyet tekrar ait olduğu yerde Mezopotamya'da kalmıştır. Bu okullarda Yunan Felsefesi ve ilmi üzerine yapılan araştırmalar ve dersler Yunanca olup okulun resmi dili ise Süryanice olmuştur. Köklü bir medeniyete sahip olan Süryaniler uzun bir dönem ilme ve felsefeye verdiği ilgi ile geniş bir alanda etkinliklerini devam ettirmişlerdir¹⁸¹. İmparatorların baskıları sona erince rahata kavuştukları dönemde ise çöle çekilenler geri dönmemişlerdir. Aksine yeterince sınanmadıklarını düşünerek inziva ile ibadetlerine devam etmişlerdir. Münzevilerin yanına toplanan öğrenciler keşiş olarak isimlendirilmişlerdir. Bu keşişler içinden

¹⁷⁹ Hugh Gerard Evelyn White, *The Monasteries of The Wadi'n Natrun. The History of Nitria and of Scetis*, Vol. 2, (New York 1932), 12.

¹⁸⁰ Kübra Özdemir, *2021-2022 yıllarında aldığım Süryanice Dil Kursunda verilen ders sistemidir.* (Sezai Karakoç Kongre Merkezi Diyarbakır, 2022 2021).

¹⁸¹ Gabriyel Akyüz, *Tüm Yönleriyle Süryaniler* (İstanbul: Anadolu Ofset, 2005), 63-67.

seçilen bir de baş keşiş vardır. Keşişlere verilen eēitim gün içerisinde İncil okumaları ve dualar uygulamasıdır. İbadet ēretimi dışında da az yemek ve az uykuyla irade terbiyesi verdirilmektedir¹⁸². Dolayısıyla manastırlar st düzey din eēitiminin merkezlerinden ve kurumlarından biri olmuştur. Bu hususlara dikkat edilerek konu “Eēitim Kurumu Olarak Kilise”, “Patrikhane ve Din Eēitimi”, “Süryani Kadim Kilise Okulları” ve “Süryani Kadim Manastırları ve Din Eēitimi” başlıklarıyla işlenmiştir.

2.1.1.1. Eēitim Kurumu Olarak Kilise

İsa Mesih kilisesini inşa ettikten sonra yeryüzünden ayrılmış göksel krallıēına yükselmiştir. Tanrı’nın Kurtuluş Planını uygulamak için kiliseyi yönetip yürütmeye koyuldu. Cemaat anlamını taşıyan kilise bununla birlikte İsa Mesih’in bedenini temsil etmektedir. Nitekim kiliseye dahil olan kimse İsa Mesih’in bedeninden bir parça olup Tanrı ile btnlēn saēlamıř olur. Dolayısıyla Tanrı’nın kurtuluş planının işleyip gerçekleştirmesini saēlayan kurum olarak ifade edilmektedir¹⁸³.

Kilisenin kurumsal anlamı ise idari mekanizmasını ifade eder. Mekan olan kilise cemaat anlamındaki kiliseyi kendisinde toplarken öncelikli olarak yaşayarak din eēitimini ortaya koyar. Dolayısıyla Tanrı’nın Kurtuluş Planında vaftiz olup kilisenin bir yesi ve İsa Mesih’le bir olmak inanç ve temel ritüellere yönelik din eēitimini zorunlu kılmıştır. Bu hususlar dikkate alınarak kilise ve din eēitimi konusu “Kilise: Tanımı, Ortaya ıkışı ve Dini Eēitimi”, “Kilise ve İnanç”, ve “Kilise ve İbadet” başlıkları altında ele alınmıştır.

2.1.1.1.1. Kilise: Tanımı, Ortaya ıkışı ve Dini Eēitimi

Süryani Kadim Kilisesinde din eēitiminin temel amacı çocukların kalplerine inancı yerleştirerek saēlam bir imana sahip olmalarını, teslise ve kilisenin hükümlerine, Tanrı’nın emirlerine itaat eden bir cemaat yetiştirmektir. Bunun için din eēitiminin başlangıç mekanı kilisedir. Kilise yaşayarak ērenmenin ilk ve en önemli

¹⁸² B. Watterson, Coptic Egypt, Scottish Academic Press, (Edinburgh, 1988), 59-66

¹⁸³ Seyfeli, *Ermeni Kilisesinde Sakramentler*, 44-45.

mekanıdır. Ayrıca kilise hem ruhban sınıfı için din adamı yetiştirme hem de din eğitimi verecek öğretmen yetiştirme mekanı olmasından dolayı da önemlidir¹⁸⁴.

Kilise Hristiyanların ibadet mekanıdır. Bu terim Grekçe *eklesia* kelimesinden türemiştir. Kilise kelimesinin konuyla ilgili cemaat, mekan ve kurum anlamları vardır. Kilisenin ilk ve temel anlamı Hristiyan imanını benimseyenlerin meydana getirdiği topluluk, dini cemaattir¹⁸⁵. Kudüs Kilisesi, Antakya Kilisesi gibi örneklendirilebilir. Kilise en geniş anlamıyla tüm Hristiyanları ve Hristiyanlığı tanımlamaktadır. Kurum anlamı ise cemaatin iskeletini oluşturan kilise hiyerarşisinin idaresini yürüttüğü kurumsal yapıdır. Süryani Kadim Kilisesi buna örnektir. Mekan olan kilise ise cemaatin toplandığı ve dua, ayin ve ritüellerin toplu şekilde icra edildiği yer anlamındadır.

Din müntesiplerinin kazanması gereken özelliklerin temelini vurgulayan bir anlam ise Pavlus'ta açığa çıkar. O, kilisenin İsa Mesih olduğunu ve başka yerde kilisenin İsa Mesih'in bedeni kendisinin ise kilisenin başı olduğunu söylemiştir. Bu metaforla kilise ve İsa Mesih'in birliğini ve vaftizle bedene girerek kurtuluşu vurgulamıştır¹⁸⁶. Kilisenin bu anlamı inanç boyutunu ifade ederken din eğitiminin yaşarken, yani kilisenin doğal bir üyesi olarak kendiliğinden gerçekleşen ve kilise hiyerarşisinin hem toplumsal birliği hem de Mesih'te bir olarak kurtulmayı öğreten doğal eğitimi ifade etmektedir. Dolayısıyla bu durum Süryani Kadim Kilisesindeki eğitimin tüm boyutlarına işleyen doğal bir yöntemdir.

Kilise kurtuluşa erenlerin bir araya geldiği bir mekan olarak ifade edilmektedir. Kilise kavramını Süryanicede karşılayan terim ise *ito* sözcüğüdür. Bir diğer anlamda ise inanlıların cemaati olarak tanımlanmıştır. İsa Mesih'in göğe yükselmiş olmasıyla dünya üzerinde hükmeden Tanrı'nın kurtuluş fikri, insanların üzerine hakim olmuştur¹⁸⁷. Süryani Kadimler yaşadığı müddetçe kurtuluş fikrini işlevsel hale getirmek için kiliselerde öğretiyi yaymak amacıyla kurumsal yapıya geçmişlerdir.

¹⁸⁴ İbrahim Özcoşar, “. “Süryani Kiliselerinde Eğitim”, *Süryaniler ve Süryanilik II* (Ankara Orient Yayınları, 2005), II/192.

¹⁸⁵ Mehmet Aydın, ““Kilise’,” *İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 11-26.

¹⁸⁶ Canan Seyfeli, ““Mesih Sırrı’: Sakramentler Fikrinin Kutsal Kitap’taki Dayanağı (Pavlus)”, *Ortadoğu ve Göç* 11/2 (2021), 348.

¹⁸⁷ Seyfeli, *Ermeni Kilisesinde*, 44.

Böylece cemaat “kurtulmuş insanlar” diye nitelendirilmiş olur ki bu tanımlama Eski Antlaşmada *Tanrı’nın seçilmiş olan kutsal halkı* olarak ifade edilmiştir (Çık:19)

Tarihsel süreçte kullanılan ilk kiliseler için daha çok doğal ortam değerlendirilmesi yapılmıştır. Nitekim insanlardan, tehlikelerden uzak kalmak ve ibadetlerini uzlet halinde gerçekleştirmek için kaya oyukları, mağara girişleri gibi ortamları tercih etmişlerdir. Dolayısıyla İsa Mesih’in öğrencileri olan elçilerin misyonerlik faaliyetlerini gerçekleştirmek için her zaman güvenli ve belirli bir ortamı bulmaları pek mümkün olmayabilmekteydi. Kilise olarak kabul ettikleri ve misyonerlik faaliyetlerini gerçekleştirmek için kullandıkları doğal ortamlar dışında davet çalışmaları diye kullanılan diğer yapılar ise ev, bazı bina veya başka toplantı yerleriydi¹⁸⁸. Bu toplanma işinden dolayı oluşan gurubun İsa Mesih’in öğretilerini kabul etmiş olmaları ve öğretileri yaymak için verilen ortak çaba için cemaat ya da inanlılar olarak isimlendirilmişlerdir. Elçilerin ve Yakub’un misyonerlik çalışmaları Kudüs’te önemli bir otorite haline gelmelerini sağlamıştı. Bu doğrultuda yeryüzüne dağılıp misyonerlik faaliyetleri ile yapılan davetler bazı tartışmaları da beraberinde getirmiş konsillerin toplanmasına yol açmıştı. Kadıköy Konsil kararlarından dolayı ayrılan Süryani Kadimler ibadetlerini ve inançlarını kurtuluş mekanında icra etme ihtiyacı ile kurumsallaşma sürecine girmişlerdir¹⁸⁹.

Süryani Kadim kilise mimarisinin temelinde inançsal bir etkinin var olduğu bilinmektedir. Bu düşünce ekseninde inşa edilen kiliselerin inanç bakımından bir mesajı bulunmaktadır. Nitekim İsa’nın Doğudan gelişinin ve Aden bahçesinin hasretini temsil eden yapının kuşbakışı ile gözlemlenmesi durumunda uzunluğu ve doğu yönüne doğru inşa edilmesi haç simgesini temsil etmektedir. Bu inançsal temel Süryani Kadim Kilisesindeki yapılara da sirayet etmektedir. Bu yapıların isimlendirilmesinde de özel bir isim ve her bir ismin inançsal bağlamını koruduğu belirtilmektedir. Birinci bölüm için *Mihrap* ya da *Madıbhō*; ikinci bölümü ifade eden *Kestrume*; üçüncü bölüm ise *Hayklo* şeklinde isimlendirilmektedir. İlk bölüm olan *Mihrap* için bir insan başını temsil etmesi; *Kestrume* bir diğer ismiyle *Gude*, grupluk

¹⁸⁸Günay Tümer - Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi* (Ankara: Ocak Yayınları, 1993), 121-122.

¹⁸⁹ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 186.

olarak insanın iki elini sembolize etmesi, son bölüm olan *Hayklo* için de insan göğsünü ve ayaklarını simgelediği açıklanmaktadır. Kilisenin bölümlerinden *Mihrap*ın insan başını tasvir etmesini *Mihrap* üzerinde bulunan İsa Mesih'in toplumunun rehberi olarak yönlendirdiği akıl olarak ifade edilmektedir¹⁹⁰. Aslında mekan olan kilise de İsa Mesih'i ve bedeni olan kiliseyi temsil ettiği anlaşılmaktadır. Süryani Kadim Kilisesinde yer alan medresede kilisenin bölümleri ile ilgili bilgiler ders işleyişinde evrilmektedir. Öğrencilerin din eğitiminde verildiği gibi sivil cemaatin din eğitiminde de açıklanmaktadır. Nitekim kilisenin inanç açısından değeri ve yerine dair azizleri anma günleri olur, bu günlerde cemaate anlatılan vaazlar din eğitiminin bir aracı olarak işlev görür¹⁹¹. Bölümlerle ilgili medresede verilen derslerde uygulamalı eğitim *malfono* (öğretmen) tarafından gösterilerek icra edilirken¹⁹² bunun canlı performansı kilisede doğrudan yerine getirilir¹⁹³.

Süryani Kadim Kilisesindeki bölümlerle birlikte çanın, koroların ve heykelin ne anlama geldiği toplantılarda, taziyelerde ve soru olarak gelince vaaz şeklinde tefsir edilmektedir. Yapılan açıklamalar ise sivil cemaatin din eğitimi açısından önem arz etmektedir¹⁹⁴.

2.1.1.1.2. Kilise ve İnanç

Kilisede inanç hususu İsa Mesih ve elçiler dönemlerini içeren tarihsel süreçte gelişen ilkeler yanında Süryani Kadim Kilisesinin kendi geleneğini esas alarak belirlenen inanç ve doktrinlerdir. Bunlar Süryani din eğitiminin temel konularını içermekte ve biçimlendirmekte ve din eğitiminin temel amacını oluşturmaktadırlar.

Hristiyan inancının özü Baba-Oğul-Kutsal Ruh üçlüsünün bir bütün olarak temellendirildiği tanrı fikri doğrultusunda ifade edilmiştir. Asıl inanç unsuru olan bu üçlemenin yanında onları tamamlayan inanç ilkeleri de bulunmaktadır. Bunlar Tanrı,

¹⁹⁰ Nihat Durak, Süryani Ortodoks Kilisesi Takvimi,(2000) 54

¹⁹¹ İshak Ergün, *Kübra Özdemir'in Mor Barsavma Kilisesi Papazı İshak Ergün (1971) İle Görüşmesi: Süryani Kadim Kilisesi ve Hiyerarşi*, Görüşme Kaydı 1 (Midyat Mor Barsavma Kilisesi, 11 Ocak 2024).

¹⁹² Ayhan Gürkan, *Kübra Özdemir'in Mor Barsavma Kilisesi Malfonosu Ayhan Gürkan (1974) İle Görüşmesi: Süryani Kadim Kilisesi Medresede Din Eğitimi* (Midyat Mor Barsavma Kilisesi, 12 Ocak 2024).

¹⁹³ Ergün, *Kübra Özdemir'in İshak Ergün ile Görüşme Kaydı 1*.

¹⁹⁴ Ergün, *Kübra Özdemir'in İshak Ergün ile Görüşme Kaydı 1*.

melek, Kutsal Kitap, günah ve ölüm sonrası- kıyamet bağlamında değerlendirilmiştir. İncanın kurucusu olan İsa Mesih'in otuz yaşında Vaftizci Yahya tarafından vaftiz edilmesi Süryani Kadimlerin en önemli sırrı olan vaftiz sakramentidir. Bu sırdan sonra Kutsal Ruhun bir güvercin gibi İsa Mesih'in üzerine konmasıyla onun şeytanın hilelerine karşı kırk gün orucunun zaferle sonuçlanmasıyla tamamlanmıştır. Ardından İsa Mesih, elçileriyle ve seçmiş olduğu yetmiş iki müjdeciyle insanlara İncil'i anlatmaya başlamıştır. İsa Mesih inancın kuruluş ilkelerine dair faziletli, dini ve ahlaki değerleri belirleyip intikama karşı affı, nefrete karşı sevgiyi, gurura karşı da tevazuyu öğretmeyi amaç edinmiştir. İsa Mesih'in öğretilerine karşı inanlıların bazı istekleri ve bazı şüpheleri oluşmuş bu şüphelere de isteklere de cevap veren mucizeler yaşamışlardır. İsa Mesih cemaati içinde şüphelerin yaşanmaması, düzenin sağlanması ve Tanrı'ya karşı olan görevlerini yerine getirmeleri için bazı emir ve ilkeler koymuştur¹⁹⁵. Bu emirler kilise inanç ilkelerinin oluşturulmasının yanında din eğitimi açısından da temel değerler eğitimi ifade etmektedir. Ancak, tüm yaşamı kuşatan bir konu olarak inanç ve inanç meselelerinin eğitimi Süryani din eğitiminin temel konularını, temel kaynaklarını ve materyallerini, kurumsal yapılarını, eğitim veren ve alanlarını, eğitim metotlarını vs. belirleyen ana etken olmuştur.

Süryani Kadim Kilisesinin kabul ettiği yedi sakramentten ilki vaftiz sakramenti gerçekleşmeden kişi diğer sakramentleri alamaz. Kiliseye dahil olmanın ilk şartı vaftiz olmaktır. Kişinin dünya hayatına bir günahkar olarak doğmasından dolayı çocuğun göbek bağının düşmesinin ardından gerçekleşen vaftiz ile çocuk bedensel bir temizliği de kazanmış olur. Vaftiz olmayan bir kimse Süryani Kadim Kilisesine dahil olamaz, dolayısıyla dünyaya gözlerini açan bir çocuğun din eğitimi vaftizle başlamış olur. Kilisedeki inanç sistemlerinden olan sakramentlerden evlilik sakramentini alabilmek için de vaftizli olmak şarttır¹⁹⁶.

Süryani Kadim Kilisesinde evharistiya ayini Hristiyanlar için temel bir sakramenttir. Papaz İshak Ergün görüşme esnasında evharistiyanın tarihsel boyutu ve dayanağını İbrahim'in oğlu İshak'ı kurban olarak kesmeye götürmesi olarak

¹⁹⁵P.Samuel Akdemir, *Dini Kurallarımız* (İstanbul: Baha Matbaası, 1988), 224-225.

¹⁹⁶ Ergün, *Kübra Özdemir'in İshak Ergün ile Görüşme Kaydı 1*.

göstermiştir. Buna göre İshak'ın kanı sunu olarak sunulacaktı ama onun kanı insanoğlunun günahını bağışlayacak kadar güçlü değildi. İshak'ın kanı İsa Mesih'in kanı gibi kutsal değildi. İsa Mesih'in çarmıha gerilip öldürüldüğü gecenin öncesindeki son akşam yemeği olan perşembe gecesinde ekmeği (Süryani Kadimler *Bırşan*) eline alarak alın benim cesedim ve şarabı eline alarak alın bu da benim kanım diyerek kutsamıştır. İkinci gelişime değin bunu yapın demiştir. Son Akşam Yemeği cemaatin ekmeği ve şarabı, yani komünyonu almasıyla İsa Mesih ile birleşmenin gerçekleştiğine dair bir temsil kabul edilir. İnsandan daha üstün ve onların günahını bağışlayan güçlü bir varlık olduğu için İsa Mesih her pazar ayinde kurban olarak sunulur. Bu ayindeki ve diğer vaazlarda bahsedilen bu konulara iştirak etmek isteyenlerin vücudunun ve kıyafetinin yıkanmış ve temiz olması, kalbinin tövbe ve itiraf yasasıyla arınmış olması gerektiği doğrultusunda eğitim ve öğretim verilmekte ve inanç meseleleri açıklanarak tefsir edilmektedir. Vaftiz olamayan kimse kiliseye iştirak edemez. Kalp temizliği ise kırılganlıkları ve günahları hususunda din adamına itiraf ederek tövbe sakramentiyle gerçekleştirilmektedir. Bu itiraf karşısında duruma göre din adamı da oruç, fakirleri doyurma veya kiliseye bağış yapma gibi arınma süreçleri oluşturur¹⁹⁷. Dolayısıyla din eğitiminde yaşayarak öğretme ve öğrenme esastır.

İsa Mesih'in On Emir'e bağlı ilkelerinden ilk ikisi *Her şeye kadir olanın Kendisi* olduğu ikincisi ise *Kendine put yapmamayı* emrederek inanç doğrultusundan ilkeler ile davetin sürecini başlatmıştır. Ayrıca sihirbazlık ve *simünilik*¹⁹⁸ ile uğraşan ve bunlara inanmanın da Tanrı'ya karşı gelmek olduğunu belirterek inanç hususunda yaşanacak bir noksanlığa engel olmayı amaç edinmiştir. Azizlere faziletli bir saygının gösterilmesinin nedeni Tanrı'nın sevgilileri ve Kutsal dinin öğretmenleri olmalarıdır¹⁹⁹. Üçüncü emir inanç temelini oluşturmakla birlikte değerleri kazandırma hususunda da önemlidir. Bu emir Tanrı'nın adını boş yere ağza alınmamasına dair İsa Mesih'in yemini kesinlikle kaldırmış olması ile ilgilidir. Bu durum "*Hiç yemin etmeyin ancak sözünüz evet evet, hayır hayır olsun. Bundan fazlası kötüdür.*" (Mat.5:34)

¹⁹⁷ İshak Ergün, *Kübra Özdemir'in Mor Barsavma Kilisesi Papazı İshak Ergün (1971) İle Görüşmesi: Süryani Kadim Kilisesinde: İnanç- İbadet ve Cemaat*, Görüşme Kaydı 2 (Midyat Mor Barsavma Kilisesi, 12 Ocak 2024).

¹⁹⁸ **Simünilik** : Ruhbanlık rütbesini herhangi bir çıkar karşılığında ehli olmayan kimselere satmaktır. bkz. Akdemir, *Dini Kurallarımız*, 43.

¹⁹⁹ Akdemir, *Dini Kurallarımız*, 42-45.

şeklinde ifade edilmiştir. Temizlik Hıristiyan düşüncesinde takdis ile yer edinerek inanlıların Pazar günü takdis edilip dualar okunması ise bir diğer emri oluşturmaktadır. Ahlaki değerler eğitimi ile ilgili olan bir diğer ilke de beşinci emirde yer alan ana babaya olan itaat ve saygıdır (Ef. 6:1-4). Eğer ana babaya itaat edilmezse Tanrı'nın yolundan sapmış olunacağı ve kişinin felakete uğrayacağı belirtilir. Altıncı emir ise *öldürmemeye* dairdir. Kişinin ölümü sadece bir kimsenin hayatına son vermekle ifade edilemez. Ayrıca katil olmaya sebep olacak öfke, küfür, tahrik gibi kötü davranışlardan uzak durulmasının gerektiğine vurgu yapılmıştır. Yedinci emir de *zina etmemek* ile ilgilidir. Kişinin işlediği günahlar bedeninin dışında gerçekleşmektedir, ama zina beden üzerinde gerçekleşir. Dolayısıyla bu ilke insanın, bedeni Tanrı'nın kutsal ruhuyla hayat bulduğu için bu kutsal mabede sahip çıkarak bütün ahlaksız ve kötü ortamlardan uzak kalmasına ve bedenini korumaya özen göstermesi gerektiğine işaret eder. (1. Kor. 6:18) Diğer emirler ise *hırsızlık yapmamak, yalan yere şahitlik etmemek ve komşunun malına namusuna göz dikmemek* şeklinde belirtilmiştir²⁰⁰.

Süryani Kadim Kilisesinde verilen dini eğitim ilk olarak teslis inancının sağlanmasıyla başlamaktadır. Nitekim bu durum ailede başlar ve kilisede şekillenir. Kutsal kitap öğretimi de din eğitiminin pratik boyutuyla anamlanması ve bütünselliği koruması açısından önem arz etmektedir. Süryani Kadim Kilisesinde din eğitimi için kullanılan dini kurallar ve imani konular öğrenciye pratik ve teorik bir şekilde aktarılmaktadır.

Süryani Kadim Kilisesinde Baba ile Oğul'un bir olduğu inancına dayalı olarak Oğul'un insani ve ilahi tabiatının bir olduğuna, ya da tek tabiat (monofizit=miafizit) görüşüne sahip olmaları söz konusudur²⁰¹. Yani İsa Mesih'in insan ve Tanrı cevherini bir araya getirerek tek tabiatlı olduğu düşüncesine sahip bir kilisedir. İsa Mesih insan olarak bir süre hayatta kalıp daha sonra Tanrı olarak tekrar dirilmiş ve göğe yükselmiştir. İsa Mesih'in göğe yükselmesi bir son değil aksine kurtuluş için bir başlangıçtı. Nitekim onun insan hayatına devam ediyor olması bazı günahlara da yol açmıştı. Bu durumdan kurtulmasının yolu kiliseye dahil olmaktan geçiyordu. Kilise

²⁰⁰ Akdemir, *Dini Kurallarımız*, 56-62.

²⁰¹ Osman Ayağ, *Süryaniler ve Din* (İstanbul: Karma Kitaplar, 2014), 83.

için kutsiyete imkan verdiği mekan olarak belirtilmesi adeta kurtuluş için bir kılavuz olması yönüyle dikkat çekmektedir. İsa Mesih'in ikinci gelişi ise sonsuz Tanrı yaşamına kavuşmakla sonuçlanacaktır. İnsan topraktan yaratıldığı için yersel bir varlıktır ve Tanrı'nın Kutsal Ruh'uyla üflemesiyle ruhunu kazanmış olur. İnsan böylece kazanmış olduğu göksel unsurları asli günahla kaybedince düşmüş ve dünya hayatını yaşamak durumunda kalmıştır. Dolayısıyla kaybettiklerini kazanması gerekir. Ancak Tanrı'nın aldığını Tanrı verir ilkesi gereğince insan kurtuluşu sağlayamaz. Bunun için Tanrı İsa'da bedenlenir. İsa Mesih'in amacı da insanları asli günahtan kurtararak kurtuluşun süreklilik kazanması için kiliseyi inşa etmesidir. Bu üç unsur için Oğul Tanrı'nın yeryüzündeki bedenlenmiş hali kabul edilir. Kutsal Ruh ise Tanrı'nın iş işleyişidir ve öze tabidir²⁰².

Kutsal Kitap inancı hem kaynak hem de materyal olarak din eğitiminin temelinde yer alır. Süryani Kadim Kilisesinde de durum aynıdır ve Kutsal Kitap inancı din eğitimin temel unsuru olması bakımından değerlendirmeye alınmıştır. Eski Antlaşma ve Yeni Antlaşmanın birlikte olduğu Kutsal Kitap (*Bible*) kadim dönemde Süryaniceye çevrilmiştir ve *Pşitto* olarak isimlendirilmiştir. Belirtilen Kutsal Kitap el yazmasıyla oluşturulduğu için hacmi büyük olup ve kullanışı kolay değildir. Bununla birlikte yazılan eserler Kutsal Kitabın tamamını içermeyip sadece bazı kitaplarını kapsamaktaydı. Bu hacimden ve derinlikten dolayı Kutsal Kitap içeriğini ve içindeki kitapları tam olarak belli bir sıralamaya kurmak mümkün değildi²⁰³. Bu görüş dışında başka bir iddia da mevcuttur. Bu iddiaya göre Süryani Kadimler Eski Antlaşmanın Süryanice yazılan ilk formatı *Pşitto* olarak kabul etseler de Eski Antlaşmanın Yunancadan Süryaniceye çevrildiğine dair bir fikir de vardır²⁰⁴.

Süryani Kadim Kilisesinde yer alan dini kurallardan günah; Tanrı'ya karşı işlenen emir ve yasaklarına aykırı davranmayı ifade etmektedir. Süryani Kadimlerde günah asli ve ferdi olmak üzere iki şekilde tasnif edilmiştir. Asli günah için Âdem'in Tanrı'ya karşı kendi nezdinde işlemiş olduğu ve yaratılan insanlar üzerine nüfuz ettiği

²⁰²Seyfeli, *Ermeni Kilisesinde*, 245.

²⁰³Sebastian P. Brock - Circis Bulut, *Süryani Geleneğinde Kutsal Kitap* (İstanbul: Zafer Matbaası, 2000), 23.

²⁰⁴Brock - Bulut, *Süryani Geleneğinde*, 24.

günah olarak kabul edilmektedir. Ferdi günah ise kişinin iyiyi kötünden ayırt edebilecek sorumluluğa eriştikten sonra nefsi için bilerek yapmış olduğu günahlardır. Bu günahın ecri ise ebedi cehennemdir. Fakat hafif düzeyde bilmeyerek yapılan ve insanın toplum içindeki yerini zedeleyen günahlar maddi ve manevi cezalarla ve Ruhaniler tarafından günah itirafı ile giderilir²⁰⁵.

Süryani Kadim Kilisesinde yer alan dini kurallardan bir diğeri de fazilettir. Fazilet değerine vakıf olan bir öğrencinin dini değerlerini sağlayacağı ve ilerleme kaydedeceği düşüncesi doğrultusunda fazilet kavramı işlenmiştir. Bu doğrultuda *fazilet* kavramı dini, ahlaki ve umumi şekilde çeşitli yönlerden ele alınmıştır. Dini mahiyet cihetinden fazilet, kulun Tanrı ile bağının kuvvetli olmasını ifade etmektedir. Ahlaki mahiyette ise insanlarla olan iletişimde iyiliği esas alan faydalı birey olmasını izah etmektedir. Umumi yönden dinin fazileti ise iman, ümit ve sevgi olarak ifade edilmektedir. İman; Tanrı'nın varlığı ve Kutsal Kitap emirlerine itaat etmektir. Ümit; Tanrı'nın kelamına bağlı sonsuz hayata varis olmayı sağlayan üstünlüğü ifade etmektedir. Sevgi ise Tanrı'yı her şeyden yüce görüp insanlar arasında oluşan mecburi muhabbet bağlayan *Ruh-ul Kudus Meyvesi* şeklinde sembolize edilmektedir²⁰⁶.

Süryani Kadim Kilisesinde öğrencilerin eğitimleri sürecinde yaptıkları her hatanın bir karşılığının olacağını bilmesi ve bu doğrultuda yaşantısını şekillendirmesi için ölüm sonrasındaki hayat ve kıyamet düşüncesi önemlidir. Süryani Kadim Kilisesinde ölüm insan bedeninin bir hastalık veya vücutta bulunan hücrelerin, organların artık işlevini kaybetmesi sonucunda bedenin ruh ile ayrışmasına denir. Beden tekrar geldiği yere, yani toprağa gömülecektir, ruh ise Tanrı'nın nefsinden olduğundan dolayı kalacaktır. Ruh vaftizin kutsiyetiyle hayatını idame ettirip günahsız yaşamaya özen gösterdiyse cennette mutlu olarak kalacaktır. Ama günahkar olarak hayatını sonlandırmış ise günahları sürekli ona hatırlatılarak huzursuz kalmaya ve cehennemi tatmaya mahkum kalacağı belirtilmiştir²⁰⁷. İsa'nın insanları ebedi hakimiyetine alacağı gün gelecek ve insanların İsa tarafından yargılanacağı belirtilmektedir. Ölümünden sonraki hayatta kurtuluş için fedakarlıklar gösteren

²⁰⁵ Akdemir, *Dini Kurallarımız*, 18-19.

²⁰⁶ Akdemir, *Dini Kurallarımız*, 19.

²⁰⁷ Akdemir, *Dini Kurallarımız*, 20-21.

inanlıların dünya hayatında yaptıkları adakları ve namazları onları için cennete kavuşacağı ama bunlar dışındakilerin ise cehenneme gideceği ifade edilmektedir²⁰⁸ . Bu doğrultuda büyütülen ve dini eğitimi alan bir çocuğun yaşantısı da bu çerçevede şekillenmektedir.

Süryani Kadim Kilisesinde kız çocuklarına dair eğitimde onların yapmayacağı bazı fiillerin öğretimi bulunmaktadır. Süryani Kadimlerin inanç ilkelerinden dolayı kızların yapamayacağı fiillerden bazıları papaz olmamaları, kutsal alan olarak belirtilen heykele (mezbaha) çıkamamaları ve buhurdanlık tutamamaları ifade edilmektedir. Fakat ayinlerde okunan amentüyü okuyabilir. Bu okuma şekli iki şekildir ya cemaat ile toplu söylenir ya da cemaat adına bir kız veya erkek tarafından²⁰⁹ yüzü heykele dönük elleri önünde bağlı olarak okunmaktadır²¹⁰. Cemaat önünde okunan amentü :

“Peder: Tek Allah’a inanıyor ve iman ediyoruz.

Diyakon: Yer ve göğün, görünen ve görünmeyen bütün varlıkların yaratıcısı, her şeye kadir olan tek Baba Allah’a ; bütün asırlardan önce, Allah’tan doğmuş Allah’ın biricik Oğlu Rab İsa Mesih İsa’ya inanıyoruz. O, nurdan nur, gerçek Allah’tan gerçek Allah’tır. Doğumu olup fakat yaratılmamıştır ve Baba ile aynı özdendir. Her şey Onun aracılığıyla yaratılmıştır. Biz insanlar uğruna ve kurtuluşumuz için gökten inmiş, Kutsal ruh ve Allah’ı doğuran Bakire Meryem’den vücuda gelerek insanlaşmış; Pontius Pilatus günlerinde bizim için ıstırap çekerek Haç’a gerilmiş, gömülmüş ve üç gün sonra istediği gibi dirilmiştir. Göğe çıktı, Babasının sağında oturmuştur. Diri ve ölüleri yargılamak için büyük görkemlilikle tekrar gelecek ve Onun egemenliğine son olmayacaktır²¹¹ ...” duasının da kilisedeki medresede öğretimi gerçekleştirilerek provası yapılmaktadır²¹² .

²⁰⁸ Hanna Dolapönü, *Türk Süryani Kilisesinin Mesihsel Öğretimi* ,(Mardin , 1968) 9

²⁰⁹ Ergün, Kübra Özdemir’in İshak Ergün ile Görüşme Kaydı 1.

²¹⁰ Kübra Özdemir, *Mor Barsavma Kilisesindeki Cenaze Ayininden Gözlemler*, Gözlem 1 (Mor Barsavma Kilisesi, 11 Ocak 2024) (Mor Barsavma Kilisesi).

²¹¹ *Süryani Kadim Kilisesi Koro Elkitabı*, 2021, 33-34.

²¹² Ergün, Kübra Özdemir’in İshak Ergün ile Görüşme Kaydı 1.

2.1.1.1.3. Kilise ve İbadet

Süryani Kadim Kilisesinde inançlar gibi ibadetlerde dini eğitimin kendisi olduğundan incelenmiştir. Bu doğrultuda Hristiyan ibadet anlayışı temelde dua ve dua vakitlerini ifade etmektedir. Günlük dua vakitleri sabah, öğle ve akşama doğru olup din adamları ve rahiplerin dua vakitleri gece ibadetleri nedeniyle daha fazladır. İbadette rüku ve secde gibi uygulamalar vardır. Bu nedenlerle Süryaniler dua ibadetine namaz da derler²¹³. Diğer uygulamalar ise ayin ve ritüellerdir.

Samuel Akdemir, ibadetler için Batı dillerinde genel olarak litürji (*liturgy*) teriminin kullanıldığını, fakat bu terimin toplu şekilde yapılan ayinler için kullanıldığını belirtmiştir²¹⁴. Umuma ait faaliyet anlamındaki Grekçe *litourgia* kelimesinden türemiş lütürji dua vakitleri, sakramentler, Pazar ayini (*evharistiya*), paskalya ve *pentekost* gibi yıllık kutlanan yortular ve azizleri anma günleri gibi toplu şekilde yapılan ayin ve ritüelleri kapsamaktadır. Dolayısıyla her yıl hazırlanan kilise takvimi de yıllık litürjiyi düzenleme anlamına gelir. Litürji aynı zamanda ayin usulünü, yani yapılış biçimini de ifade eder²¹⁵. Hristiyanlıkta litürji denince akla evharistiya gelir. Çünkü o, ilk biçimlenen ayin ve litürji diye tanımlanan sakramenttir. Ancak bu ayin ve ritüeller, özellikle sakramentler hem inançsal yönü hem de uygulama boyutu eşit olan ayinlerdir. Çünkü İsa Mesih'te bir olma ve kurtuluş önce vaftiz ve evharistiya sakramenti ile gerçekleşir²¹⁶.

İbadetin inançla ilgili yönünde Kilise'nin Tanrı'nın bedeni kabul edilip içselleştirilmesi nedeniyle inananlar mabet olan kiliseyi Tanrı'ya ithaf edip kullanarak Tanrı'ya hizmet ederler²¹⁷, yani kilisede ayin ve ritüelleri icra ederler. Cemaat anlamındaki kilise ile Mesih'in bedeni anlamındaki kilise toplu ibadet yapılan mekan anlamındaki kilisede bir olur. Dolayısıyla kurumsal anlamdaki kilise ise bunun

²¹³ M. Hadi Tezokur, "Süryanilerde Namaz", *Süryaniler ve Süryanilik I-IV* (Orient Yayınları, 2005), 4/246-250.

²¹⁴ Akdemir, *Dini Kurallarımız*, 20-21.

²¹⁵ Mehmet Aydın, "Hristiyanlık: Mabet ve İbadet", *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/248-249.

²¹⁶ Seyfeli, *Ermeni Kilisesinde Sakramentler*, 61, 281.

²¹⁷ Akdemir, *Dini Kurallarımız*, 20-21.

idaresini düzenler. Dolayısıyla din eğitiminin işleyişi hem yaşayarak öğrenme hem de kurumsal kilisenin ya da her hangi bir kilise üyesinin vaaz gibi bilinçli öğretme yöntemlerini uygulaması söz konusu olur. Kilise hiyerarşisi düşünüldüğünde ayin ve ritüeller din görevlilerinin din eğitiminde uygulamalı eğitim yönünü ifade eder. Diyakoz, papaz ve piskopos eğitimleri ayrı yapılmakla beraber ayin ve ritüeller özellikle alt rütbelere için üst rütbelere uygulamalı hazırlık eğitimi anlamına gelir. Bu nedenle ayin esnasında öğrenci veya din görevlisi adayı sadece inançları değil aynı zamanda ayinleri gerçekte yapıldığı yerde, yani kilisede icra ederken ayinin dualarını, tiyatral özelliklerini, ayinde kullanılan giysi, eşya, araç ve gereçleri ve bunlarla ayinsel bütünlüğü sağlamayı öğrenmiş olurlar. Dolayısıyla Süryani Kadim Kilisesinde ayin ve ritüellerin gerçekleştirildiği kilise ve diğer mekanlar din eğitiminin uygulamalı eğitim ve öğretimini ifade ettiği için oldukça önemli ve kıymetlidir.

Hristiyan düşüncesi ilk çağda Yahudi inancının bir mezhebi olarak algılanması ortak bir mabed kullanımını algısına yol açmıştır. Ancak İsa Mesih'in çarmıha gerilmesi ve günahlardan arınmasının yalnızca vaftizle mümkün olacağı belirtilir. Süryani Kadimlerdeki ibadet kavramı ise tövbe ile başlayıp dualarla devam eden ruhun ve bedenın günahlardan arınmasını sağlayan vaftiz sakramentiyle açıklanmıştır. Arınmış bu beden kendi acziyetini ve günahlarını dile getirip pişmanlıklarla beraber Tanrı'nın merhametine muhtaç olarak dua edip teslimiyet içerisinde olmasını gerektirir. Süryani Kadimler dualarını icra ederken kıble olarak seçtikleri Aden Cenneti olan Adem'in yaratıldığı toprakların doğuda olması²¹⁸ ve Mesih'in ikinci gelişinin doğudan olması (Mat.24:27) nedeniyle doğuya yönelmişlerdir. Vaftizin doğuya dönük uygulamasının da sebebi budur²¹⁹. Duanın icra edilmesinde bir adab mevcuttur. Duanın diz üstü çökerek veya yere kapaklanarak icra edilmesi söz konusudur. Bu biçim Kutsal Kitap'ta belirtilmiştir (Mat.26:39). Dolayısıyla dua vakitleri, ayin ve ritüeller hem bedenlen hem lafzen din eğitiminin uygulamalı yönünü vurgular.

²¹⁸ Hayreddin Kızıl, *Süryanilikte İbadet* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2014).

²¹⁹ Seyfeli, *Ermeni Kilisesinde Sakramentler*, 125, 153.

Süryani Kadim Kilisesinde uygulanan ayinlerde öğrencilerin ibadet esnasında yapması gerekenleri kilisenin medresesinde ders olarak *malfono* (öğretmen) tarafından gösterilmektedir²²⁰. Öğrencinin derste öğrendiklerini tahlil etmek için *malfono* (öğretmen) onu kiliseye götürerek bir prova şeklinde pratiğini yaptırır²²¹. Ayinden önce cemaate hazırlık mahiyetinde temizlik gibi konulara dair bilgi verilir günaha bulaşan varsa da günah itirafı için çağrılır *kurbonoya* katılacakların da hazırlık yapması istenilir. Çünkü kişi günah itirafında bulunmazsa ateş üzerine ateş eklemiş olur. Toplantılarda da cemaate kilisede uygulanan ibadetlerin önemi, hazırlığı ve uygulanışına dair bilgiler verilmektedir²²².

Süryani Kadim kiliselerinde ibadet için bazı araç gereçler kullanılmaktadır. Bu araçların temelinde de inançsal bağlam bulunmaktadır. Nitekim Süryani Kadim kiliselerinde din eğitimi tamamlayan öğrenci ayin icra edecek seviyeye gelince bu hususlara da vakıf olması gerektiğinden dolayı din eğitiminin önemli bir parçasıdır. Evharistiya sakramentinin özellikle komünyon kısmında kullanılan kutsal araçlar örnek olması açısından önemlidir ve şunlardır:

--- **Kase:** Papaz ve Piskoposun yetkisindeki *evharistiya* ayini icra edilirken şarabı içine koymak için kullanılır. Mesih'in elçilerle yediği Son Akşam Yemeğindeki kaseyi temsil etmektedir²²³.

--- **Mendil:** Mesih'in yaralarını saran veya kutsal kase ile tepsiyi örtmede kullanılan beyaz renkli bir mendildir. *Şüşefo* denilen mendil inançsal mahiyeti açısından sırları örterek İsa Mesih'in kabrini örten taşı da temsil etmektedir²²⁴.

--- **Levha:** Kereste veya mermerden yapılarak sunağın üzerinde taşıdığı bir parçadır. Bu levha ile kilisede bir defa ayin yapılır. Çünkü Mesih çarmıha bir defa gerilmiştir²²⁵.

²²⁰ Gürkan, Kübra Özdemir'in Ayhan Gürkan ile Görüşme Kaydı 1.

²²¹ Ergün, Kübra Özdemir'in İshak Ergün ile Görüşme Kaydı 1.

²²² Ergün, Kilisede İnanç- İbadet ve Cemaat Görüşme 2.

²²³ Zeki Demir, Süryani Ortodoks Kilisesi Gelenekleri ve Yedi Gizi (İstanbul: Anadolu Ofset, 2015), 50.

²²⁴ Demir, Süryani Ortodoks Kilisesi Gelenekleri, 53.

²²⁵ Demir, Süryani Ortodoks Kilisesi Gelenekleri, 45.

--- **Yıldız:** Mecusi müneccimlere görünen yıldızı temsilen Evharistya ayininde kullanılan ekmeğin sininin üzerini kapatan kapakla temasını engelleme işlevine sahiptir²²⁶ .

--- **Sünger:** Evharistiya ayininde din adamının parmaklarını kurutup sininin temizlenmesinde kullanılmaktadır²²⁷ .

--- **Kaşık:** Kasenin içinde bulunan kaşık Mesih'in teni ve kanını tasvir etmektedir. Ayrıca bağışlanma anında meleklerin İsa'nın ağzına dokundurdukları maşayı sembolize etmektedir²²⁸ .

--- **Ketho/Örtü:** Ayin esnasındaki kasenin veya sininin üzerini örtme esnasında kullanılmaktadır²²⁹ .

--- **Slibo/Haç:** Kullanılan malzeme türüne göre çeşitlilik oluşturarak altın, ahşap ve gümüşten yapılmaktadır. Eğer ahşap kullanılmışsa Mesih'in çarmihini ve bağışlanmasını tasvir eder. Gümüş ise peygamber haberlerini, altın olursa elçi sözlerini sembolize etmektedir²³⁰ .

Süryani Kadim Kilisesinde ayin ve uygulamalar günlük, haftalık ve yıllık olmak üzere üçe ayrılabilir. Günlük dualar yedi vakitten oluşmaktadır. Fakat vakti ikiye indirip sabah akşam kilisede Kutsal Kitap okuyarak veya din adamı öncülüğünde yerine getirildiği olur. Haftalık ayin ise Pazar ayini olup İsa Mesih'in dirilişi hatırasına evharistiya ritüelinin gerçekleştirildiği kutlamadır ve kilisede yapılmasına önem verilir. Evharistiya en önemli ayindir, çünkü gerçekten Mesih'in tenine ve kanına dönüşerek en kutsal olan komünyonu alma günüdür. Bunun için hazırlık Cumartesi'den başlar, temizlik yapılır ve ayinde özenli giysiler giyilir. Kilisede yapılan ayinde dualar edilir; ilahiler söylenir. Yıllık kutlamalar, yani yortular ise çeşitli bayram ve anma günleridir. Bazı bayram günleri, örneğin Noel Bayramı sabit olmakla beraber yılın denk geldiği güne göre değişen Paskalya bayramı her yıl oluşturulan

²²⁶ Demir, *Süryani Ortodoks Kilisesi Gelenekleri*, 51.

²²⁷ Demir, *Süryani Ortodoks Kilisesi Gelenekleri*, 51.

²²⁸ Demir, *Süryani Ortodoks Kilisesi Gelenekleri*, 52.

²²⁹ Demir, *Süryani Ortodoks Kilisesi Gelenekleri*, 49.

²³⁰ Demir, *Süryani Ortodoks Kilisesi Gelenekleri*, 42.

kilise takviminden takip edilebilir²³¹. İbadetler keskin bir sembolizmle inançlarla ilişki kurar. Bu nedenle kilise yaşamı aynı zamanda bir inanç eğitimidir. İnancın temelini İsa Mesih, çarmıhı, komünyonla Mesih'te bir olma ve kurtuluşa dair hususlar yer alır. Dolayısıyla ayinler sürekli olarak Mesih'e iman ve bu imanın tazelenmesini hatırlatır.

Kilisede icra edilen günlük dualar namaz diye isimlendirilir. Namaz vakitleri kuşluk namazı (*tloth sho 'in*), sabah namazı (*saphro*), saat on ikide öğle namazı (*sheth sho 'in*), ikindi namazı (*tsha 'sho 'in*), akşam namazı (*ramşo*), yatsı namazı (*sootoro*), gece yarısı namazı (*lilyo*) şeklinde adlandırılmaktadır. Namazın vakitlere göre inançla ilgili özel kazanımlar ve hatırlamalar sağladığı kabul edilir. Buna göre sabah namazının Tanrı'nın verdiği nimetlere şükürü hatırlattığı, akşam namazının kişinin günün yorgunluğunu atmasında etkili olduğu, yatsı namazının kötü his ve düşüncelere kapılmaktan kişiyi koruduğu, gece namazının Mesih'in haça gerildiği günü hatırlattığı, saat dokuz namazı ise ölümüne hükmedilen İsa Mesih'in acılarını hatırlattığı kabul edilir²³². Bu kabul, inançların uygulamalarla ilişkisini ortaya koyarken insanın eğitilmesinde en fazla dikkat edilen inançlar olduğunu göstermektedir.

2.1.1.2. Patrikhane ve Din Eğitimi

Patriklik veya patrikhane Süryani Kadim Kilisesinde kilise hiyerarşisinin tepesinde yer alan ruhani lider Patriğin makamı ve kilisenin idari merkezidir²³³. Süryani Kadim Kilisesinde patrikliğin üst düzey ve daha disiplinli bir eğitim almak için öğrencilerin gittikleri bir eğitim kurumudur²³⁴.

Antakya Süryani Kadim Kilisesi İsa Mesih'in öğrencilerinden Petrus'un Suriye'nin başkenti Antakya'da M 38 yılında kurduğu kilisenin Süryani Kilisesinin ilk patriklik merkezi olduğunu kabul eder. Patriklik merkezi 518 yıllarına değin Antakya'daki pozisyonuna devam ettirmiştir. “*Süryanilerin Tacı*” diye bilinen Patrik Severius mezhepsel ayrışmaya sebebiyet verdiği gerekçesiyle Bizans kralı Jusninien tarafından Mısır'a sürgün edilmiştir. Severius sürgün olmasına rağmen Antakya

²³¹ Aydın, “Hristiyanlık: Mabet ve İbadet”, 17/249-252.

²³² Kızıl, *Süryanilikte İbadet*, 56.

²³³ M. Süreyya Şahin, *Türkiye'deki Patrikhaneler* (İstanbul: İlke Yayıncılık, 2003), 9.

²³⁴ Saliba Acış, Kübra Özdemir'in *Meryem Ana Kilisesi Diyakosu Saliba Acış ile Yapılan Süryani Kadim Kilisesinin Din Eğitiminde Kurumlar ve Metotlar* (Meryem Ana Kilisesi, 27 Mayıs 2023).

Kilisesini vefat edinceye değin Mısır'dan yönetmeye devam etmiştir. Yaşanan bu durumdan dolayı artık patriklik merkezinin değışmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu nedenle patrikler ve patriklik 518-969 yılları arasında Mezopotamya ve Ermenistan sınırları içerisinde farklı manastırlarda ikamet etmiştir. 969'da İmparator II. Nikiforos Fokas, (963-969) tarafından İstanbul'a sürgün edilen Patrik VII. Yuhanna ve beraberindeki dört piskoposuyla tutuklanmıştır. Cezaevinden çıktıktan sonra Malatya Mor Barsavmo manastırını ziyaret etmiş ve çok beğenmiştir. Fakat oraya yakın olan Barıd Manastırına yerleşmiş ve vefatına kadar (985) burada kalmıştır. Ardından yine Bizans baskılarından dolayı 1034'te Patrik IV. Diyonasiyos tarafından Diyarbakır'daki Meryem Ana kilisesi ruhani merkez olmuştur. Fakat Arap hakimiyetinde olan şehirde bazı kısıtlamalar söz konusu olunca Patrik IV. Diyonasiyos patrikliği 1058'de daha rahat olan Deyrul Zaferan Manastırına taşınmıştır. 1091 yılında Diyarbakırlı Patrik Abul-Faraç patriklik merkezi için Malatya'daki Mor Barsavmo manastırını seçmiştir. Bu dönemlerde patriklik tarihinin en parlak dönemlerini yaşamıştır. Malatyalı Mor Barsavmo Manastırı tarihçisi Mihayel Rabo patrik olarak seçildiğinde Mor Hananyo Manastırında kutlamasını yapmıştır. Ardından patriklik merkezi Mor Mihayel Rabo tarafından tekrar 18 Ekim 1166'da Mor Hananyo Manastırına taşınmıştır²³⁵. Mihayel Rabo'nun genç yaşlarda patrik olması istenmiştir. O da patrik olmasının karşılığında piskoposların hazırlayacağı kanonlara bağlı kalacaklarına dair yemin etmelerini istemiştir. Kürsüye çıkmasının ardından yirmi dokuz kanon yasasını neşretmiştir. Kanonlar kilise yönetimine dair dini hükümler, yani seçilen ruhanilerin görev devirleri gibi kurallardan oluşmuştur. Fakat durum liyakatsiz piskoposların işini bozduğu için ayrılıklar oluşmaya başlamış ve Mihayel Rabo'yu cezaevine attırarak yaptırımlara gitmişlerdir²³⁶. Yaşananlardan sonra 1293'te Patrik İğnatiyos Mor Yusuf Bar Vahip, Mor Hananyo Manastırına kalıcı olarak resmen yerleşmiştir. 1932 yılına kadar Mor Hananyo manastırı patriklik merkezi olarak kalmıştır. Patrikler için kullanılan "İğnatiyos" unvanı ise Mor Yusuf Bar ile kullanılmaya başlanmıştır²³⁷.

²³⁵ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 198.

²³⁶ Zafer Duygu, *Süryani Tarih Yazıcılığında Geç Antikçağ* (Ankara: Divan Kitap, 2016), 517.

²³⁷ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 195-199.

Patriklik tarihinde patriklik merkezinin Deyrul Zaferan'a taşındığı süreçte Antakya Süryani Kadim kürsüsünde ayrılıklar yaşanmıştır. 1293 itibariyle Antakya merkezli Süryani Kadim Kilisesinde gerileme dönemi yaşanmış ayrı patriklikler oluşmuştur. Adana'nın Kozan ilçesine yakın olan Sis'te kurulan Sis Patrikliği 1446'ya kadar 152 yıl hüküm sürmüştür. Kilikya bölgesindeki Süryaniler bu kürsüye bağlı olmuşlardır. 1364-1839 yıllarında varlığını sürdüren başka bir patriklik ise Turabdin Patrikliğidir²³⁸.

Patrik III. İlyas Şakir, Hindistan'ı ziyarete gitmiştir. Ziyareti esnasında hastalanmış ve 1932'de Hindistan'da vefat etmiştir. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti anayasasında Türkiye'deki ruhanilerin Türk kimliği taşıma zorunluluğu olması Irak kökenli olan yeni Patrik Şakir'in Türkiye'de görev yapmasına engel teşkil eder. Bu durumdan dolayı patriklik merkezi metropolitlerin oy birliği ile Mardin'den Suriye'nin Humus şehrine taşınır. Ardından 1959'da başkent Şam patriklik merkezi olarak seçilir. Halen patriklik merkezi Şam'dadır²³⁹.

Patriklik merkezinin bu uzun süre yaşanan taşınma sürecinde Süryani Kadim Kilisesi öncelikli olarak kiliseyi ve cemaati korumayı hedeflemiştir. Ancak kültürel varlıkların korunması da önemlidir. Daima siyasi meselelerden kaçınarak kendisini korumaya çalışan Süryani Kilisesi bu süreçte daha çok ruhbanlar arasında bireysel anlamda etkili olan felsefe, teoloji ve diğer konularda önemli faaliyetler yapan din adamları olmuştur. Ancak Süryani toplumunu kapsayan ve ayağa kaldıran kurumsal din eğitimi merkezleri zayıf kalmıştır.

Papaz İshak Ergün'ün açıklamasıyla patrikhane fakülte düzeyinde bir eğitim merkezidir. Patrikhanede eğitim almak isteyen öğrencinin dört yıl süren bir din eğitimi alma zorunluluğu vardır²⁴⁰. Süryani Kadim Patrikliği din eğitiminin verildiği manastırlardan daha üst düzeye sahip öğrencilerin eğitim aldığı bir kurum olmaya devam etmektedir. Farklı dillerin öğretildiği ve sıkı bir disiplinin hakim olduğu patrikliklerde öğrencilerin belirli bir düzen içerisinde ve tek kıyafet ile disiplinleri

²³⁸ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 199.

²³⁹ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 200.

²⁴⁰ Ergün, *Kübra Özdemir'in İshak Ergün ile Görüşme Kaydı 1*.

sağlanmaktadır. Patrikhanedeki öğrencilerin *Fuşoko* denilen Kutsal Kitabın tercümesi, açıklaması ve anlatılmasına dayanan ileri seviyede eğitim ve öğretim faaliyetleri yürüttükleri bilinmektedir²⁴¹.

Süryani Kadim Patriğini, dolayısıyla tüm kiliseyi ilgilendiren bir din eğitimi konusu patrik seçiminde etkili olan eğitim açısından yetkinlik konusudur. Aslında patrik, patrikhane, kilisenin idari mekanizması üst düzey bilgi ve marifeti gerektirmektedir. Bu nedenle patriklik seçimlerinde adayların eğitim durumları patrikte bulunması gereken özellikler ve patriğin görevleri açısından önemlidir. Bu konuda 1860-1863 arasında onaylanan Rum, Ermeni ve Hahambaşılık nizamnamelerine²⁴² paralel olarak Süryani Kadim Patrikliğinin kendi isteğiyle 20 Şubat 1914'te Toma Kasir Efendi başkanlığında patrik seçimi ve patriğin görevlerine dair maddelerin bulunduğu bir nizamname hazırlamışlardır²⁴³. Bu nizamnamenin Babıali'ye gönderildiğine ve devletin resmen kabul edip yayınladığına dair bilgi yoktur. 1890'dan itibaren İstanbul Ermeni Patrikliğine bağlılığın bittiğini gösteren işaretler vardır²⁴⁴. Nizamname Patrikliğinin yargı alanı, patrik seçimi, patriğin özellikleri, yetki ve sorumluluklarına dair maddeler içerir. Bu nizamname maddelerinin din eğitimiyle ilgili olanları 2. Maddede belirtilen ve patrikten bulunması gereken güzel ahlaklı, yetenekli, kilise hüküm ve kurallarına vakıf gibi özellikler yüksek eğitim gerektiren hususlardır²⁴⁵.

2.1.1.3. Süryani Kadim Kilise Okulları

I. yüzyılın ortalarında Antakya'da elçi Petrus'la başlatılan Süryani Kadim Kilisesi var olan putperest okullar üzerine Hristiyan düşünce temelli okullar kurmuşlardır. M II. yüzyıl ile XII. yüzyıla değin çeşitli yerlerde elliye yakın üniversite açmışlardır. Süryanilerin din eğitimine verdikleri önemle Mezopotamya'da kurmuş oldukları yüksek okullarla Süryani Kilisesinin ruhunu yüceltmişlerdir. Fakat okulların temelinde yatan düşüncelerin farklılaşmasından dolayı okullar Doğu Batı şeklinde iki

²⁴¹ Saliba Acı, "Süryani Din Eğitiminde kurumlar ve metotolar".27/05/2023 yapılan görüşme

²⁴² Seyfeli, *İstanbul Ermeni Patrikliği*, 149.

²⁴³ Yakub Tahincioğlu, *Kültürleri ve İnançlarıyla*, 357-359.

²⁴⁴ Seyfeli, "Millet Sistemi ve Osmanlı Devlet Salnamelerinde Süryani Kadim Patrikliği(1847-1918)", 39.

²⁴⁵ Yakub Tahincioğlu, *Kültürleri ve İnançlarıyla*, 359.

kısmı ayrılmıştır. Yaşanan bu ayrışmalar beraberinde Süryanilere olumlu bazı neticeler kazandırmıştır. Nitekim Süryaniler farklı topraklarda okullar açmaları din eğitimiyle Süryanicenin uluslararası bir dil halini almasına yol açmıştır²⁴⁶ .

Süryani okullarının ilki II. yüzyılda açılan Solik ve Katisfun yani Medain okuludur. Bu okulun ne zaman kapatıldığına ve nasıl çalışmalar yapıldığına dair bilgi bulunmamaktadır²⁴⁷ . Tarihsel süreçte Süryani okullarının din eğitiminin altın çağını yaşatması ve okullardan yetişen din adamlarının din eğitimini farklı topraklara yayıp genişletmişlerdir. Süryanilerin açmış olduğu okullardan hareketle konu “Urfa Okulu”, “Antakya Okulu”, “Nusaybin Okulu”, “İkinci Nusaybin Okulu”, “Malatya Okulu” ve “Harran Okulu” başlıkları altında işlenmiştir.

2.1.1.3.1. Antakya Okulu

Antakya Teoloji Okulu; Antakya’nın stratejik konumundan dolayı Roma İmparatorluğu’nun Roma’dan sonraki ikinci başkenti olarak kabul edilmiştir. Roma İmparatorluğunda halkın kültürel yaşantısına Yunan ve Roma medeniyeti egemen olmasına rağmen Süryani medeniyeti de onlarla yarışmaktaydı. Antakya, putperestliğin doğduğu yer olmasına rağmen Kutsal Kitabın da parladığı dönem olmuştur. Hristiyanlığın ilk merkezi burada inşa edilmiş olup ayrıca birçok tatsız olayların yaşandığı bir ortam olmuştur. Ariuşçu düşünceler, putperestler ve Bizans’ın şiddeti karşısında imanlı bilginler farklı felsefi yollar aramışlardır. M 290-430 yüzyıllarında okulun kuruluşunda öncü kişiler ise Lukianos ve Durtheos isimli iki papazdır. Antakya okulunun kuruluşundan önce İskenderiye Okulu zaten vardı. Fakat İskenderiye Okulu Platon felsefesi üzerine kurulmuştu. İskenderiye Okulu bilim insanları olan İklimis ve Uricamus M 254-5 Kutsal Kitabın sembolizm usulüyle tefsirini yapmaktaydılar. Antakya Okulunun kuruluş amacındaki bir faktör olan sembolik tefsirin Hristiyanlık inancına aykırı bir tarzda yorumlanmasından kaynaklanmaktaydı. Bu tarza karşılık Aristo felsefesinin hakim olduğu çağda Yunanca ve İbranice bilen bilginlerin harfiyen ve etimolojik olarak uyguladıkları tefsir usulü vardır. Nitekim okullarda ayrılığa sebebiyet veren Arius ve Nestorius’un fikirleri

²⁴⁶ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 238.

²⁴⁷ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 239.

Antakya Okulunda da çıkınca kilisedeki bütünlük bozulmuştur. Nestorius'un heretik düşünceleri toplumda daha çok yayılmasın diye okulun kapatılma kararı alınmıştır²⁴⁸

2.1.1.3.2. Urfa Okulu

Urfa Okulu M 224 yılında Part Kralı Artaban'ın egemen olduğu dönemde Persler ve Süryani asıllı Kerkük Kralı, Partları tarihten kaldırdılar. Hristiyanlar bu tarihten sonra rahatlıkla hareket edebildiler. Pers kralı Ardaşir döneminde doğuda var olan tüm krallıkları kaldırıp kurduğu yeni imparatorluğuyla kendini kralların kralı olarak ilan etmişti. Bu ilanla Süryaniler tekrardan sarsıldı. Urfa coğrafi konumu itibariyle önemli bir şehirdi. Urfa Asur ve Hindistan ipek yoluna giden yollar üzerine kuruluydu. Urfa kraliyeti ise İsa Mesih'in elçilerinden Aday'ın katkısıyla V. Abgar Ukömo egemenliğinde Hristiyanlığı kabul etmişlerdi. Hristiyanlığı kabul eden ilk kral olarak tarihe adını yazmıştı. Urfa'nın güneyindeki dağda büyük manastırlar ve kiliseler inşa etmişti. Din adamlarının sayısı giderek artmıştı. Süryani Kadim kilise tarihine "Kutsal Dağ" olarak adını yazmıştır. Urfa Okulu tarihin ilk İlahiyat Fakültesi, Urfa Akademisi diye bilinmektedir. Urfa Akademisi Urfa Abgar'larınca açılmıştır. M 363 yılında Pers'lerin Nusaybin'i ele geçirmeleriyle Nusaybin Okul müdürü Mor Efrem ve öğretim kadrosu bu okula intikal etmişlerdir. Mor Efrem okulun idaresini aldıktan sonra okulu genişletmiş, öğrenci niceliğini artırmış, böylece Süryani Kadimlerin dini ve düşünce merkezi olarak tarihte yer almıştır. Mor Efrem'in yönettiği dönem okulun altın çağı olarak tarihe geçmiştir. Mor Efrem'den sonra gelen müdürlerin en sonuncusu Narsay olmuştur²⁴⁹.

Aziz Efrem döneminde Hristiyan inanlılardan oluşan genç kitlelerin Mezopotamya ve Pers İmparatorluğunun uzak bölgelerinden gelip Aziz Efrem'in dizinin dibine oturdular. Aziz Efrem'in gençliğinden gelen bir inziva hayatı vardı. Kendini oruç tutmaya ve ibadete adandı. Aziz Efrem döneminde Ariusçu düşüncelerle yazılan şiirler halk tarafından benimsenmiş ve süreç içerisinde bestelenerek halkın dilinde yerini almıştı. Aziz Efrem bu durum karşısında onları ilahi tarzlarıyla

²⁴⁸ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 244-249.

²⁴⁹ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 239-242.

kişiliklerini ve kadınlara dair düşünceleri çürütmek için bakirelerden oluşan bir koro oluşturup sabah akşam okutmuştur. Aziz Efrem'in din eğitimi için yapmış olduğu çalışmaları okullarda etki uyandırdığı gibi toplumun da kilisenin kanonik öğretisine bağlılığını sağlayarak halkın din eğitimine katılımını oluşturmuştur. Nitekim bu çalışmalarla Arius düşüncelerine sahip olan halkın sayısında azalmalar yaşanmıştır²⁵⁰.

Urfa Okulunun ilk hedefi Kutsal Kitap ekseninde bir içerik oluşturup dini öğretimi icra etmektir. Süreç içerisinde içeriğe eklemeler yapılarak program genişletilerek ve farklı dersler eklenmiştir. Teoloji derslerine Yunanca ve felsefe dersleri de eklenerek Aristo felsefesi de verilmiştir. Ayrıca Yunancadan Süryaniceye çeviriler yapılmıştır. Urfa okulunda verilen bu din eğitimleriyle önemli filozof, din bilimciler, şairler ve yazarlar yetişmiştir²⁵¹.

Urfa Okulunun kapatılışına neden olan Süryani kökenli Nestorius felsefesini Batıya dayatamayınca kendi memleketine dönmüştür. Antakya Okuluna giderek düşüncelerini öğrenciler arasında yayarak amacına ulaşmıştır. Öğrencileri etkisi altına alma aşaması Antakya öğrencilerini etkileyerek Urfa Okuluna kaydırmıştır. Nestorius, bu etkiden netice almasıyla kendi ideolojisini dayatmış öğrenciler de ona ait olan teorik görüşlerini yaymıştır. Nestorius bu eylemiyle Urfa Okulu ikiye bölünmüştür. Bu düşünceye mensup olanlar arasında okul müdürü Narsay da bulunmaktaydı. Urfa piskoposluk merkezinde *Malfono* (öğretmen) Mor Rabule, yaşanan bu zıtlışmanın kiliseye zarar vereceği endişesiyle M 489'da Roma İmparatoru Zeynün'dan okulu kapatmasını istemiştir. Okulu kapatarak Nestorius taraftarı olanlar ve kilise inancına mensup olanlar şeklinde iki gurup oluşmuştur²⁵².

2.1.1.3.3. Nusaybin Okulu

Mor Yakup M 309 yılında Nusaybin piskoposluğuna getirilince din, eğitim ve kültüre dair önemli projeler yapmıştır. M 325 yılında toplanan İznik Konsiline giden Mor Yakup kongre sonrasında tarihe damga vuran Nusaybin Okulunu açmış ve Mor Efrem'i öğretmen olarak getirmiştir. Süreç içerisinde kendisinin de yapacağı

²⁵⁰ Hayes, *Doğu Batı Asur /Süryanilerin Kurduğu Urfa Akademisi*, 146.

²⁵¹ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 240.

²⁵² Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 242.

Çalışmaların olması nedeniyle müdürlüğe de Mor Efrem'i getirmiştir. Bu görevini otuz sekiz yıl devam ettirmiştir. 363 yılında Roma ve Pers İmparatorluğu arasında yapılan yüz yirmi yıl Nusaybin'in Perslerin hakimiyetinde kalacağına dair anlaşma imzalanmıştır. Antlaşma süresi bitince Süryani halkı, Mor Efrem ve ğretim ekibi şehri terk edip Diyarbakır'a ve Urfa'ya göç etmişlerdir. Resmi dili Süryanice olup Yunanca da ayrıca okutulmuştur. İleri düzeyde yapılan bu çalışmalardan dolayı Urfa Okulu ilmin beşiği ve eğitim kenti ve Mor Efrem ise öğretmenlerin annesi gibi unvanlar almıştır. Mor Efrem kızlardan oluşan bir ilahi koro ekibi de kurmuştur. Mor Efrem Süryani Kadimler tarihinde çok sayıda reformlar yapmıřtır²⁵³.

2.1.1.3.4. İkinci Nusaybin Okulu

Barsavmo piskoposluğa geçince Urfa Okulu müdürü Narsay'ı da yanına alarak M 489'da büyük bir ğrenci kitlesiyle Nusaybin Okulunu atılar²⁵⁴. Narsay'ın bu girişimi Urfa Okulundaki tecrübeleriyle ders programı ve işleyişteki düzenlemelerle zenginleştirildi. Kuruluş aşamasında metropolite bağlı olan bu kurum süreç içerisinde niversite konumuna geldi²⁵⁵. Okula katılım sağlayan öğrencilerin bütün doğu vilayetlerinden gelip sadece teoloji değil felsefe, mantık geometri, tıp, astronomi gibi çeşitli bilim dallarında dersler aldılar. Öğrenciler din ve bilimde önemli eserleri Süryanice 'ye çeviriyorlardı. Öğrenciler sekiz veya on kişilik hücrelerde yatılı olarak kalıyorlardı²⁵⁶.

Öğrenciler yaşları büyük dahi olsa hücrede yalnız kalamazlardı. Hücreye gelen yemek eşit şekilde paylaşılırdı. şehri ziyaret edemez veya rahibelerin manastırlarına gidemezlerdi. Öğrenciler zel kıyafetler giyerlerdi. Saçlarının tıraşı da diğer insanlardan farklıydı, saın tamamını kesmez sadece bir ta görüntüsü oluşturarak tepeyi yuvarlak keserlerdi. Her akşam Mezmurlar okunur ve herkes odaya çekilirdi. Sabah horozun tşyle kilisede hazır olunurdu. Dersi bölüp, dersteki ezgilere çalışmayanlara oda başkanı şiddetle kızardı. Eğer başkanın haberi yoksa cezayı vekil

²⁵³ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 251.

²⁵⁴ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 255.

²⁵⁵ Yousif, *Mezopotamya'nın Bilim ncleri Süryani Tercüman ve Filozofları*, 69.

²⁵⁶ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 255.

uygulardı. Cenaze törenlerine ve kilisenin ayinlerine katılma zorunlulukları vardı. Hiçbir sebebi olmayıp ayine katılmayan öğrenciler herkesin huzurunda azarlanırdı²⁵⁷.

Okulda okuma ve yazı öğretimi yapılırdı. Yazı işlerinde ilkin daha çok heceleme ve güzel yazmayı öğretirlerdi. Okuma işlerinde ise Mezmurlar, Tevrat, peygamber öyküleri ve Yeni Antlaşma okutulurdu. Derslerini tamamlayan öğrenciler okutucu altında olarak daha üst düzeye geçerlerdi. Başkan ve öğrenciler dışında *Rabbayto* unvanıyla vekil veya ev başkanı diye bilinen görevliye teslim edilirdi²⁵⁸.

Rabbayto, akademiye gelen bağışları sağlar ve fakir olan öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamak ve olası bir durumda öğrencilerin hakkında dava açılınca harcanırdı. Öğrencilerin suça karışmalarını engelleyerek kontrolleri sağlanırdı. Tüm bunlara rağmen suçlu olanlar ise cezalandırılırdı. Görevini yerine getirmeyen vekile yaptırım olarak on dinar maddi ceza verilirdi. Vekile yardımcı olup katiplik yapan katipler öğrencilere de yazı öğretirlerdi²⁵⁹.

Okul için bir hastane de kurulmuştu. Hastanede herkes görevini yerine getirir ve hastanede kaybolan bir eşya için yaptırım olarak elli gümüş cezası verilirdi. Cezayı alan kişi yalnız akademiden değil şehirden de atılırdı. Akademide tıp dersleri de verilirdi. Mezun olan öğrenciler tayin edildiği yere gitmek zorundaydı. Öğrencilerin mal sahibi olmaları mümkündü, çünkü bu öğrenciler ekim ve ağustos aylarında çalışıp para kazanırlardı. Ancak akademinin adını kötüye çıkaracak pis işlerde çalışmalarına izin yoktu. Genellikle zeytin toplama veya çamur işlerinde çalışırlardı. Akademiden ve kentten kovulan kimseler şunlardır: rahibelerle flört eden, vekilden aldığı bir kitabı vermeyen, arkadaşını dışarıya şikayet edenler, vekilin izni olmadan kutsal yerleri ziyaret eden ve verilen cezaya karşı gelip inançsız kimselere sığınanlardır²⁶⁰.

Narsay 496 yılında Barsavmo'nun koyduğu ilkelerden faydalanarak okulun iç tüzüğünü oluşturup topluluğa sunmuştur. Bu kanunlar yirmi iki maddeden oluşup günümüze değin korunmuştur²⁶¹. Fakat bu yasalara ilişkin bir başka rivayet okulun

²⁵⁷ Adday Şer, *Nusaybin Akademisi*, çev. Nesim Doru (İstanbul: Yaba Yayınları, 2006), 107.

²⁵⁸ Şer, *Nusaybin Akademisi*, 105.

²⁵⁹ Şer, *Nusaybin Akademisi*, 106.

²⁶⁰ Şer, *Nusaybin Akademisi*, 109.

²⁶¹ Yousif, *Mezopotamya'nın Bilim Öncüleri Süryani Tercüman ve Filozofları*, 69-70.

parlak döneminde değil de dağılmaya yüz tuttuğu dönemde yazıldığı ve her şeyi not altına alan öğrenciler hocaların ağzından çıkanın Kutsal Kitap yorumundan ibaret olduğu ifade edilmiştir²⁶² .

Nusaybin Okulunun yasasındaki maddeler şunlardır²⁶³ :

I: Okul rektörünün ve yardımcı üyelerinin görüşüyle okula bir müdür seçilir, bu karara karşı gelinmez, karşı gelen olursa da cezalandırılır, akademiden ve şehirden de atılırdı.

II: Müdür olarak seçilen kişi yönetim kurulu ile istişarelerde bulunup öğrencilere adil davranır. Kuralları ihlal eden öğrenciye rektöre ve üyelere gerekli bilgilendirmeyi yapmadan yaptırım uygulayamaz. Yaptırım uygulasa da kurula ve rektöre danışarak gerçekleştirir.

III: Eğitim için okula gelen rahiplerin kuralları ihlal edilip kötülüğe bulaşanlar, zina yapıp büyücülükle uğraşanlar ve halkı fırkalara sürükleyenler kentten kovulup okula da alınmazlardı.

IV: Öğrenciler, okul müdürünü ve yetkili din adamını bilgilendirmeden Romalıların tarafına hiçbir sebeple geçemez. Eğer geçerse toplum içinde barındırılmazlar. Dua için gitmişse bir daha yapmamaya söz verirse okula kabul edilir. Ticaret için gitmişse eşyalar okulun hazinesine verilir. Bir daha tekrarlanırsa tamamen kovulurlar.

V: Öğrenciler ders gördükleri sürede başka bir işte çalışmazlar. Sadece Ağustos ve Ekim aylarında Nusaybin dışına da çıkarak yaz işlerinde çalışabilirler. Ancak vekil kentin dışına çıkmadan sadece çalışabilmektedir.

VI: Müdür okul parasını harcarken yanında da şahit bulundurarak yapar. Parası fazla çıkan öğrencinin parasını faizle başkasına verip işletemez. Eğer yaparsa kilise yasalarını ihlal etmiş olur.

²⁶² Şer, *Nusaybin Akademisi.*, 103.

²⁶³ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 257-260.

VI: Okula yeni kayıt almak için okul idaresinin de haberi olacaktır. Okulun yaslarına riayet etmeleri için özel bir şekilde ilgilenilecektir.

VII: Öğrenciler sadece acil bir durumda eğitimine ara verebilmektedirler.

IX: Öğrenciler akşam duasında Mezmurları okuyup odasına gider sabah horoz sesiyle kilisede ders için hazır bulunur. İlk saf her zaman kahinlerindir.

X: Öğrenciler şahsi odaları olduğu için sadece kendi hücrelerinde uyuyabilirler. Tek kişinin kaldığı odalarda da iki kişi kalamaz.

XI: Öğrencilerin oda arkadaşı hastalanırsa onunla ilgilenip hizmet eder.

XII: Öğrenciler arasında çıkan anlaşmazlıklarda müdürden habersiz mahkemeye taraflar dışında kimsenin katılmayacağı ve verilen hükme göre de kişi okuldan ve şehirden atılır.

XIII: Yeterli eğitim görmeyip düzeni bozan ve huzursuzluk çıkaran okuldan ve şehirden atılır.

XIV: Kayıp eşyayı bulup müdüre getirmeyen, ödünç alınan kitabı teslim etmeyen şehirden atılır.

XV: Kuralları ihlal eden öğrenci diğer arkadaşının uyarısına rağmen tekrarlarsa ve müdürü bilgilendirmezse ortaya çıktığı zaman o da bu suça ortak olur.

XVI: Şikayet edip şikayetini delillendiremezse, iftirasından dolayı cezalandırılır.

XVII: Ölümcül hastalığa yakalanan öğrenci müdürü ve öğretmenleri karşısında yazdığı vasiyetname geçerli olur, ama onlar huzurunda olmazsa geçerli olmaz.

XVIII: Öğrencinin küfürlü söylemleri ve şiddete başvurması toplum karşısında azarlanmasına ve cezalandırılmasına yol açar.

XIX: Öğrencinin aynı yaptığı ihlallerin sayısı üçü aşarsa okuldan ve kentten atılır.

XX: Öğretmenler hastalık gibi sebepler ve müdürden alınan izinler dışında eğitim öğretimi aksatırsa maaşı kesilir ve kınama alırlar.

XXI: Kuralları ihlal eden öğrenci rektör ve komite tarafından üç defa uyarılır. İhlali tekrarlırsa cezalandırılır. Verilen cezaya karşı gelirse affedilmeyip okuldan ve kentten atılır.

XXII: Kuralları ihlal eden eğer müdür ise on altın lirayla cezalandırılır. Mahcup edilerek çıkartılır.

2.1.1.3.5. Malatya Okulu

Malatya Okulu Mor Barsavmo Manastırı ile diyalog halinde olan bir okuldu. Cubas Metropolit Mor Diyonosiyos Bar Mavıdyono M 1102 de metropolitlik kürsüsünü Malatya'ya taşınma aşamasında Malatya okuluna öğretim üyesi olarak iştirak ederek okulda mevcut olan ilimleri ihya etmiştir. Mor Mavıdyono, Patrik Yuhanna Bar Şuşan'ın öğrencisi; Patrik Atanasios Abul Farac Bar Hamoro'nun öğretmenidir. Malatya Okulu önemli öğretmenler mezun etmiştir. Süryanice dilini öğretip kuralları içeren eserler üretmişlerdir²⁶⁴.

2.1.1.3.6. Harran Okulu

Tufan'dan sonraki ilk şehir olduğu rivayet edilen Harran, Sabilerin yaşadığı topraktır. Urfa'nın güneyinde 45 km mesafededir. Harran halkının dili Aramice ve Süryanicedir. Ünlü tarihçi Yuhanon Bar Ebroyo Harran'a dair şu açıklamaları yapar: “Arfağşad oğlu Kaynon, oğlu Harran'dan dolayı bu ismi almıştır. Tarh, oğlu Abram, gelini Saray, torunu Lut ile Kenan beldesine doğru yola çıkar Kildaniler'in şehri Ur'dan çıkıp Harran'a yerleşirler. Tarh iki yüz beş yaşlarında Harran da öldüğü bilinmektedir. Abram Harran'da sadece on dört yıl kalır ve yeğeni Lut beraberinde

²⁶⁴ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 273-274.

Harran'dan çıkıp Kenan'a varırlar²⁶⁵. Bunlar İbrahim'in Harran'a, oradan da Filistin'e göçünü ifade etmektedir.

Harran halkı pagan yahut putperestlerin olduğu bir topluluktur. Gezegen adlarında önemli büyük tapınaklar inşa etmişlerdir. İnançlarına sıkı bağlı olan Sabilerin gezegenlere veya yıldızlara olan saygıları onları astroloji, fizik ve matematik alanında araştırmalar yapmalarına itmiş, hatta köylerine inandıkları tanrıların adlarını vermişlerdir. Hristiyanlık ise I. Yüzyılda Urfa'dan Harran'a geçerek Harranlıların bir kesimi Hristiyanlığa inanmış diğer bir kesim ise XII. yüzyıla değin paganlığa devam etmişlerdir. Nitekim bu süre zarfında iki kesimden de önemli ilim insanları çıkmıştır. Rivayet edilen bilgilere göre Harran kentinde putperest düşünceye sahip enkaz üzerine inşa edilen okullar bulunmaktadır. Bunlardan biri de Harran Okulu'dur. Fakat Harran Okulunun açılış tarihi hakkında açık ve kesin bilgiler bulunmamaktadır. Açık bilgilerin bulunmama nedeni ise Süryanilerin pagan kültürünün yayılıp tekrar ortaya çıkma endişesinden ötürü kalıntıların yakılması Süryani verilerinin de ortadan kaybolmasına sebep olmuştur. Sadece XII. yüzyıla değin putperestlik inancı ile süre gelen aynı zamanda Hristiyanlığın kabul edenlerin de olduğu bilinen Harran Okulundan Harran Süryanilerinin ortaya çıktığı bilinmektedir²⁶⁶.

2.1.1.4. Süryani Kadim Manastırları ve Din Eğitimi

Süryani Kadim manastırların okullardan farkı manastırlarda verilen din eğitiminin daha çok münzevi bir yaşam tarzı ile gerçekleştirilmesidir. Okullarda verilen din eğitiminin ise daha çok akademik yaşantıya dayalı verilmiş olmasıdır. Süryani Kadimlerin manastırları din eğitiminin yüksek kurumlarından biri olması ve daha çok yaşantı yoluyla öğretme ve öğrenmeye dayanması Söz konusudur. Süryani Kadim manastırları konusu kavramsal analiz yapılarak çıkış yerleri doğrultusunda değerlendirilmiştir. Bu hususlardan hareketle konu "Manastır: Tanımı ve Ortaya Çıkışı" ve "Süryani Manastırcılığının Gelişimi ve Manastırlar" başlıkları altında incelenmiştir.

²⁶⁵ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 275.

²⁶⁶ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 275-279.

2.1.1.4.1. Manastır: Tanımı ve Ortaya Çıkışı

Manastır kelimesi *monakos* sözcüğünden türetilmiştir. *Monakos* kelime anlamı itibariyle yalnız yaşama anlamına gelmektedir. Münzevi hayatla kişi arzu ve istekleri köreltilir. Bu ruhani yaşantının oluşumuna Yahudi ve pagan kültürleri de etki oluşturmuştur. İnancılıların çöllere çekilip inziva hayatına başlamaları manastırların kuruluşuna temel hazırlamıştır. Nitekim bu inziva tercihi dönemin siyasi olaylarına ve yönetime karşı bir anti-duruştur²⁶⁷.

Hristiyanlığın Roma devlet dini olduğu IV. yüzyılda manastırcılık düzeni de ortaya çıkmıştır. Bu Hristiyan münzevi hayatın ilk örneği olarak Antonius (251-356)'a işaret edilse de *kenobitik* manastır yaşamını başlatan isim Pachomius'tur. Pachomius'tan önceki keşiş yaşantısı, Antonius'un yaşantısında olduğu gibi çölde, ormanda ve yahut dağlarda, hâsılı تنها yerlerde ve mağaralardaki uzlet yaşantısı anlamındaydı. Bu münzevi yaşam *eremitik* olarak isimlendirilmiştir. Bu *eremitler* de kendi içinde *anchorite*, *hermit*, *sarabait* ve *girovagi* şeklinde dört gruba tasnif edilmiştir. Ayrıca, ilk hermitlerin Vaftizci Yahya ve Aziz Pavlus olarak kabul edildiği belirtilmektedir. Bu husus ise kutsal metinlere dayandırılmaktadır. Hermitler ya üryan bir şekilde bir kayanın üzerinde yahut çölde dar bir hücreden ibaret olan mekanlarda yaşamlarını devam ettirmişlerdir. Pachomius ve Mısır'da *kenobitik*, bir diğer ifadeyle komünal, toplu keşiş yaşantısının kaideleriyle birlikte başlaması Hristiyan manastır düzeninin kuruluşu anlamına da gelmektedir²⁶⁸.

Mısır'daki münzevi manastır yaşantısı Anadolu'ya, oradan İstanbul'a ve Batı'ya değin ulaşmıştır. Aziz Basil Pachomius ilkelerinden etkilenecek Doğu manastır düzenini biçimlendirmiş ve kurallarını *Uzun ve Kısa* kurallar şeklinde tasnif etmiştir. Basil'in manastır sistemi daha küçük ve az nüfusludur ve çöller yerine kentleri tercih etmiştir. Kırsalda olan keşişler daha çok tarımla ilgilenirken kent manastırında olan keşişler zanaat ile ilgilenip odalarına çekilerek yazma eserler

²⁶⁷ Sema Doğan, “Orta Çağ Manastır Sistemi: Doğu ve Batı Manastırları”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 20 (2003), 74.

²⁶⁸ Seyfeli - Yeşil, “Pachomius: Sistemli Kenobitik Yaşamın ve Hristiyan Manastır Geleneğinin Kurucusu”, 53.

oluştururlardı. Basil toplum keşişlerin yaşantılarıyla ıslah edilir düşüncesiyle manastırların şehirden uzak yerlere kurulmayacağını belirtmiştir²⁶⁹.

Bizans manastırlarının ilk yıllarında Basil'in kuralları ile disiplin oluşturulmuştu. Fakat IX. Yüzyıla gelince kurucuların oluşturduğu kurallarla disiplin sağlamış bu kurallara ise *Typikon* denmiştir. *Typikon*larda ilkin manastırın kurulma gerekçeleri yer alırdı. Diğer kısımlar ise keşiş ve keşişeler için bir kılavuz niteliğindeydi. Nitekim başrahip veya rahibe seçim yasaları, yapılması istenilmeyen yasaklar ve yemekhane adabı, kılık-kıyafet gibi kurallardan oluşmaktaydı. Yani *Typikon* yönetimin nasıl işleyeceği ve ayin usulleri hususlarına dair bir yol haritasıydı²⁷⁰.

Manastır yaşamının vatanının gökyüzünde olduğunu düşünen, fakat yeryüzünde dolaşarak inancını yaygınlaştıran ve hayatını bu doğrultuda idame ettirenlere ev sahipliği yaptığı ifade edilmektedir²⁷¹.

2.1.1.4.2. Süryani Manastırcılığının Gelişimi ve Manastırlar

Mısır'da ortaya çıkan Hristiyan ruhbanlığı diğer adıyla monastisizmi kısa bir süreçte Süryani Kadimlerin yoğun yaşadığı topraklardan Suriye, Anadolu ve Mezopotamya'da genişleyip yayılmıştır. Hristiyanlık dağılım gösterdikçe Bizans İmparatorluğu'nun doğu hudutlarındaki bölgelerde keşişlerin sayısı gün geçtikçe artış göstermiştir. Süryani Kadimlerin yaşadığı topraklarda dini gurupların hızlı bir şekilde artmasıyla keşiş yaşamı ruhban sınıfının ilgi alanına dahil olmuştur²⁷².

IV-VI. yüzyıllarında rahibe, papaz, keşiş ve piskopos gibi ruhanilerin sayılarında bir artışın yaşandığı belirtilmektedir. Süryani Kadimlerin ruhbanlığı, Mısır ruhbanlığından farklı olarak özgün bir ilerleyiş göstermiştir. Keşişlerin olağanüstü davranışlar sergilemeleri ve keşişlerin sayılarındaki çokluk dikkatleri üzerine çekmiştir. Bu olanlardan bazıları çukurda yalnızca nefes alınabilecek şekilde

²⁶⁹ Sema Doğan, "Orta çağ Manastır Sistemi: Doğu ve Batı Manastırları", 75.

²⁷⁰ Sema Doğan, "Orta Çağ Manastır Sistemi: Doğu ve Batı Manastırları", 75.

²⁷¹ D.F. Caner, 'Not of this World': *The Invention of Monasticism, A Companion to Late Antiquity*, ed. Philip Rousseau (Blackwell), 588-600.

²⁷² Yeşil - Seyfeli, "Süryani Kadim Kilisesinde Ruhbanlığın Kökenleri: Kurucular", 185.

gömölüyor olmaları örnek verilmektedir. Bir diğer örnek ise bazılarının ağaç dallarıyla kaplı olan demirden kafes gibi mekanlarda inzivaya çekildiklerine dairdir. Bazıları da yalnızca ayakta durup veya boynunu bir yana döndürerek münzevi hayatını devam ettirirdi. Ayrıca Süryani Hristiyan münzevilerden kimisi de kendini zincire vurmuş kimi de hayatının büyük bir kısmını sütun tepelerinde geçirmişlerdir²⁷³ . Süryani Kadim manastırcılığında sütun tepelerinde inzivaya çekilerek ayağını zincirle kayalara bağlayan Aziz Simeon ilk münzevilerdendir²⁷⁴ .

Süryani Kadim manastırcılığının gelişmesinde Pachomius'un manastırına katılarak ondan etkilenmiş ve Süryani coğrafyasına bu ilkeleri taşımış Mor Evgin'in rol oynadığı düşünülmektedir. Mor Evgin, Nusaybin yakınlarındaki bir dağda manastır inşa etmek üzere Mısır'dan Mezopotamya'ya gelmiştir. Mor Evgin'in Pachomius'un Manastırında bulunduğu dönemde sürekli birlikte hareket ettiği yetmiş öğrencisi de ona refakat etmiştir. Mor Evgin'in yaşadığı sürede üç yüz elli keşişin orada bulunduğu iddia edilmektedir. Mor Evgin'in İzole Dağı'nda inşa ettiği manastır süreç içerisinde hızlı bir şekilde büyümüş ve buradan mezun olup yetişen keşişler misyonerlik çalışmalarını Mezopotamya, İran, Ermenistan, Gürcistan, Hindistan ve Çin'e kadar genişletmişlerdir²⁷⁵ .

Süryani Kadimlerin manastırcılık anlayışında kurucu olan isimlerden Antakyalı İgnatius hem sakramental hem de idari açıdan ruhbanlığı, Süryani Kadim Kilisesini yeniden hareketlendiren ayrıca manastır ruhbanı olarak bilinen Mor Yakub Burd'ono önemli ruhanilerdendir. Ayrıca manastır ruhbanı olan bununla birlikte metropolitlik ve yazarlığıyla da bilinen Efesli Yuhanna Süryani Kadim manastırcılığının kuruluşunda önemli rol oynayan şahıslar arasındadır²⁷⁶ .

Süryani manastırlarının sayısı çoktur, ancak Süryani Kadim Kilise tarihinde etkili ve önemi büyük olanlar sırasıyla “Mor Gabriyel Manastırı”, “Mor Zoğe Manastırı”, “Kın-Neşrin Manastırı”, “Mor Matay Manastırı”, “Mor Cercis Manastırı”,

²⁷³ Yeşil - Seyfeli, “Süryani Kadim Kilisesinde Ruhbanlığın Kökenleri: Kurucular”, 186.

²⁷⁴ Yeşil, *Süryani Kadim Kilisesinde Ruhbanlık*, 108.

²⁷⁵ Yeşil, *Süryani Kadim Kilisesinde Ruhbanlık*, 114.

²⁷⁶ Yeşil - Seyfeli, “Süryani Kadim Kilisesinde Ruhbanlığın Kökenleri: Kurucular”, 186.

“Mor Barsavmo Manastırı”, “Mor Barid Manastırı” ve “Deyrul Zaferan Manastırı” şeklinde ifade edilebilir.

2.1.1.4.2.1. Mor Gabriyel Manastırı

Manastır kurucuları Mor Şmuel ve Mor Şemun olup 397 yılında açılmıştır. Manastır Mor Gabriyel gelene değin Mor Şmuel ve Mor Şemun adına nispet edilerek anılmıştır. 634’te manastırın sorumluluğu Mor Gabriyel’e verilince rahip sayısında artışlar gerçekleşmiştir. Mor Gabriyel manastıra altın çağını yaşatmıştır. Manastırın ilk bölümü kolej, ikinci bölümü ise teoloji okulu olacak şekilde yapılmıştır. Manastırda kanuni bir düzenlemeye gidildi. Her ailenin ilk evladı on yaşına varınca manastıra gönderilir, eğitime temelden başlatılır, teolojii de sonlandırana değin eğitimi devam ederdi. Bu manastır dört patrik, yetmiş dokuz metropolit ve bir de *mafıryan* çıkarmıştır. Manastırda ayrıca kütüphane de mevcuttu. Önemli isimlerden Mor Daniel’in kendi el yazısıyla yazdığı Eski Antlaşma ve Yeni Antlaşmadan oluşan önemli eserleri bağışlamıştır²⁷⁷.

2.1.1.4.2.2. Mor Zoğe Manastırı

Mor Zoğe Manastırı Raka yakınlarında kurulan ve M 483-954 yıllarında çeşitli ilimlerin okutulduğu büyük bir manastır özelliğine sahiptir. Bu manastır M 954’e değin bir patrik ve yirmi piskopos yetiştirerek Süryani Kadim Kilisesi için din adamı kazandırmıştır. Önemli isimlerden birisi olan Tillo’li Mor Yuhanna manastırda fıkıh ve teoloji derslerini alarak tahsilini tamamlamıştır. Kilisenin temel inanç yasalarına dayalı Süryani Kadim Kilise inançlarına dair eserler bırakmıştır. Ayrıca Harun Reşid’in Bağdat seyahatlerinde bu manastıra uğradığı ve manastır halkınca karşılandığı da bilinmektedir²⁷⁸.

2.1.1.4.2.3. Mor Hobil ve Mor Abrohom Manastırı

Mor Hobil ve Mor Abrohom Manastırı, Mor Gabriel Manastırında eğitim alan iki keşiş Mor Hobil ve Mor Abrohom tarafından M V. yüzyılda Mardin şehrinin Midyat ilçesinde inşa edilmiştir. Mor Abrohom *En Yüksek Dağ*’da, yani diğer adıyla

²⁷⁷ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 251,252.

²⁷⁸ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 253-254.

Tūr Abdîn'de mucizeler gerçekleştiren ve Mor Barsavmo gibi azizlerin başı olarak bilinen azizdir. Mor Hobil ise sütununu aşağıya doğru eğdirerek kucaklayabilmesinden dolayı ve rahiplerin de kendi içlerindeki derecelendirmeye göre Mor Hobil'in sütün azizi olduğu bilinmektedir. Manastır bir bakıma Mor Gabriel Manastırına kardeş ev olmuştur²⁷⁹. Mor Hobil ve Mor Abrohom Manastırı'na bağlı olan iki kilise, Süryani aile mezarlıkları ve Meryem Ana kubbesi mevcuttur. Manastır günümüzde de aktif olarak kullanılmaktadır. Manastırın kurulurken duvarları modern tarzla örülmüştür.

M 1165 yılında Mor Abrohom ve Mor Hobel'in keşişlerinden biri olan ayrıca *Tūr Abdîn*'den önemli bir yazar olan Yesu, manastırın rahibi olarak Süryani litürjisine seçkin çalışmalarıyla güzel bir iz bırakmıştır. XV. yüzyılda manastırda aktif ve canlı olarak eğitim verildiğine dair farklı dayanaklar da bulunmaktadır. Manastırda keşiş Behnam'ın idaresinde yirmi keşiş yaşamış ve tarihsel süreçte Süryani Kadim Kilisesine üç önemli piskopos kazandırmıştır. Mor Hobil'in stilit sütunundan kalıntı bulunmamaktadır. Günümüzdeki hali ise manastır kompleksi şekli XIX. yüzyılın sonlarına doğru gerçekleştirilen detaylı bir restorasyonun neticesidir. Ayrıca manastırda halen muhafaza edilen ve birçoğu (Arapça, Süryanice ve Arapça Garşuni dilinde yazılı olan nadir ayinlerle ilgili el yazmaları koleksiyonu) Hill Museum & Manuscript Library tarafından dijital ortama aktarılmıştır²⁸⁰. Manastır kompleksinin kuzeyinde Süryani Kadim Kilisesi aileleri için iki kapılı, mermerden yapılmış mezar taşlarının bulunduğu bir mezarlık bulunmaktadır²⁸¹.

2.1.1.4.2.4. Kın-Neşrin Manastırı

Süryanicede *Kartalların Yuvası* anlamına gelen Kın-neşrin manastırının kurucusu M 530'da Mor Yuhanna Bar Aftunya'dır. Annesinin adıyla ve mantıkçı Yuhanna lakabıyla tanınmaktadır. Kendisi Süryanice ve Yunanca dillerini kavrayarak

²⁷⁹ Kayaalp, Elif, *Church Architecture of Late Antique Northern Mesopotamia*, *Oxford Studies in Byzantium* (Oxford, New York: Oxford University Press, 2021), 209.

²⁸⁰ "Mor Abrohom Manastırı", <https://hmmml.org/collections/repositories/turkey/mor-abrohom-monastery/#> (17 Ocak 2024).

²⁸¹ Yusuf Türker, Kübra Özdemir'in *Midyat Süryani Kadim Kilisesi Yönetim Kurulu Vakıf Başkanı Yusuf Türker(1964) Süryani Kadim Kilisesinde Manastır ve Aile Din Eğitimi* (Mor Hobil Mor Abrohom Manastırı, 13 Ocak 2024).

eserler yazmıştır. Bu manastırda Yunan Edebiyatıyla birlikte mantık, felsefe, tabiat, astronomi, matematik, müzik ve fıkıh gibi ilimler tedris edilmiştir²⁸².

Manastırdan mezun olan önemli iki isim Mor Sevire Sabuğat ve Urfalı Mor Yakup'tur. Mor Sevire Kın-neşri'nde öğretim üyesi olarak daha sonra rahiplik ve piskoposluk da yapmıştır. Patrik Efrem Barsavm'ın ifadeleriyle Sabuğat parlak bir zihin, tanınmış bir öğretmen ve matematik filozofu olarak Ruhani düzeyde astronominin detaylarını keşfetmiş ve eser yazmış tek isimdir. Urfalı Mor Yakup ise Kınneşrin manastırına gençlik çağında giderek Sabuğat'ın yanında tahsilini tamamlamıştır. Mor Yakup; filozof, dil bilimci, şair, yazar, teolog, vaiz ve gezgin bir kimsedir. Süryani Gramer Kitabı'nı ilk yazan isimdir. Yunan alfabesindeki harflere benzeyen beş küçük zeviye²⁸³ Süryaniceye kendisi kazandırmıştır. Süryani alfabesine birkaç harf eklemek istemiştir, fakat ömrü yetmemiştir²⁸⁴. Kın-neşrin Manastırından mezun olup Süryani edebiyatına katkısı olan birçok bilim insanı ve ruhani lider bu manastırda yetişmiştir.

2.1.1.4.2.5. Mor Matay Manastırı

Musul kuzeyindeki Elfof dağının zirvesinde VI. yüzyılın sonlarına doğru eğitime açılan Matay Manastırı XIII. yüzyılın sonlarına değin eğitime ara vermeden devam etmiştir. Manastırda din eğitimi Kutsal Kitap tefsiri gibi dersler yanında Hristiyanlık tarihinin ilk Kilise Babalarının eserlerinin Süryanice diliyle okutularak yapılmıştır. Önemli bilim insanlarının yetiştirildiği manastırda Mor Moruthe manastıra yeni yasalar getirerek bazı düzenleme ve girişimlerde bulunmuş, önemli eserler bırakmıştır. Manastır kuruluşundan sonra VII. ve VIII. yüzyıllarda en parlak dönemini yaşamıştır. Ayrıca manastırın büyük ve önemli bir kütüphanesi de bulunmaktaydı²⁸⁵.

²⁸² Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 253-254.

²⁸³ **Zevi**: Süryanicedeki noktalama işaretleri için kullanılır “Saliba Aciş Süryanice dersinde Malfano ile yapılan görüşmede kaydedilenler.”

²⁸⁴ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 262-263.

²⁸⁵ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 264.

2.1.1.4.2.6. Mor Cercis Manastırı

Kuruluşu ve adı V. yüzyılda Sargis, Zhuro ve Batuth adlı üç rahip ile anılan manastır, Muhallak Manastırı olarak da bilinmektedir. Kuruluşundan sonra VIII. ve IX. yüzyıllar arasında en parlak çağını yaşamıştır²⁸⁶.

2.1.1.4.2.7. Mor Barsavmo Manastırı

790 yılından XIII. yüzyıla kadar aktif olan manastır Aziz Mor Barsavmo adına Malatya şehrinde yapılmıştır. Bu özelliğiyle bir aziz adına yapılan manastırların en ünlülerinden biri sayılmaktadır. Bu manastırı diğer manastırlardan ayıran en önemli özelliği patriklik merkezi olarak da kullanılmış olmasıdır. Manastırda verilen eğitimin değerini ve kıymetini buranın tarihsel süreç içerisinde yer tuttuğu önemi kadar patrikler yetiştirmesi de açığa çıkarmakta ve anlaşılır kılmaktadır. Manastırda eğitim görenlerin sayısına dair veriler bulunmamaktadır. Fakat manastırın VIII. yüzyılın son demlerinden XIII. yüzyılın ortalarına kadar dilbiliminde ün yaptığı bilinmektedir. Önemli patriklerden Patrik Yuhanna Bar Abdun ve Patrik Mihayel Rabo gibi isimler bu manastırda yetişmişlerdir²⁸⁷.

Patrik İgnatios Davud manastırda aldığı eğitimin ardından *rahiplik*, *mafıryanlık* derecelerine yükseltildi. Daha sonra aynı manastıra patrik olarak tayin edildi. Bu görevi süresince civarda yapısal ve ilmi değişikliklere gitti. Manastırda onarım ihtiyacı olan kısımları restore edip eklemeler yapıp fresklerle süsledi. Hastaneler, köprüler, hatta Müslümanlar için camii de inşa etti. İlmi çalışmalarında ise birçok sayıda şahsi hesabından okullar açtı ve kütüphane oluşturdu. Onun dönemi Süryani halkı için aydınlığa çıkış anlamı taşımaktaydı. Patrik İgnatios Davud 1252 yılında vefat etmiş ve Ermeni Kilisesine defnedilmiştir²⁸⁸.

2.1.1.4.2.8. Mor Barid Manastırı

M 969 yılında Malatya civarında kurulan bir diğer manastır da Mor Barid manastırıdır. Bu manastırda eğitim faaliyetleri 1243 yılına değin sürmüştür. Okulun öğretim kadrosu tarafından oluşturulan dua ve ilahiler kilisenin dua programına

²⁸⁶ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 265.

²⁸⁷ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 267-269.

²⁸⁸ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 270.

eklenmiştir. Patrik VII. Yuhanna gezileri sırasında manastıra yakın olan Mor Barsavmo manastırını ziyaret ederken manastırı birçok yönden beğenmiş, fakat daha küçük bir manastır olan Mor Barid Manastırını patriklik merkezi olarak belirlemiştir. Yuhanna vefat edinceye dek bu manastırda kalmıştır. Patriklik ise Diyarbakırlı Patrik Abul- Farac tarafından tekrar Mor Barsavmo Manastırına taşınmıştır²⁸⁹ .

2.1.1.4.2.9. Deyrul Zaferan Manastırı

V. yüzyılın birinci yarısında Mor Şleymun adına kurulan manastır, 793 yılına kadar bu şekilde anılmıştır. Daha sonra Mardin ve Kefertüth Metropoliti Mor Hananyo öncülüğünde manastır yeni bir tadilat geçirmiştir. Bundan dolayı XV. yüzyıla kadar manastır Mor Hananyo adıyla anılmıştır. Manastır bahçesinde biten zafaran çiçeğinden dolayı XV. yüzyıldan sonra adını Deyrul Zaferan olarak değiştirmiş ve günümüze kadar böyle kullanılmıştır. Manastırın en parlak çağının IX. ve X. yüzyıllar olduğu bilinmektedir. Manastır 1056-1293 yılları arasında dönüşümlü bir şekilde Antakya Süryani Ortodoks Kilisesi Patrikliğine ev sahipliği yapmış, 1293-1932 yılları arasında bu durum sürekli olarak yerini korumuştur. Patrik IV. Petrus 1876'da manastıra bölgenin ilk matbaası olarak tarihe geçen matbaayı İngiltere'den getirmiştir. Matbaa sayesinde Süryanice, Arapça ve Osmanlıca çevirilerin yapılması, önemli eserlerin basılması gibi basım işlerine katkı sağlamıştır²⁹⁰ .

XX. yüzyılın birinci çeyreğinde manastır içerisinde Süryani Öğretmen Okulu olan bir kısım bulunmaktaydı. Bu okuldan yetişen eğitimciler Süryani okullarında görevlerinin icrası için tayin edilirdi. Diplomalari ise iki dilde olan Süryanice ve Osmanlıca olarak bastırılırdı. Ayrıca manastır, Süryani Kadim cemaatin ve inancın merkezi olması yanında din eğitiminin önemli bir aracı olarak ve Süryani ilim insanların ve yazarların yetiştirilmesi gibi eğitim işlerine katkısı bulunan mühim eserlerin olduğu bir kütüphaneye de sahip olmuştur²⁹¹ .

²⁸⁹ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 272-273.

²⁹⁰ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 279-280.

²⁹¹ Bilge, *Geçmişten Günümüze*, 30.

2.1.2. Süryani Din Eğitiminde Modern Kurumlar

Aile ve dil eğitimi gibi din eğitimini ilgilendiren kurumlar Süryani tarihinde etkili olan ve hem geleneksel hem de modern kurumlardır. Ancak geleneksel din eğitiminin işlevini ortaya koyduğu kadim dönemde çok etkili kurumlar olduğunu söylemek zordur. Fakat modernleşmeyle beraber özellikle üzerine eğilmek durumunda kalınan bu kurumları modern dönemin ürettiği kurumsal yapılar olarak değerlendirmek yerinde olur. Aynı zamanda kilise, patrikhane, okul ve manastır gibi geleneksel kurumlar ise modern dönemde bir dönüşüm yaşayarak varlıklarını devam ettirmişlerdir. Aile ve dil eğitimi ise modern dönemde basit toplumsal yapı olma özelliğini devam ettirmekle beraber yeni kurumsal yapılara da dönüşmüşlerdir. Bu doğrultuda modern eğitim kurumlarından en önemlisi toplumun terbiye edilmesine yön veren aile kurumudur. İnsanın var olduğu günden beri terbiye edilmek için yaratılmış olması diğer varlıklardan ayrıştığını da göstermektedir. Anne babayı rol model alan çocuk sosyal öğrenme ile din eğitimini gerçekleştirmektedir. Ailenin çocuğun din eğitimindeki etkisi kadar dil eğitiminde de etkisi olduğu bilinmektedir. Çünkü dil eğitimi gelişimi ailede başlar, fakat dil eğitiminin niteliği kurumlarda ilerler. Dolayısıyla modern kurumlar konusu “Ailede Kadın ve Din Eğitimi”, ve “Süryanice: Dil Eğitimi Kurumları ve Din Eğitimi” başlıkları altında incelenmiştir.

2.1.2.1. Ailede Kadın ve Din Eğitimi

Aile kurumunda din eğitimi için annenin veyahut kadının önemi bilinen bir gerçektir. Nitekim bazı toplumlarda kadının sadece pusuya düşmüş bir cinsel köle olarak kabul edildiği ifade edilmiştir²⁹². Süryani Kadim Kiliselerinde kadının yerine dair katı ve keskin ayrımların olduğu zihniyet M 378 yıllarında yaşayan Mor Efrem dönemine değin devam etmiştir. Mor Efrem kadının toplumdaki yerine farklı bir bakış açısı getirerek kilise ayinlerinde kadınlara ilahi okutulmaya başlatmıştır. Kadınlar kilise korosunda yer alarak kilisede yer edinmeye başlamışlardır²⁹³. Ancak kadınların kilise hiyerarşisinde yerleri sadece rahibe olmakla sınırlıdır. Kadınlar manastır ve kiliselerde kaldıklarında temizlik ve yemek gibi işler ile uğraşırlardı. Bunun dışında

²⁹² Rosalind Miles, *The Women's History of the World*, 1993, 222-223.

²⁹³ Mehmet Şimşek, *Süryaniler ve Diyarbakır* (İstanbul: Kent Yayıncılık, 2006), 209.

Kutsal Kitapta belirtildiği gibi kadının sesinin çıkmaması, bir şeyi merak ederse de kocasına sorması gerektiği, uysal olması ve toplum içinde konuşmasının ayıp olması söz konusudur (1Ko. 14:34-35). Bununla birlikte Süryani tarihinde etkili kadınlar da vardır. Bilinen en eski etkili iki kadın Turabdin bölgesinde yaşamış Febronyo ve Tomais adlı iki rahibedir. Febronyo, Tomais'e hocalık yapmıştır. Rahibeler takdislerde bulunamazlar, ancak büyük yaştaki kızların vaftizinde kahinlere eşlik ederler. Vaftiz icra edebilen rahibe ise *bathkyomo* diye isimlendirilmektedir. Kilise korolarında rahibeler yer alamazlar, sadece on beş yaş altı kızlar bulunabilmektedirler. Rahibeler hiyerarşide yer alamazlar, ama kendi içlerinde iki şekilde derecelendirilirler. Birincisi vaftiz yapabilen ve kutsal murunu kızların vücuduna sürmekte yetkili rahibe *bathkyomodur*²⁹⁴. Bu ayinde dua okuma işini perde arkasında din adamı icra eder. İkincisi ise *dayratyo* diye bilinen ve herhangi bir dini uygulama ve ayinde yetkili olamayan rahibedir. Ayrıca Rahibeler zaruri bir durum olmayana dek manastır dışına çıkmazlar. Rahibelerden sorunlu kadına *emo* denir ve onların anası yerindedir. *Emo* manastırda rahibelere görevler verir ve olası sorunların çözümünde danışma mercidir. Dolayısıyla manastırlardaki ruhaniler bu durumlara müdahil olamazlar. Rahibe olmayı tercih eden yirmi yaşındaki genç kız ise inzivaya çekilerek üç yıl boyunca hapis denilen yerde tecrit edilerek yaşamını sürdürür. Yedi vakit ibadette daimi olarak üç vakti yapar, diğerlerini de yapmaya çalışır. Gün içerisinde kalan zamanlarda dualar ve Kutsal Kitaptan bölümler okur. Bununla beraber gücünün üstünde zorlu ve ağır işlerde çalıştığı da olur²⁹⁵. İbadetlerini yerine getirdikten sonra rahibeler için olan haftalık dua kitabı *Şibitho*'yu ve Mezmurları gün içinde yedi kez okur. Tanrı'ya daha yakın olup olağanüstü halleri daha iyi anlamak için gün içerisinde sık sık dua okurlar²⁹⁶. Kadınların ay hallerinde de ibadetlere devam etmeleri gerekir, yalnızca hayızlı iken vaftiz ile kutsanamazlar, çünkü vaftiz için temiz olmalıdırlar²⁹⁷.

Süryani kadınların aile içindeki konumu eş ve anne olarak sınırlandırılmıştır. Nitekim Kutsal Kitapta kadının sessiz ve uysal olması gerektiği ve kocasının bedenine ait olduğu kocanın da kadının bedenine ait olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte

²⁹⁴ Ergün, Kübra Özdemir'in İshak Ergün ile Görüşme Kaydı 1.

²⁹⁵ Şimşek, *Süryaniler*, 210-215.

²⁹⁶ Barsavm, *Saçılmış İnciler*, 109.

²⁹⁷ Şimşek, *Süryaniler*, 212.

Kutsal Kitapta Pavlus'un ifadesiyle “*Ey kadınlar, Rab 'be ait olanlara yaraşır biçimde kocalarınıza bağımlı olun.*” (Kol.3:18) Başka bir ifade ise şöyledir: “*Her erkeğin başı Mesih, kadının başı erkek, Mesih'in başı da Tanrı'dır.*” (1.Ko.11:3; Ef.5:23) Başka bir yerde ise şöyle söylemiştir: “*Kadının bedeni kendisine değil, kocasına aittir. Bunun gibi, erkeğin bedeni de kendisine değil, karısına aittir.*” (1.Ko.7:4) Buradan kurtarıcı olarak İsa Mesih'in cemaatin başı olması gibi ailede de kocanın karısı ve çocuklarının başı olduğu anlaşılır.

Tarihsel süreçte yaşanan 1915 olayları gibi nedenlerle Süryani kadını travmalar yaşamış ve toplum içine çıkmakta zorlanmıştır. Kadın toplum içinde giderek pasifleşmiştir. Böyle süreçlerde kadınların yaşadığı tecavüz, din değiştirme, kaçırma gibi olumsuz durumlarla karşı karşıya kalan toplum olayı bir namus meselesi olarak gördüğü için kadını koruma amacıyla toplum içinde silikleşmiştir. Kadının bilgisi olsa da olmasa da görüşü alınamaz durumdadır. Bazı araştırmacılar bu durumun sebebi olarak toplumsal baskı yerine yaşanan soykırımlar olduğunu iddia etmiştir²⁹⁸ . Ancak soykırım iddiaları gerçek olmadığı için toplumun genel yapısından kaynaklanan problemlerin nedeni olarak indirgemeci yaklaşımla tek bir olaya, sözde soykırıma indirgenmektedir.

Süryani erkekler kadınlarını Müslüman erkekler veya kadınlarla samimiyet kurma ve etkilenme korkusuyla evlerinden dışarıya çıkarmazlar. Süryani kadının etkileşiminden dolayı kendi kültürüne yabancılaşmasına sebep olacağı düşüncesi de mevcuttur. Bu durum kadınların gelenek ve görenekleri gelecek Süryani toplumlara taşımada önemli bir pozisyona sahip olmalarından kaynaklandığı bilinmektedir. Ailede erkek kadını kendi denetimi altına alır. Ancak kilise de bunu destekler, çünkü kilise kanunlarına göre zina dışında dinen boşanma söz konusu değildir²⁹⁹ .

Kadınlara olan yaklaşımın bir diğer boyutu ise Hristiyanlığın temel düşüncesindeki ilk günah meselesinden kaynaklandığı belirtilmektedir. Kadınlarla ilgili yaratılışla bağlantı kurularak insanın dünya hayatına sürgün edilmesinde başlıca bir neden olarak kabul edilmektedir. Kadın, insanın kirlenmesinde ve şeytanın

²⁹⁸ Özgün, *Süryani Kadının Toplumdaki Konumu*, 15-22.

²⁹⁹ Mutay Öztemiz, *Süryaniler* (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2012), 91.

tuzağına düşüp ona aldanmasına yol açmıştır. (Yar.3:1-24) Ayrıca Kutsal Kitapta kadının erkeğe öğretme gibi ilmi faaliyette bulunmasına ve ona hakim olmasına izin verilmeyeceği, yaratılıştaki önceliğin Adem'in olduğu ve aldatılanın da Adem olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte kadının doğumla kurtulacağı da ifade edilir: “*Rab’de ne kadın erkekten ne de erkek kadından bağımsızdır. Çünkü kadın erkekten yaratıldığı gibi, erkek de kadından doğar.*” (1.Ko.11:12) Çünkü doğumun ağırlı sancılı olması kadının günahına bir ceza olarak verildiğini şu ifadelerle belirtmiştir: “RAB Tanrı kadına, ‘Çocuk doğururken sana çok acı çektireceğim. Ağrı çekerek doğum yapacaksın. Kocana istek duyacaksın. Seni o yönetecek.’ der” (Yar.3:16). Dolayısıyla evliliğin, evlilikte bir olma ve tamamlanma fikrinin ve İsa Mesih’te bir olmayla evliliğin birbirine benzetilmesinin kaynağı Kutsal Kitaptır. Bu hususlar dikkate alınarak evlilik ve ailede çocuğun din eğitimi konusu sırasıyla “Evlilik ve Din Eğitimi” ve “Çocuğun Din Eğitiminde Ebeveynin Rolü” başlıkları altında ele alınmıştır.

2.1.2.1.1. Evlilik ve Din Eğitimi

Evlilik faydalı nesiller yetiştirmek için var olan bir müessesedir. Süryani Kadim toplumunda ise evlilik kutsal bir sır olarak ifade edilir. Evlilik rahipler dışında aile kurumu için atılan ilk adım ve şarttır. İncil’de de belirtildiği gibi “*İsa şu karşılığı verdi: ‘Kutsal Yazılar’ı okumadınız mı? Yaradan başlangıçtan ‘İnsanları erkek ve dişi olarak yarattı’ ve şöyle dedi: ‘Bu nedenle adam annesini babasını bırakıp karısına bağlanacak, ikisi tek beden olacak.’*” (Mat.19:4-5)

İnsanın yaratılışı hususu İncil’de de belirtildiği gibi “*Tanrı insanı kendi suretinde yarattı. Böylece insan Tanrı suretinde yaratılmış oldu. İnsanları erkek ve dişi olarak yarattı.*” (Yar.1:27) ve “*Onları erkek ve dişi olarak yarattı ve kutsadı. Yaratıldıkları gün onlara ‘İnsan’ adını verdi.*” (Yar.5:2) Nitekim insanın bir çift olarak yaratılması veya Tanrı suretinde bir yaratılışın gerçekleşmesi kutsandığını ifade etmektedir. İnsanın yaşam serüveni bu yaratılış düşüncesi üzerine inşa edilmiştir. Yitirdiği kutsallığı edinmek için yaşamını devam ettirir. Elde edince başlangıçtaki durumuna geri dönecektir³⁰⁰.

³⁰⁰ Seyfeli, *Ermeni Kilisesinde*, 341-342.

Evliliğin dişi ve erkek olarak yaratılışı, kadının erkekten yaratılışı ve ikisinin tek beden olması Kutsal Kitapta şöyle geçer: “*Adem’den aldığı kaburga kemiğinden bir kadın yaratarak onu Adem’e getirdi. Adem, ‘İşte, bu benim kemiklerimden alınmış kemik, Etimden alınmış ettir’ dedi. Ona ‘Kadın’ denilecek, Çünkü o adamdan alındı. Bu nedenle adam annesini babasını bırakıp karısına bağlanacak, ikisi tek beden olacak.*” (Yar.2: 22-24) İsa Mesih öğrencilerine öğretileri bildirirken yaratılış kitabına ithafen evlilik konusuna değinmişti, aynı zamanda itaat ve bağlılık hususunu da vurgulamıştı. Burada da benzer bir durumun yaşandığı kadının erkeğe itaatini gösterip bağlılıkla sadakatle yaklaşmasına işaret etmektedir. Dolayısıyla evlilik, eş ve aile olma din eğitimi açısından değerlendirildiğinde Kutsal Kitabın öğreticiliği yanında bu metne bağlı kalan kilisenin aileleri eğitiminde hem kilisenin, yani cemaatin İsa Mesih’le birliğini hem de ailede birliği vaaz etmesi söz konusudur. Buna göre eşlerin birbirlerine karşı tutumları örnek model olması bakımından bütün bunlar çocuğun eğitimini de mümkün kılmaktadır. Burada çocuğun özellikle değerler eğitimini kazanmasında önemli bir etken olduğu söylenebilir. Süryani Kadimlerde evlilik için kadının vaftiz olması yeterli olmakla birlikte Hristiyanlık tarihi ile ilgili gerekli ilkeleri araştırmalı ve okumalıdır. Kilise sakramentlerini bilmesi gerekmektedir. Vaftiz olduktan sonra ancak diğer sakramentlere ulaşabileceğini ve bu sakramentlerden birisinin de evlilik olduğunu bilmelidir³⁰¹.

Süryani Kadim Kilisesinde Kutsal Kitapta belirtildiği gibi birleşmeyi gerçekleştiren Tanrı olduğu için ayrılmak da Tanrı’nın elindedir. Bu nedenle kilise boşanmayı yasaklamıştır ve evliliğin amacı tek beden olma olduğundan dolayı Süryanilerde tek eşlilik esas alınmıştır. Boşanma ile ilgili karısını zina dışında bir sebeple boşanmaya yönlendirirse kendisi zina etmiş gibi olur ve boşanmış bir kadınla yapılan evlilik ile kişi zina etmiş olur. Ancak eşin ölümünden sonra ikinci bir evlilik gerçekleştirebilmektedir. (Mat.5:31) Din adamlarından ise sadece papazlar evlenebilirler. Çünkü papaz olmanın şartı evli olmaktır. Dolayısıyla papazlık rütbesini almadan önce evlilik gerçekleştirilmelidir³⁰².

³⁰¹ Ergün, Kübra Özdemir’in İshak Ergün ile Görüşme Kaydı 1.

³⁰² Şimşek, Süryaniler, 220.

Süryani Kadimlerde evliliğin gerçekleşme süreci din eğitiminin başlangıcı olarak kabul edilebilir. Çünkü evlilik ebeveyni belirleme işidir. Çocuğun örnek alacağı anne babasının gerekli dini yaşantıya sahip olmasıyla din eğitimi verebilir. Dolayısıyla evliliğin ilk aşaması kilisede kutsama ve taç giydirme ile başlamaktadır. Ayinin icra edilip çiftlerin dua kitabına yönlendirilmesiyle nikah akdi gerçekleşmektedir. Belirtilen dua kitabı iki dua turundan oluşur. İlk nişan için dua ve yüzüklerin takdis edilmesi, diğer kısım ise taçların takdis edilmesi sonra dua faslı gelmektedir. Nişan akdinin yapılma nedeni nişan sürecinde yapılan masrafların ve aile kurumuna hazırlık için tarafları zora sokmadan gerçekleştirmektir. Nişanın bozulma durumu karşısında hak iddia etmek için din adamı huzurunda yapılmaktadır.³⁰³ Din adamının akitte okuduğu dua ise şöyledir: “*Aşvo lan maryo Alloho lmeştuto hoy dlo fotvo uloğnumo havdlo meştçe. (Ey göklerdeki Allah bizi ebedi düğüne müstehak eyle)*”. Papaz bu sözlerle nikah duasına başlar ve damadın hemen yanında sağdıcı yerini alır. Damadın vaftiz kirvesi kadın ve erkeğe arkadan başın üzerine gelecek biçimde haç tutar. Çiftin başına takılan haçla bezeli tacın takılması ayinin zirveye ulaştığı vakittir. Pazar akşama doğru evlilik töreni yapılır ve çifte takılan taçlar Pazartesi’ye değin çıkarılmaz. Nikahın ardından kadın erkeğin babasının hanesine girerken duvara bıçakla bir haç çizer. Kapıdan girerken testi kırılır pirinçler, buğdaylar gelinin başına saçılır, gelin yumurtalara basıp kırar. Gelin ve damat Pazar günü yalnız kalmaz zifafa girmezler günün kutsiyetine binaen kadının yanında bulunan dendiğin diye bilen bir bayan gelinle o günü geçirir. Kız evinden çeyizleri oğlan evine getirir. Pazartesi günü birliktelik yaşanır. Zifaftan sonraki sabah da eğlencelere devam edilir. Bu eğlencelere ise Sabahiye denir³⁰⁴.

2.1.2.1.2. Çocuğun Din Eğitiminde Ebeveynin Rolü

Din eğitiminde anne baba rolündeki etkilerden doğumun gerçekleşmesi ve aile bütünlüğü doğrultusunda inançsal temellendirme ile devam etmesidir. Süryani Kadim ebeveynleri din eğitimini kiliseye bağlılıkla başlatırlar. Çocukların kiliseyi sevmesi için her ayine ve ibadete birlikte gitmektedirler. Çocuklar üç yaşından sonra manastıra veya kiliseye dini eğitimi almaları için gönderilmektedirler. Çocukların küçük yaşta

³⁰³ Türker, *Süryani Kadim Kilisesinde Manastır Din Eğitimi Görüşme 3*.

³⁰⁴ Şimşek, *Süryaniler*, 222-224.

gitmeleri durumunda daha çok ilahi, *haleluya* ve *slibo* gibi dinin öğretileri ezberletilerek eğitim ve öğretim gerçekleştirilir³⁰⁵ .

Süryani ailelerde doğum büyük bir sevinçle karşılanmaktadır. Süryani ailelerden kırsal kesimde olan kadınlar ve kent hayatını yaşayan kadınların da doğumlarını kendi hanelerinde gerçekleştirmeleri uygun görülüp tercih edilmektedir. Doğumu tecrübeli olup ebelik işini bilen yaşlı kadınlar gerçekleştirir. Doğum esnasında hanede erkekler bulunmaz. Doğan çocuğun içinde olduğu zar toprağa gömülür. Bebek erkek ise daha çok sevinçle karşılanır ve doğumu yaptıran ebeye hediyeler verilir. Doğumun ardından yastığın ucuna Kutsal Kitap altına da makas veya çengelli iğneler bırakılır. Doğumdan sonra çocuğa sevgi ile yaklaşılması yasaktır. Bu ilk karşılama davranışı insan yaratılışında günahkar olarak doğması ile ilgilidir. Çocuğu öpmek ise vaftizin gerçekleştiği yedinci günün sonunda uygulanır. Vaftiz yapılmadan önce ad koymak için dualar edilir. Vaftizin icra edileceği yer olarak da genelde kilise ve manastırlar tercih edilir. Artık temizlenmiş olan bu çocuğa sevgi ile yaklaşılır³⁰⁶ .

Yeni doğanın annesi ve babası Hıristiyan bir Süryani olmasına rağmen vaftiz oluncaya dek bir Süryani olarak kabul edilmez. Bu, aslında Hıristiyan kabul edilmedir, dolayısıyla Süryani olmakla Hıristiyan olmak aynı şeydir. Çocuk, vaftizle öncelikli olarak asli günahattan kurtuluşa ermiş ve günahkar olarak doğma yükünden kurtulup temizlenmiş olur (Yu 3-5). Kişi tövbe ederek ve İsa Mesih adına vaftiz olarak ve *murun* sakramentiyle Kutsal Ruh'u alarak arınmış ve aydınlanmış olur³⁰⁷ . Bunu Petrus Pentekost gününde şöyle ifade etmiştir: Petrus onlara şu karşılığı verdi: “*Tövbe edin, her biriniz İsa Mesih'in adıyla vaftiz olsun. Böylece günahlarınız bağışlanacak ve Kutsal Ruh armağanını alacaksınız. Bu vaat sizler, çocuklarınız, uzaktakilerin hepsi için, Tanrımız Rab'bin çağıracağı herkes için geçerlidir.*” (Elç.2:38-39)

³⁰⁵ Yusuf Türker, *Kübra Özdemir'in Midyat Süryani Kadim Kilisesi Yönetim Kurulu Vakıf Başkanı Yusuf Türker(1964) Süryani Kadim Kilisesinde Manastır Din Eğitimi*, Görüşme Kaydı 4 (Mor Hobil Mor Abrohom, 13 Ocak 2024).

³⁰⁶ Şimşek, *Süryaniler*, 224.

³⁰⁷ Canan Seyfeli - Sevinç Aksin, “Süryani Kadim Kilisesinde Murun Sakramenti”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (DÜSBED)* 11/22 (2019), 1-11.

Vaftiz ayini Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına icra edilir. Süryani Kadim Kilisesinde vaftiz aydınlatma, yeniden doğum ve temizlik gibi anlamları taşımaktadır. Uygulanış şekliyle kiliseden kiliseye farklılık göstermektedir. Bazı ayinlerde suya daldırma bazılarında başa su serpmeye bazılarında ise nehre veya göle daldırma şeklinde icra edilir³⁰⁸ . Vaftiz genellikle en erken zamanda yapılmaya özen gösterilerek doğumdan bir hafta sonraki süreçte başlatılmaktadır. Vaftiz ayininde kızlar ve erkekler için ayrı dualar okunur ve isim konularak törene başlanır³⁰⁹ .

Bir diğer yandan aile yaşantısında anne ve babanın çocuklarıyla birlikte günlük, haftalık veya özel dini günlerde çocuklarıyla yaptığı ibadetler çocuğun din eğitiminde anne babayı rol model almasıyla gerçekleşmektedir. Anne babanın dua ve ayinlere katılma veya oruç tutma gibi ibadetleri bizzat kendilerinin uygulayıp yaşatması çocuğun din eğitimi gelişimine katkı sağlar. Çocuğun bu ibadetleri uygulamasında anne babasından gördüğünü yaptığında yaşantı yoluyla edindiği bir öğrenmeyi gerçekleştirmiş olur.

Din eğitiminde ebeveyn rolünün bir diğer önemi ise çocuğun dil gelişimini sağlamasındaki etkisidir. Süryani halkı genellikle yaşadığı bölgenin dilini konuşmasının yanında aile içinde Süryani lehçelerinden olan *Truyo*'yu konuşmaktadırlar. *Truyo* her ailede konuşulmadığı gibi daha çok Mardin Midyat bölgesinde ve Diyarbakır'daki Midyat kökenli ailelerde hane içerisinde konuşulduğu bilinmektedir. Ancak çocuğun daha sağlıklı ve donanımlı bir dil bilgisi eğitimi alması için daha çok manastır ve kilisede öğrenim gördüğü bilinmektedir. Çocuklar bu eğitime altılı yaşlarda gönderilirler³¹⁰ .

2.1.2.2. Süryanice: Dil Eğitimi Kurumları ve Din Eğitimi

Süryani Kadim Kilisesinde ayin dili olan Süryanice çeşitli kurumlar ve kurumsal yapılar vasıtasıyla din eğitiminde önemli rol oynamaktadır. Bunun temel nedeni dil-kültür ilişkisine bağlı olarak bunların birbirini etkilemesi, dolayısıyla dilin

³⁰⁸ Mehmet Aydın, *Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık* (Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 1995), 72.

³⁰⁹ Tümer - Küçük, *Dinler Tarihi*, 297.

³¹⁰ Mustafa Bülbül, *Türkiye'nin Süryanileri* (İstanbul: Tasarım Yayınları, 2005), 102.

din eğitiminin temel aracı olmasıdır. Süryanice dil eğitiminin belli bir disiplin içerisinde icra edilmesi için bir mekana ihtiyaç vardır. Fakat belli bir disiplin içinde olmayıp süreç içinde gelişen ailede de dil eğitimi verilmektedir. Bir plan program dahilinde verilen dil eğitimi genel mahiyette manastır, kilise, halk eğitim merkezleri ve akademik düzeyde verilen üniversitelerde gerçekleştirilmektedir. Süryani Kadim manastır öğrencisi din eğitimi basamaklarına adım atarken ilk adımının dilin kendisi olması söz konusudur. Süryanice dil eğitimi din eğitiminin temellerinden birini oluşturmaktadır. Manastır öğrencisi din eğitimi tedrisine başladığı süreçten itibaren Süryani alfabesinden başlayarak yaşına ve öğrenim derecesine göre belirli bir düzeyde dil eğitimi almaktadır. Süryani eğitimi disiplinli bir aşama kaydetmektedir. Nitekim Süryanice bilgisine belirli düzeyde hakim olan öğrenci Kutsal Kitabı okumaya ve anlamaya başlamaktadır. Manastırlarda Süryanice eğitiminin başlangıç düzeyini alfabe öğretimi oluşturmaktadır. Harflerden sonra Arapçadaki harekeye karşılık gelen Zevî'ler öğretilir. Ardından öğrenciler başlangıç düzeyi olan “*Mhadyono Dşervoyo*” kitabından harf ve hece bilgisi dersi almaktadırlar. Bu dersi tamamlayan öğrenci “*Herge Dkeryono Klido*” (ܠܗܪܓܐ ܕܩܝܪܝܢܐܝܐ) (Okuma Dersleri -Anahtarı) isimli dokuz seriden oluşan eserle bir üst seviyede eğitimine devam eder³¹¹.

Klido dersini alanlara önce 1. Kitapla harf eğitimi verilirken kelimeler verilir ve kısa cümleler öğretilir. 2. Kitapla daha uzun cümlelerle metinler ve metinle ilgili sorular, alıştırma yapılmaktadır. Yöntem olarak önce *malfono* (öğretmen) okur sonra öğrenciler tekrarlar. Bu okuma şekli birkaç defa önce koro şeklinde sonra bireysel uygulanmaktadır. Bu durumda aynı zamanda öğrencinin Süryanice okumasına akıcılık kazandırılmış olur³¹².

Ganath Sharwoje (Acemilerin Bahçesi) isimli üç kitaptan oluşan seride de harfler ve heceler öğretilmektedir. Okuma işini kavrayan öğrenciye artık okumaya dair kitaplarla eğitim verilir. *Klido*'nun dokuz serisinden sonra altı kitaptan oluşan bir okuma kitabı daha verilir. *Syriac New Method Readers*, yüz küsurluk sayfadan oluşan

³¹¹ Saliba Acış, Kübra Özdemir'in Meryem Ana Kilisesi Diyakosu Saliba Acış ile Yapılan Süryani Kadim Kilisesi'nin Din Eğitimi ve Süryani Kökeni (Sezai Karakoç Kongre Merkezi Diyarbakır, 09 Aralık 2021).

³¹² Kübra Özdemir, 2021-2022 yıllarında Süryanice Dil Kursunda verilen ders sistemi .(Sezai Karakoç Kongre ve Kültür Merkezi Diyarbakır)_

okuma kitapları okutulur. Dil bilgisi kuralları için ise *Şetesto* adlı gramer kitabı okutulmaktadır³¹³.

Süryanicenin inanç dili olarak öğretilmesindeki temel gaye toplumun kültürünü, geleneğini ve dilini korumada ve özellikle cemaati eğitmede etkin rol oynayan din adamı yetiştirebilmektir. Süryani Kadim aileler hane içerisinde genellikle yöre dilini konuştuklarından dolayı sosyal ve siyasi baskılara maruz kalma korkusu ile toplum içerisinde gizli bir yaşam sürmeyi tercih etmişlerdir³¹⁴. Dolayısıyla Süryanice inanlıları tarafından bile çok az bilinmektedir. Süryanice bilenlerin niceliğinin giderek azalması din adamları tarafından dikkate alınmıştır. Süryanice bilenler köy, kasaba, il demeden şartlara göre eğitim ortamını oluşturup öğretme eğilimine girmişlerdir. Bu durum günümüzde yaz aylarında aile fertlerinin çocuklarını gönderdiği manastırlarda veya kiliselerde verilmektedir. Bunun dışında Diyarbakır Sezai Karakoç Kültür ve Kongre Merkezinde Meryem Ana Kilisesi diyakosu Saliba Acış tarafından A1 ve A2 düzeyinde dil eğitimi de verilmektedir³¹⁵. Süryanice dil eğitiminin akademik düzeyde ise Mardin Artuklu Üniversitesinde bölüm olarak açılmış bulunmaktadır³¹⁶.

Din eğitiminde bireyin ihtiyacının karşılanması hususunda çeşitli yöntemler uygulanmaktadır³¹⁷. Bunlardan birisi iletişim yöntemi olup dil unsurunun kullanılarak gerçekleştirilmesidir. Verilen mesajın hedefe iletilmesi mesajın anlaşılır ve kalıcı olmasını sağlamaktadır. Dil gelişimini sağlayan faktörler çocuğun konuşma ve dinleme yeteneğine göre aileden gelen dönütlerle ve okul ortamındaki iletişimle oluşmaktadır. Dil gelişimini sağlayan bir faktörde çocuğun eğitim ve öğretimdeki dinleme yeteneğidir. Öğrencinin öğretmeni tarafından aktarılan bilginin kalıcılığı ve anlamlı olması aktif dinleyici konumunda gerçekleşmektedir. Öğretmenlerin aktardığı bilgiyi dinleme, anlama ve kendine dönüştürerek uygulamaya dökme öğrencilere kazandırılması gereken öğrenme becerileridir. Öğrencinin öğrendiklerini konuşup yazıya dökmesi ise anlatma yeteneğini kazandıracaktır. Dil eğitiminde öğrenciden

³¹³ Talip Atalay, “Günümüz Süryani Kilise ve Manastırlarında Din Eğitimi”, *Dini Araştırmalar* 8 , 39-68.

³¹⁴ Gürkan, Kübra Özdemir’in Ayhan Gürkan ile Görüşme Kaydı 1.

³¹⁵ Özdemir, 2021-2022 yıllarında Süryanice Dil Kursunda verilen ders sistemi.

³¹⁶ “Artuklu Süryani Dili ve Edebiyatı Bölümü”, <https://www.artuklu.edu.tr/suryani-dili-ve-edebiyati> (16 Ocak 2024).

³¹⁷ Mustafa Öcal, *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar* (Ankara: TDV Yayınları, 1991), 240.

beklenen anlama ve anlatma şeklindeki tasnif iki temel yeteneğin kazandırılması doğrultusunda ilerleyerek dinleme, okuma, yazma ve konuşma becerilerinin gelişimini oluşturacaktır. Her insan etrafında olup biten her şeyi farkında olmadan işitebilir, ama dinleme durumu ise öğrenme veya anlama süreciyle gerçekleşen bir eylemdir. Hristiyanlık ve Süryani Kadim Kilisesi düşünüldüğünde dinleme ile din eğitimi arasındaki ilişki öncelikli olarak davetçinin ilk etapta öğretilerini duyurup yaygınlaştırması ve kendisini dinleyebileceği bir kitleyi oluşturmasını gerektirir. İkinci adım, oluşturulan bu kitleye veya Süryani Kadimler gibi geleneksel olarak dinlemeye hazır bir topluma İncil'i, yani Müjde'yi okuyarak ve yorumlayıp anlatarak eğitimi gerçekleştirme. Sonra süreç ilerledikçe mesajı okuyabilecek duruma gelenlere okutma ve anlattırma yöntemleriyle, yani uygulama yoluyla eğitimin verimli, kalıcı ve anlamlı olmasını sağlama mümkün olur³¹⁸.

Dil eğitiminde kişi inandığı dinin dilini öğrendiğinde o dile bir kutsiyet atfederek benimsemekte ve öğrenmektedir. Temel inanç akidelerini bilmek ve Kutsal Kitap okumaları için dil bilgisine ve belâğatına sahip olmak üzere gösterilen çaba da bu yüzdendir. İnanç esaslarının mahiyetini kavramadaki en sağlam yol ise dil bilgisine vakıf olmaktır. İnançsal kavramların tahlil edilmesinde gramer bilgisi temel oluşturur. Diğer yandan Süryanice eğitimi sadece inanlılar tarafından öğrenmesi gerekli olan bir durum değildir. Nitekim dil ve dilbilim, Süryani Kadimlerle ilgili yapılan Sosyal Bilim alanlarındaki çalışmalarda gerekli olup Kutsal Metin incelemeleri için önem arz etmektedir.

2.2. SÜRYANİ DİN EĞİTİMİNDE ÖĞRETEN VE ÖĞRETİLEN

Süryani Kadim din eğitiminde ders veren öğreticiler ve ayinleri yöneten ruhaniler veya her ikisini icra edenler önemli bir konumdadır. Ruhanilerde belirli üst düzeye gelmesi gerekirken öğretmenler için bu üst düzey beklenmez, belirli yeterliliklerin olması ve öğretim programını işlemesi kafidir. Özellikle hiyerarşik rütbeleri uzun yıllar içerisinde elde etmesi nedeniyle din adamlarından öğretmenlik yapanlar için aynı zamanda üst düzey öğrenci olması mümkündür. Hatta bazı

³¹⁸ Süleyman Gümrükçüoğlu, "Din Eğitiminde Dil ve İletişim Etkinliği Olarak Dinleme", *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (30 Aralık 2013), 7-10.

manastırlarda öğretmenlerin yaşlarının on dört –on beş olduğu ve öğrencilerle birlikte büyüdükları ifade edilmiştir. Papaz ve diğer din görevlilerinin çoğu genel itibarıyla öğretmenlik yapmazlar. Ama maddi sıkıntı yaşayan beldelerde zaman zaman dersler verirler ve öğrencileri bilinçlendirme amacıyla *malfonya* (öğretmene) destekte bulunabilirler³¹⁹.

Süryani Kadimlerin din eğitiminde öğretmende olması gereken bazı yeterlilikler vardır. Ders aşamalarını başarı ile geçmiş *Beth Gazo*'yu bilip Kutsal Kitabı okuyacak düzeyde olmalıdır. Öğretmenin Kutsal Kitaptan öğretimde kullanılan bölümleri anlamalıdır. Bir bölgeye öğretmen olarak atanan kişi ekonomik sıkıntı kaynaklı sebepler veya kendi isteği dışında başka bir kilise veya manastıra görevlendirilemez. Genellikle hayatları boyunca başladıkları yerlerde öğretmenliğe devam ederler. Öğretmenlerin maaşları kilise vakıfları tarafından verilmektedir. Öğretmenler eğitim dışında yetenek ve becerilerine göre sorumluluk ve görevler almaktadırlar³²⁰.

Süryani Kadim toplumunda öğreten ve öğrenilenler konusu bahsi geçen hususlar dikkate alınarak sırasıyla “Süryani Din Eğitiminde Hiyerarşik Yapının Rolü”, “Kilise Hiyerarşisi (*Kehnutluk*) ve Din Eğitimi”, “Örnek Model Olarak Din Görevlilerinin Nitelikleri”, “Malfono (Öğretmen) ve Öğrenci”, “Süryani Din Eğitiminde Din Adamı Kıyafetinin Önemi” başlıkları altında işlenmiştir.

2.2.1. Süryani Din Eğitiminde Hiyerarşik Yapının Rolü

Süryani toplumunda cemaate hizmet eden veya manastırda kendini ilme adayın din adamları şeklinde iki hiyerarşik düzen mevcuttur. Bu hiyerarşik yapının oluşumunda inançsal etki ve duruş söz konusu olmaktadır. Çünkü din görevlileri, günahkarların bağışlanması ve Kutsal Ruh ile takdis etme görevlerinin İsa Mesih tarafından onlara verildiği düşüncesiyle hareket etmektedirler. Bu düşünce doğrultusunda da ruhani lider seçimi ve eğitimi Süryani Kadimler için önemli olmakla

³¹⁹ Talip Atalay, “Günümüz Süryani Kilise ve Manastırlarında Din Eğitimi”, *Dini Araştırmalar*:8 58-60.

³²⁰ Gürkan, *Kübra Özdemir'in Ayhan Gürkan ile Görüşme Kaydı 1* bkz. Talip Atalay, “Günümüz Süryani Kilise ve Manastırlarında Din Eğitimi”, *Dini Araştırmalar* 8: 60-69.

birlikte dini liderlerin cemaatin manevi babaları olarak kabul edilmesi de söz konusudur. Bu durum Kutsal Kitap'ta *“Baba beni gönderdiği gibi ben de sizi gönderiyorum. Sizi dinleyen beni dinlemiş olur. Ruh’ul Kudüs’ü alın, kimlerin günahlarını bağışlarsanız, onlar bağışlanmış ve kimlerinkini alıkoyarsanız onların alıkonulmuş olur.”* (Yu: 20-21) şeklinde izah edilmektedir. Bu yetkinin de İsa Mesih tarafından verildiğine işaret edilmektedir.

Hristiyanlıkta üç temel rütbe Yeni Antlaşma metinlerine dayanır ve bunların ataması üzere el koyma işaretiyle yapılırken bu sakramental ayindir. Bugün Süryani Kadim Kilisesinde de bu üç temel rütbe; kilise görevlisi (diyakon), ihtiyar (presbyter=papaz) ve gözetmen (piskopos) olup takdis ayinleri sakramental ayindir. Diğer rütbelere ise sonradan gelişmiştir ve Kutsal Kitaba dayanmadıkları için ayinleri sakramental değil, idari rütbe takdimidir. Süryaniler için hem Kilisenin 3. Patriği hem de Kilise Babası olması nedeniyle kıymetli olan Aziz İgnatius (30-107) *“üç temel hiyerarşiye, cemaatten Baba Tanrı’ya kadar uzanan bir sıralama içerisinde yer verir. Buna göre laikler diyakonlara, diyakonlar presbiterlere, presbiterler piskoposlara, piskoposlar Mesih’e ve o da Baba’ya tabidir der”*³²¹. Böylece hiyerarşinin Tanrı’ya bağlanması söz konusudur. Diğer bir yönü ise Tanrı’dan çıkan atamanın bugüne kadar silsile yoluyla gelmesi ve kutsamanın bugünkü son takdis edilen ruhaniye kadar geçmesi anlamına gelir.

Süryani Kadim Kilisesinde üç temel rütbeyi ifade eden piskopos, papaz ve diyakosa önem verilir ve hiyerarşi bu rütbelere göre tasnif edilerek tanıtılır. Bu üç sakramental rütbeye sahip ruhbanlarla laik Hristiyan cemaati arasındaki belirgin çizgilerden kaynaklanan ayrılık 95 yıllarında başlamıştır³²². Kilise ruhanileri için takdis ve tayin halkası din adamlarından İsa Mesih’e kadar ulaşan manevi bir bağ olarak açıklanmıştır. Dini uygulamalar noktasında İsa Mesih havarilerini yetkili kılmıştır. Elçiler de piskopos ve diyakosları sorumlu tutmuştu. Bu durumda Kutsal Ruh’un takdis yetkilileri ve İsa Mesih vekilleri olarak isimlendirilmişlerdir. Piskoposların elçilik ve rahipliğe dair yetkiler yanında dinin ve cemaatin muhafızı,

³²¹ Seyfeli, *Ermeni Kilisesinde Sakramentler*, 441, 445.

³²² Ergün, *Kübra Özdemir’in İshak Ergün ile Görüşme Kaydı 1*.

yani gözetmeni olma görevleri de vardı. Bu nedenle kilisede Ruhban Takdisi Sakramentini icra yetkisine sahip tek sakramental rütbe piskopos olmuştur. Bu durum Kilise Babaları tarafından ilkeleştirilip temellendirilmiştir. Artık kilise teşkilatı ve hiyerarşisi doğmuş olup ikinci yüzyıldan bu yana kilise bütünlüğü için toplantılar yapılmıştır. İmparatorluğa bağlı bütün din adamları da bu toplantılara katılırlardı³²³. Süryani Kadim kiliselerinde din adamlarının görevi tayin ayini ile verilmekteydi. Takdise gelince de sadece piskopos yapardı, çünkü bütün sakramental sır onda mevcut idi³²⁴.

Süryani Kadimler din adamlarına büyük değer atfetmektedirler. Nitekim İsa Mesih nasıl ki onlar için bir efendi ise İsa Mesih'in din adamlarına verdiği Kutsal Ruh takdisi ile inanlıların da din adamlarıyla ilişkileri baba oğul ilişkisine benzetilmektedir. Bir din adamının hane ziyareti evin bereketini temsil etmekteydi. İnanlı kimsenin kahinin elini öpmesi imanın hararetini arttırırdı. Din adamlarının duası ise hastaların üzerine olup bir çocuğun başını okşaması ise şeref veren bir durumu temsil etmekteydi³²⁵.

Kutsal Kitaba dayanan ve geleneğin biçimlendirdiği hiyerarşik rütbelere haiz din adamları ve onların yetki, sorumluluk ve vazifeleri her zaman kutsal olarak görülmüştür. Bu da din eğitime henüz başlarken, hatta yaşamın içinde din görevlilerine gösterilen saygıyı doğururken hem yaşayarak öğrenmeyi hem de diğer eğitim modellerini dikkat ve önemle yerine getirmeye katkı sunmaktadır.

2.2.2. Kilise Hiyerarşisi (Kehnutluk) ve Din Eğitimi

Süryani Kadim Kilisesinde *pratikler*, *metropolitler* ve *mafiryanlar* gibi sakramental anlamda piskopos olan ruhbanlar ile *papaz* ve kısmen *diyakos* seviyesinde olan ruhbanlar doğrudan din eğitiminin öğreticileri konumundadırlar. Bunu yaşamlarıyla ve cemaat yaşamında yetki, görev ve sorumluluklarıyla kendiliğinden

³²³ Ekrem Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi* (Isparta: Fakülte Kitabevi, 1999).

³²⁴ Nihat Durak, *Süryani Kilisesinde İbadet*, 256.

³²⁵ İshak Saka, *Keniseti es -Suryaniyyetu* (Şam, 1985).

yerine getirirler. Bu ruhbanlar, yani kilise hiyerarşisini ve cemaatin iskeletini oluşturan din görevlilerine Süryani Kadim Kilisesi *kehnut* ve *kehnutluk* ismini vermiştir.

Kehnut terim olarak *verimli* anlamına gelmektedir. *Kehnutluk* sakramenti sadece sakremantal anlamda değil idari anlamda da kilisenin, yani cemaatin birliğini, Mesih'in bedeni olan cemaat ile başı olan Mesih'in kendisinin birliğinde bu vücudu ayakta tutan iskelet kilise hiyerarşisidir³²⁶. Yeni Antlaşma çağında İsa ve elçiler Eski Antlaşma kültüründeki kahinlik statüsüne yeni anlamlar ve otoriteler kazandırmışlardır. Yeni Antlaşmada üç esas rütbe ve kilisenin diğer görevlilerini ifade eden ibareler bulunmaktadır. Tarihsel süreçte kilise hiyerarşisi bu üç düzey veyahut rütbe üzerinden oluşturulmuştur. Bu rütbelerin altında veya üstünde ise idari rütbeler bulunmaktadır³²⁷.

İsa Mesih'in ayrılığı günahkarların affına muhatab kılınmasına dair iken din adamlarında sakramentler onların inaniyetlerine alınmayı ifade etmektedir. Süryani Kadim inancında rahip takdisi kilise hiyerarşisindeki din adamlarının ayinidir. Din adamlarının görevlendirilmeleri sadece bir atama eylemi değil aynı zamanda takdis ayini ile kutsanarak yetkilendirilmedir. Bu kutsama işlemi ise sakramental sırrın tamamına sahip olan piskopos tarafından yapılmaktadır. Bununla birlikte ruhani liderler idari anlamda İsa Mesih'in kurbanını devam ettirmek üzere ayinleri yaygınlaştırıp cemaatin bütünlüğünü ve yönetimini sağlamaya öncülük etmişlerdir³²⁸.

Süryani Kilisesinde göksel alemdeki düzenin yeryüzünde kilise hiyerarşisiyle düzenlendiğine inanılır. Bu nedenle *kehnutluk* Süryani literatüründe *göklü* ve *yerli* olmak üzere iki kısımda değerlendirilir. Göklü *kehnutluk*; yukarı, orta, aşağı şeklinde üç kısımdır. Her kilise de göklü diye tasnif edilen *kehnutluk* üç grup meleşti kapsamaktadır. Göklü *kehnut* Tanrı'ya daha yakın olduğu için ona daha çok benzemektedir. Fiziki bir yapıya sahip olmayan ateş ve havadan oluşurlar. Dolayısıyla üreyerek sayılarında bir artış da söz konusu olmaz.

³²⁶ Aksin, *Süryani Kadim Kilisesinde Vaftiz Sakramenti*, 63.

³²⁷ Seyfeli, *Ermeni Kilisesinde*, 442-443.

³²⁸ Ahmet Güç, *Dinlerde Mabed ve İbadet* (İstanbul, 1999), 207.

Yukarı Kilisede bulunan göklü *kehnutlar* da üç kısma ayrılmaktadırlar. İlk gurup *Haylavotho*/Güçler olup yüceltme yetkisiyle ürkütücü silueti ile etkiler. İkinci gurup *Krube/Kerubim*, yani Kerubiler adında birden fazla gözlere sahip olup taşıyıcılık yapan ve tebrikler sunan meleklerdir. Diğer gurup *Srofel Serufim* Serufiler ise altı kanadı olup kutsama göreviyle takdis işinde yetkili olan meleklerdir³²⁹.

Orta kilisedeki *kehnutlar* üç gurup halinde isimlendirilmiştir. İlk guruptakiler *Şultonlar*/Sultanlar diye isimlendirilir. Sultanlar bütün canlılar üzerinde yetkilidirler. İkinciler *Mavtbe*/Meclislerdir ve saygın olup bağlamakla yetkilidirler. Üçüncü gurup ise *Moravotho*/Beyler olup devletler üzerinde üst yetki ile donatılmış övgüler sunulmuş olanlardır.

Aşağı kilisedekiler ise üç kısımda tasnif edilmiştir. *Maleğe*/Melekler olup terennüm eden ve mesajları iletenlerdir; *Rişay Maleğe*/Başmelekler, zılgıt ilahilerini terennüm ederek uyumayan muhafızlardır. *Rişonvotho*/Riyasetler veya Başkanlıklar: Samanyolunun yönetiminde yetkililer şeklinde tasnif yapılmıştır³³⁰.

Yerli *kehnutluk* ise üç dönemden oluşur³³¹. İlki *Doğal Kehnutluk* dönemi olup Adem'den başlatılmaktadır. Mezmurlarda belirtildiği gibi peygamber Davut'un Adem'den nakledildiği şekilde “*Beni yarattın üzerime elini koydun.*” ifadesiyle toprakların bereketli kılınması ve bu bereketle doğal *kehnutluğun* Adem'e verilmesi, ondan da çocuklarına intikal etmesi ve böylece onlardan kurban sunmaları istenmesi söz konusu edilir. Ailenin ilk erkek çocuğuna intikal edilen bu doğal *kehnutluk* bereketle teslim alınırken peygamber Musa'ya kadar sürmüştür. *Kehnut* kişi kurban sunup liderliği de üstlenir.

İkinci dönemde Musa ile başlatılır; Vaftizci Yuhanna ile sonlanır. Geçen bu döneme de şariat dönemi denir. Tanrı Musa'ya kurban sunması için *kehnutu* teslim etmiş ve *kehnutluk* Harun'a ve nesline vermiştir. Ardından on iki İsrail aşiretinden Levi ailesine verilmiştir. Bu silsile Vaftizci Yuhanna'ya kadar devam etmiştir.

³²⁹ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 228.

³³⁰ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 229.

³³¹ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 229.

Üçüncü dönem İsa Mesih’le başlatılır. İsa Mesih ruhani liderlik yaptığı süreçte üç merhalede kutsama yetkisini öğrencilerine vermiştir. Genel itibariyle el koyma usulüyle teslim edilip günümüze değin ruhbanlık sakramenti vasıtasıyla sürmüştür. Kutsal Kilisenin yedi sakarmentini icra etme ve insanlara uygulama yetkisi bulunan ruhbanlar yeryüzündeki misyonlarını tamamlamak için hizmet ederler.

İsa Mesih Yeni Antlaşmada *kehnutu* üç merhalede öğrencilerine vermiştir. İlk merhalede İsa Mesih bütün öğrencilere cinler üzerinde etkili olan, hastalıkları iyileştiren yetki verip Tanrı’nın hükümranlığı için sözlerini yaymaları için görevlendirmiştir (Luk9:1-2). Bu aşamada diyakosluk rütbesinin verilmesi söz konusudur. İkinci aşama İsa Mesih’in dirilmesinin ardından öğrencilerine dirilişini ispatlayan deliller sunmuş ve göğe yükselmeden önce İsa “*Bunu söyledikten sonra onların üzerine üfleyerek, ‘Kutsal Ruh’u alın!’ dedi. ‘Kimin günahlarını bağışlarsanız, bağışlanmış olur; kimin günahlarını bağışlamazsanız, bağışlanmamış kalır.’*” (Yu.20:22-23) Bu aşamada papaz derecesi takdis edilmiş olur. Son merhalede ise diğerlerine nispeten daha açıktır. İsa Mesih talebelerini de alır *Beth-Ayna*’ya değin giderler. Ellerini yukarı kaldırarak kutsar ve kutsarken ayrılır. Elçiler de İsa Mesih’e taparak sevinçle Yeruşalim’e dönerler. Başkahin olarak kutsanırlar (Luk. 24:50). Bu piskopos takdisi anlamına gelir. Piskopos veya gözetmen ve papaz kahindir, yani yönetim bölgesinde öğretmenlik mesleğini icra eden, ayinlerin yöneticisi ve İsa Mesih’i sembolize eden din adamıdır. Toplumun huzuru ve refahı için çalışıp çabalayan, ayrıca İncil’i okuyup yayan din adamına ise *diyakos* denir. Nitekim bu husus Pavlus tarafından şöyle dile getirilmiştir: “*Peygamberlik sözüyle, ihtiyarlar kurulunun ellerini senin üzerine koymasıyla sana verilen ve hâlâ sende olan ruhsal armağanı ihmal etme.*” (1.Ti.4: 14)

İsa Mesih ruhanilik yetkisini bizzat kendisi yetkin kimselere vermiştir. Cemaatin öğretiminden yönetimine değin sorumlu olmaları için farklı sınıflara ayrılmış yetkinliklerle donatılmışlardır. On iki elçisini de kendisi seçmiştir: “*O günlerde İsa, dua etmek için dağa çıktı ve bütün geceyi Tanrı’ya dua ederek geçirdi. Gün doğunca öğrencilerini yanına çağırdı ve onların arasından, elçi diye adlandırdığı şu on iki kişiyi seçti.*” (Luk.6: 12-13) Seçilmiş olan bu kimseler takdis işlemiyle

yeryüzüne dağılıp ayinlerin yönetilmesi ve öğrendiklerini öğretmeyi amaç edinmişlerdir.

Süryani Kadim Kilisesinde sakramental ayinle kutsaması yapılan din adamları üç temel hiyerarşi olup bunlar piskopos, papaz ve diyakos şeklinde üçlü bir tasnife tabi tutulmuştur. En üstte piskoposluk düzeyindeki ruhbanlar gelir. Onlar idari açıdan piskoposluğun üstünde bulunan *Metropolitlik*, *Mafıryanlık* (Katolikosluk) ve *Patriklik* şeklindeki üç farklı ve sıralı rütbe bulunmaktadır. Kadim kilisenin üç esas rütbesinden ikincisi papazlıktır. Papaz, Süryanicede ihtiyar veya yaşlı kavramlarını karşılayan *kaşışutho* veya *kaşıšo*, üçüncü ise diyakos olup *mşamşono* şeklinde isimlendirilmektedir³³². Bahsi geçen hususlar dikkate alınarak konu “Piskoposluk”, “Papazlık” ve “Diyakosluk” başlıkları altında işlenmiştir.

Din adamı olmak isteyen kişi bir anda en üst rütbeye çıkamaz. Din adamı olmaya aday olan kişi kilisede, medresede gerekli eğitimleri aldıktan sonra diyakosluğun alt rütbeleriyle başlar. Eğer daha da ileriye de götürmek isterse manastırda eğitim alarak papazlık ve piskoposluk tercihlerinde bulunur. Ancak sadece eğitim almak yeterli değildir, metropolitlerin kanaatleri doğrultusunda bir seçim de bulunmaktadır³³³.

2.2.2.1. Piskoposluk

Piskopos kelimesinin terim anlamı gözetmen demektir³³⁴. Piskoposluk rütbesi bölgeye ve yönetime göre isimlendirme açısından farklılık göstermektedir³³⁵. Başka bir ifadeyle piskopos bir idari görev aldığı *patrik*, *metropolit* ve *mafıryan* gibi idari anlamda üst yetkilere sahip *piskopos* olmuş olur.

Piskopos olan kişide bulunması gereken bazı özellikler mevcuttur. Piskopos tutum ve davranışlarında sorumlu olduğu cemaate karşı daha üstün olmalı ve iyiliğe sevk eden, kötülüklerden uzak tutan bir ahlaki olgunluğa sahip olmalıdır. Piskopos inanlıların kalplerindeki kötülük ve kiri arındırmakla yetkili olduğu için düşünce

³³² Aksin, *Süryani Kadim Kilisesinde Vaftiz Sakramenti*, 68.

³³³ Ergün, *Kübra Özdemir'in İshak Ergün ile Görüşme Kaydı 1*.

³³⁴ Ayağ, *Süryaniler ve Din*, 92.

³³⁵ Şimşek, *Süryaniler*, 87.

dünyası temiz ve duru olmalıdır. Önce kendini arındırmış olmalı ki karşısındakini de kirletmesin. Piskopos sözlerden ziyade tutum ve davranışlarıyla toplumda örneklik teşkil ederek cemaatinin din eğitimi öncelikli olarak yaşayarak ortaya koymalıdır. Ayrıca kalpteki olgunluğun zuhuru eylemlerle gerçekleşmektedir. Bu eylemler icra edilirken ilkin asıl olan iyiliğe ulaşması gerekir, bunun için de Tanrı ile yakınlığını yoğunlaştırıp arttırmalıdır. Öte taraftan cemaatinin sorumluluklarının bilincinde olmalı her türlü desteği sağlamalıdır. Piskopos nerede ne konuşacağını bilmeli gerektiğinde ihtiyatlı olup gerekirse de ağzı sıkı olmalıdır. Vaaz konusunda ise müjdeyi ilk bildirenler Kutsal Ruh'un üzerlerine inerek kutsadığı ve farklı dillerle konuşmalarını sağlayarak görevlendirdiği elçilerin yerini dolduranlar piskoposlardır. Piskopos ahirette kişiye gerçek mutluluğu verecek iyiliklere yönelmeyi gaye edinip nefsin arzusuna takılmayıp Tanrı'nın rızasını gözetmelidir. Dini lider haramı helali ayırabilecek bir muhakemeye sahip olmalıdır. Piskopos her gün Kutsal Kitap üzerinde tefekkür halinde olmalıdır³³⁶. Piskoposluk da kendi içerisinde üç dereceye ayrılır. Bunlar alt rütbeden yukarıya doğru sırasıyla “*Mafıryanlık*”, “*Metropolitlik*” ve “*Patriklik*” başlıkları altında işlenmiştir.

2.2.2.1.1. *Mafıryanlık (Mafıryono-Catliklik)*

Piskoposun üstündeki idari rütbe *mafıryanlık*tir. *Mafıryan*, Semereli veya verimli anlamlarına gelmektedir. Kilise yasalarına göre Süryani Kadim Kilise hiyerarşisindeki konumu ikinci sıradır. Yalnızca *mafıryanlık* kürsüsüne bağlı Metropolitler tarafından seçilmektedirler³³⁷.

Mafıryan isimlendirilmesinin yanında katolikos olarak da ifade edilir. Süryani Kiliselerinde daima bir *mafıryan* bulunur. Süryaniler *mafıryanı* patrikten sonra en üstün ruhani kimse olarak kabul ederler. *Mafıryanın* kendi idaresi altındakilere güçlü

³³⁷ İsmail Taşpınar - Mustafa Furkan Dinleyici, “İlk Keşiş Papa Gregorius Magnus ve Piskoposluk Makamı Hakkındaki Görüşleri” 53/457-480 (30.12.2022), Demir, *Süryani Ortodoks Kilisesi Gelenekleri*, 154.

bir etkisi vardır³³⁸. Ayrıca *mafiyranlık* derecesi Katoliklerde başpiskopos derecesine eşdeğerdir³³⁹.

Mafiyranlık seçimleri *mafiyranın* bağlı olduğu kürsünün metropolitleri tarafından seçilmektedir. *Mafiyranlar* ona bağlı *abraşiye* bölgelerinde metropolitlerden önce zikredilirler. *Mafiyranların* yetki alanları ise kilise yönetimi ve din hizmetleridir³⁴⁰.

Süryani Kadim Kilisesinde *Mafiyran* olmak isteyen kişi teoloji bölümünü okumuş olmalı ve çeşitli dilleri bilmelidir. Süryani Kadimlerin eskiden birbiriyle haberleşmesi zor olduğu için her bölgede bir *mafiyran* bulunurdu. Fakat günümüzde iletişim araçlarının ve internet ağının gelişmesi *mafiyranlığı* da etkilemiştir. Süryani Kadim Kilisesinin günümüzdeki *mafiyranı* Hindistan'da bulunmaktadır. Dolayısıyla halen sürdürülse de *mafiyranlık* eğitiminin yaygın olması beklenilemez. *Mafiyran* kıyafeti kırmızı olup resmi şapka gibi kubbeli şekliyle kavuk başa giyilir³⁴¹.

2.2.2.1.2. Metropolitlik (Matranlık)

Piskoposların başı anlamlarına gelen ve eskiden sadece metropollerde görev yapan piskoposlardır. Eşi vefat eden papazlar, metropolit olarak tayin edilince piskopos olurdu. Rahiplikten metropolitliğe tayin edilenler ise metropolit veya *matran* olurdu³⁴². Metropolitler genel itibariyle büyük kentlerde görev yaparlardı. Bununla birlikte eşi vefat eden papazların; rahiplikten metropolitliğe de atamalar olurdu ve bu görevi icra edenlere de metropolit denirdi. Ortadoğu ve Türkiye'deki Süryani cemaati metropolitlere *Seyidna*, *Abu'n Malyo* veya *Mor(Aziz)* gibi saygı unvanını kullanırlar³⁴³.

Metropolit seçimleri eski ile günümüz arasında bazı değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Eski dönemlerde *abraşiye* rahipler içerisinde üç kişi aday

³³⁸ Nihat Durak, *Süryani Kilisesinde İbadet*, 270.

³³⁹ Gregory Abu'l - Farac, *Abu 'l - Farac Tarihi*, çev. Ömer Rıza Doğrul (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1987).

³⁴⁰ Nihat Durak, *Süryani Kilisesinde İbadet*, 271.

³⁴¹ Ergün, *Kübra Özdemir'in İshak Ergün ile Görüşme Kaydı I*.

³⁴² Demir, *Süryani Ortodoks Kilisesi Gelenekleri*, 155.

³⁴³ Nihat Durak, *Süryani Kilisesinde İbadet*, 272.

olarak çıkardı. Patrik bu çıkarılan adaylardan birini metropolit olarak seçerdi. Fakat günümüzde aday çıkaran patrik; adayı seçen ise *abraşiyedir*. 1991 Kilise Genel yasalarına göre patrik zorunlu olarak kutsal sinod mensubu metropolitlerle istişare eder, oylamaya sunulur ve en çok oy alan aday metropolitliğe yükseltilir. Patrik tarafından tayin edilen patrik vekilleri dışındaki seçimlerde Süryani Kilisesindeki metropolit adayını ruhaniler ve siviller seçmektedir. Siviller seçimlerde zorlanırlarsa kilise yönetiminden veya ruhaniler tarafından seçilirler. Metropolit sağlığı ile ilgili herhangi bir sıkıntı yaşamayana değin aktif olarak görevini icra eder. Yetmiş yaşında olan bir metropolit emekliliğine dair durum kararı için patriğe bildirilir. Yetmiş beş yaşını doldurduğu zaman ise zorunlu olarak emekliliğe ayrılır³⁴⁴.

Metropolitlerin hizmetini yerine getirebilmesi için patrik tarafından *Sustatikon* adı verilen atama genelgesi verilir. Genelge İlahi bilgilerle bazı yönlendirmeler, elçisel tavsiyeler, sivil ve ruhani *abraşiyelerin* metropolite tabi olacağının gerekliliğine dair açıklamaları ve bilgileri içerir³⁴⁵.

Metropolit yetkilerini Kilise Genel Hükümleri belirlemektedir. Metropolit yetki ve görevleri ise *abraşiyeye* bireylerini ziyaret eder, evlere davet edilerek evin bereketini arttırır, manevi açlıklarını doyurur ve gerekli durumlarda ise metropolitlik merkezinde onları dinler. Hazır vaziyette olan ruhsal çalışmalara başkanlık yapar. Kilise Genel Hükümleri elli dokuzuncu maddesine göre yetkisi altında olan *abraşiyeye* kiliselerinin inşa ve onarım gibi durumlarında da sorumluluk sadece metropolite aittir. Kilise ve mihrabın kutsanması, kutsal yağı takdisi de ona aittir. *Abraşiyeler* diğer kiliseler tayinini yapmakta metropolitin yetkilerindendir. Yapılan yanlış davranışların cezalandırılması da kendisinin yetkisi alanındadır. Yalnız vermiş olduğu cezanın nedenini Patriğe iletmelidir. Okullar inşa etmek eğitim işlerini düzenlenmek ve nişan, nikah miras gibi olayları denetleme metropolit sorumluluğundadır. *Abraşiyeye* yayınlarını denetler. Yeni kurulan dernek ve kuruluşları tasdik eder. Eğer metropolit onaylamazsa geçersiz olur. *Abraşiyede* yapılan her türlü iş ve işlemin takibini yapma ve olası bir durumda patriğe rapor sunması gerektiğinde bilgisinin olması gerekir. Tüm

³⁴⁴ Nihat Durak, *Süryani Kilisesinde İbadet*, 273.

³⁴⁵ Nihat Durak, *Süryani Kilisesinde İbadet*, 274.

bu yetki alanlarına ek olarak bir metropolitin sınırlı yetki alanları da mevcuttur. Patrik izni olmadan ruhani lider veya dini kurumlarda kilise muhtevalı karşılıklı konuşmalara giremez. Bununla beraber mahalli yönetimin bilgisi dışında borç alışveriş işlemi yapamaz. Ayrıca patriğin izni olmaksızın hayır kurumlarını veya vakıfları kiraya veremez³⁴⁶.

Süryani Kadim Kilisesinde Metropolit eğitimi veya metropolit olmayı düşünen kimse yurt dışında bir teoloji eğitimi almış, bununla birlikte bir dil bölümü de okumuş olmalıdır. Süryaniceye zaten vakıf olduğu için genellikle Yunanca, İngilizce, Arapça, İbranice dillerini okudukları görülür. Dolayısıyla birkaç üniversite veya bölüm bitirmiş olmalıdır. Bitirme tezleri de genellikle bir azizin veya Kilise Babasının hakkında yapılmış olmalıdır³⁴⁷.

2.2.1.1.3. Patriklik

Kelime anlamı olarak *topluluk başı* demektir. V. yüzyılda Antakya, Roma ve İskenderiye kürsülerinin başına tayin edilmişlerdir. Elçi Petrus'un halefidir. Yasal olarak seçilen üst dereceden kahindir. Kilisenin en üst başkanı Patriktir³⁴⁸.

Patriklerin isimlerinden önce İgnatius unvanı ekleme geleneğinin öncüsü 1293'te bu unvanı alan Patrik Yusuf Bar Vahip'tir. Bu ekleme ile bazen saygıdeğer veya aziz manalarına gelen Moran ve Mor sıfatları da eklenerek kullanılabilmektedirler³⁴⁹.

Patrik seçimleriyle gelişen patriğin ayrıcalığına dair; Patrik bütün metropolitlerin ortak kabulü ile seçilmelidir ve bu gerçekleşirse tüm kilisenin ruhani babası olarak kabul edilir. Resameti kabul edilmiş olan metropolitlerin okudukları St. Clemens'e atfedilen Kutsal Ruha ithafen edilen dua sadece yeni seçilen patrik içindir ve onun üzerine okunur. Ayrıca bu seçimlerde metropolit derecesine göre çobanlık asası tutulur. Sıralı şekilde her biri yeni seçilmiş olan patriğin elini yukarılara kaldırarak bütün ellerin üzerine gelecek şekilde çıkarırlardı. Bu durum, oybirliği ve

³⁴⁶ Nihat Durak, *Süryani Kilisesinde İbadet*, 275-276.

³⁴⁷ Ergün, *Kübra Özdemir'in İshak Ergün ile Görüşme Kaydı I*.

³⁴⁸ Demir, *Süryani Ortodoks Kilisesi Gelenekleri*, 154.

³⁴⁹ Nihat Durak, *Süryani Kilisesinde İbadet*, 265.

kilisedeki bütün rütbelerin patriğe mutlak bir yetki verdiğinin tasvirini ifade eder. Ardından patrik iman ilkelerine bağlı kalacağına, doğruluğa, adil olmaya, evrensel konsillerin itibar ettiği babaları kabul edeceğine ve yoldan sapmışları kınayıp kilisesinin selameti için hizmet edeceğine ve müjdeler vermeye ant içer. Bütün metropolitlerle beraber sinod başkanı yeni patriğin seçimine kabulün göstergesi olarak diz çöker³⁵⁰. Sinod başkanı der ki: “*Antakya Patrikliğinin otoritesi altındaki bütün müesseselere ve hepimize ruhani baba olmak üzere, Kutsal Ruh seni patrik olmaya çağırıyor.*”. Ardından patrik de bu kabulü diz çöküp onaylayarak bildirir. Ayrıca patrik takdis edilme yaşı otuz beş olarak bilinmektedir³⁵¹.

Patrik yetkileri ise sinod yetkilerinin muadilindedir. Kilise ve cemiyetlerin idaresinde doğrudan yetkili patriğin kendisidir. Birliğin ve bütünlüğün tasviri olarak ifade edilmektedir. Patrik Antakya kürsüsüne bağlı olan kilise ve *abraşiyeleri* ziyaret eder, inceler ve denetler. Eksiklikler karşısında talimatlar verir. Diğer ruhani liderleri kilise hizmeti kapsamında dini ve ilmi toplantıları yönetmede görevlendirir. Patrikhane adına bütün kiliselerde ondallıkları toplatır. İmani konularla ilgili ve kilise inancına dair temellerin koruyucusudur. Bu konuyla alakalı her türlü makale, araştırma ve incelemeleri yaparken görülen hataları düzeltme hakkına sahiptir. Eser basımında basılıp basılmamasına dair karar veren mercidir. Yeni kilise yükümlülüklerini oluşturur ve tertipler. Geleneklere karşı gelen ruhani lider de olsa onu cezalandırır. Yetki sınırlamaları yapar. Ayrıca patriğin bu yetkilere istinaden sıfatı ‘*İmanın Muhafızı*’ olarak ifade edilmektedir. Ruhani resametlerinde rahip veya rahibelerin hizmetlerini icra etmeleri için metropolitlere izinler verir. Murun Kutsama gününü kendisi belirlemektedir. Onun başkanlığında ayinlerin icra edildiği de bilinmektedir. Patrikhane ile alakalı resmi belgeler ve sözleşmeleri imzalayıp onaylar. *Mafıryan* ve metropolitlerin atamalarını yapar, istifalarını kabul eder. Dini bir mahkemeden çıkan kararı kabul veya ilga etme yetkisi vardır. Kararı kati olan en yüksek mahkemenin doğal reisidir. Dini liderlerin her türlü olayda patriği haberdar etme mecburiyetleri vardır³⁵².

³⁵⁰ Nihat Durak, *Süryani Kilisesinde İbadet*, 266.

³⁵¹ Nihat Durak, *Süryani Kilisesinde İbadet*, 266.

³⁵² Nihat Durak, *Süryani Kilisesinde İbadet*, 267-270.

Kilise kanunları doğrultusunda metropolitlerin dörtte üçü kendi aralarında yasal bir toplantıyla patriğin yetkisini sınırlayıp genişletebilme hakkına sahiptirler. Ancak sinod üyeleri en üst dereceli iki metropolite gerekçelerini bildiren bir yazı sunmalıdırlar. Bu durumun sonunda patriğin yargılanma süreci başlar. Eğer patrik hüküm giyerse makamından alınır³⁵³.

Patrik tayinleri ve atamaları gerçekleştiren, idari mekanizmanın kontrolünü ve işleyişini takip eden en yetkili merci olduğu için dini eğitimleri de köklü ve detaylı olmalıdır. Tüm hayatı boyunca din eğitimi yanında rahiplik eğitimi aldığı süreçler çok ve uzundur. Patrik kıyafetinde Süryanice *kaluze*³⁵⁴ diye belirttikleri bir şapka takar³⁵⁵.

2.2.2.2. Papazlık

Papaz; Süryanice *kaşıutho* yahut *kaşıo* sözcükleri ile ifade edilmektedir. İhtiyar anlamına gelir. Her kiliseye ihtiyarlar (papazlar) tayin edilir. Oruç tutup duaların ardından inandıkları Tanrıya emanet edilirler (Elç. 14: 23-25).

Papaz olmak isteyen kimse medrese eğitiminden sonra manastırda eğitimine disiplinli bir şekilde devam eder. Manastırda almış olduğu üç veya dört yıllık bir eğitim de papazlık için yeterli olabilmektedir. Fakat okuma konusunda uzak kalmayıp devam etmelidir. Bununla birlikte papaz olarak seçilen adaya hemen papazlık rütbesi verilmez. Kırk günlük bir uygulama eğitimi için patrikhaneye gider. Papaz orada bir din adamının, rahip veya papazın yanında kalır, onu takip eder ve ondan canlı eğitim alır³⁵⁶.

Papazlar günümüzde, bazı köylerde öğretmen olmayınca kendileri ders verirler. Ayrıca *malfono* (öğretmen) olarak göreve yeni atanmış bir öğretmen ve uzun süreli bir manastır tecrübesi bulunmuyorsa program oluşturulmasında ve sistemi tanıtmak için danışmanlık yapar. Medresenin boş kaldığı veya *malfononun* (öğretmenin) işi çıkması durumunda da din eğitimini kendisi verir³⁵⁷.

³⁵³ Nihat Durak, *Süryani Kilisesinde İbadet*, 270.

³⁵⁴ Ergün, Kübra Özdemir'in İshak Ergün ile Görüşme Kaydı 1.

³⁵⁵ Türker, *Süryani Kadim Kilisesinde Manastır Din Eğitimi Görüşme* 3.

³⁵⁶ Ergün, Kübra Özdemir'in İshak Ergün ile Görüşme Kaydı 1.

³⁵⁷ Ergün, Kübra Özdemir'in İshak Ergün ile Görüşme Kaydı 1.

Süryani Kadim Kilisesinde papazlar evli ve bir aileye sahip oldukları için cemaat arasında sorunsuz şekilde her türlü vazifeyi icra edebilmektedirler. Ayrıca nikah, vaftiz, son yağlama, evharistiya, tövbe sakramentlerini ve başka bir çok toplumsal işleri yürütürler³⁵⁸. Papazlara babamız anlamında “*abuna*” yahut büyüğümüz manasında *rabbuna* denir. Papazların fiziki görüntüleri ise sakallar uzun saçlar kısa şekildedir³⁵⁹.

Horepiskoposlar ise başpapazlardır. Piskoposluk beldelerinde metropoliti temsil ederek metropolit vekili olarak kabul edilmektedirler. Papazlık derecesinde idari anlamda bir üst rütbedir. Kimse metropolitin talebi ve patrik onayı olmadan *huroyo* derecesine yükseltilemez. En az on beş yıl ruhani hizmeti yapmış olmalı ve ağır bir kilise cezasına hükmedilmiş olmamalıdır. Bir şehirde birden fazla *huroyo* olmaz yani, her metropolitin bir *horepiskoposu* olabilir. Atama yapma gibi bir yetkisi de yoktur³⁶⁰.

2.2.2.3. Diyakosluk

Kilise veya cemaat işlerinde gönüllü olarak papaza hizmet eden ruhani liderdir. Diyakosluğa hazırlık eğitimi niteliğinde olan rütbeler için önce küçük çocuklar alt kademeye atanır ve vazife verilmeye başlanır. Bu göreve atanmanın bir şartı Mezmurları Süryanice okuyabilmektir. Ayrıca köyde ikamet eden diyakoslar dini işleri dışında başka bir işle meşgul olabilmektedirler. Diyakoslar genelde daha çok evharistiya ayinlerinde kahine yardımcı olarak görevlerini icra etmektedirler³⁶¹.

Diyakos rütbesine atanma öncesi eğitim yaşamaya, gözleme ve okuyarak öğrenmeye dayanan bir süreçtir. Papaz ya da piskoposların eğitim desteği genelde nasihatler şeklinde olur. Bu eğitimde temel konu inanılması ve inkar edilmesi gerekenler ile görevleri layıkıyla yerine getirmeye dönük hususlar olup adeta çıraklık süreci niteliğindedir. Kutsal ve evrensel kilise için öğretici ve babalarının ardında bıraktıkları üzerinde yürüyeceklerine, Antakya Patriği ve Abraşiye Metropoliti

³⁵⁸ Aksin, *Süryani Kadim Kilisesinde Vaftiz Sakramenti*, 69.

³⁵⁹ Nihat Durak, *Süryani Kilisesinde İbadet*, 277.

³⁶⁰ Demir, *Süryani Ortodoks Kilisesi Gelenekleri*, 153.

³⁶¹ Nihat Durak, *Süryani Kilisesinde İbadet*, 278.

emirlerine karşı gelmeyip kabul edeceklerini söyleyip, yanlış bilgilendirmeler ile heretik fikirleri ve Elçilerin çağından dokuzuncu yüzyıla değin olanları birer birer belirtip reddederler³⁶² .

Diyakoslar da beş rütbe şeklinde tasnif edilmiş olup bir rütbeden diğerine geçişlerde törenler yapılmaktadır. Ataması yapılacak kişinin başının ön, arka, sağ, sol kısımlarından saç kesilir. Kesilen saçlar tepside bir araya getirilir ve temiz bir yere konulur. Bu durum Pazar ayininden sonraki kutsamada tören için önemli bir detayı oluşturmaktadır³⁶³ . Diyakos rütbesinde olanlar aldıkları göreve göre beş idari rütbeye ayrılırlar. Bunlar sırasıyla; mürennim, okuyucu, mürettip, başdiyakos ve diyakosların başı diye isimlendirilirler.

a) *Mürennim*: Süryanice ismi *mzamrono*: Ayinde okunacak dualar ve ilahilerin seslendirilmesinde koro üyesi olup sesi güzel olan ve makam eğitimini almış olan kişilerden seçilir. Mürennim olabilmek için on yaşının doldurulması Kutsal Kitabı, ayinlerde okunan duaları ve Mezmurları okuyabilmesi ve en önemlisi Mesih'sel öğretiyi vakıf olup eğitim aşamasını geçmiş olması gerekmektedir³⁶⁴ .

b) *Okuyucu*: Süryanice adıyla *kuroyonun* Pazar ayinlerinde ve Papazın belirttiği Kutsal Kitap bölümlerinden cemaate karşı yüksek ve gür bir sesle okuma işini icra eden kişidir. *Kuroyo* olabilmek için on iki yaşını doldurup ilköğrenimi bitirmiş olmak gerekir³⁶⁵ .

c) *Mürettip*: Süryanice *afodyakno* diye isimlendirilen kilisenin tertibinden ve düzeninden sorumlu kimsedir. Ayin anında ışıkların ayarlamasını yapar. Ayin ortamını nizama sokar ve tertipler. *Afodyakno* olabilmek için on yedi yaşını doldurmuş ve kilise tarihine vakıf olmak gerekir³⁶⁶ .

d) *Başdiyakos*: İncili Diyakos diye de tanımlanan hatip veya vaiz görevini icra eden kimsedir. Hazır olan cemaate daha önceden kutsanmış evharistiyayı, yani

³⁶² Şimşek, *Süryaniler*, 86.

³⁶³ Şimşek, *Süryaniler*, 86.

³⁶⁴ Şimşek, *Süryaniler*, 86.

³⁶⁵ Şimşek, *Süryaniler*, 86.

³⁶⁶ Şimşek, *Süryaniler*, 86.

komünyonu takdim eder. Ruhbanlık, kutsama ve ruhanilerin atama ayinlerinde buhurdanlığı tutan ve Kutsal Kitaptan gerekli ve ilgili yerleri okuyan kimsedir. Vaizlik veya hatiplik görevini icra ederken piskopos izni almış olmalıdır. Başdiyakos olmak için yirmi üç yaşını doldurmuş, kilise müziğinin ve tarihinin eğitimini alıp tamamlamış olmak gerekir³⁶⁷.

e) *Diyakosların Başkanı*: Süryanice *arhedyakno* diye bilinen kilise babasının ilk kademedeki yardımcısıdır³⁶⁸. Mezbah sözcüğüyle bilinen mihrapta ifa edilen seremoninin yönetimindeki sorumlu kimsedir. Alt kademedeki diyakosların işlerinin dağılımını ayarlar. Rabbani bayramlar, Pazar ayinleri ve önemli oruç günlerinde Kutsal Kitaptan Elçilerin İşleri kısmını yalnızca *arhedyakno* okur. Bu günler dışındaki zamanlarda ise diğer diyakoslar sıra geldikçe okurlar. Başdiyakos okuması gereken Kutsal Kitabın bir bölümünü bir altındaki diyakosa verdiğinde görevi ifa etmesinde engel oluşturan bir durumla karşı karşıya kalırsa görevi başdiyakos üstlenip icra edebilir. Başka ruhaniye devredemez. Diyakoslar kendi aralarında hoşnut kalınmayacak bir durumu yaşadıklarında ibadet sonlandıktan sonra durum detaylıca incelenip soruşturulur. Sonrasında gereken karşılık verilir. Başdiyakos olacak kimsede bulunması gereken şartlar yirmi beş yaşını doldurmuş ve kilise hizmetlerini yeterli düzeyde öğrenip kavramış olmaktadır³⁶⁹.

2.2.3. Örnek Model Olarak Din Görevlilerinin Nitelikleri

Kehnutluk sınıfına dahil olan seçilmiş kimseler önemli yetkilerle donatılmış ve üst mevkilerde yer verilmişlerdir. İsa Mesih'in sizi dinleyen beni dinlemiş gibi olur sözünden anlaşılan ruhanilere itaatin önemi vurgulanmıştır³⁷⁰.

Temelde ruhanileri iki kısımda ele almak yerinde olacaktır. İlki İffetini Tanrı'ya adanmış manastırda yaşayan rahiplerdir. Bunlar cemaatin hizmetinden sorumlu tutulmazlar. Ancak yönetimde yeteneği olanlar genel kurulun da isteğiyle belli bir bölgeye yönetici olarak tayin edilme durumları söz konusu olabilmektedir.

³⁶⁷ Şimşek, *Süryaniler*, 86.

³⁶⁸ Türker, *Manastır Din Eğitimi Görüşme 4*.

³⁶⁹ Şimşek, *Süryaniler*, 86.

³⁷⁰ Akdemir, *Dini Kurallarımız*, 79.

Süreç içerisinde patriğin övgüsünü kazanırsa o bölgede metropolitliğe de tayin edilir. İkincisi ise kilise yönetimine doğrudan takdis edilenlerdir. Yani Papazlar; evli olduklarından cemaat içinde daha rahat hareket edip nişan, nikah, vaftiz ayinleri gibi cemaat hizmetlerini icra ederler³⁷¹.

Kutsal kahinlik sınıfına dahil olmak için öncelikle kişi kendisini bütün benliğiyle Tanrı'ya vakfetmelidir. Din adamı olma düşüncesi olan kişi ayrıca manastırlarda kalıp gerekli ve yeterli eğitimini almaktadır. Daha sonrasını düşünerek ileri düzeyde bir eğitim almak isterse de Şam'a patrikhaneye gider³⁷². Bununla birlikte bilgi sahibi olup anlayışlı, misafirperver ve öğretme işini icra etmede yetkindir. Ahlaki nitelik bakımından ise tek bir eşe sahip olup temkinli olmalı, kavgaya meyletmemeli, içkiye düşkün olmamalı, paranın kölesi olmayıp çocuklarına karşı sorumlu olmalı ve evinin idaresinde iyi reislik yapmalıdır. Kahin kilisede saygı görmeli onun söylediklerine riayet edilmelidir³⁷³.

2.2.4. Malfono (Öğretmen) ve Öğrenci

Süryani Kadim Kilisesinde öğrenciler öğretmenlerine daima saygı ile yaklaşmaktadırlar. Öğrenciler ders başlangıcında ve bitişinde saygının temsili olarak öğretmenlerinin önünde eğilerek ortama girerler veyahut ortamdan çıkarlar. Öğrenciler derslerden sadece ilmi ve dini başarı edinmezler. Bunun yanı sıra öğretmenler öğrencilerin kendilerini keşfetmelerinde de öncülük ederler. Öğretmenler sahip oldukları ilimden dolayı kibirlenmezler aksine mütevazı bir duruşa bürünürler. Manastırlardaki öğretmenlerin ders ücretlerine dair ise özel bir hoca gibi ödeme yapılmaz, manastır ailesinden ve topluluğundan olanlar manastıra bağış yaparak katkıda bulunmaktadırlar. Kutsal Kitapta elçiler ve sonrasında bir gelenek olarak bağış devam etmiştir. Orta Çağ'da kilise ve okul girişlerinde bu tür bağışlar yapmayı teşvik etmeyi gelenek haline getirmişlerdir³⁷⁴.

³⁷¹ Akdemir, *Dini Kurallarımız*, 81.

³⁷² Ergün, *Kübra Özdemir'in İshak Ergün ile Görüşme Kaydı I*.

³⁷³ Akdemir, *Dini Kurallarımız*, 80.

³⁷⁴ Salib Acı, *Kübra Özdemir'in Meryem Ana Kilisesi Diyakosu Saliba Acı ile Yapılan Süryani Kadim Kilisesi'nin Din Eğitimi* (09 Aralık 2021).

Süryani Kadim Kilisesinde *Malfono* (öğretmen)için Mor Efrem “Ya Rab iyi öğreten bir öğretmen için cennete ona büyük bir yer ayır.” sözüyle önemi ifade edilmiştir. *Malfono* (öğretmen) tercihi yapılırken en az Süryanice okuma yazma becerisine sahip olmalıdır. Fakat tarihsel bilgi de eksiklik yaşamasında bir problem bulunmamaktadır. Nitekim öğretmen önündeki kitaplarla eksik olduğu hususları açıp bakarak öğrenirken öğretebilmektedir³⁷⁵ .

Süryani Kadim Deyrul Zaferan Manastırı’nda yaz kursu için yurt dışından gelen öğrenciler de olur. Bu öğrenciler rast gele manastıra alınmazlar. Bir rapor doğrultusunda seçilmektedirler. Bu raporda adı, soyadı, sınıfı, okuma yazma düzeyi, davranışlarındaki denge ve öğrencinin varsa bir talebi yazılmaktadır. *Malfononun* (Öğretmenin) öğrenci hakkındaki görüşleri eklenir, tarih atılır ve *malfono* (öğretmen) adını yazarak raporu sunar³⁷⁶ .

Öğrenciler medresede genellikle küçük yaşlarda okurlar. Manastırda ise çoğunlukla ergenlik çağındakiler olmaktadır. Manastırdaki öğrenciler dil ve din eğitimi hususunda da ayinlerde yapmaları gerekenleri *slibo* gibi önemli fiillerde toplu bir alanda uygulamalı olarak anlatılmaktadır. Parmakların tutuş şekli uzun olacağı gibi detaylar da dikkate alınmaktadır³⁷⁷ . Manastırdaki öğrenciler medresedeki öğrencilere göre daha disiplinli bir din eğitimi almaktadırlar. Yatış ve sabah uyanış, ibadetlerdeki düzen, ders programının sistemli ilerlemesi gibi önemli noktalar bulunmaktadır³⁷⁸ . Manastır öğrencileri genellikle eğitimci olmayı tercih ederler ama din adamı olmak isteyenler de vardır. Manastırda yetiştirilen sadece erkekler değil kız öğrenciler de vardır. Hatta ayinlerin icrasında karşılıklı okunan ilahilerde kız korosuna Süryanice *Şemşiyoso* denilmektedir³⁷⁹ . İlahi korosuna giren kişi ayin esnasında kılık kıyafetine de özen göstermelidir. Örneğin şortla koraya katılamaz. Ayrıca kız öğrencilerin yapamadığı bazı fiiller vardır. Bunlardan biri kızlar buhurdanlık tutamaz ve *heykele-mezbaha* (kutsal alan) giremezler. Erkekler buhurdanlığı tutar ve heykele girebilir. Yalnız girerken temiz terliklerle girmelidirler, böylece dünyadaki günahları ve

³⁷⁵ Ergün, Kübra Özdemir’in İshak Ergün ile Görüşme Kaydı 1.

³⁷⁶ İshak Ergün, Deyrul Zaferan Manastırında Hazırlanan 2006 Yaz Kursu Öğrenci ile Özel Toplantı,

³⁷⁷ Türker, Manastır Din Eğitimi Görüşme 4.

³⁷⁸ Gürkan, Kübra Özdemir’in Ayhan Gürkan ile Görüşme Kaydı 1.

³⁷⁹ Türker, Süryani Kadim Kilisesinde Manastır Din Eğitimi Görüşme 3.

kötülükleri uzak tutmalıdırlar. İlahileri icra eden öğrencilerin yaşına, cinsiyetine bakılmadan her yaştan, kadın erkek fark etmeksizin birlikte okurlar³⁸⁰.

2.2.5. Süryani Din Eğitiminde Din Adamı Kıyafetinin Önemi

Din eğitiminde kıyafete verilen önemin nedeni inanç doğrultusunda hareket edildiğindendir. Süryani kiliselerindeki durum ise bundan farksız değildir. Nitekim her bir kıyafet parçasında inancın bir temsili bulunmaktadır. İnanç esaslı olarak İsa Mesih'in veya onun hayatında yaşanan olaylara istinaden kıyafetler betimlenmektedir. Kıyafetlerde renk seçimi de aynı düşünce doğrultusunda oluşturulmuştur. Din adamlarının matem günlerinde genellikle siyah renklerini tercih ettikleri, diğer günlük ayinlerde ise beyaz renk ve kırmızı rengi tercih ettikleri görülmektedir. Beyaz renk parlaklığın sembolü ve Kutsal Ruh'un tasviri iken kırmızı renk İsa Mesih'in kanını tasvir etmektedir. Din adamlarının derecelendirilmesindeki farklılık kıyafete de yansıtılmıştır. Bu husus doğrultusunda konu “Kahinlerin Kıyafetleri” ve “Patrik veya Metropolitlerin Kıyafetleri” başlıkları altında işlenmiştir.

Süryani Kadim Kilise kanunlarına göre oluşturulan bir kılık kıyafet düzenlemesi mevcuttur. Bu düzenleme doğrultusunda din adamları renklere göre rütbe almaktadır. Rütbeler alınırken din adamlarının yeterli düzeyde almış oldukları eğitim durumunda kıyafetlerin rengi veya aksesuarların bağlama şekilleri değişir. Ayrıca İncili, haç duaları ve cenaze ayinlerinde farklı kıyafetler giyilmektedir. Bu kıyafetlerin nerede, ne zaman, nasıl giyileceğine dair hem ayine katılarak hem de ders aralarında *malfono* (öğretmen) tarafından bilgiler verilmektedir³⁸¹.

2.2.5.1. Kahinlerin Kıyafetleri

Diyakosların omuzlarından sarkan beyaz gömleğe Süryanice *huroro* denir. Sakramentleri icra yetkisi olan piskopos ve papazlara kahin, kohen veya *kohno* denir. Kahinlerin giydiği beyaz gömleğe ise *hemniğ* adı verilir. Tanrı korkusuyla bezendiklerine ve paklığın sembolize edilmesine işaret etmektedir³⁸².

³⁸⁰ Gürkan, Kübra Özdemir'in Ayhan Gürkan ile Görüşme Kaydı 1.

³⁸¹ Ergün, Kübra Özdemir'in İshak Ergün ile Görüşme Kaydı 1.

³⁸² Demir, Süryani Ortodoks Kilisesi Gelenekleri, 54.

Kahinlerin ayinlerde kullandıkları giysiler ve takılan eşyalar Tanrı'ya karşı yasaklara itaat ve dünyadaki şehvetli fiillere bir set çekmeyi sembolize etmektedir. Kahinlerin yasaklardan kendilerini bertaraf etmelerinin tasviri olarak da bellerine bağladıkları bir kemer takıp Süryanice *zunoro zinnar* diye tanımladıkları kıyafeti giyerler³⁸³.

Tanrı'nın emirlerini muhafaza etmeyi ve her an emirlerini icra edip iyiliklerle yeryüzünde kendilerini sorumlu kılıp hazır olduklarını sembolize eden kahinlerin kollarına giydikleri kolluğa Süryanice *zende* denir³⁸⁴.

Kahinlerin ayinlerde kullandığı Harun'un kaftanını ve İsa Mesih'in bir parça halinde giyindiği elbiseyi tasvir eden pelerine Süryanice *fayno* denir. Kahinlerin başlarına giydikleri siyah takke yedi gizi sembolize eder ve Süryanice *firo* adı verilir³⁸⁵.

Kahinler günlük ayinlerdeki kıyafetlerinde renk olarak daha çok siyahı ve kırmızıyı tercih etmektedirler. Ayrıca yeşili ve laciverti de alternatif renk olarak tercih ederler. Ancak İsa'nın Elem haftasında siyah renk bir elbise kuşanırlar. Elem haftasının dışında siyah renk elbise seçimini İsa Mesih'in Haça Geriliş, Fısıh (Paskalya) ve Nurlu Cumartesi bayramında ve günlerinde de tercih etmektedirler³⁸⁶.

Süryani Kadim Kilisesinde din adamı olmak isteyen kişinin giyeceği ilk kıyafet beyazdır. Kollukları da vardır. Eğer din adamlığı rütbesini arttırmak isterse giderek kıyafetine aksesuar ekleyecektir. Bununla birlikte boyundan inen bir parçanın bağlama şekline göre de rütbe aldıkları ifade edilmektedir³⁸⁷.

Süryani Kadim Kilisesindeki din eğitiminin temel unsurlarından olan yedi sakramentin uygulaması ve anlamlarından dolayı kıyafetler ayin farklılığına göre

³⁸³ Demir, *Süryani Ortodoks Kilisesi Gelenekleri*, 54.

³⁸⁴ Demir, *Süryani Ortodoks Kilisesi Gelenekleri*, 54.

³⁸⁵ Nihat Durak, *Süryani Kilisesinde İbadet*, 55.

³⁸⁶ Nihat Durak, *Süryani Kilisesinde İbadet*, 281.

³⁸⁷ Türker, *Manastır Din Eğitimi Görüşme 4*.

değişmektedir. Bununla birlikte din adamların rütbesini ayırmak için de bir sembol olması dikkate değerdir³⁸⁸.

2.2.5.2. Patrik veya Metropolitlerin Kıyafetleri

Patrik ve Metropolitler de beyaz gömlek giyerler. Gömlek üzerine İsa Mesih'in bir parça olarak giydiği pelerine işaret eden bir pelerin giyerler. Fakat kahinlerden farklı olarak pelerin üzerine İsa Mesih'in gömüldüğünde başına doladıkları bir mendili tasvir eden Süryanice *masnaftoyu* da giyerler (Yu. 20:7).

Harun'un giydiği kaftanı tasvir eden ve İsa Mesih'in bir parça halinde giydiği *masnaftonun* üzerine sadece Patrik veya Metropolitler ayin esnasında Süryanice *batraşil* adı verilen bir giysiyi kuşanırlar³⁸⁹.

Rahiplik eğitim süreçlerinin tamamını geçmiş olan patrik rahip olduğu dönemde dünyayı ardına aldığı sembolize eden *Kubeşo*'yu başına takardı. Fakat patrik olduktan sonra kavuk takar ve siyah kırmızı giyinir³⁹⁰. Siyah giyinmelerinin nedeni ise ölümü ve dünya hayatı için bütün arzularını öldürdüğünü temsil etmesidir³⁹¹.

2.3. SÜRYANİ DİN EĞİTİMİNDE MATERYALLER VE ÖĞRETİMİ

Süryani Kadim Kilisesinde din eğitimi ve öğretiminde kullanılan materyallere dair Meryem Ana kilise diyakosu ile yapılan görüşmeden aktarılan bilgilere göre eğitimde belirli kaynaklar ve materyaller kullanılarak süreç tamamlanmaktadır. Öğrencilerin kilise eğitimleri dil öğrenimiyle başladığı için dil eğitimi alan öğrenci Kutsal Kitap okumaları yapar. Önemli gün ve bayramlar için dualar ezberletilir³⁹².

Öğrencilere kilise ve manastırlarda önemli şehitler, azizler ve rahibelerin hayatlarına dair bilgilendirme yapmak için azizlerin eserlerinden istifade edilerek okutulur ve anlatılır. Öğrencinin sadece bilgi boyutunda değil ahlaki gelişimini de

³⁸⁸ Gürkan, Kübra Özdemir'in Ayhan Gürkan ile Görüşme Kaydı 1.

³⁸⁹ Demir, Süryani Ortodoks Kilisesi Gelenekleri, 55.

³⁹⁰ Ergün, Kübra Özdemir'in İshak Ergün ile Görüşme Kaydı 1.

³⁹¹ Gürkan, Kübra Özdemir'in Ayhan Gürkan ile Görüşme Kaydı 1.

³⁹² Salib Acı, Süryani Kadim Kilisesinin Din Eğitimi Görüşme 1.

sağlaması esas alındığı için ibretler ve dersler alması amacıyla azizlerin ve şehitlerin hayat hikâyelerinden mesajlar verilir³⁹³.

Süryani Kadim Kilisesinde din eğitimi için edebi eserlerin okutulma nedeni mezunların yapacakları araştırmalarda dillerinin gelişimi ve kalemlerinin kuvvetlenmesi için beyit ve şiirlerle edebi okumalar yaptırılır³⁹⁴. Bahsi geçen hususlar dikkate alınarak konu “Kutsal Metinler ve Öğretimi”, “Tarihsel Metinler ve Öğretimi” ve “Edebi Metinler ve Öğretimi” başlıkları altında işlemiştir.

2.3.1. Dini Metinler ve Öğretimi

İnançlarda kabul edilen otorite, mensup olunan inancın Kutsal Kitabıdır. Ancak süreç içerisinde dinsel nitelikli malumatları içeren kutsal metinler ve inanç adına konuşan din adamları ve onların eserleri ikinci derecede otorite olarak kabul edilmiştir. Toplumsal yapının pasif olduğu zamanlarda din adamlarının, özellikle Kilise Babalarının kaleme aldığı çalışmalar, üzerinde herhangi bir tartışmayı kabul etmeyen dogmatik bilgiler olarak kabul edilmiştir³⁹⁵. İkinci bir husus Hıristiyanlıkta farklı bir otorite tipi kilise konsilleri ve onların aldığı kararın dogmatik bilgi kabul edilmesidir³⁹⁶.

İnanç biçiminin esaslarını oluşturan Kutsal Metinler din eğitiminin de temel kaynaklarıdır. Öğrencinin inanç esaslarına vakıf olması, yani inandığı yaratıcısına ve dinin kurucularına ve kutsal kabul edilen önemli şahsiyetlerin düşüncelerine dair temel bilgilere sahip olması kilise eğitiminin birincil konusudur. Dolayısıyla eğitimin en başında öğrencinin bilmesi gereken ilk bilgi inancın dili ve metnidir. Önce bu eğitimi alan bir öğrenci sonraki eğitiminin ilk aşamasında Kutsal Metin öğretimi inanç ve inkarı belirten öğretim vasıtasıyla inandığı dinin yaratıcısına, emirlerine vakıf olarak yaşantısını şekillendirmiş olur. Kutsal Metinlerden kastedilen yalnızca Kutsal Kitap değildir. Bununla birlikte Kutsal Kitaba dayanan ve onu yorumlayan dualar ve ilahiler de öğretilmektedir. Eğitimi tamamlayan öğrencinin ileriki süreçte ruhani bir lider

³⁹³ Salib Aciş, *Süryani Kadim Kilisesinin Din Eğitimi Görüşme I.*

³⁹⁴ Salib Aciş, *Süryani Kadim Kilisesinin Din Eğitimi Görüşme I.*

³⁹⁵ Nebahat Göçeri, “Dinî Eğitim İle Din Eğitimi Kavramları Üzerine Bir Analiz Denemesi”, 1 (Çukurova: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2002), 2/65.

³⁹⁶ Dvornik, Francis, *Konsiller Tarihi İznik'ten II. Vatikan'a*, 4-5.

olabilme durumundan ötürü gerekli nitelikleri kazanması için okuma öğretimi önemlidir.

Kutsal Metin öğretimi belirli aşama ve çizelgeler doğrultusunda icra edilmektedir. Öğrenci belirli seviyeleri atlayıp tamamladıktan sonra bir diğerine geçer. Böylece eğitim ve öğretim belli bir düzen ve tertip içerisinde gerçekleştirilir³⁹⁷. Bahsi geçen konular bakımından kutsal metinler “Kutsal Kitap Öğretimi”, “Dua Öğretimi” ve “Müzik ve İlahi Öğretimi” şeklinde başlıklarla incelenmiştir.

2.3.1.1. Kutsal Kitap Öğretimi

Süryani Kadim Kilisesi diğer kiliselerdekine göre bazı farklılıklar taşıyan bir düzenleme oluşturmuştur. Kutsal Kitabın okunması gereken zamana ve bölüme göre kısımlara ayırmışlardır ve tablodaki gibidir³⁹⁸.

³⁹⁷ Salib Acı, *Süryani Kadim Kilisesinin Din Eğitimi Görüşme 1.*

³⁹⁸ Barsavm, *Saçılmış İnciler*, 75.

Pazar ve Bayram Günü	• Kilisenin Kutsama Pazarı'ndan Haç Bayramına değin
Büyük Oruç Günleri boyu	• Paskalya Bayramı'ndan önceki büyük oruca kadar
Törenel	• Tören ve önemli bayramlarda
Ruhanî Görev takdimlerinde	• El koyma veya rahiplere eskim giydirme ayinlerinde
Kutsal Giz İcrası	• Kutsal Murun ve Kutsal Vaftiz yağı kutsama törenlerinde
Cenaze Töreni	• Cenaze ayinlerinde

Tablo 1: Süryani Kadim Kilisesi Ayin Düzeni Tablosu

Süryani Kutsal Kitap okumaları ile okuma türleri Pazar, bayram ve normal günlerine göre farklılık göstermektedir. Pazar ve bayram ayinlerine ek olarak Peygamberler bölümü de olmak üzere Eski Antlaşmadan üç okuma; Elçisel Mektuplar, Pavlus'un Mektupları ve Kutsal İncil'den olmak üzere Yeni Antlaşmadan üç okuma yaparlar. Murun töreninde, Büyük Oruç Pazarı ve Büyük Cumalarda Eski Antlaşmadan dört-beş okuma yaparlar. Evharistiya ve vaftiz ayinlerinde Pavlus'un Mektuplarından bir okuma yaparlar. Kutsal İncil'i sabah akşam vakitlerinde üç okuma, Doğuş ve Paskalya bayramlarında dört okuma, yaparlar. Büyük oruç günleri ve Cumartesi günleri dışında iki; Pentikost'ta üç okuma yaparlar³⁹⁹.

³⁹⁹ Barsavm, *Saçılmış İnciler*, 75.

Kutsal Kitap okuma düzeni, yani ayinlerde okuma usulünden sonra Kutsal Kitap öğretiminin yapılış biçimi gelir. Okumalar Süryanice yapılır⁴⁰⁰. Bu nedenle önce Süryanice dil öğretimiyle başlanır. Öğrenciler Süryanice harf ve kelime tanıtımından sonra metin olarak Kutsal Kitap bölümlerinden dersler alırlar.

Süryanice dışında on dördüncü yüzyıllarda Arapçaya çeviriler yapılmıştır. Bu çevirilerin nüshaları Mor Matay Manastırı Kütüphanesinde muhafaza edilmektedir. Dolayısıyla Arapça da eğitim ve öğretim de kullanılan ikinci dildir. Ancak Arapça okumalar Turabdin dışında yapılmıştır. Çünkü Turabdin halkı Süryanice konuşan bir bölge olarak bilinmeye devam etmektedir.⁴⁰¹

2.3.1.2. Dua Öğretimi

Süryani Kadim Kilisesinde derse başlarken okunacak dua: *“Tanrım, sen gerçek Pınarı ve hikmet kaynağısın; ilahi Nurunla aklimi aydınlat, cehaletin, günahın karanlık işlerinden beni temizle. Bana ilimden bol kısmet ve genel kültürden büyük pay ver. Anlayışlı kişileri aydınlatan, tüm bilgi ve bilginlerin Efendisi yüce Rabbim, lütfunla zihnimi aç, zekamı parlat ve bana düzgün konuşma yeteneği ver. Bundan dolayı, sana sonsuz sevgiler ve şükürler sunayım. Âmin”*⁴⁰².

Süryani geleneğinde hafta içi orta büyüklükte ve dili sade olan *Şhimo* adlı dua kitabını okuyarak ritüellerini gerçekleştirirler. Konu kapsamında Meryem Ana, Elçiler, Kilise Babaları, Peygamber ve şehitlerin yaşantılarını övgülerle anlatırlar. Kitap içerik bakımından yoğun inançsal konuları içerse de çok uzun tutulmamıştır⁴⁰³.

Dua genel itibariyle yedi vakit olup sabah, kuşluk, öğlen, ikindi, akşam, yatsı, gece yarısı, vakitlerinde gerçekleştirilir. Her gün *“Mavirbo nafş Imoryo”* (Canım Rabb’i yüceltir.) beyitlerini tekrarlarlar. Günümüzde özellikle sabah ve akşam vakitlerinde sekiz makama kadar haftada ikişerli okuyarak icra etmektedirler⁴⁰⁴. Paris Ulusal Kütüphanesinde bulunan ve XV. yüzyılda yazıldığı bilinen haftalık dua

⁴⁰⁰ Barsavm, *Saçılmış İnciler*, 76.

⁴⁰¹ Barsavm, *Saçılmış İnciler*, 78.

⁴⁰² I. Efrem Barsavm, *Ruhsal Hazine Dua Kitabı*, çev. Samuel Akdemir (İstanbul, 1989), 131.

⁴⁰³ Barsavm, *Saçılmış İnciler*, 73.

⁴⁰⁴ Barsavm, *Saçılmış İnciler*, 74.

kitabına göre VII. yüzyılda Urfalı Mor Yakup tarafından derlemesi yapılmıştır. Eser daha çok Urfa Kilisesinin geleneğine göre derlenmiştir. Farklı eğitim seviyelerinde olan inanlılar için gayet sade ve basit bir dil kullanılmıştır⁴⁰⁵.

Haftalık dua kitaplarının yazılış amaçları ve sade dil kullanılmasının nedenine dair Bar Salibi şöyle söylemiştir: “*Bu kitap mütevazı kimselerin ve kendini manastır hayatına adanmış rahibelerin dua etmesi için hazırlanmıştır. Kitabı derleyenlerin akıl tarafından derhal özümseven ve yüreğe işleyen sade beyitleri seçmelerinin nedeni budur.*”. Şimo’nun basımı ise ilk kez Deyrul Zaferan Manastırında 1890’da yapılmış ve ikinci basımı da aynı matbaada gerçekleştirilmiştir. Üçüncü basım ise 1934’te Kudüs’te basılmıştır⁴⁰⁶. Bu durumda Süryani ibadetlerinde veya ayin esnasında duanın önemine, dua kitaplarının içeriklerine ve kullanıldığı vakitlere dair açıklamalar yapılmıştır.

Pazar günlerinde ve Elem haftalarında okunan ve *Husoyo* adı verilen düz yazı şeklindeki dua kitabı vardır. İki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm giriş niteliğinde olup Süryanice *Frumyun* denilen kısımdır. Diğer kısım ise giriş bölümünden daha kapsamlı olup ana kısım içermektedir. Bu bölüme Süryanice *Sedro* adı verilir. Önemli gün ve bayramlarda ruhani liderler tarafından okunan *Husoyo* var oluş ve kurtuluşa dair lütuf veren Tanrı’ya övgüleri ifade etmektedir. İsa Mesih’in çarmıhta karanlıktan kurtarıp asıl olan ışığa getirdiği insanlığa olan merhameti ve sevgisini ifade eden bir içeriğe sahiptir. Kahinler bu duaları günahkarların bağışlanması ve ruhani liderlerin muhafaza edilmesi için okumaktadır⁴⁰⁷.

Süryani Kadim Kiliselerinde dua eğitimi medresede öğretmen tarafından yazdırılarak veya ezberletilerek öğretmektedir. Bunun dışında kiliseye götürerek orada da provası yapılır. Din eğitiminin temel materyallerinin eğitim ve öğretimi ayinlerde yaş fark etmeksizin karşılıklı bir şekilde veya bireysel olarak okunarak perçinlenmektedir⁴⁰⁸.

⁴⁰⁵ Barsavm, *Dua Kitabı*, 74.

⁴⁰⁶ Barsavm, *Saçılmış İnciler*, 74.

⁴⁰⁷ Barsavm, *Saçılmış İnciler*, 90.

⁴⁰⁸ Ergün, Kübra Özdemir’in İshak Ergün ile Görüşme Kaydı 1.

2.3.1.3. Müzik ve İlahi Öğretimi

Kainattaki varlıkların birbiri ile iletişimi için en güzel vasıta olarak müziğe değinmek yerinde olacaktır. Şöyle ki; su dalgalarının ahenkli sesi, bülbül şakırdaması, rüzgarda salınan yaprakların ritmi örnek verilebilir. Bununla birlikte insanlık tarihinde insanlar müziğe ayrı bir önem vererek inançsal bağlam doğrultusunda ilgilenmişlerdir. Doğumlarda, ölümlerde bazı ibadetlerde türlü müzik aletleri kullanılarak yaratıcıya ulaşmada coşkun duyguların oluşumu için alet olarak kullanılmışlardır. Tabi ki müziğin kulağa hoş gelmesi ve ruhu dinlendirmesi için de belli bir ölçü ve ahenk ilişkisinde icra edilmesi önemlidir.

Eflatun müziğin eğitimle ilişkisine dair bazı önerilerde bulunarak “*İnce bir müzik hassasiyeti en uygar bir eğitim aracı olabilir*⁴⁰⁹” şeklinde belirtirmiştir. Müziğin kişinin ahlaki tutum ve duyguya etkisi kaçınılmazdır, bebeklik döneminde anneler tarafından söylenen ninnilerin çocuğun daha sakin bir ruh hali alarak büyüyeceğini, ahlaki olarak sakin yumuşak bir karaktere sahip olacağını gösterebilir. Müzik ile eğitim arasındaki güçlü ilişkiyi bu şekilde belirtmiştir.

Tarih öncesinde müziğin ibadete girişi büyücülükle dini törenlerde gerçekleşmiştir. Müzik toplumsal yaşantıda düzen ve yasalar oluşturan önemli bir unsurdur. İlk topluluklar müziği mitolojik yaklaşımla değerlendirdikleri için tanrısal varlıklarla müzik ilişkisi de bu düşünce etrafında oluşmuştur. Nitekim Eski Yunan Mitolojisinde Apollon müziğin Tanrısı olarak kabul edilmiştir⁴¹⁰.

Süryanilerin müzikle ilişkileri tufandan önce de sonra da mabetlerinde müzik sanatıyla ilgilenme şeklinde olmuştur. Sanatla ve müzikle uğraşan böyle bir toplumun büyük medeniyete sahip olması yadsınamayacaktır. Nitekim Eski Antlaşmada Yaratılış Kitabında geçen “*Lemek iki kadınla evlendi. Birinin adı Âda, öbürünün ise Silla'ydı. Âda Yaval'ı doğurdu. Yaval sürü sahibi göçebelerin atasıydı. Kardeşinin adı*

⁴⁰⁹ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 136.

⁴¹⁰ Sengün M. Acar, *Felsefe Dünyası*, “Nietzsche’nin Sanat Anlayışı Bağlamında Apollon ve Dionysos” 53 (Ocak 2011), 237.

Yuval'dı. Yuval lir ve ney çalanların atasıydı.” (Yar.4: 21) sözleri müzik ve müzik aletinin ne kadar eski olduğunu göstermektedir.

Asurlular da müziğe büyük bir önem vererek etrafındaki devletleri de etkilemiştir. Asurlular ellerindeki bu müzik melodilerinin kaybolmaması amacıyla notalı kalıplar üretmişlerdir. Asurlulardan kalan kalıntıların duvar ve mağaralara çizilen müzik aleti sembolleri müziğin köklü olduğunu gösteren bir başka boyuttur. Asurlu bir müzisyenin altından yapılmış kavalı üzerine kazındığı şu sözler durumun önemini özetler niteliktedir: *“Tanrısal güç kaynağından gelen müzik sanatının devam etmesi ve gelecek nesillere aktarılması her müzisyenin bildiklerini başkalarına da öğretmesi gerekir⁴¹¹.”* Süryani Kadimler bu duruma bir dayanak olarak müziği din eğitiminde de kullanmışlardır.

Hristiyanlığın kabulüyle Süryaniler müziği köklü bir medeniyetin devamı olması açısından sürdürmüşler ve müzik resmen kiliseye girmiştir. Müziğin kilise hayatına girmesinde Yahudilerin de etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü İsa Mesih elçileri ve kendisine inanan diğer Yahudilerle bir araya gelip ilahiler ve dualar okuduklarına dair Yeni Antlaşmada bilgiler vardır. (Mat.26:30; Mar.14:26; Elç.16:25)

Süryani Kadimler Hristiyanlıkta müziğe dair reformlar yapmışlardır. M 560 yıllarında Yunan, Roma ve Bizans kiliselerine müziği sokan isim Süryani kökenli *Rumanos*'tur. Bu, Süryani şairlerin ilahilerini Yunanca'ya tercüme etmesiyle başlamıştır. Bu tercümelerle kiliselerde eserler okutulup öğretilmiştir. Süreç içerisinde Doğu Avrupa ülkeleri, oradan da Batı Avrupa ülkelerindeki kiliselere yayılmıştır⁴¹².

Hristiyanlığın en önemli ismi olan elçi Pavlus'un dua ve zikri ezgi ve ilahiyle süslediğini gösteren şu ifadeler dikkat çekicidir: *“Birbirinize mezmurlar, ilahiler, ruhsal ezgiler söyleyin; yürekten Rab 'be ezgiler, mezmurlar okuyun;”* (Ef.5: 19) Başka bir mektubunda ise müziğin eğitimin içerisinde yer aldığını gösteren şu sözleri söylemiştir: *“Mesih'in sözü bütün zenginliğiyle içinizde yaşasın. Tam bir bilgelikle*

⁴¹¹ Abrohom Gabriel Sawme, *Mardutho d'Suryoye (Süryani Kültürü) Assyrians*, 1955. 9

⁴¹² Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 145.

birbirinize öğretin, öğüt verin, mezmurlar, ilahiler, ruhsal ezgiler söyleyerek yüreklerinizde şükranla Tanrı'ya nağmeler yükseltin.”. (Kol.3: 16)

Süryani müziğinde koro oluşturulması erken bir dönemde, M 107 yılında Antakya Kilisesinde Mor İğnatiyos'un olduğu dönemde gerçekleştirilmiştir. Mezmurları on beş kısma ayırarak her kısmı da dört metihli ilahilerden oluşturup inançsal amaçlı iman, ümit, tövbe ve Tanrı korkusuna dair günün belirli vakitlerinde okumuşlardır. Yüzyılları aşan bu süreçte kilise içinde müziğin önemi ve yeri gittikçe gelişmiştir. Yıllık ve Pazar ayinleri gibi dini tören ve programlar, oruç günleri, Meryem Ana Bayramı, aziz ve şehitleri anma günlerinde terennüm edilip törenler icra edilmiştir. Her biri diğerinden farklı üç bin nağme /makamla ilahiler bestelenmiştir. Makamların farklılığı yanında duaların ve ilahilerin çeşitliliğiyle ruhsal aleme meyli, tesiri ve teşviki için kötülüklerden uzaklaştırıp nefsin arınması amacıyla okunmuşlardır⁴¹³.

Süryaniler M 325 İznik Konsilinden sonra putperest ve heretiklerin toplumu ifsada uğratmaları ve toplumun ahlakında yıkımı gaye etmelerine karşılık verirken müzikten de faydalanmışlardır. İlahiler ibadetlerde ve ayinlerde duygusal yorgunluğu hafifletmeyi sağlamaktadır. Kötü düşüncelerin ortadan kaybolmasına katkı sunmaktadır. Mesela, ağır yük taşıyan deve sahiplerinin yolculuk esnasında hoş nağmelerle yorgunluk hissini azaltmaları söz konusuydu. Bebeklerin huysuzluğunda annelerin hoş nağmelerle ilahiler okuması bebeğin sıkıntısını ve acısını giderir. İbadet esnasında kişi duaların anlamını düşünerek hüzne dalıp ruhunu coşturarak nefsini arındırır⁴¹⁴.

Süryani şairlerinden ve bestekarlarından önemli birkaç isim şöyledir: *İğnatiyos Nurono*, Antakya Kilisesindeki müzisyen başkanı olup ilk koro sistemini kurmuştur. *Bardayson* M 154-222 yıllarında yaşamış olup Sinagoglardaki yüz elli mezmura benzeyen yüz elli *Madroşe* diye bilinen ilahileri besteleyen isimdir. Ama bu ilahiler ahlakı bozan içeriğe sahiptir. *Mor Efem* ise bu durumda ona karşı mücadele etmiş ve

⁴¹³ Nimetallah Denno, *Süryani Müziği*, çev. Gabriyel Akyüz (Mardin, 1997), 9-10.

⁴¹⁴ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 149.

çeşitli makamlarla bestelediği on iki bin kasidesi mevcut olan önemli bir din adamıdır. *Mor Yakup* ise bayram ve günlük dua programını oluşturmuştur⁴¹⁵.

Süryani Kadim Kilisesindeki yıllık programlar sekiz dilimli makamlar sistematize edilmiştir. Ana makamları olup kendi içlerinde de farklı makamlara ayrılabilir da esas itibarıyla sekiz dilimli makam dikkate alınmaktadır. Bu makamlar *Beth -Gazo* yani Süryani *Makam Hazinesi* isimli bir eserde bir araya getirilmiştir⁴¹⁶.

Süryani Kadim Kilisesinde din eğitimi derslerinden olan müzik dersi için bazı makamlar kullanılmaktadır. Bu makamlar; içerikleri, hangi dönem veya vakitlerde terennüm edildiklerine dair bilgiler şöyledir⁴¹⁷:

Birinci Makam: Yumuşak bir nağme olup sevindirici niteliktedir. Doğuş Bayramı, Diriliş Bayramı, Meryem Ana'nın Övgü Bayramı ve Kilise Yenileme Pazar ayinlerinde okunan makamdır. Bunlar dışında nişan ve düğünlerde de tercih edilmektedir.

İkinci Makam: İnsan gururunu kıran soğukluk niteliğindedir. İsa Mesih'in Sünnet Bayramı'nda ve İsa Mesih'in Vaftiz Bayramı'nda kullanılır. Bunlar dışında vaftiz, tövbe ve cenaze törenlerinde tercih edilmektedir.

Üçüncü Makam: Çok sert ve acı niteliktedir. Yahudi inancında erkek çocuk sekizinci gün sünnet edilip kırkında tapınağa götürülür. İsa Mesih Meryem Ana tarafından tapınağa götürülürken o gün için bekleyen Şemun Sobo Kutsal Ruh gücüyle İsa Mesih'i taşır. Sonra da İsa Mesih'in insanların düşüp kalkmasına neden olacağını söyler. Meryem yaşadığı o acıyla “*Kılıç yüreğini delip geçecek*” (Luk. 2:35) der. Bu olaya istinaden makam İsa Mesih'in mabede giriş bayramına adanmıştır.

Dördüncü Makam: Heyecan ve ibadetle ilgili olmakla beraber soğuk niteliktedir. Cebrail Meryem Ana'ya İsa'nın doğumunu müjdelar. Meryem Ana Havva gibi korkup aldatılacağını düşündüğünden soğuk bir hava oluşur. Cebrail'i

⁴¹⁵ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 148.

⁴¹⁶ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 149-150.

⁴¹⁷ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 150-153.

sorguladıktan sonra Meryem Ana bu hükümde mutluluk riayet edildiği için sevinir. Bu makam da Meryem Ana Bayramına adanmıştır.

Beşinci Makam: Güçlü ve yakıcı bir sıcaklık niteliğindedir. Elçiler İsa Mesih'in göğe yükselişindeki ayrılıştan ona olan sevgilerinden dolayı derin bir ateşe düştüler. Yakıcı bir ateş olan bu duyguyla İsa Mesih'in Göğe Yükseliş Bayramında kullanılmaktadır.

Altıncı Makam: Yumuşak ve ağlatan bir niteliktedir. İsa Mesih'in elemine istinaden ve bunun dışında Cenaze törenlerinde kullanılmaktadır.

Yedinci Makam: Olağanüstü bir sıcaklık niteliğindedir. Kutsal Ruh'un aleve benzeyen diller halinde havariler üzerine nüzul ettiği için *Pentekost* Bayramında, kahinlerin resamet ayinleri ve kilise takdislerinde kullanılmaktadır.

Sekizinci Makam: Çok sert bir niteliktedir. İsa Mesih adına şehit olanlar, olağanüstü yiğitlikleri ve türlü ağır işkencelerle ölümü göze alanlara ithafen bu makamda söylenilmektedir.

Süryani Kadim kiliselerinde icra edilen ayin ve programlar için de çeşitli ilahiler mevcuttur. Ayinin hangi vakit için yapıldığı ve programın içeriğine göre farklılık arz etmektedir. Bu ayinler şöyledir:

Kukaliyun; mezmurlardan dört ayetin özetini içermektedir. Her ayet ortasına *Haleluya* sözcüğü eklenir. Her dua başında iki koronun karşılıklı olarak söylediği ilahidir. Sekiz nağmesi vardır⁴¹⁸. *Hulolo* ise sekiz farklı makamda uzun ve yumuşak bir nağme ile Kutsal Kitabın okunuşundan önce okunur. Mezmurun bir ayeti ile sonlandırılmaktadır⁴¹⁹.

Sutoro; sekiz farklı makam ve her bir makamın altında da sekiz ayrı makamın olduğu ve iki diyakosun karşılıklı okuduğu ilahi türüdür⁴²⁰. Pazar Sabahında Üçlü Kutsallıklar/*Kadişat Aloho* ise Pazar ve bayram sabahları İncil okunmasından sonra

⁴¹⁸ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 153.

⁴¹⁹ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 153.

⁴²⁰ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 154.

okunur. Her cümleinin ardından *Halehuya* ilave edilir. Sekiz farklı makamı olup akşam duasından farklı makamda okunmaktadır⁴²¹.

Kilisede okunan ve muhtevasında dini ifadelerin olduğu kasidelere *Mimro* denir. Şiir unsurlarından biri de bentlerdir. Mor Efrem ve Mor Yakup gibi öğretmenlerin *mimrolarından* seçilen bentlere *Bohutho* denir. Şiir ölçülerinde sekiz farklı nağme vardır⁴²².

Madroşeler ise en eski ilahilerdendir. Her *madroşenin* özel bir makamı mevcuttur. *Madroşelerin* bestekarı *Malfono* (Öğretmen) Mor Efrem'dir. Her *madroşenin* bir yükseliş noktası vardır ve bu da nakarat/*hunitho* şeklinde ifade edilmektedir. Diyakoslar tarafından seslendirilirler. Mor Efrem'in yetiştirdiği kız veya erkek öğrenci grupları da terennüm edebilirlerdi. *Kolo* ses anlamına gelen ilahi türü de Rahipler tarafından geç vakitlere değin okunur. Bunların bestecileri çömlekçiler olarak bilinirler, *Kukoyo* makamından besteci Çömlekçi Şemmas Şemon'dur. Ölü ve hayatta olanlar için dua ederler, kırk günlük orucun Pazar ayininde hoş bir nağmeyle diyakoslar tarafından söylenen ilahiler ise Doğu *Şımlayeleri*'dir⁴²³.

Süryani müziğinde *Mahnitho* diye isimlendirilen şarkıların çoğunu Antakyalı Büyük Severiyos bestelemiştir. Yuhanna ve diğer öğretmenlerin besteleri ise yakın dönemlere aittir. Belli bir ölçüleri yoktur. Mezmurlardan bir ayet ile sonlanır ve Kutsal Ayin'in başladığı anda terennüm edilir. Birkaçını sıralarsak şöyledir⁴²⁴:

--- *Eramırmoğ mor malko/ Seni yüceltirim ey Rabbim.*

--- *Aşvo lan brahmayk/Rahmetinle bizlerle müstahak eyle*

--- *Yot-heb bsetro damroyo theth telolo dkenfe damrahmo-nuthoğ satarayn.*
/Yüce Tanrı'nın himayesinde oturan, kanatlarının gölgesi altında merhametinde bizi
koru. Bu şarkının bir diğer adı Sutorodur.

⁴²¹ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 154.

⁴²² Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 154.

⁴²³ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 155.

⁴²⁴ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 156-157.

Nesirden nazıma dönüştürülen ve dinsel övgüler içeren ilahi çeşidine ise *Konuno* denir. İçerik olarak Peygamber Musa'nın yedi övgüsüne nispet edilmektedir. Bunlar dışındakiler ise günlük dualarından bir metin olan ve beden anlamına gelen ilahilere *Guşmo* denir. Kutsal İncil'in okumasından evvel metropolit ve patrikler tarafından söylenen ilahilere *Koruzutho* denir. Diyakosların zorunlu okunan duaların ardından uzunca bir süre beklediklerinden ötürü oturum ve celse anlamına gelen *Katismat* ilahiler ise Buhur yakma ve Kurban takdisinde terennüm edilmektedir⁴²⁵.

2.3.2. Tarihsel Metinler ve Öğretimi

Süryani genel tarihini içeren, II-III. yüzyıllardan itibaren yaşananların bir bütün olarak yer aldığı bir eser bulunmamaktadır. Nitekim önemli eserlerin ciltlerinden veya bölümlerinden sadece bir kısımları bugüne ulaşmıştır. Kadim Süryanilerin genel tarihini anlatan eserler de konu bakımından daha çok kilise tarihi ile ilgili eserlerdir. Bunlara 587 yıllarında vefat eden Efesli Yuhanna'nın kaleme aldığı ve Cureton'un yayımladığı *Kilise Tarihi* adlı eser örnek olarak verilebilir. Bu eser üç bölümden oluşmaktadır. VII. yüzyılda kaleme alınan ve elyazması mevcut olan eserin birinci ve ikinci bölümleri Julis Sezar'ın döneminden M 572'ye kadarki süreci kapsamaktadır. İlk bölüm kayıp olup ikinci ve üçüncü bölümden eksikler vardır. Diğer kilise tarihi eserlerine ise Eusebius'un Süryanice çevirisi yanında Sokrat çevirisi ve Kuroslu Theodoritus'un eseri örnek olarak verilebilir⁴²⁶.

Kilise tarihçilerinin yanında Süryani tarihçileri tarafından günü gününe kayıt altına alınan günlük niteliğindeki kronikler de bulunmaktadır. Urfalı Yakup'un Kroniği Eusebius'un eserinden düzenlemelere gidilip aynı kapsamda yazılmıştır. Büyük Konstantin'in yönetiminin yirminci yılından 692'e kadarki süreçte gerçekleşen olayları ele almış ve eseri Brooks yayınlamıştır. Antakya Patriği Büyük Mikael'in kroniği ise yaratılıştan M 1196'ya değin geçen süreçteki din ve dünya tarihini içermektedir. Dört cilt ve her sayfa üç sütundan oluşmaktadır. İlk sütunda dünya tarihine, ikinci sütunda dini konu ve tarihlere ve üçüncü sütunda ise doğaüstü olaylara

⁴²⁵ Akyüz, *Tüm Yönleriyle*, 157-159.

⁴²⁶ Barsavm, *Saçılmış İnciler*, 142-144.

yer verilmiştir. Diğer kronik eser yazarlarına ise Anhin’li Muşe, Daniel Bar Muşe ve Yuhanna Bar Şamuel örnek verilebilir⁴²⁷.

Münzevilerin biyografisi, patrik ve *mafıryan*ların yaşamına dair eserler ve tarihsel süreçte gelişen olaylar veya bu olayların derlemeleri şeklinde oluşturulan genel tarih eserleri de vardır. Efesli Yuhanna Doğuda yaşayan münzevilerin hayatını ve Kartmin Manastırı yöneticileri ve rahiplerinin tarihini kaleme almıştır. Zukanin Manastır tarihini ele alan bir eser ise manastır rahiplerinden bir yazar tarafından dört bölüm halinde yazılmıştır. İlk kısım Adem’den Büyük Konstantin’e, ikinci kısım Konstantin’den Theodosius’a ve üçüncü kısım II. Justin’e kadarki süreci ve dördüncü kısım ise 599-775 yılları arasındaki olayları içermektedir⁴²⁸.

Süryani kilise ve manastırlarında genel tarih okuma dersleri ileri derecede sınıf okuyan öğrencilere verilen derslerdendir. Bu derste kullanılan metot okuma ve düz anlatım tekniği ile gerçekleştirilmektedir⁴²⁹. Tarihsel metinler din eğitimindeki yerine göre tasnif edilebilir. Konu bu tasnife göre işlenirken “Biyografiler ve Yaşam Öyküleri”, “Urfa, Samsat ve Pers Şehitlerinin Yaşam Öyküleri”, “Elçi, Aziz ve Piskoposların Yaşam Öyküleri” ve “Azizelerin (Bnoth Kyomo) Yaşam Öyküleri” başlıkları altında değerlendirilmiştir.

2.3.2.1. Biyografiler ve Yaşam Öyküleri

Süryani Kadim Kilisesinde din eğitimi icra edilirken öğrencinin günlük yaşantısını şekillendiren modellerden biri de önemli isimlerin yaşam öyküleridir. Azizlerin, seçkin kişilerin ve kilise babalarının yaşamlarının ele alındığı çalışmalar özel tarih kitaplarından oluşmaktadır. Yaşamlarının yanı sıra öykülerde ise öykü yazarları hayal güçlerinin sınırlarının üstüne çıkmışlardır. Süryani literatüründe bulunan öyküler daha çok Grekçeden çevrilmiştir. Yaşam öykülerinden Kabil ve Habil

⁴²⁷ Barsavm, *Saçılmış İnciler*, 145.

⁴²⁸ Barsavm, *Saçılmış İnciler*, 146.

⁴²⁹ Saliba Acış, *Kübra Özdemir’in Meryem Ana Kilisesi Diyakosu Saliba Acış ile Yapılan Süryani Kadim Kilisesinin Din Eğitimi ve Süryani Kökeni* (Sezai Karakoç Kongre Merkezi Diyarbakır, 09 Aralık 2021)09/12/2021.

olayı, Yunodob'un çocukları, İbrahim'in Yusuf ve Asiyath, Pilatus Sezar gibi önemli isimlerin öyküleri Süryani literatüründe önemli bir yer edinmiştir⁴³⁰.

2.3.2.2. Urfa, Samsat ve Pers Şehitlerinin Yaşam Öyküleri

Özel tarihi yapıtlardan olan şehitlerin yaşamının işlendiği eserler Süryani din eğitiminde önem arz etmektedir. Hristiyanlık inancı için çalışmalar yaparak canını ortaya koyan şehitlerin yaşamları Süryani toplumu için manevi bir miras kabul edilmiştir. Bu yazılar iki açıdan değerlendirilebilir. İlki Mezopotamya doğusunda olan şehitlerin yaşamları İran ve Suriye bölgelerinde Süryanice kaleme alınmıştır. İkincisi ise Mısır'da kullanılan Grekçe edebi dili ile; Fırat Nehri, Şam ve İstanbul çevresinde Grek olmayan yazarların ilgisini görmüştür. Şehitlerin yaşamlarını yazan yazarlar içerik itibarıyla ekleme çıkarma yapamadıklarından doğrudan yazmışlardır. Bazı eklemelerin yapıldığı destansı şekilde yazılanlarına hikâye ya da *Taşıyotho* denmiştir. İlk dönem yazarları o dönemdeki şehitlerin yaşamlarını yazamamışlardır. Ancak III-IV. yüzyıl yazarları mahkemede tutulan resmi kayıtlardan istifade ederek yazmışlardır. Fakat bu yazılanların da çok azı bugüne ulaşmıştır. Bunlardan Pers şehitlerinden en bilinenlerin yaşam öyküleri şöyle sıralanabilir⁴³¹:

--- VII. yüzyılın ilk yarısında Keldani rahip Gabriel'in kaleme aldığı Advar Barveh ve Mahir Narsi kardeşlerin Mahdokat adlı kız kardeşleriyle 318'de Kerkük'te yaşadıkları anlatılmaktadır.

--- 332'de Dad Yeşu ve Abd Yeşu adlı papazların derlediği Kral Şabur ve Dadu'nun çocuklarının yaptıklarını içermektedir.

--- 308'de Theofile'in ele aldığı Guriyo, Şamuno Urfalı Habib'in mücadelelerini içeren metin.

--- 300'lerin başlarında Hipparkus, Philoteus ve beş arkadaşının yer aldığı Samsat şehitlerinin yaşam öyküleri⁴³².

⁴³⁰ Barsavm, *Saçılmış İnciler*, 172.

⁴³¹ Barsavm, *Saçılmış İnciler*, 156-161.

⁴³² Barsavm, *Saçılmış İnciler*, 159-161.

2.3.2.3. Elçi, Aziz ve Piskoposların Yaşam Öyküleri

Azizlerin hayat hikayeleri henüz hayattayken ya da ölümlerinden hemen sonra kaleme alınan önemli kültürel miraslardandır. Azizlerin hayatı yazılırken doğrudan aktarılanlar biyografi; eklemelerin yapıldıkları ise *Taşıyotho* olarak isimlendirilmiştir. Doğu Kiliselerinde eklemeler yapılarak yazılanların duygulara hitab eden belli bir amacı vardır. İnancın akılda değil kalpte ve ruhta olduğunu savunduklarından azizlerin hayatlarında abartı bulmadıkları zaman yazmayı tercih etmemişlerdir. Batı Kiliselerinde ise abartılardan ötürü Mor Evgin ve yakınındakileri anlamak güç olmaktaydı. Biyografi örneklerinden biri Mardin doğumlu Mor Abhay'ın yaşam öyküsüne dair münzevi olarak hayatını idame ettirmeyi tercih etmesiyle bilinmektedir. İznik Episkoposu olduktan sonra Merdivenler Manastırı'nı Karkar Dağı'nda inşa etmiştir. Büyük Mikael tarafından tekrar yayınlanınca Abhay'ın yaşam öyküsüne hiçbir ekleme yapılmamıştır⁴³³. Böylesi önemli isimlerin din eğitiminde rol model olması hususu ders programında da yerini alarak akşam vakitlerinde öğrencilere okuma veya düz anlatımla aktarılmaktadır⁴³⁴.

Süryani Kadim Kilisesinde azizlerin hayatının kutlandığı günler vardır. Bu günler her kilisenin kurucusuna göre farklılık gösterir. Nitekim Mor Hobil ve Mor Abrohom Manastırında 5 Ağustos anma günüdür. O gün cemaat manastırda toplanır. O günün sabahında kilisede ilgili azizin kitapları varsa çıkartılır. Papaz Mor Hobil ve Mor Abrohom hayatına dair kısa bilgiler anlatır. Cemaate vaazlar verir. Şammaslar koro şeklinde ilahiler okur. Çocuklar sıkılmasın diye onlarla ilgili de oyunlar olur. Cemaat o günü manastırda geçirip sabahlamak isterse manastırda kalır, sabah hep birlikte kahvaltı yapılır o gün iş yapılmaz. Mor Gabriel Manastırı'nın da 31 Ağustos anma günüdür⁴³⁵.

2.3.2.4. Azizelerin (Bnoth Kyomo) Yaşam Öyküleri

Süryanice *Bnoth* kadın anlamına gelmektedir. Süryanice *Kyomo* ise antlaşma demektir. Yani tam kelime anlamı itibariyle *Antlaşma Kadını* anlamına gelen ve

⁴³³ Barsavm, *Saçılmış İnciler*, 158-165.

⁴³⁴ Saliba Aciş, *Kübra Özdemir'in Saliba Aciş ile Görüşme Kaydı 3*.

⁴³⁵ Türker, *Süryani Kadim Kilisesinde Manastır Din Eğitimi Görüşme 3*.

manastırlarda sadece erkeklerin değil kız öğrencilerin de öğrenim gördüğü; rahibe hayatını tercih eden talebelerin olması, onları motive eden ve model alabilecekleri münzevi yaşamın kadınlarını bilmeleri din eğitimi hassasiyeti sağlamada önem arz etmektedir. Ayrıca kıyafetleri hususunda da İncil’de belirtildiği gibi dış süslemelere değil iç süslemelere önem vermeleri ve edebe uygun giyinmeleri gerektiği ifade edilmektedir⁴³⁶.

Marina’nın öyküsü, Kral kızı Evnisime, Theodosius egemenliğindeki dönemde yaşayan azizelerin yaşam öyküsü, Antakyalı dansöz Pelagia’nın tövbe etme hikayesi, Kuptili Meryem’in hayat hikayesi, bakire Lusiye’in hayatı ve tövbekâr bakire kadınların yaşam öyküleri Bnoth Kyomoların hayat hikayelerinin örnek eserlerindendir⁴³⁷.

2.3.3. Edebi Metinler ve Öğretimi

Edebi metin olarak değerlendirilen dua kitapları IX. yüzyıllarda yazılan daha çok dua niteliğinde olan şiirler ve güzel sözleri içeren önemli azizlerin eserlerinden oluşmaktadır. Bu edebi kaynakların öğretimi de elbette eğitimi tamamlayanların ileriki süreçte yazacakları çalışmalarda ön hazırlık olmasından dolayıdır⁴³⁸. Asketik anlayışın etkisinde kalan Hristiyanlardan dolayı bu tür eserler oluşmuştur⁴³⁹. Bahsi geçen edebi metinler belirli gün ve bayramlarda okunması için yazılan dua kitaplarından oluşmaktadır. Aynı zamanda Süryanilerin Doğu ve Batı diye ikiye ayrılmalarına paralel olarak kültürel anlamda da kilise içerisinde iki ayrı düzenin söz konusu olması kitaplardaki içerik ve usule de etki etmiştir. Bu çerçevede temelde özlü söz ve şiirler içeren eserler yazılmıştır⁴⁴⁰. Bahsi geçen hususlar dikkate alınarak konu “*Fankiyotho Kitapları*”, “*Ktboho Damadidonö* (Törenler Kitabı)” ve “*Sfar Haye Kitabı*” başlıkları altında işlenmiştir.

⁴³⁶ Gürkan, Kübra Özdemir’in Ayhan Gürkan ile Görüşme Kaydı 1.

⁴³⁷ Barsavm, *Saçılmış İnciler*, 170.

⁴³⁸ Barsavm, *Saçılmış İnciler*, 85-86.

⁴³⁹ Tural, “Geç Antik Çağ’da Hristiyan Eğitiminin”, 255.

⁴⁴⁰ Barsavm, *Saçılmış İnciler*, 86.

2.3.3.1. Fankiyotho Kitapları

Belirli gün ve bayramlarda okunan şiirsel bir üslupla yazılan dua kitabı niteliğinde olan eserler *Fankiyotho* diye isimlendirilmektedir. Kendi içinde okunduğu zamana ve bayrama göre bir tasnif oluşmuştur.

Fankkiyotho dua ve ayin kitabı dört ciltten oluşmaktadır. İlk cildin içeriği ekim ve kasım ayları arasında kilisenin “Kutlama Pazarı” gününden başlanılarak “İsa Mesih’in Doğuş Bayramı’ndan evvelki ilk Pazara” değin süren ayinleri ele almaktadır. Bununla birlikte sekiz ayrı Pazar ayini vardır. Birinci cilt 6 Ocak’ta Vaftiz Bayramı ve sonrasında gelen beş pazar ayinine Kâhinler ve Ölüler Pazarı diye isimlendirilen iki ayrı pazar ayini için yapılan duaları kapsamaktadır. İkinci ciltte Büyük Oruç ve Pazar ayini duaları yer almaktadır. Üçüncü ciltte yirmi dört Pazar ayini duası vardır. Bunlar Diriliş Bayramı pazarında Haç Bayramına kadar olan ayin dualarını içermektedir. Dördüncü ciltte ise İsa Mesih’in yapıp ettikleri, Meryem ve azizlerin yüceltildiği sekiz ayrı düzeni kapsamaktadır. Haç Bayramı ve Kilise’nin Kutsama Pazarı arasındaki düzenleri içerir⁴⁴¹.

Fankiyotho kitapları Urfalı Mor Yakup tarafından derlenmiş, düzenlenmiş, böylece yazılmıştır. Mor Yakup bu eseri yaklaşık 708’de sistematik bir şekilde düzenlemiştir. Kitap ile ilgili bilgilere IX. yüzyıllarda parşömen kağıda *Estrangelo* üslubu ile yazılmış yazılardan ulaşılmıştır. Ayrıca Mor Yakup Diriliş Bayramı’nın akabinde gelen Pazar ayinlerinde üçer defa tekrarlanacak şekilde sekiz düzen içerisinde kaleme almıştır. XV. yüzyıldan sonra da esere ilahiler ve şiirlerden oluşan on sekiz düzen derleme daha ilave edilmiştir. Her bir düzenlemede vakit olarak gece, akşam, sabah ve kuşluk vaktinde okunan dualar yer almaktadır. Gece vaktinde icra edilen duada iki tur, bir diğer ifadeyle “*kavme dlilyo*” Mor Efrem’in veya farklı Kilise Babalarının ilahileri ve *madroşeleri* ile bazen de episkopos Rabula yakarışlarından bölümler okunmaktadır⁴⁴².

⁴⁴¹ Barsavm, *Saçılmış İnciler*, 85.

⁴⁴² Barsavm, *Saçılmış İnciler*, 85-86.

2.3.3.2. Ktboho Damadidonö (Törenler Kitabı)

Süryani Kadim Kilisesinde önemli bayramlarda ve törenlerde icra edilen ayinler için kullandıkları kitaba *Madıdonö* denir. *Madıdonö*, İsa Mesih'in doğumu, Vaftiz bayramında suyun takdis edilmesi, Büyük Oruç ayininin pazartesi günü günahlardan kurtulup bağışlanma ayinleri, takdis edilen Haç törenleri, Elem haftasıyla başlayan ve ilk gece icra edilen Nahire töreni ve Nurlu Cumartesi ayinlerinin düzenini içeren ayin kitabıdır⁴⁴³.

Madıdonö türü kitaplar içinde yer alan ve Kudüs kütüphanesinde bulunan *Bethgazo* da suyun takdis edilme töreni için Antakya Patriği Mor Severius tarafından kaleme alınmıştır. Bu duanın Urfalı Mor Yakup tarafından incelenip belirli noktalama işlemleri yapıldığı belirtilmektedir. Mor Yakup Vaftiz töreninde suyun takdisi sırasında duanın ilk okunacak kısmını “*Büyüksün Allah ve yaptığın işler hayret vericidir.*” şeklinde başlatmıştır. Kıbrıs Piskoposu Proklus bu duayı düzenlemiş, Kıbrıs Metropolitisi Epiphanus ise beğenip geliştirmiştir. Dua kitabını birçok önemli aziz düzenlemeye gitmiştir. Ayrıca duaların ayinlerde yapılışı ile ilgili mevcut oldukları belgelere göre örfi farklılıkları mevcuttur. Dolayısıyla icra edilen geleneğe göre düzen oluşmuştur⁴⁴⁴.

Cenaze törenlerinde *Fankitho* ve *Kuroso Dianide* adlı kitaplar okunur ve iki bölümden oluşmaktadır. Sekiz tur şeklinde olan ve ilk bölümünü ruhanilerden *diyakoslar*, kahinler, episkoposlar, *mafıryanlar* ve patriklerin cenaze merasimlerini ele almaktadır. Patriklerin cenazelerinde duaların sekiz turu da okunur, ama *mafıryanlarda* yedi, *episkoposlarda* altı, kahinler için beş tur, *diyakos* cenazelerinde ise dört tur dua zikredilmektedir. Bu ilk bölümün Urfalı Yakup tarafından düzenlendiği bilinmektedir. Bar Andervos hece ölçüsüyle duygusal yönden hüznü bir *madroşe* eklemiştir. Eser XII. yüzyılda tamamlanmıştır. Cenaze törenlerinin ikinci bölümü ise ruhaniler dışında halktan kadınların, erkeklerin ve çocukların merasimi için okunan duaları içermektedir. Yazıldığı dönemde tek bir dua turundan oluşurken günümüzde üç turda icra edilmektedir. İkinci bölümün derleme ve düzenlemesini *Şemun* ismiyle XII.

⁴⁴³ Barsavm, *Saçılmış İnciler*, 100.

⁴⁴⁴ Barsavm, *Saçılmış İnciler*, 101-104.

yüzyılda yazmış olduğu eserde ismi Mor Yakup olarak belirtmiştir. Cenaze merasimleri Mezmur ve İncil’den seçili bölümler, ilahiler, şiirler, yakarış ve *husoyoların* okunması ile merasim tamamlanmış olmaktadır. Ruhani merasimleri ise “*Rabbimiz gelmiş, ölüleri diriltecektir. Dostlarım sizden ayrılıyorum. Benim için dua edin ki kabul göreyim*” sözleriyle sonlanmaktadır. Cenaze merasimlerinde ruhani derecelerine göre cenaze merasiminin sonlandığı şiir ve sözlerde farklılık göstermektedir. Derece farklılığının yanında Süryani geleneğindeki farklılıklarla beraber sonlanma sözleri de değişiklik göstermektedir⁴⁴⁵.

2.3.3.3. Sfar Haye Kitabı

Süryanice *Sfar Haye* olarak bilinen kitaba Süryaniler iki levha anlamına gelen *Kthobo dDiftuke* adını da verirler. Süryanice *Sfar* açıklama anlamında *Haye* ise hayat anlamında kullanılmaktadır. Kitapta İsa Mesih’in kurtuluş planı ile ilgili uzun ve önemli bir şiiri bulunmaktadır. Akabinde Elçiler, öğrenciler, Kutsal Kilisenin ilk öğretmenleri ve ilk başkahnleri, azizler ve erdemli kadınların listesi ilave edilir. Bu listelere süreç içinde erdemli şahsiyetlerin isimlerinin de yazılma durumu söz konusu olabileceğinden boş bırakılmıştır. Süreç içerisinde de eklemeler yapılmıştır. *Sfar Haye* büyük bayram törenlerinde selam dualarından sonra okunduğı belirtilmektedir. Bazı kiliselerde durum farklı olarak yılda bir defa önemli şahsiyetlerin anısı için okunurdu. Kitap okunduktan sonra bir daha okunacağı zamana kadar Kutsal *Madebho* üzerinde durur⁴⁴⁶.

2.4. SÜRYANİ DİN EĞİTİMİNDE DERS PROGRAMI VE SINIF ORTAMI

Günümüzde Mardin’de Süryani Kadim Kilisesindeki ders programları içerik ve hazırlandığı zaman bakımından iki açıdan değerlendirilmiştir. Bununla birlikte Süryani Kadim Kilisesi müfredatı yetmiş yıllık olup Suriye’de basılmış bir müfredat olarak esas alınmaktadır.

⁴⁴⁵ Barsavm, *Saçılmış İnciler*, 103-105.

⁴⁴⁶ Barsavm, *Saçılmış İnciler*, 110-111.

Süryani Kadim kiliselerinde program içeriği; dil eğitimi, din eğitimi (yedi sakrament) ve tarih ve edebi okumalar şeklinde üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk kısımda Süryanice dil eğitimi için harfler, harflerin bir araya gelmesi ile oluşan heceler ve hecelerden bir araya gelen kelimeler şeklinde aşamalı bir öğretim söz konusudur. Sonrasında ise öğrenci okuma kitap setlerine geçilir. Okuma şekli *malfono* (öğretmen) önünde sesli ve akıcı bir okuma olmalıdır. Yeterli düzeye gelmeyen öğrenci diğer konuya, üniteye veya kitaba geçemez⁴⁴⁷. Süryanice öğretim programındaki kitaplar ise diğer kiliselerde de ortak olarak kullanılmaktadır⁴⁴⁸.

Süryani Kadim Kilisesindeki din eğitimi İncil ve dualar esas alınarak sakrament eğitimi de verilmektedir. Sakramentler konusu daha çok İncil üzerinden anlatılmaktadır. Sakramentlerin tarihsel süreçteki dayanağı ve inanlı kimse için önemi derslerde anlatılırken ayinlere katılan çocuklar sakramentleri kilisede yaşayarak uygulamalı şekilde öğrenmiş olurlar. Ayrıca öğrenci, ayine katılmadan önce *malfono* (öğretmen) tarafından ezberlediği duaları veya ilahileri ayinde okuyarak pratik yapmış olur⁴⁴⁹.

Süryani Kadim Kilisesinde uygulanan programın diğer kısmında ise tarihsel ve edebi kitaplar öğretilmektedir. Tarihsel okumalarda elçilerin, azizlerin, azizelerin, şehitlerin hayatı okutulup anlatılmaktadır. Nitekim Kilisenin kuruluşunda ve sistemleşmesinde öncü olan azizleri tanıma ve onların isimlerini anma günleri için öğrenmelerine önem verilir⁴⁵⁰.

Program düzenlenmesinde esas alınan bir diğer durum ise sömestr tatilleri ve yaz tatillerinin zaman bakımından dikkate alınmasıdır. Bu konuya dayanak olarak Mor Barsavmo Kilise Papazı İshak Ergün'ün Deyrul Zaferan Manastırında *malfono*(öğretmen) olduğu süreçte oluşturduğu program metni bulunmaktadır. Süryani Kadim Kilisesinin din eğitiminde uygulanan kış tatilindeki program şöyledir:

⁴⁴⁷ Yeşu Ergün, Kübra Özdemir'in Mor Barsavma Kilisesi Mzamrono(Koro Üyesi) Yeşu Ergün(2015) İle Görüşmesi: Süryani Kadim Kilisesi Medresede Din Eğitimi, Görüşme Kaydı 5 (Mor Barsavma Kilisesi, 11 Ocak 2024) (Mor Barsavma Kilisesi).

⁴⁴⁸ Türker, *Manastır Din Eğitimi Görüşme 4*.

⁴⁴⁹ Türker, *Manastır Din Eğitimi Görüşme 4*.

⁴⁵⁰ Türker, *Manastır Din Eğitimi Görüşme 4*.

24-09-2005 ܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ				
ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ
ܡܕܢܝܬܐ				09:00-09:45
ܡܕܢܝܬܐ				10:00-10:45
ܡܕܢܝܬܐ				11:00-11:45
				ܡܕܢܝܬܐ
	ܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ	18:15-19:00
				ܡܕܢܝܬܐ
	ܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ	18:15-19:00

Tablo:2 İshak Ergün'ün Kış Din Eğitimi Programı

İlk sütunda ders saatleri bulunmaktadır. İkinci sütun pazartesi, çarşamba, cuma ve cumartesi günlerine göre birinci ve ikinci sınıflar şeklinde ayarlanmıştır. Dersler ise *Suloko*, *Herge Dkeryono* gibi konuşma ve okumadan oluşan bir dil eğitimi, ayrıca litürji, kilise tarihi ve Pavlus'un mektupları da okutulmaktadır. Bu program dışında yaz tatilinde uygulanmak için İshak Ergün'ün hazırladığı bir diğer program ise yaz dönemine aittir ve şöyledir:

Deyrulzafaran Manastır Medresesi ve yaz Süryanice kursu (yazın kursa katılanların çoğu yurt dışından) haftalık ders programı, hazırlayan Malfono İshak Ergün						
2006 ܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ ܕܡܕܢܝܬܐ						
ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ
ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	09:00-09:45
ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	10:00-10:45
ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	11:00-11:45
ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	16:00-16:45
ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	ܡܕܢܝܬܐ	17:00-17:45

Tablo:3 İshak Ergün'ün Yaz Din Eğitimi Programı

İkinci sınıf düzeyinde hazırlanan programda konuşma, okuma dil eğitiminin yanında ayin tefsirleri ve cumartesi gününde manastırın genel temizliğinin yapılacağı belirtilmiş ve program buna göre oluşturulmuştur⁴⁵¹.

Süryani Kadim kiliselerinde ortama dair yapılan görüşmelerde belirli esasların ve niteliklerin bulunmadığı belirtilmiştir. Fakat modern dönemin etkisiyle sıra düzeninde bir değişiklik yaşanmıştır. On yıl öncesinde medreselerde duvar diplerine kurulan sedir şeklindeki betondan yapılan oturma alanı ile çevrili olan bir oda iken şimdi arka arkaya sıralanmış bir sınıf ortamını andıran bir mekan oluşmuştur⁴⁵². Medreseler daha çok kiliselerin görünmeyen bir noktasında ve karanlık olarak tercih edilmiştir⁴⁵³. Bu tercihin temelinde siyasi faktörlerin bulunduğu düşünülmektedir.

2.5. SÜRYANİ DİN EĞİTİMİNDE METOTLAR

Metot sözcüğü Fransızcadan dilimize geçmiş bir kavramdır. Türkçedeki kullanımı ise usul ve tarz anlamını karşılamaktadır⁴⁵⁴. Eğitimde kullanılan anlamı ise kalıcı davranış değişikliğini sağlama hedefine varmak için bilinçli planlı bir yol, yöntem demektir.

Her insanın hedefe varmak için kullandığı bir yöntemi vardır. Tercih edilen metot doğrultusunda kişi hedefine ulaşır ya da ulaşamaz. Bilim dallarında ise metot önemli bir yer edinmektedir. Çünkü metotsuz yapılan her türlü ilmi faaliyet kazanç sağlamaz. Adeta fayda getirmeyen bir sermaye olur⁴⁵⁵.

Din Eğitimi bilimi metotları öğrenen ile öğretenlerin metodu ve ilgili alanları bakımından metotlar şeklinde tasnif etmektedir. Öğrencilerin metodu bilgiyi nasıl öğreneceklerine ve öğrendiklerini hangi şekilde kullanacaklarına dair metotlardan oluşur. Öğrencinin hangi metodu kullanmasında öğretene de iş düşmektedir.

⁴⁵¹ Süryani Kadim Mor Barsavmo Kilisesi Papazı Ebune İshak Ergün'ün hazırlamış olduğu programı bizimle paylaştığı için teşekkürlerimizi sunmaktayız.

⁴⁵² Ergün, *Kilisede İnanç- İbadet ve Cemaat Görüşme 2*.

⁴⁵³ Kübra Özdemir, *Mor Barsavma Kilisesindeki Medreseden Gözlemler*, Gözlem 2 (Mor Barsavmo Kilisesi, 13 Ocak 2024).

⁴⁵⁴ Mustafa Öcal, *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar*, 227.

⁴⁵⁵ Osman Pazarlı, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Genel Metodlar* (İstanbul: İrfan Yayınları, 1967), 4.

Öğretenlerin ise bilgilerin, davranışların veya becerilerin öğrencilere, insanlara öğretilmesinde kullandıkları yol yöntemlerdir. Öğretici eğitimi gerçekleştirmek için kullandığı metotla hedefe ulaşmasındaki belirleyici unsurun öğrencinin öğrenmeye olan isteğidir. İlgili alanda kullanılan metotlar ise genel ve özel olarak iki kısımdır. Genel metotlar bütün derslere, konulara, değerlendirmelere uygulanabilme niteliğindeki yöntemlerdir. Özel metotlar ise bir konunun amacına veya dersin içeriğine göre özelleşen alanlarda kullanılan yöntemlerdir⁴⁵⁶.

Süryani Kadim Kilisesinde verilen din eğitiminde ruhanilerin ve öğretmenlerin esas aldığı yöntemler üzerinden konu “Taklit”, “Telkin”, “Retorik”, “Tedricilik”, “Takrir”, “Temsil”, “Azizlerin Kıssaları”, “Yazı Yazma”, “Teşvik ve Terbiye” ve “Soru-Cevap” şeklindeki başlıklar altında değerlendirilmiştir.

2.4.1. Ezber

Süryani Kadim Kilisesinde ezber yöntemi litürji öğretiminde ve din eğitimi aşamasında kullanılan bir tekniktir. Çocukların küçük yaşlarda kiliseye gelmeleri durumunda okuma veya yazma öğrenme durumu için erken olduğundan daha çok *haleluya*, *slibo* gibi öğretiler verilmektedir. Çocuğun *malfono* (öğretmen) tarafından ilahi ve *haleluyayı* makamıyla ezberlemeye çalışmasının yanında ebeveyni ile katıldığı ayinde yaşaması tecrübe edinmesi öğrenmeyi olumlu yönde etkilemektedir. Bunun dışında kız korolarında ilahilerin ve duaların karşılıklı bir şekilde okunması için öncesinde ezberletilmektedir⁴⁵⁷.

2.4.2. Taklit

Taklit kelime anlamı itibariyle bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde örnek olacak kimsenin jest, mimik, düşünce davranışlarına göre şekil alma yöntemidir⁴⁵⁸. Taklit yönteminin gerçekleşmesinde taklit etmek için kişinin ya da olayın olması lazımdır. Ailede alınan eğitimlerin başında taklit yöntemi gelir. Çocuk sosyal öğrenme ile anne babasını bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde taklit eder. Taklidin çocukluğun ilk döneminde ebeveynlerin evlatlarına din eğitimi gelişimine temel oluşturmasıyla

⁴⁵⁶ Mustafa Öcal, *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar*, 228-230.

⁴⁵⁷ Türker, *Manastır Din Eğitimi Görüşme 4*.

⁴⁵⁸ Öcal, *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar*, 231.

önemlidir. Öğrenci öğretmenini taklit ettiği gibi başarılı olan arkadaşlarının da davranışlarını ve konuşmalarını taklit eder. Ayrıca taklit sadece fertlerin uyguladığı bir yöntem değil sosyal grup ve toplumlarda da kullanılmaktadır. Taklit yöntemiyle kültürel aktarımın oluşması ve tarih boyunca güçlü olan milletlerin zayıf olan milletler tarafından taklit edildiği bilinmektedir⁴⁵⁹.

Din eğitiminde, dolayısıyla Süryani Kadim Kilisesinde ruhaniler ve cemaat ve birbirleri arasında yaşananları ve söz ya da davranış biçimi olarak bilinçsiz din eğitimi metotlarının başında taklit gelir. Özellikle çocukluktan itibaren eğitilen ruhban adayları ve daha çok ayin ve ritüellerde gördüklerini taklit etme temel eğitim yöntemidir. Bu temelde geleneğe fazla önem verilmesinden kaynaklanırken dine dair hemen her şey sonraki nesillere aktarılmaktadır. Öğretenlerin durumunda ise taklit metodu uygulama şekli dinin temsilcileri olmasından dolayı bunun farkında olarak davranışlarına ve sözlerine daha dikkat etmektedirler. Hitap ettikleri kesimlerce taklit etmelerinden dolayı tedbirli olurlar. Dinin temsilcileri olduklarından dolayı yaptıkları yanlış kişisel olmaktan çıkıp umuma yayılabilir. Ayrıca öğretmenlerin hitaplarının etkili, seslerinin hoş ve iyi olması da önemlidir. Çünkü öğrenenler ileride ruhani lider veya öğretmen olacağından dolayı bir hitabı seçerek taklit ederler. Böylelikle öğretmen ile öğrenen arasında temelde taklide dayanan karşılıklı bir talim oluşmaktadır⁴⁶⁰.

2.4.3. Telkin

Telkin, bir kimsenin başkaları üzerinde bıraktığı etkiyle kendisini kabul ettirme yöntemidir⁴⁶¹. Taklit ile telkin arasında benzerlik ve farklılıklar bulunmaktadır. Taklit yönteminde taklit edilen kişi söz ve eylemlerini taklit ettirme bilinciyle işlemez. Telkin eden kişi ise bilinçli bir şekilde bu yöntemi kullanmaktadır. Telkinin taklitten başka bir farkı da kişinin kendisini taklit edemeyip kendisine birtakım şeyleri kabul ettirerek telkinde bulunabilmesidir. Taklit ve telkinde ortak olan fakat telkinde önemi daha fazla olan ses tonu, jest ve mimiklerdir. Öğreten telkinde bulunurken mimiklerini çok iyi kullanarak öğreneni etkileyebilmektedir. Telkinde bulunan öğretmen öğrenenden daha üst düzeyde olmalıdır. Telkin yöntemi sadece fertler için değil kitleler için de

⁴⁵⁹ Öcal, *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar*, 230-233.

⁴⁶⁰ Atalay, "Günümüz Süryani Kilise ve Manastırlarında Din Eğitimi", 52.

⁴⁶¹ Pazarlı, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Genel Metodlar*, 25.

kullanılmaktadır. Öğretenin sınıf içerisinde öğrencilere telkinde bulunması kitlesel bir telkindir⁴⁶².

Süryani Kilisesinde vaftiz ayinlerinde çocukların okudukları dualar birer telkin vasıtasıdır. Telkini çocuğa uygularken doğru zamanı ve ortamı seçmek önemlidir. Din eğitiminin gelişiminde doğumun önemli olmasının temel nedenlerinden birisi telkin yöntemiyle eğitimin etkili olmasıdır. Telkinin uygulama yaşı kadar ortamı da önemlidir. Telkin yapılırken ortamda telkine muhalif olacak her türlü durumun veya kişilerin incelemesi yapılarak ortamdan uzaklaştırılır. Sağlıklı ve güvenli ortam oluşturarak telkinde bulunulur. Süryani Kadim Kilisesinde din eğitimi kurumlarında, kiliselerde ve manastırlarda her türlü eğitim formunda temelde ayin ve ritüelleri layıkıyla yerine getirebilmek için ya da doğrudan eğitim ve öğretimde disiplini sağlayabilmek için konuya yabancı olanların dışarda bırakılması eğitim için uygun ve etkili ortamlar oluşturur. Bu yüzden başka din müntesipleri ya da yabancı öğrenciler öğrenme ortamlarına kabul edilmezler. Çünkü yapılan telkine zıt düşecek bir ortama mahal verilemez. Yapılan kontrollere ve incelemelere rağmen zıtlık oluşturan kişilerin bulunması telkinde hedeflenen kişilerin zihinlerini karıştırıp şüpheler uyanmasına yol açabilir. Telkini alan kişi belli bir müddetten sonra sorgulamaya başlayacaktır. Artık etki uyanmıştır, verilmek istenen bilgi veya mesaj verilmiştir⁴⁶³.

Telkini kullanan öğretmen konuşmasıyla daha etki uyandırmak için söze şiirler ve vecizelerle başlar. Telkin eden öğretmenin yüzü derslikteki öğrencilere dönük olur. Nitekim yapılan telkinin fayda sağlamasında telkini alan ve veren arasındaki duruş önemlidir. Telkin veren öğretmen öğrencileri sıkmadan telkini uygun sürede sonlandırmalıdır⁴⁶⁴.

2.4.4. Retorik

Retorik bir metod olmaktan ziyade bir sanat olarak kabul edilmektedir. Ancak hatipler geç antikçağda dinleyenlerin dikkatini çekmek için kullanmışlardır. Retorik sanatının üç temel gayesi vardır. Bunlardan ilki insanları eğitmek olup ikincisi beğeni

⁴⁶² Mustafa Öcal, *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar*, 233-240.

⁴⁶³ Mustafa Öcal, *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar*, 240.

⁴⁶⁴ Mustafa Öcal, *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar*, 241.

oluşturmak, üçüncüsü ise insanları şaşırtarak etkilemek için kullanılmaktadır. Ayrıca bu eylemler üç ayrı inandırma şeklinin yerini almaktadır. İlk olarak logos kavramıyla mantık ilkeleri doğrultusunda ikna biçimini esas alır. *Ethos* kavramı ise hatibin toplumun takdirini almak amacıyla oluşturduğu karakteri dikkate alarak gelişen ikna şeklidir. Son olarak ise *Pathos* ile hatibin muhatapların duygularına karşı söylevleriyle ikna etme işidir. Hatip, bir toplumu ikna etmek istediği şey ile ilgili bu üç inandırma usulünden herhangi birini kullanabilmektedir⁴⁶⁵.

Süryani Kadim Kilisesinde retorik sanatının icra edilebileceği alanlar çok geniştir. Bu alanlardan en önemlisi okul ve öğretmen-öğrenci ilişkisidir. Dolayısıyla *malfono*, yani öğretmen buna doğrudan muhataptır. Manastır ve ruhban eğitimi yanında kilisede cemaatin eğitiminde de önemli bir yeri vardır. Kahinlerin Pazar ayinlerinde vaaz vermeleri Yeni Antlaşma çağına dayanır. Elçiler, Pavlus bir araya geldiklerinde vaaz niteliğinde konuşma yaparlardı. II. yüzyılda yapılan Pazar ayinlerinde elçilerin hatıraları veya peygamberlerin sözleri okunduktan sonra ayini idare eden başkan, yani papaz veya piskopos katılanlara öğütlerde bulunurdu⁴⁶⁶. Bugün bu uygulama Pazar ayinlerde sürdürülmektedir. Ancak hatibin hitabet yeteneği ve etkileyici, mütevazı, samimi üslubu yüksekse başka kiliselerin cemaatini çekecek kadar etkili olabilir. Çünkü hem retorik sanatını hem de din eğitiminin farklı metotlarını etkili şekilde kullanabilirler.

2.4.5. Tedricilik

Tedricilik öğretilenin belirli bir aşamada ve yavaş yavaş ilerleme kaydederek verildiği yöntemdir. Eğitim ve öğretimden verim almak için öğreten yeni konuya geçmeden önce geri dönerek bağlantıyı kurup bütünselliği oluşturur⁴⁶⁷. Öğrenci aldığı bilgiyi kalıcılaştırması ve anlamlandırması için belirli oranda bir süreye ihtiyaç vardır. Eğer bu süre verilmeden programı yetiştirme korkusuyla ders işleyişi gerçekleşirse

⁴⁶⁵ M. Akif Duman, *Belâgate Mecâzdan Metafora*, (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2019), 22.

⁴⁶⁶ Seyfeli, *Ermeni Kilisesinde Sakramentler*, 274.

⁴⁶⁷ Ergün, *Süryani Kadim Kilisesi Medresede Din Eğitimi Görüşme 5*.

öğrenci önceki bilgilerine ket vurmuş olur. Öğretmenin konu bağlılığı oluşturmadağı durumlarda geri dönmesi gerekecek, bu da zaman kaybı olacaktır⁴⁶⁸ .

Tedricilikte bir diğér önemli husus öğretmenin dilinin anlaşılır olmasıdır. Öğretmen öğrencinin motivasyonunu dersin her aşamasında üst seviyede korumalıdır. Motivasyonun düşmesi ve dikkatin dağılması işleyişte ve bilginin algılanmasında engel oluşturmaktadır. Öğretenin ses tonu kadar ve davranışlarındaki ölçünün ve samimiyetin olması tedricilik için bütünselliğı oluşturmaktadır⁴⁶⁹ . Ayrıca tedricilik hem tek bir ders için hem de tüm program için geçerlidir.

Süryaniler arasında tedricilik metodu özellikle dil eğitiminde kullanılır. *Malfono* (Öğretmen) verdiği eğitimde belirli bir aşama kaydetmezse bir diğér konuya, derse veya kitaba geçemez. Böyle bir durumun Süryani eğitiminde söz konusu olması düşük bir ihtimali oluşturmaktadır. Çünkü Süryani din eğitimi aşamalı ilerlemeyle eğitimin temel metotlarından biri kullanılarak icra edilmektedir. Nitekim dil eğitiminde ilk aşamada sırasıyla harfler, zeviler ardından heceler öğretilir. Harf tanınmadan kelimeye geçilemez. Dolayısıyla parçadan bütüne varmayı hedefleyen tedricilik yöntemiyle öğretim yapılır. Öğrencilerin dil ve din eğitimlerinde belirli seviyelere göre kitaplar seri şeklinde okutulmaktadır. Başlangıç düzeyi sağlanmadan ileri düzeye geçilmez. Bu da öğrenilen bilgilerin kalıcı olmasını ve anlamlandırmasını sağlamaktadır⁴⁷⁰ .

2.4.6. Takrir

Takrir, kök itibariyle karar kelimesinden türemiştir⁴⁷¹ . Monolog metot olarak bilinen takrir, Yunancada da “Akromatik Metot” olarak ifade edilir. Monolog metot olarak ifade edilmesi tek bir kişi üzerinden geliştiğı içindir. Öğretenin anlatıcı olarak konuşması; öğrenenin pasif konumda olmasındandır. Eğitimde takrir yöntemi ise açık olmayan kısımların ve neden sonuç bağlamı olmayan fikirlerin açıklanması ve bu

⁴⁶⁸ Faruk Bayraktar, *İslam Eğitiminde Öğretmen- Öğrenci Münasebetleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1984), 193.

⁴⁶⁹ Bayraktar, *İslam Eğitiminde Öğretmen- Öğrenci Münasebetleri*, 194-197.

⁴⁷⁰ Atalay, “Günümüz Süryani Kilise ve Manastırlarında Din Eğitimi”, 48.

⁴⁷¹ Öcal, *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar*, 240.

ifadeler açıklanırken daha önceki düşüncelerden istifade edilmesidir⁴⁷². Takrir metodu anlatma metodu olarak izah edilir. Ama anlatma ile takrir arasında bir fark vardır, takrir yapılırken açıklamalara gidilir. Anlatma tekniği uygulanırken ise nakil esas alınır. Takrir bir hikaye etme metodu olmasa da hikaye usulünden de yararlanır⁴⁷³.

Öğretmen karmaşık olan konularda ve dersin sonlarına doğru özetleme yaptığında takrir metodu kullanılır. Ayrıca ders ve kitap tanıtımlarında ve derse girişlerde de kullanılmaktadır. Öğretmen takrir metodunu kullanırken zamanlamayı dikkate alarak dersin ¼ lik bir kısmını kullanır. Süreç içinde öğrencilerin tepkisini de ölçmektedir. Öğretmen takrir metodunu kullanırken bir plan doğrultusunda hareket edip nutuk çekme havasında yöntemi kullanamaz. Konuya hakim olsa da planını bir kağıda not alır. Öğrencilere neyi ne kadar kazandıracağını hesaplamasını hazırlık aşamasında halletmektedir. Dersten önceki hazırlıkların olmasına rağmen bazen öğrenci motivasyonunun düşük olması ve sınıf ortamının bazı engeller oluşturması da söz konusudur. Bunları göz önünde bulundurarak plan ve programla derse başlamaktadırlar. Öğretmen sınıf mevcuduna ve sınıfın genişliğine göre ses tonunu ayarlamaktadır. Öğrenci algısının aktif olması için önemlidir⁴⁷⁴.

Süryanice dil öğretiminde de takrir yöntemi önemlidir. Öğretmen dil bilgisine dair gerekli açıklamaları yapar ve öğretim esnasında öğrencileri tarafından harfler, kelimeler ve cümleler tekrar edilir. Kalıcılığı arttırmak için öğretmenin vurgulu ve doğru ses tonuyla yaptığı seslendirmeler dil eğitiminde kullanılmaktadır⁴⁷⁵.

Süryani Kadim Kilisesinde hem medresedeki din eğitimlerinde hem de sivil cemaatin din eğitiminde kullanılan bir metottur. Nitekim Süryanice yazılan İncil ve diğer dini metinler *Kthbonoyo* dedikleri kitabı bir dil olduğu için halk dili olan *Turoyo*'ya çevirirken veya tefsir ederken kullanılmaktadır. Cemaatin vaazları ve Kutsal Kitabı anlaması için *Turoyo*'ya çevrilir. Eski Antlaşmadan bölümler okunurken

⁴⁷² Bayraktar, *İslam Eğitiminde Öğretmen- Öğrenci Münasebetleri*, 200.

⁴⁷³ Mustafa Öcal, *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar*, 242.

⁴⁷⁴ Mustafa Öcal, *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar*, 243-247.

⁴⁷⁵ Atalay, "Günümüz Süryani Kilise ve Manastırlarında Din Eğitimi", 48.

öğrencilerinde anlaması ve öğrenmesi için bölümün anlamına, mahiyetine dair bilgilendirme yapmak için kullanılmaktadır⁴⁷⁶.

2.4.7. Temsil

Herhangi bir şeyi tasvir ederken kullanılan yönteme temsil denir. Temelde soyut olan bir şeyin günlük hayata indirgeyerek sembolize edilmesi veya benzetilmesiyle yapılmaktadır. Öğreten tasviri yaparken ortak benzeme noktalarını da göz önünde bulundurmalıdır. Öğrenci bilgiyi alırken bu somutlaştırma sayesinde bilgi daha kalıcı hale gelmektedir.

Hristiyanlık sembolizme dayalı bir dindir. Bu İsa Mesih'le ve Yeni Antlaşmayla başlamış bir gelenektir⁴⁷⁷. Bir vaaz ve nasihatte bulunan bir Süryani din adamı veya *malfono* (öğretmen) Hristiyanlık dini öğretilerini anlatmaya başladığında doğrudan ve asıl kaynak olan Kutsal Kitaptan bir temsili anlatıyor veya anlatımında benzetmelere ve sembollere yer veriyor demektir.

Süryani din eğitiminde inançsal kavramları temsil metodu tasvir yaparak kullanıldığı gibi İsa Mesih'in temsil edilmesi ile ilgili boyutu da vardır. Öğreten kişi inancını yaşayarak inandığı dinin temsilcisi olur. Kutsal Kitapta temsil etmeyle ilgili geçen “*Beni dinle, sana öğüt vereyim. Tanrı seninle olsun. Tanrı'nın önünde halkı sen temsil etmeli, sorunlarını Tanrı'ya sen iletmelisin.*” (Çık.18:10) ve “*Bana gelince, Mispa'da kalacağım, gelecek Kildaniler'in önünde sizi temsil edeceğim. Siz şarap, yaz meyveleri, zeytinyağı toplayıp kaplarınızda depolayın ve aldığınız kentlerde yaşayın.*” (Yer.40:10) sözlere binaen öğretmen toplumdaki hal ve hareketlerine dikkat ederek her an İsa Mesih'i temsil ettiğinin bilincinde olacaktır.

2.4.8. Azizlerin Kıssaları

Tarihte önemli isimler ve onların yaşadıklarına karşı duruşları gelecek nesillere güç verir. Tarih geçmişten getirdikleriyle geleceğe köprü olur. Tarihine vakıf olan öğrencinin geleceği de geçmişte olanlarla şekillenir. Yaratılışı gereği insan geçmişini

⁴⁷⁶ Ergün, Kübra Özdemir'in İshak Ergün ile Görüşme Kaydı 1.

⁴⁷⁷ Yasin Öner, *Netflix Sinemasında Hristiyan Sembolizmi* (Ankara: Eskiyei Yayınları, 2023), 89-172.

merak etme arzusu halindedir. Dolayısıyla geçmişte olan kıssaları öğrenme arzusu ile insan eğitime ihtiyaç duyar⁴⁷⁸.

Din eğitimi metotlarından kıssalar öğrencinin konuyla olan bağlantısını kurmasını sağlar ve basit şekilde hikayeleştirme özelliğiyle dikkatini canlı tutar. Duyguların hareketlenmesini sağlar⁴⁷⁹.

Süryani din eğitiminin önemli konularından olan azizlerin ve şehitlerin toplumun üzerinde önemli bir etkisi olduğu bilinmektedir. Azizler mucizeleri öldükten sonra devam eden ve şehitler ise dönemin siyasi ortamında inançlarına karşılık büyük eziyet görüp idama mahkum edilen örnek modellerdir. Örnek model olma özellikleriyle çocukların inanç ve uygulama boyutuyla hayata uyarlayacakları örnek şahsiyetlerin yaşam öykülerini dinleme, öğretilen düşünce ve ideolojinin doğruluğuna inanma ve uygulamaya yönlendirmesi söz konusudur. Yine azizlerin yaşam öykülerini objektif şekilde aktaran öğretmenin öğrenciye düşünme fırsatı vererek sorgulamasını sağlar. Düşünce işinin ardından öğrenci bahsi geçen kıssanın verdiği ders ve ibretlerden çıkarımlarda bulunur.

Kıssaların öğrenciye kazandırdığı bir diğer özellik duyguların kontrol edilmesinde veya harekete geçirilmesindeki etkisidir⁴⁸⁰. Azizlerin yaşadığı korku dolu anlardaki tavırlarından bahsedilir, böylece öğrencinin durum karşısındaki yapması gereken üzerinde durulur. Ayrıca kahramanca duruş sergileyen azizlerin duruşlarıyla korku dolu anlardaki korkusuz bir dik duruş örneği, öğrencide duygusal anlamda bir hareketlilik oluşturur.

2.4.9. Yazı Yazma

İlim kişinin kendisine ait kıldığı bilgidir. Öğrenci kuru ezbere bağlı kalmayıp öğretilenleri anlar ve anladıklarını da kaleme alır, kaleme alırken de yazının boyutuna

⁴⁷⁸ Bayraktar, *İslam Eğitiminde Öğretmen- Öğrenci Münasebetleri*, 49-51.

⁴⁷⁹ Bayraktar, *İslam Eğitiminde Öğretmen- Öğrenci Münasebetleri*, 51.

⁴⁸⁰ Bayraktar, *İslam Eğitiminde Öğretmen- Öğrenci Münasebetleri*.

dikkat eder ki ileriki yaşlarda inceleme yaparken okuyabileceği boyutta olması içindir⁴⁸¹.

İnsan okuma, düşünme ve yazma vasıflarına sahip olduğu için diğer varlıklardan ayrılır. İnsan geleceğe aktardıklarını yazma işi ile gerçekleştirmiştir. Sadece ezber yöntemi ile edinilen ilim belli bir süre hafızadan silinir. Fakat öğrenilenlerin yazıya dökülmesi bilgiyi sonraki nesillere ulaştırır. Dersin ardından gerekli tekrarların yapılıp anlaşılan ve önemli görülen kısımların yazılması başarı için gereklidir. Ders çalışma zamanını uygun ayarlayarak tamamını yazma işine vermek uygun değildir⁴⁸². Yazmayan öğrencinin aklı zayıflar zekasını öldürmüş olur⁴⁸³.

Hristiyan din eğitiminde İsa Mesih'in öğretilerinin öğrencileri tarafından not alınarak sonradan kitap olarak yazılması ve elçilerin cemaatlara mektuplar yazmaları sonucunda oluşan Yeni Antlaşma metinleri yazıya gösterilen önemin sonucudur. Metinler yazıldığı için günümüze kadar ulaşılanların bir kısmı ellerinde inançsal bağlamda veri olarak kullanılmaktadır. Nitekim Eski Antlaşmada da belirtildiği üzere On Emir Musa'ya yazılı olarak verilmiştir: *“Musa döndü, elinde antlaşma koşulları yazılı iki taş levhayla dağdan indi. Levhaların ön ve arka iki yüzü de yazılıydı.”* (Çık.32:15) Bu yüzden yazı insanlık tarihi boyunca önemini korumuştur. *“Kral İsraililer arasından kral soyundan gelme ya da soylu bazı gençlerin seçilip saraya getirilmesi için saray görevlilerinin yöneticisi Aşpenaz'a buyruk verdi. Bu gençler kusursuz, yakışıklı, her konuda bilge, bilgili, öğrenmeye yetenekli, sarayda görev almaya uygun nitelikte kişiler olmalıydı. Aşpenaz onlara Kildaniler'in dilini ve yazısını öğretecekti.”* (Dan.1:3-4) Burada ise öğrenme yanında dilin ve yazının bilinmesi zikredilirken eğitimde bütünlüğün oluşması için yazının da gerektiği görülmektedir.

Kilisenin kuruluş döneminde toplumdaki sapkınlıklardan ötürü dönemin Kilise Babaları toplumu sapmaktan alı koymak için uzak şehirlere mektuplar yazarak inançlarını korumaya çalışmışlardır. Yazının öğrencinin din eğitimine faydası olduğu

⁴⁸¹ Burhaneddin Ez-Zernuci, *Ta'lim 'ül Müteallim* (İstanbul: Sahhaflar Kitap Sarayı, 1985), 78,103.

⁴⁸² Bayraktar, *İslam Eğitiminde Öğretmen- Öğrenci Münasebetleri*, 346.

⁴⁸³ Burhaneddin Ez-Zernuci, *Ta'lim 'ül Müteallim* (İstanbul: Sahhaflar Kitap Sarayı, 1985).

kadar toplumun din eğitimine de katkısı olmuştur⁴⁸⁴ . Süryani Kadim Kilisesinin patriklerinden Aziz İgnatius'un II. yüzyıl başlarında yazılmış olan mektupları örnek verilebilir⁴⁸⁵ .

Pachomius'tan sonra Batı Manastır hayatını belirli kurallarla geliştiren Aziz Benedikt'in Orta Çağ'da yazdığı *Regula* kitabı cemaatler ve eğitim yerleri olan manastırların kuralları olarak kullanılmıştı. O, kuralları yazarken Kutsal Kitabı özümsemiş mesajların benimsenmesi doğrultusunda hareket etmiştir⁴⁸⁶ .

Süryani din eğitiminde yazı daha çok dil öğretimi için büyük önem arz etmektedir. Harfler, öğretmenin tahtaya yazmasının ardından öğrencinin de çok tekrarlı bir şekilde yazması yöntemiyle öğretilmektedir. Sadece harfler için değil metinler de yazılır, yine metinle ilgili alıştırmalar da yazılır. Süryanice yazı estetiği önemli olduğu için öğrencinin hem doğru hem de güzel yazmasına dikkat edilir. Yazılanlar sesli şekilde öğretmenin arkasından tekrarlanır.

2.4.10. Teşvik ve Terbiye

İnsan ilmi faaliyetlerde öğreten veya öğrenen olduğunda iki önemli vasıf kazanmış olur. Dolayısıyla öğretmenler insanları daima bilgiye, bilenlere yönlendirip teşvik ederler. İnsanı hayvandan ayıran özellik insanların dünya hayatına öğrenmek için gönderilmiş olmaları, hayvanların ise her şeyi öğrenmiş özelliklerle gönderilmeleridir⁴⁸⁷ .

Öğrencileri ilme yönlendirmek için bazen de sakındırma yoluna gidilir. Erdemli birey olarak yetişmesi için kötülükten sakındırılır, iyiliğe sevk edilir. İnsanın her an umut halinde olması yaratılış gereği diğer canlılardan ayrılmaktadır. Dolayısıyla korku anlarında umutlu olur. Ani yaşanan duygulara karşı verdiği ilk tepki fitrattan gelen tepkidir⁴⁸⁸ . Sonrasında gelişen duygu ise insan olarak umut duygusuyla

⁴⁸⁴ Madrigal, *Kilise Babaları*, 5.

⁴⁸⁵ Yeşil, *Süryani Kadim Kilisesinde Ruhbanlık*, 120.

⁴⁸⁶ İsmail Taşpınar - Yasin Güzeldal, "Batı Manastır Geleneğinin Babası Aziz Benedikt ve Asketik Öğretileri Father of the Western Monastery Tradition, St. Benedict and his Ascetic Teachings", *Ankara Akademik Dergisi* 8 (2020).

⁴⁸⁷ Şakir Gözütok, *İslam Medeniyetinde Eğitim Felsefesi* (İstanbul: Ensar, 2019), 81.

⁴⁸⁸ Bayraktar, *İslam Eğitiminde Öğretmen- Öğrenci Münasebetleri*, 55-56.

yönlendirilip teşvik edilmedir. Yaşadığı korku, çaresizlik ve acizlik duygularında öğreten tarafından teşvik edilerek terbiye edilir.

Manastıra girme şartlarından olan dünya malına meyletmemeye dair yapılan ve iffetini koruyacağına dair edilen yemin manastırın en önemli terbiye örneklerindendir. Nitekim rahibin kendi bedeni üzerinde bir yetkisinin olmadığı ve eğitime adanmış olarak hayatını devam ettirmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur. Rahibin kendisini dünyanın bedensel arzularından koruma altına aldığı bir manastır yaşamı söz konusudur⁴⁸⁹.

Manastır hayatı kişinin dünyalık beklentilerden uzak kaldığı bir yaşam doğrultusunda sürdürdüğü ortamdır. Öğrenciler sıkı bir ahlaki eğitim süzgecinden geçirilerek disiplin sağlama yoluyla erdemli bireylerin yetiştirilmesi hedeflenir. Öğrencinin ruhunda kötü olan bencillik duyguları içeren bütün olumsuzlukların arındırılması ve kutsallığa yönlendirilip iyi olanın kuvvetlendirilmesi amaç edinilmiştir. İlim ehli olan kimsenin erdemli bir yaşantı sürdürerek mükemmel olana meyletmesi hedeflenir. Böylelikle Tanrı'ya yakın olmak için çabalamış olur⁴⁹⁰.

Mardin'de ve Midyat'ta öğrencileri teşvikte farklı bir yöntemin kullanıldığı da gözlemlenmiştir. Buna göre öğrencileri medrese ortamına bağlı tutmak için yiyecek gibi ikramların verildiği görülmüştür⁴⁹¹.

Öğretmen öğrencilerini büyük bir dikkatle yönetir ve onlara dualar eder. Öğretmenin vermiş olduğu eğitime karşılık öğrenciler de böyle öğretmenleri her zaman yaratması için Tanrı'dan dilekte bulunurlar. Öğrenci kendini çok akıllı bulmayarak, ancak yozlaşmadan ve kendini zararlardan koruyarak kötülüğe gitmez, yürekli olup iyiliğe yönelir. Öğretmen sapkınların saldırılarına karşı öğrencilerini korur ve ruhlarına inanç yerleştirir. Sapkınlara karşı cesaretli olmaya onları teşvik eder⁴⁹². Bazen manastırda yapılan ayinlere ve dualara gelen misafirler olur. Bu

⁴⁸⁹ Taşpınar - Güzeldal, "Batı Manastır Geleneğinin Babası Aziz Benedikt ve Asketik Öğretileri Father of the Western Monastery Tradition, St. Benedict and his Ascetic Teachings".

⁴⁹⁰ Taşpınar - Güzeldal, "Batı Manastır Geleneğinin Babası Aziz Benedikt ve Asketik Öğretileri Father of the Western Monastery Tradition, St. Benedict and his Ascetic Teachings".

⁴⁹¹ Özdemir, *Medreseden Gözlemler*.

⁴⁹² Mşiha Zha, *Erbil Vakayinamesi*, çev. Erol SEVER (İstanbul: Yaba Yayınları, 2002), 146-148.

misafirleri karşılama görevi hocaları tarafından öğrenci rahiplere verilmektedir⁴⁹³ . Böylece öğrenci misafir ağırlama adabına muhatap kılınmış olur.

2.4.11. Soru-Cevap

Soru-cevap, öğretmenin öğrenciyi güdülemesi için bazen de derste anlatılanları kontrol etmede dönüt amaçlı kullandığı bir metottur. İsticvab olarak da bilinen soru cevap yöntemi öğrenciyi her an kontrolde tutup öğretmenin de konuya hazırlıklı gelmesini ve gelişmesini sağlamaktadır. Öğretmenin öğrenciye söz hakkı vermesi toplum içindeki hak tanıma olgusunu da öğretmiş olur. Öğretmen öğrenciye soru sorarken her an aktif olan öğrenci dikkatini öğretmende toplar ve sorular öğrencinin farklı şeylerle meşgul olmasını engeller. Ayrıca öğrenci sorulara cevap verirken toplum içinde kendini ifade edebilme becerisi kazanmış olur⁴⁹⁴.

Öğretmenin öğrenci ile kurmuş olduğu bu iletişimde öğretmenin yeterli düzeyde bilgiye sahip olması ve hazırlık yapması gerekmektedir. Öğretmen öğrenciye soru sorduğu zaman samimi olup ona değer verdiğini hissettirerek ancak sağlıklı bir iletişimi sağlayabilir. Öğrenci ile etkili iletişimi sağlamak için öğrencinin cevabı vereceği süreçte öğretmenin sabır göstermesi gerekmektedir⁴⁹⁵ .

Süryani din eğitiminde sorunun önemine dair Bardaysan ve öğrencisi Abdo arasında geçen diyalog açıklayıcı bir örnek olur. Buna göre Bardaysan bir gün Samsagram'a davetli olur ve konuşmasına her zaman selamlayarak başlar ve ne konuşulduğuna dair soru sorardı. Bu onun geleneksel bir yöntemi idi. Öğrencilerden Abdo kendisine sorulan şu soruyu hocasına yöneltir: *“Eğer Tanrı bir ise, insanı yaratmışsa ve insanların onun dediğini yapmasını istiyorsa, öyle ise onları niçin yanlış yapmayacak bir biçimde yaratmadı?”* derler. Bardaysan ise *“çocuğum, onlara her şeye gücü yeten Tanrı'nın varlığını inkar etmek değil, sadece Tanrı'nın kullarının sağlam, doğru ve kutsal bir yaşantılarının olmasını istemediğini ifade et.”* Abdo ise daha önce arkadaşına sormuş olduğu soruyu Bardaysan'a sormak için utandığını ifade etmiştir. Bardaysan da *“Doğruyu bulmak isteyenler soru sormaktan*

⁴⁹³ Adday Şer, *Siirt Vakayinamesi*, çev. Celal Kabadayı (İstanbul: Yaba Yayınları, 2002), 368.

⁴⁹⁴ Bayraktar, *İslam Eğitiminde Öğretmen- Öğrenci Münasebetleri*, 55-56.

⁴⁹⁵ Ahmet Koç, *Din Eğitiminde Etkili İletişim* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2016), 283-321.

çekinmemelidirler. Öğretmenler de güç sorulara yanıt vermek ister.” der. Bardaysan’ın talebeleri tartışmalı bir şekilde öğrenmenin taraftarı değildir. Çünkü onlar daha çok inanıyorsan biliyorsun düşüncesindeydiler. Ama Abdo bir düşünceye kendisine ispatı yapılmayana dek hiçbir şeye inanmak istemiyordu. Bu konuşmanın ardından Bardaysan öğrencilerine dönerek içlerinden inanmayanın sadece Abdo olmadığını, başkalarının da bulunduğunu belirtir. Ancak onların inanca sahip olmadıkları düşüncesiyle öğretme ve öğrenmeye yönelmemiştir. Çünkü öğrenciler böylece sürekli düşüncelerini geliştirme ve sonra da onu yok ederek yıkıntıya uğratma yoluyla öğrenimine devam etmektedir⁴⁹⁶.

Soru cevap tekniği öğrencilerin düşünmesini sağladığı gibi bu yöntem devamında bazen tartışma metoduna da dönüşebilir. Bu durum karşısında öğrenci düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilmektedir. Farklı bir bakış açısı kazanarak iletişimini güçlendirmiş olur⁴⁹⁷. Misyonerlik faaliyetlerinde de kullanılan soru cevap tekniğinin uygulama alanında inanç ilkelerini kabul etmeyen toplum içerisinde farklı düşünenlerden dolayı tartışmaların yaşanması da mümkündür.

2.4.12. Tatlı Ceza

Süryani Kadim Kilisesinde eğitim gören öğrencileri kiliseye bağlı kılmak için çok fazla ceza çeşitleri kullanılmamıştır. Fakat öğrencinin verilen sorumluluğu yerine getirmemesinden dolayı bir tatlı ceza diye tanımlanabilecek mahrum etme yöntemi kullanılmıştır. Nitekim ödevini veya okumasını yapmayan öğrenci bir buçuk saatlik dersin ardından verilen kırk beş dakikalık oyun saatinden mahrum edilerek öğrenci oyuna çıkamaz, sınıfta tahtaya yazılı olan veya yapmadığı ödevlerini *malfononun* (öğretmenin) söylemi üzerine yazar ve okumalarını yapar. O gece sevdiği bir maç varsa eğer onu izlemesine de izin verilmeyerek mahrum bırakılabilmektedir⁴⁹⁸. Bunun

⁴⁹⁶ Malik, *Süryanilerin Tarihi*, 68.

⁴⁹⁷ Davut Işıkdogan - Mücahit Arpacı, “Din Öğretiminde Tartışma Yöntemiyle Öğrenme”, *Ortaokul 5-8 Düşünen Sınıflarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*, ed. Cemal Tosun (Ankara: Pegem Akademi, 2016), 389-390.

⁴⁹⁸ Ergün, *Süryani Kadim Kilisesi Medresede Din Eğitimi Görüşme 5*.

dışında yazı yazdırma yöntemi ceza olarak da kullanılmaktadır. İncil'den bir bölüm öğrenciye verilir ve öğrenci yazma işini bitirinceye dek yerinden kalkamaz⁴⁹⁹ .

Sınıf kuralları konusunda ise esneklik vardır. Çocuğun sokakta yabancı kültürü almasına engel olmanın yolu onu kiliseye bağlamaktan geçmektedir. Dolayısıyla çocuğun sınıf ortamında kötü söz kullanma, izinsiz konuşma gibi davranışlar dışında keskin kurallar bulunmamaktadır. Öğrenci zamanında gelmese de öğretmen tarafından azarlanmaz. Milli Eğitim okullarında verilen bir ödevi yapmasına dahi izin verilebilmektedir. Buradaki amaç da çocuğu kiliseye bağlamaktır⁵⁰⁰ .

2.4.13. Bireysel ve Akran Eğitimi

Süryani Kadim medreselerinde yaşanan öğretmen eksikliği ve öğrencilerin seviyelerindeki farklılık bireysel eğitimi zorunlu kılmaktadır. Nitekim bazı öğrenciler harfleri öğrenirken aynı sınıfta bazı öğrenciler de metin okuması yapmaktadır. Bununla birlikte okuma yazmaya vakıf olan öğrenci kendi düzeyinde geride olan bir diğer arkadaşına kendisi yaşça küçük olsa dahi yardımcı olarak öğretmektedir⁵⁰¹ .

⁴⁹⁹ Ergün, Kübra Özdemir'in İshak Ergün ile Görüşme Kaydı 1.

⁵⁰⁰ Gürkan, Kübra Özdemir'in Ayhan Gürkan ile Görüşme Kaydı 1.

⁵⁰¹ Gürkan, Kübra Özdemir'in Ayhan Gürkan ile Görüşme Kaydı 1.

SONUÇ

İnsanın yaşadığı coğrafyada sahip olduğu kökenin ve kimliğin bilgisine vakıf olmasıyla aidiyet duygusunda açıklık ve bütünlük sağlanmış olur. Süryaniler, Hristiyanlığı ilk kabul eden halklardan birisi olarak kabul edilmektedir. Fakat kökenlerinin dayandırılma hususunda farklı fikirlerin oluşması konun anlaşılmasını ve açık bilgilere ulaşılmasını zorlaştırmıştır. Bununla birlikte Aramilere ve Asurlulara dayandırılmanın temelinde farklı yaklaşım biçimleri yatmaktadır. Genellikle şahıs ve coğrafya merkezli yaklaşımlar esas alınmıştır. Süryanilerin kimliği konusundaki bu tarz yaklaşımlar Süryanilerin Mezopotamya topraklarında yaşayan kavimlerin bir sentezi olduğu görüşünü desteklemektedir.

Antakya Süryani Kadim Kilisesi Hristiyanlığın en köklü mabedi ve akademisidir. İsa Mesih'in öğretilerinin putperest ve sapkın düşüncelere sahip olan bir toplum içerisinde yayılmış olması elçiler üzerinde bir baskı yaratmıştır. Ayrıca bu baskı ile beraber Hristiyanlığın evrensel bir yayılım göstermesi de söz konusudur. Baskı ve şiddetin yaşandığı dönemlerde Süryaniler kendi kültürlerini ve değerlerini korumayı amaç edinerek toplumda görünmektense Kilise etrafında uyum içinde sükunetle yaşamayı tercih etmişlerdir.

Süryani Kadim Kilisesinin oluşumunu elçilere ve kilise atalarına dayandırma görüşlerindeki farklılık ise Süryani Kadim Kilisesinin köklü bir medeniyete sahip olduğunu ispatlamaya çalışan düşüncelerden kaynaklanmaktadır. Nitekim genel kanaat doğrultusunda Süryani Kadim Kilisesinin diğer kiliselerden ayrılmasında ve kendi idaresinde bağımsızlaşmasında 451 Kadıköy Konsili ve kararlarını reddedip monofizit düşüncayı benimsemeleri etkili olmuştur.

Süryani Kadimler millet olarak ılımlı bir zihniyete sahip olmalarıyla toplumun düzeninde bir sıkıntı oluşturmamışlardır. Ancak Süryani Kadim Kilisesinin oluşumundan sonra VI.-XV. yüzyıllar arasında yaşanan siyasi olaylar Süryani

Kadimlerin din eğitiminde bazı etkilere yol açmıştır. Sasaniler, Araplar, Osmanlıların ve Türkiye'nin hakimiyetinde olduğu süreçte devlet yöneticilerinin politikaları Süryani Kadimlerin din eğitimindeki çalışmalarını da şekillendirmiştir.

Süryani Kadim Kilisesi inanç bağlamını koruduğu ve bu bağlamın tasvirlerinin mekânsal yapılanma ve din eğitimindeki eğitimcilerin yaşantılarında görülmektedir. Kurtuluş fikri doğrultusunda hareket eden Süryani Kadimler inançlarını, ibadetlerini ve eğitimlerini icra ettikleri mekanları inançlarıyla şekillendirmişlerdir. Nitekim ruhani liderler ve eğitimcilerin yaşantılarının, yeterliliklerinin ve kıyafetlerinin tamamında inançsal bağlamı yansıtan ifadeler ve semboller bulunmaktadır. Nitekim mekan olan kilisesin haç şeklinde İsa Mesih'in vücudunu sembolize etmesi ve manastırların kurtuluşa ermek için günahkar yaşamı ve dünyayı sembolize eden yerleşik hayattan uzak yerlere inşa edilmesi gibi durumlar söz konusu olmuştur.

Toplumun en küçük birimi olan aile kurumunun Süryani Kadimlerde de din eğitiminin ilk verildiği ortam olarak kabul edildiği görülmektedir. Diğer topluluklarda olduğu gibi onlar da din eğitimini küçük yaşlarda başlatmaktadırlar. Nitekim çocuk anne babayı rol model alarak ayinlere katılma, evde icra edilen günlük ibadetleri öğrenme gibi sosyal öğrenme doğrultusunda din eğitimi kazandırılmaktadır.

Dinler tarihine bakıldığında insan yaratıldığı coğrafyada daima inandığı dinin dilini öğrenme meylindedir. Muhatap olan insan yaratıcısının emir ve yasaklarının mahiyetine ve ölçüsüne vakıf olmalıdır. Bu düşünce doğrultusunda hareket eden Süryani Kadimler de din eğitiminin ilk aşaması olarak Süryanice dil eğitimi vermişlerdir. Süryani Kadimler dil eğitimi sürecinde materyal olarak Kutsal Kitap ve beraberindeki metinlerin okunması ve tahlilini yapmaktadırlar. Verilen dil eğitimi ise bir aşama doğrultusunda belli bir sistemle ilerlemektedir.

Süryani Kadim Kilisesindeki din adamları içerisinde bir rütbe bulunmaktadır. Bununla birlikte evlenebilenler şeklinde de bir ayrım yapılmıştır. Papaz ve diyakos cemaat ile iletişim halinde oldukları için evlenebilen din adamlarıdır. Bir papazın ancak eşinin vefatından sonra diğer din adamı rütbelerine geçiş yapabilmektedir. Cemaatin din eğitimi ise mesela toplantı ve taziyelerde yapılan vaazlar ile gerçekleştirilmektedir.

Süryani Kadim Kilisesinde din eğitimi veren ruhani liderler veya öğretmenler en sık tercih edilen tekrar ve yazı yazma gibi yöntemleri kullanarak düzen içerisinde gelişen bir işleyişi sağlamaktadırlar. Tekrar yöntemini okuma metinleri üzerinde ve yazı yazma tekniği üzerinde kullanmaktadırlar.

KAYNAKÇA

1. KAYNAK KİŞİLER

1. Diyarbakır Meryem Ana Kilisesi *Diyakosu Saliba Acış* ile yapılan *Süryani Kadim Kilisesinin Din Eğitimi* konusundaki görüşmeler tarih ve kayıt sırasına göre aşağıda verilmiştir.

09 Aralık 2021: 1.Görüşme: Süryani Kadim Kilisesi Din Eğitimi, Manastır, Kilise, metotlar

09 Aralık 2021: 2. Görüşme: Din Eğitimi ve Süryani Kökeni

27 Mayıs 2023: 3. Görüşme: Süryani Kadim Kilisesinin Din Eğitiminde Kurumlar ve Metotlar

2. Midyat Mor Barsavma Kilisesi görevlisi 1971 doğumlu *Ebune (Papaz) İshak Ergün* ile yapılan Süryani Kadim Kilisesinde Din Eğitimi konusundaki görüşmeler tarih ve kayıt sırasına göre aşağıda verilmiştir.

11 Ocak 2024: Görüşme Kaydı 1. *Kilise ve Hiyerarşi*

12 Ocak 2024: Görüşme Kaydı 2. *Kilisede İnanç- İbadet ve Cemaat*

3. Mor Barsavma Kilisesi 2015 doğumlu *Mzamrono(Koro Üyesi) Yeşu Ergün* ile yapılan Süryani Kadim Kilisesinde Din Eğitimi konusundaki görüşmeler tarih ve kayıt sırasına göre aşağıda verilmiştir.

11 Ocak 2024: *Süryani Kadim Kilisesi Medresede Din Eğitimi* Görüşme Kaydı

4. Mor Barsavma Kilisesi 1974 doğumlu *Malfonosu (Öğretmen) Ayhan Gürkan* ile yapılan Süryani Kadim Kilisesinde Din Eğitimi konusundaki görüşmeler tarih ve kayıt sırasına göre aşağıda verilmiştir.

12 Ocak 2024: Süryani Kadim Kilisesi Medresede Din Eğitimi konulu iki kayıt bulunmaktadır.

5. Midyat Süryani Kadim Kilisesi Yönetim Kurulu Vakıf Başkanı 1964 doğumlu *Yusuf Türker* ile yapılan Süryani Kadim Kilisesinde Din Eğitimi konusundaki görüşmeler tarih ve kayıt sırasına göre aşağıda verilmiştir.

13 Ocak 2024 *Süryani Kadim Kilisesinde Manastır Din Eğitimi. Görüşme Kaydı*. İki kayıttan oluşmaktadır diğer kaydın konusu ise *Süryani Kadim Kilisesinde Manastır ve Aile Din Eğitimi*

2. GÖZLEM VE TECRÜBELER

11 Ocak 2024: Mor Barsavma Kilisesi, Kübra Özdemir, *Mor Barsavma Kilisesindeki Cenaze Ayininden Gözlemler*. Gözlem 1.

13 Ocak 2024: Mor Barsavmo Kilisesi, Kübra Özdemir. *Mor Barsavma Kilisesindeki Medreseden Gözlemler*. Gözlem 2.

2021-2022 yıllarında Sezai Karakoç Kongre Merkezi Diyarbakır Kübra Özdemir'in katıldığı *Süryanice Dil Kursundaki gözlem ve tecrübeleri*.

3. BELGELER

2006: İshak Ergün. *Deyrul Zaferan Manastırında Hazırlanan 2006 Yaz Kursu Öğrenci ile Özel Toplantı değerlendirme formu*

2021: *Süryani Kadim Kilisesi Koro Elkitabı*,

4. WEB SİTELERİ

- I. <https://www.artuklu.edu.tr/suryani-dili-ve-edebiyati>. “Artuklu Süryani Dili ve Edebiyatı Bölümü”. 16 Ocak 2024. <https://www.artuklu.edu.tr/suryani-dili-ve-edebiyati>
- II. Britannica. “Catechism: Religious Manual”. 10 Aralık 2023. Erişim 30 Aralık 2023. <https://www.britannica.com/topic/catechism>
- III. incil turk. “Erken Kilise Tarihi Konferans Notları”. 25 Aralık 2023. http://incilturk.com/calvinizim/kilise_tarihi_kilise_babalari.htm

- IV. wikipedia. “Hermes’in Çobanı”. 27 Aralık 2023.
<https://tr.wikipedia.org/wiki/Hermas>
- V. <https://hmml.org/collections/repositories/turkey/mor-abrohom-monastery/#>. “Mor Abrohom Manastırı”. 17 Ocak 2024.
<https://hmml.org/collections/repositories/turkey/mor-abrohom-monastery/#>
- VI. New Advent. “The Acts of Thaddaeus, One of the Twelve”. Erişim 24 Aralık 2023. <https://www.newadvent.org/fathers/0826.htm>

5. BASILI KAYNAKLAR

Otomatik alıntı güncellemeleri şu an devre dışı. Kaynakçayı görmek için Zotero sekmesindeki Yenile'ye tıklayınız.

SÖZLÜK

Apokalis: Vahiy demektir.

Bnoth: Kadını ifade eden Süryanice bir kelimedir.

Ekümenik: Evrensel (konsiller için genellikle kullanılmıştır.) demektir.

Havari: İsa Mesih'in öğrencileri ve seçilmişlerdir.

Ktboho: Süryani kitaplarını ifade eden Süryanice bir kelimedir.

Kristoloji: İsa ya dair Mesihsel konuları ifade etmektedir.

Litürji: Halka açık olan ayin törenlerinin nasıl icra edileceğini belirleyen taslak veya formlar bütüne denir.

Murun: Ayinlerde kullanılan özel bir yağdır.

Mor: Süryani patriklerini zikredildiği zaman isimlerinin önünde bulunan aziz ve sayın anlamına gelen bir unvandır.

Malfono: Öğretmen demektir.

Takdis: Kutsama işidir.

Yolufo: Öğrenci anlamına gelir.